

Reacció en temps de canvis. La patronal catalana davant la República (1931-1936)

Soledad Bengoechea

Societat Catalana d'Estudis Històrics
Institut d'Estudis Catalans

REACCIÓ EN TEMPS DE CANVIS.
LA PATRONAL CATALANA DAVANT LA REPÚBLICA
(1931-1936)

D'AHIR PER AVUI, 3

SOCIETAT CATALANA D'ESTUDIS HISTÒRICS
INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

SOLEDAD BENGOCHEA

REACCIÓ EN TEMPS DE CANVIS.
LA PATRONAL CATALANA
DAVANT LA REPÚBLICA (1931-1936)

BARCELONA
2005

Bengoechea, Soledad

Reacció en temps de canvis : la patronal catalana davant la República (1931-1936). —
(D'ahir per avui ; 3)

Bibliografia

ISBN 84-7283-794-7

I. Societat Catalana d'Estudis Històrics II. Títol III. Col·lecció: D'ahir per avui ; 3

1. Associacions patronals — Catalunya — Història — S. XX 2. Conflictes socials —
Catalunya — Història — S. XX 3. Relacions laborals — Catalunya — Història — S. XX

4. Catalunya — Història — 1931/1939, Segona República Espanyola

331.105.24(467.1)"1931/1936"

Per a l'elaboració d'aquest treball es va obtenir suport econòmic del Centre d'Història Contemporània de Catalunya.

© Soledad Bengoechea

© 2005, Societat Catalana d'Estudis Històrics,
filial de l'Institut d'Estudis Catalans, per a aquesta edició
Carrer del Carme, 47. 08001 Barcelona

Primera edició: juliol de 2005

Tiratge: 500 exemplars

Text revisat lingüísticament per l'Oficina de Correcció i Assessorament Lingüístics de
l'IEC

Compost per fotocomposició gama, s. l.
Carrer d'Àristides Maillol, 9-11. 08028 Barcelona

Imprès a Limpergraf, SL
Polígon industrial Can Salvatella. Carrer de Mogoda, 29-31. 08210 Barberà del Vallès

ISBN: 84-7283-794-7

Dipòsit Legal: B. 32007-2005

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del *copyright*, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de xarxa telemàtica o d'Internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

Per a la Sofia i en Pau

Taula

PRÒLEG	9
SIGLES	13
INTRODUCCIÓ	15
1. LES ACTITUDS DELS EMPRESARIS	21
La proclamació de la República: il·lusions i temors	21
La burgesia saluda el nou règim	25
L'evasió de capitals	30
La qüestió econòmica	31
La patronal rebutja el Projecte de Llei sobre control obrer	35
Debats a l'entorn de la Constitució	41
L'FTN i el decret sobre les armes	42
L'FTN després del triomf de les dretes	43
La patronal davant dels Fets d'Octubre	46
2. L'ORGANITZACIÓ DE LA PATRONAL	53
Organitzacions patronals amb seu a Madrid	53
L'FTN lidera la patronal espanyola	55
La proposta d'un Sindicat Patronal Únic	59
La Junta d'Enllaç de les Societats Econòmiques de Catalunya	60
Per una reorganització patronal espanyola	64
3. EL PROBLEMA DE L'ATUR FORÇÓS	65
L'atur en els primers mesos de la República	65
Els comitès de qüestions econòmiques, socials i industrials i l'atur	73
L'Institut contra l'Atur Forçós	75
L'atur al tèxtil	76
L'Ajuntament barceloní davant l'atur	78
L'atur durant 1935	79
4. L'OBRA LEGISLADORA DEL GOVERN: REFORMES SOCIALS I JURATS MIXTOS	83
Les reformes socials	83
Els jurats mixtos	87
La Junta d'Enllaç, l'FTN i els jurats mixtos	90
Per una supraorganització patronal espanyola. El seu enfrontament als jurats mixtos ..	92
La reforma	95

5. LA QÜESTIÓ SOCIAL	97
El panorama vaguístic dels primers temps de la República	97
L'estiu de 1931	102
La patronal: entre el Govern central i la Generalitat	108
Les vagues de l'Alt Llobregat	111
Els atemptats socials	114
Gener de 1933	115
L'FTN després dels intents revolucionaris	119
La vaga de la construcció, la Junta d'Enllaç i els jurats mixtos	121
Protestes patronals contra fets delictius i contra determinades orientacions de política social	126
Les cambres oficials i la «qüestió social»	127
El conflictiu desembre de 1933	129
L'FTN fa un balanç de 1933	134
La vaga al ram de l'aigua. Atemptats personals i actes de sabotatge	134
Les associacions econòmiques i l'ordre públic	138
El conflicte del Radium	140
La jornada de quaranta-quatre hores al metall	141
El sector públic	145
Un balanç sobre 1934 segons l'FTN	146
1935: atracaments i actes de sabotatge	148
Després del triomf del Front Popular	149
6. LA QÜESTIÓ AGRÀRIA I L'INSTITUT AGRÍCOLA CATALÀ DE SANT ISIDRE	153
La conflictivitat al camp	153
La Llei de contractes de conreu	158
Les cambres oficials i la Llei de contractes de conreu	162
CONCLUSIONS	163
ANNEXOS	169
FONTS I BIBLIOGRAFIA	179

Pròleg

Soledad Bengoechea ens torna a sorprendre amb un nou llibre. Aquest és un text necessari que ve a omplir una llacuna historiogràfica. Una especialista de la història de la patronal, que havia glossat d'una manera precisa i brillant l'evolució de l'organització patronal catalana entre finals del segle XIX i la dictadura de Primo de Rivera, no podia deixar passar el repte que li suposava la continuació de l'estudi en aquesta apassionant conjuntura com és la dels anys trenta del segle XX. Així, deu anys després de la publicació de la seva aportació sobre la història de la patronal, l'autora ens ofereix aquest nou estudi, fet també amb nombroses fonts documentals i hemerogràfiques, que ve a completar la visió que teníem dels empresaris catalans de la primera i segona dècades del segle XX.

Tot i això encara eren diverses les qüestions que no tenien resposta. Era important saber si l'actitud de la patronal catalana havia estat belligerant des de l'inici de la República per tal de fer caure el nou règim reformista o si va acceptar-lo en un primer moment i progressivament va mostrar-se'n contrària, fins l'esclat de la Guerra Civil. Conèixer aquest tema era fonamental per a entendre millor el context en què va proclamar-se i desenvolupar-se el nou règim. Aquest va haver de resoldre diversos problemes a partir del moment de la seva instauració. D'una banda, hi havia el tema econòmic. La conjuntura dels anys trenta no va ser bona en l'àmbit internacional, com a conseqüència de la crisi del 1929. També s'hi havia d'afegir la difícil situació que l'atur forçós generava entre els treballadors. A més, calia tenir en compte que el nou règim arribava després d'una dictadura que no havia deixat espai als treballadors per a sindicar-se autònomament ni per a manifestar les seves reivindicacions salarials ni laborals. Per tant, les expectatives del nou règim republicà eren moltes entre les classes populars i obreres, tant pel que fa a la millora del treball com al desig de canvi polític i social.

L'estudi de Soledad Bengoechea planteja i aclareix diverses qüestions cabdals tant per a la història social com per a la política i econòmica. Pel que fa al primer tema la seva resposta és taxativa: «La mobilització dels patrons havia començat tot

just instaurada la República, primer en l'àmbit de Catalunya i després, de tot Espanya.» Aquesta mobilització, per a oposar-se a les reformes laborals que emanaven del Govern republicà, i en concret del Ministeri de Treball, en mans del socialista Francisco Largo Caballero, va ser immediata i va demostrar la seva eficàcia, com per exemple, en la paralització del Decret de control obrer, que hauria representat la intervenció obrera en les indústries. També és important un segon aspecte ben tractat en aquesta obra: per organitzar i articular millor aquesta oposició, els empresaris van crear un nou organisme, la Junta d'Enllaç de les Societats Econòmiques de Catalunya, que va esdevenir un important grup de pressió, tant davant del Govern central com de l'autonòmic. Una tercera aportació és la constatació que no sols el món de la indústria era important econòmicament a la Catalunya dels anys trenta sinó que també era decisiu el camp. Per tant, l'estudi també es refereix a les classes propietàries agràries. Aquestes s'organitzaven a través de l'Institut Agrícola de Sant Isidre, que tenia idèntiques funcions a la Junta d'Enllaç per al món rural, és a dir, defensar els seus interessos i oposar-se a la legislació social que podia afavorir les reivindicacions dels treballadors de la terra.

L'estudi també aprofundeix en una altra de les qüestions importants del moment, com era l'actitud de la patronal respecte a la qüestió social. Ens trobem amb una patronal diferent de la d'abans de la dictadura? Una patronal més dialogant amb els seus treballadors, que tracta d'entendre's amb els obrers d'una manera pactista? O pel contrari és intransigent i no vol cedir davant de les seves demandes? També en aquesta qüestió l'autora és clara. «Davant de les reivindicacions dels seus treballadors, els patrons catalans van adoptar una actitud d'intransigència. Sistemàticament es negaven a considerar les bases que aquests els presentaven; no volien negociar, no acceptaven que els obrers demanessin millores laborals.» Per tant, ens trobem amb una patronal ben allunyada de l'europea i en concret de la britànica, que era forta i acostumada a negociar amb uns sindicats potents numèricament i amb una llarga trajectòria legal. La patronal catalana dels anys trenta no era gaire diferent de la que ja Bengoechea ens havia mostrat per al moment de la Restauració. Uns empresaris als quals els costa entendre la qüestió social com quelcom més complex que un tema d'ordre públic. Una burgesia que, davant dels conflictes reivindicatius, preferia resoldre el tema per mitjà de la repressió i la il·legalització de les organitzacions obreres.

Un altre tema important que va lligat amb aquest és el de l'acceptació de la sindicació dels treballadors. La sindicació majoritària que la CNT havia aconseguit l'any 1919 no havia agradat a la patronal, la qual va fer el possible per a enderrocar per tots els mitjans el sindicat confederal, que qüestionava les relacions socials en el treball i també l'ordre capitalista vigent. En part, els empresaris havien aconseguit els seus propòsits donant suport a una dura repressió legal i il·legal, dirigida tant contra el sindicat anarcosindicalista com contra els seus dirigents i impulsant al ma-

teix temps la creació d'uns sindicats paral·lels manipulats per ells. Als anys trenta de nou es trobaven que havien d'acceptar la sindicació dels treballadors en la central sindical confederal, en un context generalitzat de llibertats polítiques. I tal com ja havien fet entre 1919 i 1923 especialment, van intentar resistir l'estesa conflictivitat laboral que va esclatar en aquests anys i demanaren que la qüestió de l'ordre públic continués en mans de Madrid, ja que veien en Francesc Macià una personalitat excessivament tolerant amb els vaguistes i amb les demandes del sindicat cenetista. Els empresaris catalans en realitat desitjaven un règim diferent del republicà, una situació política en la qual no veiessin discutits els seus privilegis de classe i uns treballadors dòcils sense sindicar o, a tot estirar, agrupats en unes associacions que no fossin revolucionàries, com ho era la CNT.

Dins d'aquest context, era lògic esperar que les organitzacions patronals s'oposessin sistemàticament a les reformes laborals que van fer-se des del Govern republicà. Les seves crítiques van ser constants tant contra el Govern com contra els seus polítics, els quals acusaven de ser «inoperants» i poc resolutius en el tema de la conflictivitat obrera. També el temor i malestar que va causar entre les classes privilegiades la proclamació de la República es va traduir en una qüestió molt més important i concreta: l'evasió de capitals, que tant necessitava la República per a portar a terme les seves reformes. Totes aquestes qüestions, apuntades i aprofundides en l'estudi de Soledad Bengoechea, ens ajuden a arribar a la conclusió que l'actitud de la patronal, no sols a Catalunya, va desgastar la República, impossibilitant la seva consolidació. Una part de la historiografia d'aquest període havia sostingut que eren les insurreccions anarquistes i les mobilitzacions obreres les que havien dificultat seriosament la trajectòria republicana. L'estudi de Soledad Bengoechea posa en qüestió aquestes interpretacions i obre noves perspectives en la valoració de la crisi d'aquest període, en la línia que ja havien fet altres historiadors, com Josep Fontana.¹ Com l'autora deixa clar, a partir d'ara hem de considerar com un factor decisiu en el desgast de la República l'actitud de clara hostilitat dels empresaris catalans envers el nou règim, el qual no va ser solament criticat sinó també boicotejat en les seves bases materials.

Ens trobem, per tant, davant d'un treball sòlid i important sobre la patronal catalana durant aquesta decisiva conjuntura. Un estudi que ha de ser de referència imprescindible per a tots els qui vulguin aproximar-se i entendre el paper que la burgesia catalana va tenir en la trajectòria de la Segona República i de la Guerra Civil.

EULÀLIA VEGA

1. Josep FONTANA, «La Segunda República, una esperanza frustrada», a *La Segunda República, una esperanza frustrada*, València, Alfons el Magnànim, 1987.

Sigles

AGDGC	Arxiu General de la Delegació del Govern Civil de Catalunya
AFTN	Arxiu del Foment del Treball Nacional
AHCOCINB-CC	Arxiu Històric de la Cambra de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona. Cambra de Comerç
AHCOCINB-CI	Arxiu Històric de la Cambra de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona. Cambra d'Indústria
AHMB	Arxiu Històric Municipal de Barcelona
BOC	Bloc Obrer i Camperol
CADCI	Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria
CEDA	Confederación Española de Derechas Autónomas
CNT	Confederació Nacional del Treball
CPE	Confederación Patronal Española
ERC	Esquerra Republicana de Catalunya
ESE	Estudios Sociales y Económicos
FAI	Federació Anarquista Ibèrica
FIN	Federación de Industrias Nacionales
FTN	Foment del Treball Nacional
IACSI	Institut Agrícola Català de Sant Isidre
SEBAP	Societat Econòmica Barcelonesa d'Amics del País
UR	Unió de Rabassaires
UGT	Unió General de Treballadors
UEN	Unión Económica Nacional

Introducció

El llibre que el lector té a les mans gira a l'entorn de les actituds dels patrons i de les organitzacions patronals envers la política i la *qüestió social* durant la Segona República espanyola. Per raons òbvies, s'ha exclòs de l'estudi l'anàlisi de la Guerra Civil (oficialment no hi va haver organitzacions patronals durant aquests tres anys). Cal destacar que al voltant de la República hi ha una nombrosa bibliografia, i que, com a precedents, també hi ha dos estudis de caràcter general i d'àmbit estatal que tracten de les organitzacions patronals en aquesta etapa.² Aquesta obra presenta la diferència que està centrada a Catalunya, malgrat que no oblida que el poder central radicava a Madrid. Aquesta investigació no pretén superar, sinó complementar, aquestes anàlisis anteriors. El seu objectiu és modest: tracta d'oferir una síntesi de les posicions que els patrons i les patronals catalans adoptaren davant la promulgació i el funcionament de la Segona República, i també al voltant de l'anomenada *qüestió social*.³

Val a dir que si bé la Segona República espanyola va tenir una vida curta (de 1931 a 1939), durant aquest període Catalunya, i la resta d'Espanya també, va viure una de les etapes més crucials de la seva història. Arreu de l'Estat, l'adveniment del nou règim obrí un temps d'esperança popular i de participació efectiva en la vida política. Per a Catalunya, el canvi de règim significà, a més, una porta oberta a l'experiència autonòmica. En el període en què va estar instaurada la República, el país es va veure involucrat en una llarga guerra civil de tres anys. Durant aquest espai de temps, el Principat va experimentar una profunda transformació social i econòmica.

2. Mercedes CABRERA, *La patronal ante la II República: Organizaciones y estrategias (1931-1936)*, Madrid, Siglo XXI, 1983; Manuel RAMÍREZ JIMÉNEZ, *Los grupos de presión en la Segunda República Española*, Madrid, Tecnos, 1969, pròleg de Francisco Murillo Ferrol.

3. Aquest treball recull algunes de les reflexions vessades en el meu article, Soledad BENGOCHEA, «La burguesia catalana davant la proclamació de la Segona República», *Revista de Catalunya*, núm. 126 (febrer 1998), p. 37-52.

Ja fa uns quants anys, vaig analitzar l'organització de la patronal catalana, l'actitud dels empresaris i les seves vinculacions amb el poder polític i militar durant el període que abraça des de finals del segle XIX fins al 1923.⁴ Durant la realització d'aquest treball em van assaltar moltes preguntes relatives al període de la Segona República, unes preguntes per a les quals no havia trobat una resposta satisfactòria. Quina va ser la posició dels patrons catalans davant la promulgació de la República?, com es va organitzar la patronal catalana en aquesta etapa?, quina actitud va prendre davant la conflictivitat social?, va ser tan dura la posició dels empresaris durant la República com ho havia estat en el període de la Restauració?, quins vincles van mantenir amb el Govern central?, i amb la Generalitat? El que se sabia era que, a l'alçada de 1931, la patronal catalana comptava amb un gran nombre d'associacions, la majoria de les quals havien estat fundades en períodes anteriors.⁵

Analitzant el passat observem que, des del segle XIX, i de manera paral·lela als seus obrers, la patronal catalana s'havia anat organitzant en unes corporacions econòmiques: Foment del Treball Nacional (FTN), Societat Econòmica Barcelonesa d'Amics del País (SEBAP), Institut Agrícola Català de Sant Isidre (IACSI), etc., que feien de grups de pressió davant del Govern, alhora que servien com a espais de sociabilitat on els empresaris podien reunir-se, tancar negocis, acords... Però, des de finals d'aquell segle, els patrons s'havien anat organitzant (i ho continuarien fent també durant la República) en un seguit de societats de resistència, unes societats que després vertebrarien en federacions. Aquestes entitats apareixien davant la consolidació del moviment obrer, els nombrosos conflictes laborals i la presència de la qüestió social en la vida política, pressionant el Govern perquè abandonés la seva neutralitat i no legislés en favor de les classes més desfavorides. Aquest procés es desenvolupà principalment en els quatre sectors puntals de l'època: construcció, fusta, tèxtil i metall. Durant la conflictiva conjuntura de l'any 1919, a partir d'estructurar les diferents associacions patronals, els patrons van constituir un sindicat patronal únic: la Federació Patronal de Barcelona, dirigit pel ram de l'edificació.⁶

El corporativisme laboral i econòmic de la dictadura afavorí l'enfortiment de les associacions patronals, que es van veure en la necessitat de defensar els

4. Soledad BENGOCHEA, *Organització patronal i conflictivitat social a Catalunya: Tradició i corporativisme entre finals de segle i la dictadura de Primo de Rivera*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994, pròleg de Pere Gabriel.

5. Per a aquesta qüestió, vegeu Pere SOLÀ I GUSSINYER, *Història de l'associacionisme català contemporani...*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia, 1993.

6. Vegeu l'estructuració d'aquesta organització a Soledad BENGOCHEA, *Organització patronal...*

seus interessos en els comitès paritaris. Per tant, com dèiem, quan arribà l'abril de 1931 pràcticament la totalitat dels sectors de l'economia catalana comptaven amb entitats encarregades de defensar els seus interessos enfront de la política econòmica i enfront de les organitzacions de la classe obrera. Com es pot veure al llarg d'aquest estudi, la llista de grups de pressió i d'associacions patronals era interminable. El quid de la qüestió era com articular aquestes associacions en organitzacions unitàries.⁷

A l'alçada de 1931, Catalunya era un país industrialitzat i d'economia plenament capitalista. Un dels grans problemes que encara no havia resolt era l'escàs desenvolupament del mercat interior, que era feble i escassament integrat. Això no li permetia vendre prou bé els seus productes.

Els anys de la Primera Guerra Mundial havien estat d'eufòria econòmica, però no van servir per a establir les bases d'un creixement industrial autosostingut. L'acumulació va tenir un caràcter essencialment especulatiu. Acabada la contesa, els empresaris es tornaren a trobar amb els mateixos problemes que abans, amb un mercat espanyol llastat amb les mateixes deficiències que el 1914. Però els obrers estaven enlluernats davant el triomf de la Revolució Russa, i feien plantejaments i reivindicacions de caràcter revolucionari.

Amb la finalitat d'aconseguir negociar amb uns sindicats obrers diferents a la CNT —professionals i no revolucionaris—, durant aquests anys immediatament anteriors a la dictadura de Primo de Rivera l'empresariat havia demanat reiteradament al Govern la solució a la *qüestió social* mitjançant la implantació d'una mesura de caràcter jurídic, alhora que autoritari: la sindicació professional obligatòria i única, tant per als patrons com per als obrers. Tanmateix, els successius governs de la Restauració sempre es van oposar a aprovar aquesta mesura, per considerar-la antidemocràtica.

A finals de 1919 i començaments de 1920, els militars, aliats amb els empresaris, van intentar donar un cop d'estat que resultà un fracàs.⁸ Després, el 1923, els patrons van tornar a propiciar i ara a aplaudir el cop d'estat del que llavors era capità general de Catalunya, Miguel Primo de Rivera, que implantà un sistema corporatiu basat en la corporació obligatòria —una cambra econòmica de representació d'interessos—, però amb sindicació lliure, mentre de seguida clausurava la CNT. Això propicià el creixement de la Unió General de Treba-

7. Un espectacular creixement de les organitzacions patronals durant el primer bienni republicà va tenir lloc a la província d'Albacete, segons informa Manuel REQUENA GALLEGÓ, *Partidos, elecciones y élite política en la provincia de Albacete 1931-1933*, Albacete, Instituto de Estudios Albacetenses de la Excma. Diputación de Albacete, 1991, p. 195.

8. Soledad BENGOCHEA, *El locaut de Barcelona (1919-1920)*, Barcelona, Curial, 1998, pròleg de Pere Gabriel.

lladors (UGT), i també dels Sindicats Lliures. Durant els anys anteriors, els anys anomenats *del pistolisme*, els homes dels Sindicats Lliures s'havien enfrontat a mort pels carrers amb els pistolers de la CNT.

Tanmateix, durant els últims temps de la dictadura que Primo de Rivera establí, molts empresaris es van sumar a aquells sectors socials que venien demostrant un distanciament. Els comitès paritaris, en certa manera antecessors dels jurats mixtos que Largo Caballero instaurà durant la República, eren eines corporatives creades pel nou règim amb la finalitat de regular les bases i les condicions de treball, però van ser rebutjats per certs grups econòmics. Entre altres coses, s'adduïa que la participació socialista en les vocalies obreres era majoritària. Els dirigents empresarials pretenien introduir modificacions en el funcionament d'aquests comitès paritaris; el seu somni era que a aquests organismes acudissin les associacions patronals i els sindicats d'obers, però professionals, no de classe.

En aquesta línia, l'any 1929, l'FTN, la corporació econòmica més arrelada a Catalunya, havia enviat a les diferents entitats econòmiques catalanes un document perquè fos signat en el cas que s'estigués d'acord amb el seu contingut. L'informe deia que el patró i l'obrer, aïllats, no eren res davant dels comitès, mentre que agrupats imprimirien a aquests la seva direcció.⁹

La crisi econòmica mundial, la crisi política i social d'Europa i la mateixa crisi espanyola contribuïren en bona mesura a posar fi a la dictadura i a fer fracassar la via intermèdia que proposava el general Berenguer, successor de Primo de Rivera. Amb aquest panorama polític, el Govern convocà unes eleccions per al 12 d'abril de 1931, que van esdevenir el detonant de la proclamació de la Segona República espanyola.

La República s'instaurà coincidint amb la crisi econòmica desencadenada als Estats Units i amb l'ascens de moviments autoritaris i feixistes a Europa. La crisi econòmica arribà amb retard al nostre país respecte als països desenvolupats, i les seves proporcions foren menors. L'atur obrer, tot i que molt important, no va assolir la magnitud del d'altres zones. Tot i això, però, no es pot negar l'important paper que exercí la conjuntura econòmica internacional en el tràgic destí de l'Espanya dels anys trenta.

El nou règim es va trobar amb la resistència dels sectors més fortament vinculats a la monarquia destronada: Església, Exèrcit i la gran propietat agrària. La República tenia el suport de les burgesies urbanes, però aquestes estaven aferrades a l'ordre i a les seves propietats. Comptava amb el suport i la participació de la classe obrera vinculada al socialisme, però a Catalunya era minoria. La CNT estava a l'expectativa i tenia l'esperança que hi hagués una transforma-

9. AHCOCINB-CI, 1047-39, 29-5-1929.

ció de les estructures polítiques i econòmiques. La jove República no ho tenia gens fàcil.

Aquest estudi està estructurat en sis apartats. El primer analitza les actituds i els comportaments dels empresaris en el nou marc polític republicà (la seva reacció davant la proclamació de la República, les reformes del Govern, la qüestió econòmica, l'atur, la seva posició davant la CNT, els Fets d'Octubre...). El segon té com a tema central l'organització de la patronal (les seves relacions amb les organitzacions patronals amb seu a Madrid, els intents dels empresaris catalans de liderar la patronal espanyola, l'estructuració de la patronal catalana en l'anomenada Junta d'Enllaç de les Societats Econòmiques de Catalunya...). El tercer tracta del problema de l'atur forçós durant la República, que va ser un dels fenòmens més característics d'aquella societat, i dels organismes que es van anar creant per tractar de pal·liar el problema. El quart incideix en la qüestió de l'obra legisladora del Govern i en els jurats mixtos, un tema que causà innumerable conflictes. El cinquè fa referència a l'anomenada *qüestió social*, a la problemàtica social del període (les vagues de l'estiu de 1931, les de l'Alt Llobregat del gener de 1932, les de 1933, l'actitud de la patronal respecte al governador civil en el marc d'aquesta conflictivitat, la proposta d'alguns sectors patronals de formar un Sindicat Patronal Únic...). Finalment, el sisè versa sobre la problemàtica del camp català amb relació principalment a l'actuació de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre, la patronal del sector.

La recerca s'ha basat majoritàriament en fonts directes, fonamentalment en la documentació generada per la patronal, perquè els protagonistes més destacats d'aquesta història són precisament els patrons i les seves organitzacions.¹⁰

Només em resta agrair l'ajut i la col·laboració de totes les persones que han fet possible aquest treball. Al personal que m'ha facilitat la consulta de la documentació i la bibliografia dels arxius i biblioteques citats en un altre apartat d'aquest llibre. A Maria Jesús Espuny i Mercè Renom, per la seva generositat; a Eulàlia Vega pel seu estímul per a la revisió d'aquest estudi i pels seus suggeriments precisos, que han millorat considerablement aquest llibre i en especial a aquesta darrera pel seu pròleg. Finalment, cal dir que el text final s'ha beneficiat dels valuosos comentaris de Gaspar Feliu.

Dues vegades consecutives el Centre d'Història Contemporània de Catalunya em va facilitar la tasca de recerca amb el seu suport econòmic. És just i em plau expressar el meu reconeixement a aquesta entitat que m'ha permès finalitzar el treball.

10. Per sintonia amb el llenguatge oral, en el text s'ha optat per catalanitzar els noms de les associacions patronals, que gairebé sempre estan escrites en castellà.

1. Les actituds dels empresaris

La proclamació de la República: il·lusions i temors

El diumenge 12 d'abril de 1931, arreu de l'Estat se celebraren unes eleccions municipals que, entre moltes persones de diferents sectors socials, deixaren un record inoblidable. La jornada era esperada amb il·lusió, curiositat, expectativa, temor... Des de les primeres hores del matí d'aquell dia, pels carrers barcelonins començà a notar-se un moviment inusitat.

Molt d'hora van acudir els electors a les urnes, fins al punt que, en la majoria dels collegis electorals, al migdia havien votat gairebé la meitat dels censats. L'animació als carrers fou extraordinària i molt especialment a la Rambla, on, a última hora de la tarda, hi havia una gran quantitat de gent que comentava els resultats de les eleccions. Pels carrers, la policia muntà un servei extraordinari de vigilància i a la plaça de Catalunya es van concentrar alguns serveis com a mesura preventiva davant els nombrosos grups allí estacionats.¹¹

Esquerra Republicana de Catalunya (ERC)¹² aconseguí un gran triomf: trenta-vuit dels cinquanta consellers municipals de Barcelona; els altres dotze van ser per a la Lliga, i a moltes poblacions hi va haver resultats semblants. El programa d'ERC incloïa els drets de l'home, la defensa d'un salari mínim, la llibertat d'organització sindical, el dret de vaga, la jornada de vuit hores, les vacances pagades, l'assegurança social, el retir i l'establiment d'escoles tècniques i del treball. El partit se situava en l'espai socioeconòmic de comerciants, petits propietaris, professionals liberals, jornalers industrials, parcers i rabassaires. Tenia un gran nombre d'afiliats, alguns dels quals militaven a la CNT, central

11. *Diario de Barcelona* (14 abril 1931).

12. El partit de Lluís Companys i Francesc Macià creat a Catalunya tan sols un mes abans. Sobre la creació d'ERC, vegeu Anna SALLÉS, *Quan Catalunya era d'Esquerra*, Barcelona, Edicions 62, 1986, i Maria Dolors IVERN I SALVÀ, *Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988-1989, 2 v.

sindical que durant la República va tenir l'hegemonia total del moviment obrer a Catalunya, i, en menor mesura, a la UGT; i, al camp, a la Unió de Rabassaires.

El triomf republicà era absolut a Catalunya i ni la Lliga, col·locada després dels republicans, ni els monàrquics ni les formacions comunistes no pogueren fer altra cosa que de comparsa de la victòria republicana. Els radicals desapareixerien lentament del mapa polític català.

Aliada amb altres forces republicanes, ERC, els membres de la qual no pertanyien directament al partit sinó que eren socis de centres que hi estaven adherits, formà un front interclassista i populista que va pretendre posar en marxa les reformes socials exigides per les classes populars i les de caràcter polític que afectaven els drets dels catalans davant de l'Estat espanyol. ERC es beneficiava de la seva identificació amb la Generalitat. Els regionalistes de la Lliga, que fins al darrer moment havien confiat en l'establiment d'una monarquia reformada, restaren fora de la Generalitat; la Lliga es convertí en l'expressió política dels propietaris industrials i agraris. Tampoc no formaren part del Govern de la Generalitat els anarcosindicalistes, enrolats en el sindicat CNT, que no van acceptar la invitació de Macià. A la dreta de la Lliga hi havia tot un seguit de partits, com els tradicionalistes, els seguidors d'Acció Popular, sectors monàrquics no autonomistes i grups totalitaris. L'empresariat català es va haver d'enfrontar a dos sectors diferents, l'anarcosindicalisme revolucionari i la Generalitat reformista.

Dos dies després de les eleccions, a mig matí del 14 d'abril de 1931, el republicà Lluís Companys, elegit regidor de l'Ajuntament de Barcelona, prengué possessió de l'alcaldia de la ciutat i, des del balcó, proclamà la República a Catalunya. Poc després, des del Palau de la Generalitat, Francesc Macià anunciava la República Catalana, algunes hores abans que a Madrid es produís la promulgació de la República Espanyola. Tres dies després, la naixent República Catalana era substituïda per la Generalitat de Catalunya, presidida per Macià, i s'establí el procés d'elaboració d'un Estatut d'Autonomia que, un cop sancionat pel poble català, havia d'ésser aprovat per les Corts Constituents espanyoles (fou aprovat al setembre de 1932). Del 14 al 18 d'abril els catalans van viure una situació d'interinitat, però des del primer moment Macià va reconèixer l'autoritat d'Alcalá Zamora com a president del nou règim republicà. ERC, tement que tot això que s'havia aconseguit es perdés, tractà d'harmonitzar la reivindicació catalana amb l'acceptació de la República Espanyola.¹³

13. Josep TERMES, *De la revolució de setembre a la fi de la Guerra Civil, 1868-1939*, a la col·lecció «Història de Catalunya», vol. VI, dirigida per Pierre Vilar, Barcelona, Edicions 62, 1987.

Del 14 d'abril de 1931 al novembre de 1933, va governar l'Estat espanyol una coalició de republicans i socialistes. En aquesta darrera data, un tomb electoral portà al poder una coalició de dretes fins al febrer de 1936 (l'anomenat *bienni negre*), quan triomfà el Front Popular o Front d'Esquerres de Catalunya.

Recent instaurada, la República va prendre immediatament un seguit de mesures. Temia la reacció dels Sindicats Lliures, que s'havien mostrat tan bel·ligerants durant els anys anteriors a la dictadura, de manera que el mateix dia 14 va ordenar el registre de la seva seu, on es van trobar catorze bombes i cent pistoles, i es van descobrir més armes a les cases de molts militants. Com a conseqüència es procedí a detenir-ne la junta directiva, però el seu màxim dirigent, Ramon Sales, va aconseguir refugiar-se a França,¹⁴ i gairebé tots els sindicats adherits a la Confederació de Sindicats Lliures se'n van separar i van acordar funcionar com a entitats professionals independents.

Entre la burgesia i els sectors catòlics, el clima d'expectació i sorpresa que provocà la proclamació del nou règim es va veure enrarit des del primer dia, perquè el mateix 14 d'abril la CNT declarava la vaga general. En un esforç per evitar-la, el Govern català acudí a la solució de proclamar l'endemà festa nacional. El 15 d'abril Barcelona va viure un gran dia. Molts ciutadans van sortir als carrers, principalment a la Rambla, que s'omplí de gom a gom amb una multitud que passejava amunt i avall. Un gran nombre d'automòbils, guarnits amb banderes catalanes i republicanes, circulaven per la ciutat i nombroses persones es manifestaven donant visques al nou règim. També es veien grups de soldats i mariners i la gent aplaudia quan passaven els cotxes de la Guàrdia Civil. A la plaça de Catalunya es va celebrar un concert de les bandes militars, que, entre d'altres, va deixar sentir els acords de *La Marsellesa* i l'*Himne de Riego*.¹⁵

Tot i que la República s'instaurà d'una manera pacífica, alguns grups minoritaris provocaren aldarulls. A Capitània, un d'aquests escamots obligà a col·locar la bandera republicana i va destrossar el retrat del rei. Una quadrilla més nombrosa va irrompre a la seu de la Unió Monàrquica Nacional, situada a la Rambla, llançant al carrer retrats i papers, i va procedir a cremar-los. Un altre grup va anar cap a la Peña Ibérica¹⁶ i hi féu el mateix. Per altra banda, una manifestació formada per unes sis mil persones anà a la presó cellular de-

14. *Diario de Barcelona* (14 abril 1931); C. M. WINSTON, *La clase trabajadora y la derecha en España (1900-1936)*, Madrid, Cátedra, 1989, p. 278-279.

15. *Diario de Barcelona* (15 abril 1931).

16. Penya d'afecionats del Real Club Deportivo Español.

manant la llibertat dels presos; van trencar les portes i posaren en llibertat uns sis-cents processats per delictes comuns. Més tard, a la presó de dones, una colla de gent alliberà les recluses i va entrar a l'arxiu, on trencaren les fitxes antropomètriques. També s'intentà assaltar la delegació de policia de les Drassanes, però la policia va disparar, causant la mort d'un soldat i ferides a diverses persones. També fou assaltat el Cercle Mercantil de Sant Andreu, on es produïren greus destrosses. A les dues de la matinada, a la plaça del Regomir, hi va haver un intent d'entrar a una delegació de policia i se les van haver a trets.¹⁷

Entre la població, l'adveniment de la República va suscitar diferents expectatives: esperances desmesurades entre els sectors més desposseïts, que pensaven que en poc temps podrien arreglar-se problemes seculars, i recel i por entre certs sectors de les classes benestants, una malfiança que anà creixent a mesura que es difonien notícies que feien referència al fet que el nou règim instauraria un programa de mesures reformistes. A Barcelona, el 14 i 15 d'abril l'atur fou complet, però Macià anuncià als presidents de les corporacions econòmiques més rellevants, que van anar a oferir-li la seva col·laboració, que el dijous dia 16 es tornaria a la vida laboral normal. Macià demanà al poble que tornés a la feina i pregà que cessessin els aldarulls per no haver de decretar l'estat de guerra com a la resta de l'Estat. El dirigent sindicalista Àngel Pestaña assegurà que la CNT es desmarcava de qualsevol aldarull.

De fet, la posició dels dirigents de la CNT no fou gens fàcil durant els primers mesos de la República. El 1931, aquest sindicat enquadrava el 58 % de la població obrera de Barcelona i del 30 % al 35 % de tot Catalunya.¹⁸ El nou règim els assegurava les llibertats polítiques i sindicals imprescindibles per a portar a terme la seva estratègia sindicalista i, per tant, no desitjaven cap enfrontament amb les noves institucions, però es veien obligats a recordar als obrers que la República no representava els seus interessos, sinó els del capital. Paral·lelament, en els medis llibertaris hi havia militants que consideraven que el nou règim havia obert una conjuntura revolucionària i que valia la pena aprofitar-la abans que es consolidés. Els dirigents de la CNT es trobaven, doncs, amb fortes pressions respecte al camí a seguir en el nou període i havien d'interpretar el paper d'àrbitres per acontentar les posicions més diferents.¹⁹

17. *Diario de Barcelona* (14 abril 1931).

18. Albert BALCELLS, *Crisis económica y conflictividad social en Cataluña (1930-1936)*, Barcelona, Ariel, 1971, p. 12.

19. Eulàlia VEGA, *Anarquistas y sindicalistas durante la Segunda República: La CNT y los sindicatos de oposición en el País Valenciano*, València, Alfons el Magnànim, 1987, p. 56-57.

Un altre sindicat que intentava afiliar també el major nombre d'obrers era la UGT, de tendència socialista. Gràcies a la tàctica oportunista desplegada per la UGT i el PSOE, durant la dictadura, aquest sindicat va aconseguir introduir-se en algunes localitats on els cenetistes havien estat la força dominant en els anys 1918-1920 i consolidar-se en altres on no es coneixien sindicats, però, en general, la seva presència hi era només testimonial.²⁰ En diverses ocasions, militants d'ambdues centrals sindicals, UGT i CNT, es van enfrontar lluitant pel seu predomini entre la classe obrera.

La burgesia saluda el nou règim

«L'arribada de la República ha estat una revolució pacífica.» Després del triomf del nou règim, aquest lema va ser corejat repetidament pels dirigents de les entitats econòmiques de Catalunya. No hi havia dubte que el canvi havia de produir conseqüències en la vida social i econòmica, però, en general, per a la patronal era un element de tranquil·litat que s'hagués passat d'una forma de govern monàrquica a una de republicana d'una manera tan ràpida i incruenta. A més, els empresaris es trobaven davant d'uns fets consumats i consideraven que el més oportú era adequar-se a la situació. Per altra banda, la posició dels dirigents republicans Francesc Macià, Lluís Companys, Jaume Ayguadé i López Ochoa, declarant a una representació de l'FTN que va anar a felicitar-los que la propietat privada estaria protegida per la llei, calmà els ànims més exaltats.²¹ Aquesta declaració, que també l'havia realitzat el Govern espanyol, tranquil·litza en certa manera la burgesia, malgrat que sentia un profund recel davant del fet que en el Govern central provisional hi hagués tres ministres socialistes.²²

Durant aquests primers mesos de la República, la patronal va mantenir-se atenta i a l'expectativa, pressionant el Govern central i l'autonòmic quan ho considerà oportú per als seus interessos, i portant a terme un procés de cohesió en l'àmbit català i àdhuc espanyol quan les circumstàncies no li eren propícies. Era la primera vegada que la dreta social i econòmica perdia el poder polític, raó per la qual la burgesia estava disposada a engegar immediatament mecanismes de defensa, o si més no de protecció.

El 15 d'abril, el president de l'FTN, juntament amb els de les cambres oficials i amb el dirigent d'una entitat patronal, la Unió Industrial Metal·lúrgica,

20. Eulàlia VEGA, *Anarquistas y sindicalistas...*, p. 55.

21. AFTN, *Llibre d'actes*, núm. 17 (24 abril 1931).

22. *La Industria Metalúrgica*, núm. 122 (maig 1931).

visitaren Macià per mostrar-li la seva adhesió. La posició del president de la Generalitat va ser prou clara: estava decidit a estudiar unes millores que ell considerava que els obrers tenien dret a reclamar, però reprovava el que pensava que eren extralimitacions i declarava estar disposat a garantir la llibertat de treball. Davant d'aquestes manifestacions restava encara saber quina actitud prendrien els anarcosindicalistes, que, com ja hem dit, havien declarat una vaga general. Quan la CNT va recomanar la tornada al treball, els representants de les forces vives acordaren aconsellar als propietaris de fàbriques i comerços que obrissin les portes.

Des del primer dia de la proclamació de la República, les entitats econòmiques van reconèixer i acataren el poder central. Aquesta actitud no equival a dir que els representants de la indústria, el comerç, la terra i la banca es fessin republicans, més aviat temien el gir que podien prendre els esdeveniments. Estava clar que, si del que es tractava era d'assegurar un ordre polític estable i amb autoritat, era imprescindible assolir un consens mínim. Així, tot just proclamada la República, els dirigents de les entitats econòmiques més importants de Catalunya enviaren telegrams de felicitació a Niceto Alcalá Zamora, president del Consell de Ministres, i al Govern provisional, oferint la seva col·laboració.²³

Els mateixos portaveus de l'FTN declaraven que estarien al costat dels governs que garantissin la propietat privada. Asseguraven que sempre havien estat governamentals amb qualsevol règim i amb tots els governs, atès que la missió de l'entitat era col·laborar i prestar assessorament en tot el referent al manteniment de l'ordre i del progrés de l'economia nacional. Afirmaven que aquesta corporació estava allunyada de tota passió política i d'ofuscacions partidistes.²⁴

Val a dir que les reiterades declaracions d'apoliticisme dels dirigents empresarials eren tradicionals. Deien que hi havia un interès general de la nació que estava per sobre de les qüestions polítiques. Aquest interès es traduïa en la missió de crear riquesa nacional i aquesta hauria de ser la finalitat de les associacions patronals. Tanmateix, com posa de relleu l'estudi de les actituds de les organitzacions patronals durant els primers decennis del segle XX, aquest apoliticisme era una fallàcia. En general, la patronal, com a força organitzada, va pretendre influir sempre en els òrgans de direcció política.²⁵

23. *La Industria Española*, núm. 168 (abril 1931) i núm. 169 (maig 1931).

24. AFTN, *Llibre d'actes*, núm. 17 (22 abril 1931); Ferran SOLDEVILA, *Història de la proclamació de la República a Catalunya*, introducció i recull documental de Pere Gabriel, Barcelona, Curial, 1977, p. 213-216, pròleg de Miquel Coll i Alentorn.

25. Soledad BENGOCHEA, *Organització patronal...*

L'FTN assegurava també que es trobava al marge dels conflictes plantejats entre patrons i obrers, atès que per a resoldre'ls ja s'havien creat associacions per branques d'indústria. Deia que la corporació tenia assignat el paper d'intervenir en les qüestions d'orientació i de principis, discutir el sentit dels projectes i de les lleis, però no prendre en els conflictes una altra participació que no fos per fer d'àrbitre o per aconsellar normes d'harmonia i obrir camins a les vies de conciliació. Aquesta declaració de principis de l'FTN, aclarint que s'inhibia davant els conflictes socials, havia estat la seva actitud tradicional almenys durant les dues primeres dècades del segle XX. Tanmateix, això no vol dir que els seus directius i membres no haguessin creat i recolzat les associacions patronals de resistència, i que la corporació, com a tal, no donés suport a algunes de les iniciatives d'aquestes, com el llarg locaut de finals de 1919 i principis de 1920, o que acudissin al Govern, al capità general de la regió o al governador demanant mà dura contra els cenetistes.²⁶

En aquesta mateixa línia actuaven i se situaven també les cambres oficials de Comerç i Navegació i la Cambra d'Indústria. Ara, des d'aquesta última, es feia saber al president del Govern que, com que eren organismes oficials, políticament les cambres estaven sempre al costat dels poders constituïts. En cas que sorgissin discrepàncies, aquestes serien només d'índole econòmica, però no qüestionarien el tipus de règim.²⁷ Les cambres puntualitzaven que eren associacions que no actuaven en la conflictivitat social, asseguraven que només es definien com a mitjanceres. Des de les cambres oficials, tant des de les catalanes com des de les espanyoles, se sol·licitava al nou Govern que els atorgués la capacitat d'assessorar i de cooperar amb els poders polítics. Sota l'argument que en l'esfera econòmica era necessari comptar amb el consell d'homes pràctics i formats amb una instrucció teòrica, els líders d'aquestes entitats aspiraven que els seus delegats col·laboressin de manera continuada amb el Govern.²⁸

Per la seva banda, des de la Cambra Mercantil s'afirmava que l'entitat havia actuat sempre allunyada de la política, entenent aquesta paraula com a partidisme, però s'assenyalava que sempre s'havia mantingut atenta a registrar els esdeveniments que marcaven el destí del país. Els dirigents de la corporació deien que mai no havien pensat que el nou règim pogués instal·lar-se sense violència, i que el gran èxit de la República era el d'haver-se constituït sense apellar a la força. Des de la Cambra es pensava que el nou règim podia satisfer les deman-

26. Sobre aquest locaut, vegeu Soledad BENGOCHEA, *El locaut de Barcelona...*

27. *La Industria Española*, núm. 168 (23 abril 1931).

28. AHCOCINB-CC, 484-5, 30-5-1931.

des dels camperols de les terres interiors, la qual cosa podia afavorir l'economia catalana en augmentar la demanda i, en conseqüència, l'exportació de mercaderies.²⁹

Més reticent es mostrava l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre (IACSI), entitat que aplegava els propietaris de les terres, el qual, davant de la proclamació de la República, feia una apologia de la propietat privada. El president de l'organització, Carles de Fortuny i Miralles, baró d'Esponellà,³⁰ temia que el nou règim qüestionés aquest principi, malgrat que els dirigents republicans van deixar clar que la propietat privada seria respectada. El baró feia una crida a la unió dels propietaris de terres amb la finalitat que fessin sentir la seva veu al Parlament, a les corporacions i a les esferes del Govern. Malgrat una invocació d'aquestes característiques, afegia que l'IACSI era una entitat apolítica i que per això sempre havia acatat tots els governs, àdhuc la dictadura. Assenyalava que l'IACSI continuaria fidel a la seva tradició, seguint les normes que dictés l'Església i la resta de corporacions econòmiques, sense mantenir-se al marge dels greus problemes que es presentessin. El baró afirmava que si la seva persona era un obstacle perquè continuessin les bones relacions entre el Govern i l'Institut dimitiria del seu càrrec. Els socis de la institució van oposar-se rotundament a plantejar aquesta possibilitat.³¹ Igualment, el president de la SEBAP, Ferran Valls i Taberner, també dirigent de la Lliga, saludava el president de la Generalitat i li oferia la seva col·laboració,³² i des de la revista *Indústria Tèxtil*, una publicació de caràcter tècnic de la patronal del tèxtil, també se saludava calorosament el nou règim.³³

Tenim referència de la posició adoptada per la Lliga Regionalista, partit que representava els interessos d'una gran part dels industrials i terratinents, per mitjà del seu òrgan d'expressió, *La Veu de Catalunya*. Segons Ferran Soldevila i Bernat Muniesa, que l'han consultat,³⁴ durant els primers dies després de la proclamació de la República aquesta publicació manifestava que donava la seva adhesió al nou règim, i que a la seva seu col·locava la bandera republicana

29. Ferran SOLDEVILA, *Història de la proclamació...*, p. 220-221.

30. Carles de Fortuny morí dos mesos després, i fou substituït interinament en el càrrec per Santiago de la Riba, vinculat a la Lliga Regionalista.

31. Ferran SOLDEVILA, *Història de la proclamació...*, p. 220-227.

32. *Anuari de la Societat Econòmica Barcelonense d'Amics del País, 1931-1932*, Barcelona, Nebots de López Robert i Cia., impressors, 22-4-1931, p. 87.

33. *Indústria Tèxtil*, núm. 4 (abril 1931).

34. Bernat MUNIESA, *La burguesia catalana ante la Segunda República*, vol. I, Barcelona, Editorial del Hombre, 1985, p. 180-184, 2 v., pròleg d'Antoni Jutglar; Ferran SOLDEVILA, *Història de la proclamació...*, p. 109-117.

al costat de la catalana, però afegia que seria pueril tractar de negar la gravetat que representava el triomf republicà. Deia que s'havia exterioritzat la flama revolucionària encesa per la dictadura i demanava serenitat, perquè legalitat i ordre eren els dos principis bàsics d'una bona actuació política. La Lliga, amb una posició possibilista, es desmarcava del seu monarquisme històric. Instrumentalitzava el tema català, assenyalant que entre els seus afiliats hi havia molts republicans, però que no feien gala de republicanisme perquè només prestaven atenció a la llibertat i a l'autonomia de Catalunya. La Lliga va tancar files amb altres forces conservadores del país per a demanar ordre, pau i unitat, i va començar a adreçar-se als dirigents republicans aconsellant un consens que tanmateix qüestionaven que fos possible si la República intentava promoure reformes socials.

Durant els primers mesos de la República, *La Veu de Catalunya* es va mostrar obertament més bèl·ligerant en contra del règim republicà que les corporacions econòmiques, malgrat que alguns dirigents de la Lliga eren els mateixos que els de les organitzacions patronals, com ara Ferran Valls i Taberner, president de la SEBAP. Però, sobretot, la maquinària política de la Lliga va desplegar-se a mesura que el projecte reformista impulsat pels governs d'Azaña prenia cos i es presentava com una realitat perillosa; i també com a conseqüència de l'agitació social, principalment després de la insurrecció anarcosindicalista de les conques mineres de l'Alt Llobregat i el Cardoner al gener de 1932.

Per la seva banda, el tradicionalisme carlí, un grup corporativista i catòlic cada cop més inclinat cap a l'extrema dreta, rebia el nou règim assegurant que Espanya era catòlica i que si els republicans atemptaven contra l'Església perdrien moltes de les simpaties amb què ara comptaven. Els dirigents tradicionalistes es declaraven partidaris de la monarquia tradicional, però afirmaven que en aquests moments no s'havien d'oposar a la República. Temien que el nou règim comportés una convulsió tan forta que fes trontollar l'ordre social; per això demanaven una República dirigida per gent assenyada i dotada de bones qualitats, perquè, en cas contrari, «era segur que en algun moment s'implantaria l'anarquia».³⁵

Un dels grups que es va mostrar més bèl·ligerant en contra del nou règim fou el monarquisme alfonsí. El mateix dia de proclamar-se la República, el *Diario de Barcelona* es declarava lleial a la monarquia, feia gala de la seva catalanitat i del seu amor a la religió i a l'ordre, i defensava les jerarquies socials enfront del comunisme, que suposadament era una de les variants de la revolució política i social. Els alfonsins asseguraven que el nou règim no l'esperava ningú:

35. Ferran SOLDEVILA, *Història de la proclamació...*, p. 118-119.

No lo esperábamos, no lo esperaba nadie ni en orientación ni —mucho menos— en sus proporciones. El asombro ha sido unánime; pero los que estaban en el secreto de lo que se tramó a última hora, es decir, a partir del viernes, ven el resultado lógico de un procedimiento que tuvo las decisivas características de una decisiva coacción organizada...³⁶

Els sectors alfonsins afirmaven que els grups d'extrema esquerra aplegats a l'entorn de Francesc Macià van triomfar perquè hi confluïren diversos factors: per una banda, perquè Macià, el qual qualificaven d'agitador, exercia una atracció fonamentada en el sentimentalisme pel fet que tornava de l'exili. I, per altra banda, perquè el seu programa, que suposadament era el de la separació de Catalunya de la resta d'Espanya, resultava atractiu per a molts sectors socials. La publicació deia que els elements victoriosos havien estat rebuts amb pànic a la ciutat i els redactors asseguraven que ells continuarien essent monàrquics.³⁷

L'evasió de capitals

El fet que l'evasió de capitals comencés des del primer dia de la proclamació de la República posa en relleu que les declaracions dels dirigents de les corporacions empresarials catalanes d'adhesió al nou règim i les seves promeses de col·laboració no van ser pas unes manifestacions sinceres, secundades per tota la burgesia catalana. La sortida de diners es va perllongar més o menys fins a finals de 1931, causant greus problemes al ja feble sistema financer amb el qual es va trobar el nou règim.³⁸ Alguns cronistes estrangers estimaven que els capitals exportats oscil·laven entre les enormes quantitats de tres mil i quatre mil milions de pessetes de l'època.³⁹

És evident que un dels motius que va promoure la fuga de capitals va ser la incertesa que causava l'arribada d'un règim republicà, però per a tothom era notori que s'hi afegia el desig de desestabilitzar la República. La percepció del Govern era que alguns sectors de la dreta social i econòmica havien engegat immediatament mecanismes de defensa. Dies després que fos proclamat el nou règim, el ministre d'Hisenda afirmava:

36. Ferran SOLDEVILA, *Història de la proclamació...*, p. 120-124.

37. *Diario de Barcelona* (15 abril 1931).

38. *Diario de Barcelona* (14 abril 1931).

39. *Butlletí de la Cambra Mercantil* (juny 1931).

El Gobierno ha examinado en Consejo de Ministros la situación creada por el reproble proceder de aristocracia y capitalistas, que desde la instauración del régimen republicano acentuaron la especulación de sus caudales, no con propósitos de ponerlos a salvo de riesgos, que no existen, sino guiados por la idea perversa de dañar a la naciente República, sin detenerse ante la consecuencia natural y evidente de que perjudican a la nación.⁴⁰

Com pronosticava el polític, l'evasió de capitals, sobretot cap a França, va ocasionar que la República quedés afectada econòmicament. La moneda espanyola patí un fort descens, les inversions van disminuir, els bancs estrangers exigien a Espanya bona part del deute flotant exterior. El Govern va tenir notícies d'aquesta marxa de moneda després d'assabentar-se de la retirada de valors i de les extraccions de fons importants dels comptes corrents. La fuga de diners va ser tan intensa que el Govern es va veure obligat a prendre mesures: donà un mes per a repatriar aquests capitals; en cas contrari, estava disposat a procedir contra els contraventors. El ministre d'Economia es posà en contacte amb el Consell del Banc Hipotecari a fi i efecte que aquest organisme procurés restringir aquelles operacions en la sollicitud de les quals es pogués advertir que no responien a un desig de desenvolupament d'altres negocis, sinó al de realitzar-les per a enviar els diners a l'estranger. Les mesures van ser efectives, aconseguint la reintegració de nombrosos dipòsits, i cap a finals d'abril es va notar una disminució en el moviment d'evasió de capitals. Tanmateix, cada vegada la situació econòmica estava més deteriorada. A finals de juny, la pesseta s'havia devaluat considerablement i la Borsa estava en crisi.

Finalitzava el mes de maig quan sortí un decret contra l'evasió de capitals. Entre altres coses, el document prohibia l'adquisició de valors mobiliaris estrangers no admesos a la cotització en les borses oficials d'Espanya; també la compra de divises a l'estranger, la possessió de divises estrangeres per la banca privada, i l'exportació d'or, plata i bitllets del Banc d'Espanya.

La qüestió econòmica

Aquest panorama descrit s'inscriví dins una conjuntura econòmica gens favorable. La dictadura de Primo de Rivera havia coincidit, en general, amb un període d'expansió econòmica mundial. La República ho va fer amb un

40. *La Industria Española*, núm. 168 (abril 1931).

context de depressió. Durant aquells anys, la vida econòmica catalana més aviat va tenir escasses perspectives de creixement. Com a conseqüència de la crisi mundial i dels problemes econòmics estructurals acumulats, en línies generals es pot dir que durant els primers anys de la dècada de 1930 el creixement de l'economia catalana restà estancat, tot i que sofrí menys que altres economies europees. L'agreujament de la crisi econòmica es va generalitzar a partir de 1933. Durant aquest primer bienni, els sectors més perjudicats foren la construcció i la metallúrgia. Segons un article aparegut en una revista de la patronal,⁴¹ la retirada de capitals no va tenir lloc només venent valors a un preu baix per a guardar el diner o gastar-lo en coses imprescindibles segons els casos, sinó que, a més, també va significar una retirada el fet que no es va invertir en l'edificació (entre 1930 i 1935 hi va haver un estancament en la construcció d'habitatges), en la instal·lació de noves fàbriques o en una ampliació de les ja existents, més que una ínfima part dels diners que solien emprar-s'hi en èpoques normals. Els rendistes que pensaven destinar els seus estalvis a construir una casa de lloguer es retenien per la por que els llogaters es resistissin al pagament a causa de la crisi, i que l'Estat, la província o el municipi els poguessin gravar amb forts impostos. Aquest retraïment quedava reforçat per la inseguretat en el cost de l'edificació i el fet que els sindicats obrers del ram eren molt combatius i amenaçaven contínuament amb vagues per la causa més mínima. L'escrit assegurava també que els empresaris que tenien la intenció de crear una indústria nova o ampliar les que ja posseïen, deixarien d'invertir davant la dificultat que representava un mercat irregular, o davant la possibilitat que els obrers aprofitessin l'anunciada Llei del control obrer per a fer-los la vida més difícil. Si es volia que els capitals sortissin de la seva immobilització, era necessari que els capitalistes recobressin la confiança. Assegurava que, en primer lloc, calia que les lleis complementàries de la Constitució i els reglaments que es dictessin per a la seva aplicació no permetessin trepitjar arbitràriament els propietaris, i, en segon lloc, fer que aquestes lleis i aquests reglaments es complissin estrictament, sense consentir extralimitacions de cap tipus.⁴²

El mes de desembre de 1931, tot indicava que la retirada de capitals, que s'havia iniciat amb el canvi del règim, havia arribat al seu punt àlgid, i ara començava una millora visible. Aquesta tònica, si continuava algun temps, permetria concebre l'esperança que es produís una normalització de les operacions de borsa, al mateix temps que del crèdit bancari i comercial. Aquest auge ja s'es-

41. *La Industria Metalúrgica*, núm. 129 (desembre 1931).

42. *La Industria Metalúrgica*, núm. 129 (desembre 1931).

tava generant, malgrat el predomini socialista en el Govern, perquè, aprovada la Constitució i elegit el president de la República, les classes propietàries havien observat la consolidació del nou règim. A més, segons la patronal, l'actitud que la immensa majoria d'obriers dels grans centres fabrils a l'últim havien adoptat indicava que havien abandonat la idea que Espanya experimentaria una transformació com la de Rússia.⁴³

Mentre el sistema financer de la República es començava a recuperar, la contracció va ser particularment important en el comerç exterior, que caigué de manera espectacular, sobretot les exportacions agràries. L'ensorrament del comerç exterior provocà el col·lapse del tràfic d'algunes mercaderies. A tot això, s'hi ha d'afegir un altre problema: el dany que ocasionava el comportament d'una part de la premsa espanyola i d'entitats d'altres zones d'Espanya (sindicats agrícoles, associacions de fabricants, cambres agràries, premsa de diverses tendències), que incitaven els consumidors a prendre certes mesures contra els productes catalans, amb l'argument que els catalans eren separatistes. L'escrit següent, emès des de les cambres barcelonines, mostra com aquestes corporacions van reaccionar immediatament davant d'aquesta campanya, alhora que feien gala d'apoliticisme:

Estas Cámaras no han advertido que las personas que asumieron el poder cuando se proclamó la República, ni los ciudadanos de Barcelona ni los del resto de Cataluña, han realizado acto alguno que pueda legitimar y legalmente atribuirse a desafecto hacia los demás ciudadanos de la República o los demás territorios que la integran. Por el contrario, han podido observar que, habiéndose proclamado la República en Barcelona antes que en Madrid, fue inmediatamente izada y aclamada la bandera de la República española y fueron aclamadas de igual forma las fuerzas del ejército y que en todas partes ondea con la bandera catalana la de la República española como expresión sincera de que se quiere vivir fraternalmente dentro del estado español.⁴⁴

Per la seva banda, l'FTN també reaccionà. La junta directiva de l'entitat s'entrevistà amb Macià per tal de ratificar-li la seva adhesió. Macià respongué a

43. *La Industria Metalúrgica*, núm. 129 (desembre 1931).

44. «Contestando una campaña», *La Industria Española* (maig 1931), p. 166. Vegeu, també, «La Junta del Colegio de Agentes Comerciales de Barcelona» i altres escrits de diferents cambres espanyoles dirigits a la Cambra de Comerç de Barcelona, a AHCOCINB-CC, 658-7, maig 1931.

aquesta visita amb un vibrant parlament i recalca que estava disposat a aconseguir l'harmonia:

[...] l'ideal de Catalunya en una perfecta harmonia amb les altres regions ibèriques. Sols demana bona voluntat i serenitat per solucionar satisfactòriament l'actual estat de coses confiant que amb l'ajut de tots, els problemes pendents seran arreglats, i que els homes que regeixen la Generalitat amb caràcter provisional com és ara podran deixar als seus successors un camí ben assenyalat que menarà Catalunya a una nova prosperitat.⁴⁵

La crisi econòmica que durant els anys trenta sacsejà gairebé tots els països industrialitzats, incloent Espanya, a Catalunya es deixà sentir principalment als sectors de la construcció i del metall, on hi havia un important atur. Tanmateix, en els primers temps de la República, en alguns rams industrials, la crisi no es va notar tant; aquest va ser el cas del tèxtil català, que donava feina a un 33 % de la massa laboral catalana; en el sector tèxtil, el 70 % dels operaris eren dones.⁴⁶ El comportament relativament millor del sector tèxtil es va deure a diverses raons, com el descens dels preus del cotó que s'havia d'importar, l'augment dels jornals dels obrers agrícoles i de la major part de la classe obrera espanyola, que afavorí el consum de les famílies, i l'extraordinària collita de blat de 1932. S'ha de tenir en compte que el 90 % de la producció del tèxtil de cotó català anava destinat al consum peninsular, per la qual cosa era molt depenent del funcionament de l'agricultura espanyola. Les xifres d'aquest sector van ajudar a mantenir l'índex global de la producció industrial en comptes de portar-la a un retrocés. Els senyals de depressió en el sector cotoner s'observen a partir de finals de 1933 a causa més de factors interns que no pas externs.⁴⁷ Tanmateix, si la crisi econòmica no repercutí en el cotó, sí que ho va fer en el gènere de punt. Més o menys des de 1927, aquest sector industrial va començar a patir una crisi que continuà durant la República.⁴⁸

45. *El Eco de la Industria*, núm. 395 (juny 1931).

46. Albert BALCELLS, *Crisis económica...*, p. 32.

47. Jordi MALUQUER DE MOTES, *Història econòmica de Catalunya segles XIX i XX*, Barcelona, Proa, 1998, p. 158; Enric UCELAY DA CAL, *La Catalunya populista: Imatge, cultura i política en l'etapa republicana (1931-1939)*, Barcelona, La Magrana, 1982, p. 164; Esteve DEU I BAIGUAL, «L'esgotament del model del segle XIX. 1914-1939», a J. NADAL, J. MALUQUER DE MOTES i Carles SUDRIÀ (dir.), *Història econòmica de la Catalunya contemporània*, vol. 6, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1988-1991, p. 37-40, 6 v.

48. AHCOCINB-CI, 1047-51, «Informe que la Federación de Fabricantes de Género de Punto presenta a la Comisión Permanente de las Cortes Constituyentes sobre el proyecto de ley de intervención obrera en la gestión de las industrias».

Des que s'implantà la República un altre sector, el del comerç al detall, no es desenvolupava amb la intensitat d'anys enrere. Això en termes generals, ja que hi havia alguns rams, com l'alimentari, en el qual la contracció de vendes era poc perceptible, si bé, com a conseqüència de la manca de treball, se sentia la disminució del poder adquisitiu de milers de famílies. Però el que més contribuïa al marasme era el retraïment dels consumidors, perquè en totes les classes socials predominava la creença que havia d'imperar la prudència en les compres i en les despeses. Els d'articles sumptuaris eren els rams més afectats per la restricció del consum. El sector de l'hostaleria se salvava de la crisi per la gran afluència de turisme estranger, que arribava atret per la baixa cotització de la pesseta. Podien estimar-se en cinquanta mil els turistes que en poc temps havien visitat la ciutat comtal.

El comerç a l'engròs es desenvolupava d'una manera poc favorable. Els bancs no concedien facilitats per a descomptar el paper i per a atorgar crèdits, principalment per la reducció dels saldos dels comptes corrents. Fabricants i comerciants tenien pendents de cobrament un gran nombre de crèdits de clients que, ja fos per necessitat o bé emparant-se en les circumstàncies anormals, diferien els pagaments. Segons dades del Col·legi de Notaris, les lletres protestades durant el segon semestre de 1931 foren 29.683 i en el primer semestre de 1932, 20.160.

Mentrestant, el moviment de capitals es trobava molt paralitzat; no es produïen noves emissions a causa principalment del retraïment que hi havia a promoure nous negocis. En canvi, la Borsa de Barcelona va seguir donant mostra de gran vitalitat i optimisme, tant en el volum de diners negociat com en les cotitzacions dels valors de l'Estat. En diferents ocasions, el mercat borsari barceloní va haver de fer front a fortes allaus d'ofertes de venda procedents d'altres borses, que si bé provocaren una baixa momentània en les cotitzacions, van poder ser absorbides sense gran dificultat.⁴⁹

Tanmateix, la política econòmicosocial adoptada per les autoritats republicanes no acabà d'agradar a les esquerres, que la consideraven tèbia, però sobretot va aconseguir el rebuig de les dretes.

La patronal rebutja el Projecte de Llei sobre control obrer

Però quan la patronal va deixar sentir la seva veu amb més insistència fou a partir de setembre de 1931, arran del Projecte de Llei d'intervenció obrera en

49. Informe que la Cambra de Comerç i Navegació va elevar al president de la Cambra de Madrid al setembre de 1932: AHCOCINB-CC, 484-9, 23-9-1932.

la gestió de les indústries (anomenat per la patronal «de control obrer»). Projectes similars al que ara es presentava ja funcionaven en diversos països europeus, però això no va ser obstacle perquè a Catalunya i a tot Espanya la mobilització empresarial davant la proposta fos immediata. Es tractava d'una proposició que preveia la intervenció obrera en la gestió de les empreses, que ja anys enrere havia estat presentada sense èxit per l'Institut de Reformes Socials. Una de les mesures que la patronal va prendre fou la de demanar als partits que abans de començar a discutir el projecte a les Corts obrís una informació pública a partir d'un informe previ. Una comissió de la presidència del Govern va redactar l'informe, que va ser tramès a les principals entitats de l'Estat.⁵⁰

La Cambra d'Indústria envià la seva resposta a l'informe a diferents entitats econòmiques catalanes. Els dirigents de l'associació entenien que el projecte tractava fonamentalment sobre tres punts: sobre la creació i els objectius de les comissions interventores, sobre la constitució d'aquestes i les seves relacions amb les associacions obreres, i sobre les atribucions d'aquestes últimes. La patronal feia notar el següent:

[...] al establecer obligaciones estas comisiones, sin la conformidad de todos los factores de la producción, no creemos que contribuyan a aumentar entre ellos la cordialidad y deseo de colaboración mutua; condiciones que consideramos necesarias para que puedan actuar provechosamente las comisiones de referencia; y tememos que esta consecuencia vendría agravada actualmente en España a causa de los propósitos de socialización y del peligro de que ésta se llevase a efecto sin indemnización alguna, provocando un recrudescimiento en la crisis de confianza que sufre la economía nacional, reflejada en la baja cotización de los valores industriales y en el aumento del número de obreros sin trabajo.⁵¹

La Cambra denunciava que aquestes comissions interventores estaven integrades només per representants dels obrers (com ocorria en el cas alemany) i considerava més eficaces les comissions mixtes, que funcionaven en empreses d'Anglaterra i els EUA. En aquest sentit, cridava l'atenció sobre dos punts: l'obligació que la proposta imposava als treballadors d'estar inscrits en

50. AHCOINB-CI, 1050-49, octubre 1931; Manuel REQUENA GALLEGU i Natividad MENDOZA NAVA, «El proyecto de ley de Largo Caballero sobre la intervención obrera en la gestión de las industrias (octubre 1931)», a A. ARENAS i Florencio MARTÍNEZ (ed.), *Mercado y organización del trabajo en España (siglos XIX y XX)*, Sevilla, Atril 97, 1998.

51. *Anuari de la Societat Econòmica...*, setembre 1931, p. 90-97.

alguna associació obrera per a poder ser electes i elegits, i el fet de no preveure la possibilitat que no tots els membres formessin part de la mateixa associació.

Els portaveus patronals deien que el decret es prestava a eliminar les minories en les comissions interventores, deixant així aquestes en mans de les majories, en perjudici de les altres associacions i dels obrers que hi estaven afiliats (s'ha de tenir en compte que el sindicat majoritari a Catalunya era la CNT). La patronal insistia en la idea que una mesura d'aquestes característiques necessitava comptar amb un sindicalisme patronal i obrer sòlid i responsable, diferent a l'existent, perquè actualment, adduïa, els obrers afiliats als sindicats vivien sota l'imperi del terror. En definitiva, els dirigents empresarials apostaven per un altre tipus de sindicat obrer diferent del confederal. En aquest sentit, assenyala-ven:

Este peligro es de mayor importancia en Cataluña, pues predominando entre el movimiento obrero de esta región los afiliados a la CNT, cuya ideología y cuyos propósitos son sobradamente conocidos, hay motivos para temer que su intervención en las comisiones de referencia no iría dirigida a mejorar la producción ni la intervención de sus afiliados, sino que aprovecharían los conocimientos adquiridos para destruir la industria, como medio para llegar al comunismo libertario, que la CNT, al igual que la FAI, pretenden establecer.⁵²

I, a més, els dirigents empresarials creien que els obrers no estaven capacitats per a intervenir en la gestió de les empreses.

A començaments d'octubre de 1931 el Govern donà la seva aprovació al projecte d'intervenció obrera a les indústries. Uns quants dies més tard, des de l'FTN es parlava de la proposta en tons apocalíptics. L'entitat posava en el mateix sac tant la CNT com la UGT:

En España se ha demostrado que ese deseo no existe [el de col·laboració] pues basta solamente fijarse en la ideología de los dos bandos obreros para convencerse de ello. Uno busca la socialización de la empresa, el otro la destrucción declarada. ¿Puede creerse en esa leal colaboración? ¿Puede pensarse que a la organización obrera le importa algo el mejoramiento de la empresa? La respuesta es obvia. Y en ese caso el Control no puede prosperar en España. Poder sí: pero si eso acontece podremos decir que España ha entrado francamente en las vías del marxismo porque la ley no sería una norma de

52. *Anuari de la Societat Econòmica...*, setembre 1931, p. 90-97.

democracia industrial y de colaboración sino el primer paso del dominio proletario.⁵³

A més d'aquesta declaració de principis, l'entitat va passar a l'acció. Mitjançant un document, es va adreçar directament a la Comissió Parlamentària que havia de dictaminar el projecte. Estava previst que el document, molt extens, es repartiria en totes les entitats que semblessin oportunes. En síntesi, l'escrit deia que el projecte era anacrònic, perquè recollia idees que havien estat de moda feia més de deu anys. Afirmava que els dirigents del sindicalisme havien confessat que la classe obrera estava mal preparada per a una reforma que sols veien per mitjà de la confiscació de les fàbriques i que la tasca del sindicalisme havia de ser primordialment educativa.

El document argumentava que un sistema harmoniós de control requeria una organització sindical robusta i unes finalitats que no atemptessin contra la seguretat de la indústria mateixa. I assegurava que, a Catalunya, aquesta qüestió estava per resoldre. Denunciava que els obrers estaven afiliats a determinades organitzacions només per la coacció. Per aquest motiu, aquests treballadors viuen suposadament sota l'imperi del terror. L'argumentació permetia a l'FTN afirmar que aquest estat de por permanent hauria de repercutir en l'actuació obrera a través del Comitè de Fàbriques.⁵⁴

Des de la Cambra Oficial d'Indústria també s'arremetia públicament contra la proposta de control obrer. L'entitat elevava un manifest a la comissió de les Corts Constituents dictaminadora del projecte, argumentant que, en cas que es portés a terme la proposta, l'economia espanyola en sortiria molt perjudicada. Segons la Cambra, la mesura estava impregnada de radicalisme, per la qual cosa provocaria una contracció en la circulació del diner. Suposadament, aquesta contracció allunyaria les inversions de caràcter industrial del gran i el petit estalvi a causa de la por d'una adaptació que faria molt difícil el sosteniment de la producció normal durant un llarg període de temps.

Qualificant la classe obrera catalana de menor d'edat, l'informe assenyalava també que aquesta no estava preparada per a aquest tipus d'aventura, perquè sempre s'havia desinteressat dels problemes globals de la producció industrial. Afirmava que, per a una gran part dels obrers, la visió de la Comissió de Control seria la que el Congrés Confederal de 1920 dels comitès sindicalistes francesos definia amb aquestes paraules:

53. *El Trabajo Nacional* (novembre 1931).

54. *El Eco de la Industria* (desembre 1931).

La intervención obrera debe ser establecida en forma que permita a los trabajadores tomar en su mano, venido el caso, la gestión de la producción misma..., practicando su educación de gestores de la empresa.⁵⁵

L'escrit insistia en el fet que la idea de col·laboració i la de control no s'harmnitzaven fàcilment, i que més aviat representaven funcions antitètiques. Els dirigents de la Cambra, a l'igual dels de la SEBAP, assenyalaven que per a instaurar el control obrer, primer s'havia de cimentar l'organització social en una sèrie de disposicions de dret escrit que constituïssin el seu fonament jurídic: «Y la base legal imprescindible la constituye la regulación de las entidades obreras de carácter profesional...» És a dir, per a la patronal la qüestió obrera, la qüestió social, requeria un tractament jurídic. Des de la Cambra d'Indústria es remetia a un escrit que, sobre aquest mateix tema, havia enviat al Govern, l'any 1919, el director de l'entitat, l'empresari tèxtil Lluís Ferrer-Vidal.⁵⁶

La patronal del sector del tèxtil, la Federació de Fabricants de Filats i Teixits, també es va sumar a la protesta. Envià al SEBAP un informe perquè fos inclòs en el projectat document informatiu. El punt de vista de la Federació era el següent: era necessari limitar la intervenció obrera en la qüestió de la legislació social i els reglaments de treball, els obrers no havien de tenir accés a l'examen de la comptabilitat ni representació en els consells d'administració, ni en la compra i el cost de primeres matèries, ni en la contractació i l'acomiadament del personal, ni en l'augment o la disminució de la producció.⁵⁷

També la Federación de Industrias Nacionales, amb seu a Madrid, emeté un escrit al ministre d'Economia. Signat per Ramón Bergé, el document assegurava que cada dia que passava era més marcada la tendència del Govern republicà a prendre Espanya com a camp d'experimentació d'una política socialista. Segons Bergé, amb aquesta actitud l'evasió de capitals continuaria essent inevitable i demanava la suspensió del projecte.⁵⁸ Igualment s'oposà a la proposta l'entitat patronal d'àmbit estatal Estudios Sociales y Económicos.⁵⁹

55. *La Industria Española*, òrgan de la Cambra Oficial d'Indústria de Barcelona, núm. 176 (desembre 1931).

56. *La Industria Española*, òrgan de la Cambra Oficial d'Indústria de Barcelona, núm. 176 (desembre 1931). AHCOCINB-CI, 1049-40.

57. *Federación de Fabricantes de Hilados y Tejidos de Cataluña*, Barcelona, gener 1932.

58. AHCOCINB-CI, 1049-40, 22-10-1931.

59. ESTUDIOS SOCIALES Y ECONÓMICOS ASOCIACIÓN PATRONAL, *El control obrero (ideas, datos y conclusión)*, Madrid, Sucesores de Rivadeneyra, 1931.

Al febrer de 1932, quan el text semblava disposat per a ser discutit a les Corts, la mobilització de la patronal fou encara més intensa. Els directius de l'FTN contactaren amb diverses entitats econòmiques, tant de Catalunya com de la resta d'Espanya (fins un nombre de quaranta-vuit). Una representació anà a Madrid per pressionar directament sobre els ministres i els parlamentaris. Fruit d'aquestes reunions sorgí un document que es va enviar al president del Govern. Entre altres coses deia el següent:

Es sentir unánime de todas las Entidades, a las que tenemos el honor de representar, que no es la ocasión para que las Cortes conviertan en Ley el proyecto presentado, pues, como decía el Excmo. Sr. Presidente del Congreso en uno de sus brillantes discursos ante las Cortes, en la crisis general por que atraviesan las industrias no es el momento oportuno para dictar disposiciones que puedan producir en ellas una perturbación, y es indudable que el proyecto de Control Obrero habría de producir una muy honda perturbación en la normalidad de las industrias, cual alcance es difícil precisar.

No se puede omitir el estado actual de excitación de la clase obrera que produce una anomalía constante de la vida del trabajo traducida en las continuas huelgas, no siempre profesionales, y en los conflictos de orden público, y en estas circunstancias sería peligroso pretender una nueva estructuración en el funcionamiento de las industrias que habría de hacer resaltar el estado de intranquilidad de la clase patronal, y sus pocos alientos para soportar innovación tan radical que podría influir en los cambios y en la concesión de créditos extranjeros a los industriales y al mismo Estado español.⁶⁰

Aquesta mobilització aconseguí els resultats desitjats: el projecte no es va arribar mai a presentar a les Corts.⁶¹

Si les protestes de la patronal paralitzaren el projecte de llei, el cert és que també va fracassar per manca de suport obrer. La CNT va mostrar pel decret la més absoluta indiferència. No podia sentir-se atreta per un projecte reformista que únicament enfortiria les bases del sistema capitalista i que, a més, partia de

60. AFTN, *Memoria de la Junta Directiva del Fomento del Trabajo Nacional correspondiente al ejercicio de 1932*, Barcelona, Imprenta y Encuadernación Viuda de Luís Tasso, 1933. AHCOINB-CI, 1049-40, 17-2-1932.

61. Mercedes CABRERA, *La patronal ante la II República...*, p. 198-202. Antonio MARTÍN VALVERDE, «El proyecto de ley de intervención obrera de la Segunda República Española», a *Estudios del derecho del trabajo en memoria del profesor Gaspar Bayon Chacon*, Madrid, Tecnos, 1980.

la iniciativa del secretari ugetista, Largo Caballero. Tampoc els obrers organitzats en la UGT no van mostrar un gran entusiasme.⁶²

Debats a l'entorn de la Constitució

El 28 de juny de 1931 a tot Espanya hi va haver eleccions a Corts Constituents. A Catalunya, ERC i els seus aliats presentaren un programa reformista, adreçat a una massa social heterogènia, i van obtenir la majoria absoluta. En segon lloc quedaren els regionalistes de la Lliga, que s'havien presentat amb un programa que acatava la legalitat constituïda, propugnava l'estructuració de la República d'acord amb les diferents aspiracions de les diverses personalitats de l'Estat, la fonamentació de l'ordre social en la tradició, la família, la propietat i la llei, i l'obertura de canals d'harmonia per a solucionar la qüestió social. El sistema polític resultant va ser un bipartidisme entre ERC i la Lliga, que suportà malament la pèrdua de la seva hegemonia enfront d'ERC.

Arreu de l'Estat, les candidatures republicanes van guanyar, i es formà un Govern de coalició republicà-socialista. A l'octubre el gabinet quedà presidit per Manuel Azaña, que es mantingué en el poder fins al novembre de 1933. Fou el conegut com a *bienni reformista* i va ser l'únic període en què la República va portar a terme una sèrie de mesures reformistes de certa profunditat.

A finals d'agost d'aquest mateix 1931 van començar els debats sobre la Constitució, que causaren un gran aldarull entre diversos sectors socials. A més de votar la fundació de regions autònomes, la República tenia la voluntat de laïcitzar la vida pública, que a Espanya estava sotmesa des de feia segles al dictat eclesiàstic. Això es va plasmar en la intenció de suprimir els privilegis de l'Església catòlica. Els debats parlamentaris sobre qüestions religioses assoliren una gran virulència. Entre altres qüestions, s'estipulava que els ordes religiosos tindrien prohibit impartir l'ensenyament, i també es va acordar la dissolució de la Companyia de Jesús. Els regionalistes es van oposar a totes les mesures contra l'Església. Com explica Muniesa, durant els dies del debat, les disposicions que s'anaven prenent ocuparen els titulars de *La Veu de Catalunya*. Amb aquests escrits s'empaitava una altra finalitat: desacreditar la República. Entre altres qüestions importants, la Constitució aprovà el vot femení i va reconèixer la legalitat de la propietat privada.⁶³

62. Eulàlia VEGA, *Anarquistas y sindicalistas...*, p. 75.

63. Bernat MUNIESA, *La burguesia catalana...*, vol. I, p. 244-245.

La Constitució garantia el dret a la propietat individual i als mitjans de producció, però principalment l'article 42 va promoure de nou queixes entre les classes econòmicament dominants. Entre altres coses, l'article assenyalava que tota la riquesa del país estaria subordinada a l'interès de l'economia nacional, que la propietat de tota classe de béns podria ser objecte d'expropiació forçosa per causes d'utilitat social, mitjançant la consegüent indemnització, llevat que el Parlament disposés una altra cosa, i que la riquesa i la propietat podrien ser nacionalitzades en cas de necessitat. Tanmateix, en un altre article s'admetia la possibilitat de l'expropiació forçosa sense indemnització. La intromissió estatal en la qüestió econòmica indignà els sectors econòmicament dominants. La Lliga es va pronunciar d'una manera belligerant contra aquestes mesures, afirmant que la creació de riquesa exigia essencialment la propietat privada i la iniciativa individual, i que ambdues quedaven excloses pel precepte constitucional. Arribà a dir que aquest article de la Constitució amenaçava la civilització occidental.⁶⁴

L'FTN també discrepava d'un altre punt de la Constitució: del que dictaminava que en el Parlament hi hauria només una cambra, en lloc de dues. Les majories es van oposar a una esmena de les minories, que demanaven l'establiment d'un Senat corporatiu, on la representació directa pogués fer de contrapès a la Cambra *popular*.⁶⁵

L'FTN i el decret sobre les armes

Segons indicaven els dirigents de l'FTN, des de l'adveniment de la República el fenomen del pistolisme, que suposadament en els últims temps estava remetent, havia reaparegut a gairebé totes les grans poblacions espanyoles. Com era corrent entre la patronal, sense analitzar-ne les causes, assenyalaven que els atemptats socials havien tornat a produir-se, que tornaven els atracaments i les agressions a la força pública i que per això el Govern havia fet un gest que qualificaven d'*heroic*, però del qual discrepaven obertament: publicar un decret ordenant la immediata recollida d'armes, sota l'amenaça de severes sancions. Segons deien els representants de la corporació, aquest decret va causar una profunda depressió entre la gent d'ordre. Segons la seva opinió, les classes conservadores

64. Bernat MUNIESA, *La burguesia catalana...*, vol. I, p. 247-250 i 317-319.

65. AFTN, *Memoria de la Junta Directiva del Fomento del Trabajo Nacional correspondiente al ejercicio de 1931*, Barcelona, Imprenta y Encuadernación Viuda de Luís Tasso, 1932.

eren respectuoses amb el dret, però volien tenir el dret d'autodefensar-se (traient així a l'Estat el monopoli de la violència). És a dir, des de l'entitat es deia que la gent d'ordre estava disposada a coadjuvar al càstig dels malfactors quan el poder públic es declarava incapaç d'aplicar una immediata i enèrgica sanció.⁶⁶

La promulgació d'aquest decret va crear un estat d'inseguretat tal entre la patronal que inicià una mobilització. Formant una pinya, els representants de vint-i-cinc organitzacions econòmiques van lliurar un document al governador civil perquè el fes arribar al cap del Govern. L'escrit era una invitació a la reflexió sobre les conseqüències que produiria la mesura de recollida d'armes. Entre altres coses, l'escrit deia el següent:

No nos hemos de esforzar en demostrar a V. E. que la conoce perfectamente, cual es la situación de Barcelona y de su provincia en cuanto a seguridad para las personas y los bienes. Realiza V. E. un esfuerzo admirable para devolver la paz, asegurar la justicia, castigar los delitos, pero habrá de reconocer noblemente que no le bastan, hoy por hoy, los recursos de que dispone y que le es necesaria una asistencia ciudadana, que sólo puede esperar de las personas de solvencia moral a las que siempre repugnó el matonismo y que por sus mismos intereses están al margen de toda sospecha de conspiración o de caer en la delincuencia.⁶⁷

Amb aquesta argumentació, des de l'FTN s'estava desacreditant la República, en considerar que amb els seus instruments de repressió no era capaç d'assegurar l'ordre públic, i es demanava que es permetés tenir armes, per a utilitzar-les amb una finalitat purament defensiva, a aquelles persones que es trobessin exposades a agressions.

L'FTN després del triomf de les dretes

Les eleccions al Parlament de novembre de 1933 marcaren el canvi de signe de la República, ja que es produí la victòria electoral del centre i la dreta sobre republicans i socialistes. Per primera vegada votaren les dones. La CNT havia llançat una campanya abstencionista sota el lema «frente a las urnas, la revolución social», però

66. AFTN, *Memoria de la Junta Directiva del Fomento del Trabajo Nacional correspondiente al ejercicio de 1931*, desembre 1931.

67. AFTN, *Memoria de la Junta Directiva del Fomento del Trabajo Nacional correspondiente al ejercicio de 1931*, desembre 1931.

es desconeix la influència que aquesta consigna hi va poder tenir. La CNT feia una valoració molt negativa del primer bienni republicà: lleis en defensa de l'Estat i del capital però contra la CNT, com ho posaven de manifest els nombrosos detinguts socials, deportacions dels militants confederals més destacats, contínues agressions contra la classe treballadora... Amb el triomf de la coalició de dretes es tancava el bienni reformista, regit per la coalició del republicanisme d'esquerra i el socialisme.

A Catalunya, en aquestes eleccions guanyaren també les dretes, però van obtenir un marge notablement menor que a la resta del territori espanyol. La reducció de la participació electoral, combinada amb els efectes de la divisió de les esquerres, va tenir com a conseqüència que sortissin vint-i-vuit diputats de la Lliga i els seus aliats enfront dels vint-i-set aconseguits per ERC i els seus socis a les diverses circumscripcions. A Catalunya, després de ser escollit Lluís Companys com a president de la Generalitat pel Parlament català, es va constituir un govern de concentració de centreesquerra.

Llavors, l'FTN dedicava a aquesta qüestió la crònica mensual del seu òrgan d'expressió, *El Trabajo Nacional*. Recomanava que fos quin fos el govern que es formés, la tasca primordial que havia d'emprendre es concretava en dos extrems: pacificació social i reconstrucció econòmica.

Deia que la primera era la base necessària perquè la segona pogués portar-se a terme amb tranquil·litat i ferma. Arremetent un cop més contra el règim republicà, afirmava que en els últims anys s'havien desencadenat violentament les teories més explosives i s'havien posat en pràctica els experiments més arriscats. I sense analitzar en cap moment quines podrien ser-ne les causes, deia que les conseqüències s'havien traduït en un augment de la criminalitat, en un desordre crònic, en una relaxació de costums, en una multiplicació dels conflictes socials i en un desassossec i una inquietud espirituals que repercutien en el bon funcionament de les activitats quotidianes.

L'FTN assenyalava que dins d'aquesta tasca de pacificació social es podien distingir dos aspectes. El que es referia al concepte ampli de la paraula social (l'autoritat havia de vigilar l'ús que es fes de les llibertats públiques, imposant la llei amb energia) i el que afectava la regulació de les qüestions socials.

Segons la patronal, pel que respecta a aquest últim aspecte no hi havia dubte que la legislació social actual, titllada amb raó com una de les més avançades del món, s'havia nodrit a costa de l'economia nacional, a la qual havia posat prop del col·lapse.

Aconsellava al futur govern que atengués especialment a la Llei de jurats mixtos. Pensava que per un temps prudencial seria millor que es prohibís la petició de noves condicions de treball, amb la finalitat de concedir un descans justificat a les activitats econòmiques, aclaparades per constants demandes.

Un altre punt que l'FTN volia plantejar al futur govern era el de la necessitat de sotmetre a les lleis les organitzacions revolucionàries. Des de la corporació es deia que si s'aconseguia la pacificació social d'Espanya es donaria el primer pas envers el ressorgiment econòmic, que havia de venir afavorit pel Govern amb mesures certes i adequades que posessin fi a l'estat confús de l'organització econòmica.

En aquest sentit, es destacava com la més urgent la qüestió de la reforma agrària. La corporació no s'oposava que hi hagués innovacions en aquest aspecte. Tanmateix, aquestes reformes haurien d'estar encaminades a convertir en propietaris el major nombre possible de cultivadors de la terra. S'opinava que, a més de la transcendència econòmica que revestia aquesta finalitat, tenia una funció social importantíssima, ja que els propietaris rurals eren el bastió més ferm contra l'avanç de les idees revolucionàries.

Se seguia argumentant que el comerç exterior estava cada dia més decreït i que era necessari aplicar-hi un remei enèrgic. Per això, des del Foment es deia que el primer que feia falta era que l'economia interior es refés. Donant per bona aquesta premissa, la corporació invitava a tots que procuressin que l'aranzel es reformés, posant-lo d'acord amb les modernes exigències de la tècnica i del comerç. Suposava que ningú no tindria interès per advocar per tendències lliurecanvistes. Considerava que tothom estaria d'acord que el que necessitava el país era un tarifa duanera proteccionista, integralment protectora.

Ara bé, la patronal opinava que de poca cosa serviria disposar d'un bon aranzel si no s'anaven assentant els esglaons fermes d'una política de tractats que portés a l'apogeu de les exportacions. Es deia que, en aquest particular, s'havia de seguir una trajectòria enèrgica i definida.

L'FTN assenyalava que una altra matèria que reclamava singular atenció era la referent a política pressupostària. Es deia que les despeses públiques havien crescut enormement, sobretot en conceptes francament improductius. S'afirmava que els diners del país s'havien llençat arbitràriament, pròdigament, i que els ingressos acusaven una franca tendència restrictiva, i les apel·lacions al crèdit públic havien estat importants i freqüents. S'assegurava que el dèficit pressupostari era alarmant i perillós i que per això s'havia d'anar a la reducció de les despeses i, al mateix temps, a una reforma tributària encaminada a compaginar els interessos de l'Estat amb els del contribuent i, sobretot, a alliberar de càrregues fiscals les activitats productores, per facilitar així el seu progressiu desenvolupament, que també redundaria en benefici de l'erari públic.⁶⁸

68. *El Trabajo Nacional* (desembre 1933).

Per altra banda, s'adduïa que s'havien de sotmetre a les lleis les organitzacions obreres revolucionàries. I s'assegurava que si s'aconseguís la pacificació social d'Espanya es donaria el primer pas envers el ressorgiment econòmic.⁶⁹

La patronal davant dels Fets d'Octubre

Moltes pàgines s'han escrit explicant els antecedents i els mateixos fets de caràcter revolucionari esdevinguts durant el mes d'octubre de 1934. No entra dintre de la limitació d'aquest treball la tasca de tornar a interpretar aquests fets. Tampoc no es tracta de repetir aquí el que ja està dit. Atès que el tema central d'aquest escrit és la patronal, recollirem allò que els òrgans d'expressió d'algunes de les organitzacions patronals van dir sobre aquells successos. A continuació, doncs, reproduïm, tot i que no íntegrament, i traduït al català, la seqüència dels fets que va fer la Cambra de Comerç i Navegació de Barcelona.

L'1 d'octubre el Butlletí Oficial de la Generalitat publicà el text refós de la Llei de contractes de conreu. El mateix dia es van reprendre les sessions a les Corts espanyoles. El president del Consell de Ministres, Samper, pronuncià un discurs per justificar l'actuació del Govern durant l'estiu. Les minories governamentals, entenent que aquesta actuació no s'ajustava al vot de confiança atorgat al juliol, especialment en allò relatiu a la Llei de contractes de conreu aprovada pel Parlament de Catalunya, retiraren el seu suport al Govern i aquest presentà la dimissió. Encarregat Lerroux de formar nou Govern, aquest quedà constituït el dia 4.

En conjunt integraven el nou Govern vuit ministres radicals, tres de la Confederación Española de Derechas Autónomas (CEDA), dos del partit agrari, un del partit liberal demòcrata i un independent.

Tan aviat com es va saber la constitució del nou Govern, en el qual participaven tres ministres de la CEDA, els partits republicans d'esquerra publicaren notes en les quals manifestaven que trencaven tota relació amb les institucions del règim.

A Catalunya, el dia 5 al matí l'Aliança Obrera, pacte d'acció revolucionària sorgit a iniciativa del Bloc Obrer i Camperol (BOC) com a resposta a la victòria electoral de les dretes, plantejà la vaga general, i gràcies a les coaccions exercides per comissions de la mateixa organització i de les Joventuts d'Estat Català, a

69. *El Trabajo Nacional* (desembre 1933).

poc a poc anaren tancant el comerç, les fàbriques, els tallers i els serveis públics de transport.

El dia 6 continuà la vaga general. En alguns punts de la ciutat, especialment al Poble-sec, es van produir tiroteigs. Prop del migdia el conseller de Governació, Josep Dencàs, va dir per la ràdio que en vista de les agressions a la força pública per homes de la CNT i de la FAI, el Govern de la Generalitat havia decidit ocupar militarment la ciutat. Poc després es va obligar els ferroviaris a aturar els trens. A la tarda, els mossos d'esquadra es concentraren a la Generalitat i els seus voltants i els guàrdies d'assalt es van distribuir per la ciutat. També van ser armats milers de ciutadans que prestaren servei de vigilància pels carrers, a més dels que quedaren concentrats en diversos edificis requisats i convertits en casernes. Militants d'Estat Català i Aliança Obrera confiscaren un gran nombre d'automòbils particulars. A les set de la tarda es va donar per la ràdio la notícia que el president de la Generalitat parlaria, a les vuit, des del balcó del Palau. Acudiren a la plaça de la República alguns milers de ciutadans, i a dos quarts de nou Lluís Companys pronuncià una elocució, que va ser transmesa per les emissores de ràdio. En el discurs, després de protestar per la composició del nou Govern central, va dir que el Govern de la Generalitat, d'acord amb el Parlament, havia acordat proclamar l'Estat Català dins la República federal espanyola, i convidà els partits d'esquerra espanyols a constituir a Barcelona el Govern federal. Reunit l'Ajuntament de Barcelona en sessió extraordinària, acordà per majoria adherir-se a la Generalitat.

Immediatament el Govern central declarà l'estat de guerra a tot Espanya. El general de la quarta divisió orgànica militar, Domingo Batet, redactà el ban i quan uns piquets de soldats es van dirigir a col·locar-lo van ser hostilitzats a la plaça de la República [plaça de Sant Jaume] i a la Rambla de Santa Mònica. En vista de l'agressió a l'Exèrcit, Batet va ordenar ocupar la plaça de la República amb forces d'infanteria i d'artilleria de muntanya. També es van emplaçar canons d'artilleria lleugera a la Porta de la Pau i a la Rambla de Santa Mònica, davant del local del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria (CADCI), d'on havia partit l'agressió a un piquet de soldats.

Quan les tropes arribaren a la plaça de la República, el comandant dels mossos d'esquadra, el tinent coronel Pérez Farràs, va donar l'ordre de foc, caient morts o ferits diversos oficials i soldats. Es va entaular un intens tiroteig entre les forces refugiades a la Generalitat i a l'Ajuntament i les tropes. Les peces d'artilleria dispararen un bon nombre de granades contra els palaus de les esmentades corporacions. També les peces d'artilleria lleugera de la plaça de Palau, de la Porta de la Pau i de la Rambla de Santa Mònica bombardejaren la Conselleria de Governació, la Comandància General de Sometents i el CADCI.

Mentre es combatia a la plaça de la República i als edificis citats, la Guàrdia Civil recorregué la ciutat per desarmar els milicians que s'havien situat en els centres polítics d'Estat Català i Aliança Obrera i en els edificis ocupats.

El Govern de la Generalitat i el conseller de Governació van fer constants crides per ràdio perquè els grups armats a Barcelona, molts dels quals havien abandonat ja les armes, i dels pobles propers acudissin en el seu auxili. A les sis del matí del dia 7, convençut el Govern de la Generalitat que era inútil la resistència, Companys comunicà al general Batet que es rendien per a evitar més víctimes. En els palaus de la Generalitat i de l'Ajuntament foren col·locades banderes blanques, mentre el general Batet donava l'ordre d'alto el foc.

Les tropes penetraren en els dos palaus i van detenir el Govern de la Generalitat, l'alcalde i els regidors que havien votat a favor del moviment, i totes les persones que es trobaven dins dels edificis, els quals foren traslladats a bord dels vaixells *Uruguay* i *Ciudad de Cádiz*.

El dia 7, que era diumenge, va haver-hi en gran part de la ciutat tiroteigs entre revolucionaris col·locats en els terrats de les cases i la força pública. El dia 8 es va reprendre el treball amb bastant regularitat, però al migdia es van reproduir els trets des dels terrats i, en intervenir-hi la força pública, es generalitzà un intens tiroteig en el barri antic de la ciutat. No obstant això, els tramvies i autobusos van seguir prestant servei, tot i que en nombre limitat. El dia 9 la normalitat quedà restablerta.

La insurrecció de Barcelona fou secundada a diferents poblacions de Catalunya per grups armats. Com que les incidències de la lluita a la Ciutat Comtal van poder seguir-se per la ràdio, no va haver-hi gaires successos d'importància. Però va haver-hi enfrontaments amb víctimes a Vilanova, Granollers, Badalona i altres poblacions. Foren incendiades diverses esglésies i assaltats alguns centres polítics.

L'autoritat militar va anomenar president accidental de la Generalitat el coronel Francisco Jiménez Arenas; alcalde de Barcelona, Martínez Herrera, i cap superior de policia, el coronel Ibáñez. L'Estat es va apoderar dels serveis d'ordre públic de la Generalitat, i la Comissaria d'Ordre Públic i l'Escola de Policia van ser dissoltes. Restaren cessats els agents de policia i els guàrdies d'assalt que prestaven servei a les ordres de la Generalitat. Els ajuntaments de les poblacions que es van insubordinar foren destituïts i es van anomenar alcaldes gestors. També s'organitzà una milícia ciutadana per assegurar l'ordre.

Els tribunals militars condemnaren a mort el comandant i el capità dels mossos d'esquadra, Pérez Farràs i Escofet, i el cap dels guàrdies d'assalt de la Generalitat, tinent coronel Ricart.

El Govern central va disposar que el president de la Generalitat i els consellers insubordinats fossin jutjats pel Tribunal de Garanties. Josep Dencàs, que es trobava a la Conselleria de Governació, aconseguí escapar i es va refugiar a França, juntament amb el cap dels insurrectes, Miquel Badia, i alguns caps de sometents.

Fora de Catalunya va haver-hi moviments de caràcter revolucionari a diferents punts. A Madrid, per exemple, el dia 4 a la nit començà una vaga general que persistí durant quinze dies amb més o menys intensitat.

Però on la revolta assolí proporcions més greus va ser a Astúries. A les zones mineres, milers d'homes equipats amb tota classe d'armament van proclamar el comunisme. Van ser assassinats guàrdies civils, religiosos i enginyers de diverses mines. L'Exèrcit sufocà la insurrecció.⁷⁰

Quan van passar uns quants dies dels greus esdeveniments que va viure Catalunya i una part del territori espanyol, des de l'FTN es feia una valoració dels fets. L'entitat va aprofitar l'esclat d'aquests successos per a insistir en la constitució d'un govern fort i poderós, capaç d'aconseguir l'eradicació de qualsevol intent insurreccional, i a la vegada per a desacreditar la República, en qualificar-la de feble i d'inoperant. Des de la corporació es deia que feia temps que l'entitat feia públics els temors que li ocasionava la situació de l'ordre públic i l'activitat de les organitzacions obreres. En aquesta línia, la pregunta que ara es formulava era la següent: com havia estat possible que clandestinament s'hagués pogut acumular a Espanya la gran quantitat d'aparell bèl·lic que va sortir a col·lació durant aquests últims successos?

L'FTN adduïa que la conseqüència d'aquesta pregunta no podia ser una altra que pensar que l'organització estatal havia fracassat d'una manera rotunda, pel que es referia a l'ordre públic, en la seva funció previsor. D'altra manera, deia la corporació, com explicar que milers i milers d'espanyols haguessin trobat mitjans fàcils per a armar-se de cap a peus? I no amb material antiquat, sinó moderníssim i abundós; no amb armes curtes de fàcil ocultació, sinó amb fusells, metralladores i fins i tot canons.

I des de la corporació es preguntava on era l'Estat mentre dia darrere dia augmentaven els estocs d'armes mortíferes a límits desmesurats?

Des de l'FTN, després, s'acusava la premsa:

[...] la causa immediata no es otra que la campaña desaforada y violenta de la prensa extremista, desarrollada en tales términos que, sin duda alguna, puede afirmarse que el reciente movimiento revolucionario con sus atropes-

70. *Comercio y Navegación*, òrgan de la Cambra de Comerç i Navegació de Barcelona, octubre 1934, p. 14-15.

llos, saqueos, fusilamientos en masa, asesinatos de ferocidad inaudita, tropelías de toda laya, no son ni más ni menos que la puesta en práctica de los consejos y predicaciones de la prensa revolucionaria que con terca y obstinada persistencia y al amparo de un impunismo que sería inexplicable de no mediar circunstancias que deshacen muchas tinieblas, han infiltrado en muchas conciencias ignorantes un odio primitivo y cruel a la Sociedad y a quienes la personifican o defienden.⁷¹

I des de la corporació es demanava una llei que regulés la qüestió de la llibertat de premsa (cal destacar que després dels successos d'octubre la República va establir la censura de premsa) en el sentit de distingir el periòdic informatiu, polític o social, del «libelo escandaloso, de la soflama revolucionaria y de la hoja procaz y violenta».

Respecte a les organitzacions obreres, des de l'FTN es deia que era indispensable que estiguessin subjectes, com tothom, a les lleis que fossin del cas i que a més oferissin la necessària solvència econòmica i moral per a fer efectives les responsabilitats en què incorreguessin.⁷²

Passats els successos revolucionaris, els homenatges i felicitacions a les forces de l'ordre per la seva actuació es van succeir. A tot Espanya es va obrir una subscripció destinada a les famílies dels membres dels cossos de seguretat que havien estat morts o ferits.

Coincidint amb aquesta iniciativa, a Barcelona havia sorgit la mateixa idea. La Junta d'Enllaç de les Entitats Econòmiques, entitat creada el 1932, acordà obrir una subscripció; la quantitat que conjuntament o separatament portaren aquestes entitats a la subscripció general oberta pel general de la quarta divisió superà les 600.000 pessetes. L'FTN recaptà la suma de 63.445 pessetes. Per la seva banda, la Cambra d'Indústria arribà a les 100.000 pessetes, amb una aportació de 80.000 de les empreses de gas i electricitat, i la Cambra de Comerç recaptà 61.000 pessetes, de les quals 20.000 corresponien als fons de la corporació. L'Institut Agrícola Català de Sant Isidre atorgà 63.110,30 pessetes.⁷³

La Federació de Fabricants de Filats i Teixits de Catalunya, per conducte de llurs associacions, va organitzar entre els federats una subscripció a benefici dels ferits i famílies de les víctimes dels successos del mes d'octubre i es va obtenir una quantitat important, que es detalla a continuació:⁷⁴

71. *El Trabajo Nacional* (novembre 1934), p. 225-226.

72. *El Trabajo Nacional* (novembre 1934), p. 226.

73. AFTN, *Llibre d'actes*, núm. 17 (16 novembre 1934).

74. *Federació de Fabricants de Filats i Teixits de Catalunya*, memòria, 1935, p. 29-30.

QUADRE 1

Associació de Fabricants de l'Alt Llobregat	100.000 ptes.
Fabricants de Gèneres de Punt de Mataró	29.000 ptes.
Associació de Fabricants de Filats i Teixits del Pla de Barcelona	24.395 ptes.
Associació de Fabricants Tèxtils del Ter i Freser	10.000 ptes.
Agrupació de Fabricants de Teixits de Seda i Col·legi de l'Art Major de la Seda	9.350 ptes.
Associació d'Indústries Auxiliars de la Tèxtil	6.600 ptes.
Associació de la Indústria Tèxtil de Badalona	5.500 ptes.
Associació de Fabricants de Gènere de Punt de Calella	5.406 ptes.
Associació Tèxtil d'Indústries del Pla de Llobregat	5.150 ptes.
Associació de Fabricants de Manresa	5.000 ptes.
Associació de Fabricants d'Estampats i Blanqueig	5.000 ptes.
Associació de Fabricants del Cardoner	5.000 ptes.
Agrupació de Socis Individuals de la Federació	3.636 ptes.
Associació d'Indústries Complementàries de l'Art Tèxtil	3.000 ptes.
Associació de Fabricants de la Indústria Tèxtil de Granollers i Contorns	3.000 ptes.
Associació de Fabricants del Ram Tèxtil de Vilanova i La Geltrú	3.000 ptes.
Unió de Fabricants de Gènere de Punt de Barcelona	2.630 ptes.
Grup de Tintorers de Mataró	2.600 ptes.
Associació de Fabricants d'Olesa de Montserrat	1.500 ptes.
Associació de la Indústria Tèxtil de Premià de Mar i Contorns	1.150 ptes.
Associació d'Industrials Torçadors	500 ptes.
Grup de Fabricants de Cotó de Sabadell	700 ptes.
Francesc Burés	1.500 ptes.
Bonaventura Bagaria	500 ptes.
Marià Recolons	500 ptes.
Associació de Fabricants de Gèneres de Punt d'Igualada	200 ptes.
Total	234.817 ptes.

Independentment de tot això, la Junta d'Enllaç també va obrir una altra proposta: la d'enviar ajut a les famílies asturianes. La Junta va dirigir una crida als industrials i comerciants de Catalunya perquè fessin donatius de roba, aliments, etc. amb destí als necessitats d'aquella regió. L'FTN va prendre al seu càrrec la direcció de la campanya. Es va anomenar una comissió pro Astúries i es va convidar a donar una conferència el president de la Federació Patronal Asturiana.⁷⁵ El president de l'FTN, en nom de la Junta d'Enllaç, va enviar una missiva al ministre de Treball, Anguera de Sojo, en la qual el feia partícip d'aquesta iniciativa. Per tal de recaptar fons per als damnificats d'Astúries, Bosch-Labrusà pretenia també que

75. *Memoria de la Junta Directiva del FTN correspondiente al ejercicio de 1934*, p. 18-20.

els membres de les cambres d'Indústria, Comerç i Navegació abonessin un recàrrec transitori sobre les quotes que pagaven. Les cambres barcelonines no van creure oportú portar a terme aquesta mesura. Assenyalaven que la recaptació que es feia normalment era inferior al que es creia; que els agricultors no tenien organitzades les seves cambres oficials i que, per tant, no pagaven quotes, i que als miners, com també als elements de les cambres del Llibre, el recàrrec els afectaria d'una manera molt diferent segons la quota sobre la qual es fes efectiu.⁷⁶

Durant més d'un any, fins al triomf del Front Popular al febrer de 1936, Catalunya va veure suspesa la seva autonomia. A mitjan desembre de 1934 hi havia 3.400 detinguts polítics a Catalunya. La Llei de contractes de conreu fou anul·lada. La major part dels ajuntaments catalans foren destituïts i molts centres polítics quedaren clausurats, mentre la censura de premsa i l'estat d'excepció pesaven sobre el país. Però la repressió no assolí les proporcions d'Astúries, perquè a Catalunya no s'havia produït una revolució violenta. El president de la República, Alcalá Zamora, commutà la pena de mort imposada per un consell de guerra al comandant Pérez Farràs i al capità Frederic Escofet, cap dels moscos d'esquadra que havien defensat la Generalitat. Companys i els consellers del seu Govern foren condemnats a trenta anys de presó.⁷⁷

L'1 de novembre es publicà un decret en el qual es declarava «vaga abusiva» tota aquella que es produís per motius aliens als laborals o prescindint dels tràmits legals. Tot i que aquestes vagues no havien d'afectar la vigència de les bases de treball, sí que podien donar lloc a rescissions individuals de contractes. En aquest cas, els presidents dels jurats mixtos s'abstindrien de tramitar les reclamacions que es produïssin. Això volia dir que existia cobertura legal per a procedir a acomiadaments massius.⁷⁸

Els mesos que van transcórrer entre octubre de 1934 i maig de 1935 van estar definits per la política de repressió contra els participants de la revolució. Detencions, judicis, empresonaments, tancament de sindicats i «cases del poble», suspensió del funcionament dels jurats mixtos, acomiadaments, etc. El nombre de vagues va disminuir, però això no vol dir que es visqués amb una sensació de seguretat. Però la reacció patronal no aconseguí encara a Catalunya la implantació d'una política repressiva que ja es dibuixava a la resta de la Península, sota el predomini polític de Lerroux i de la CEDA. Aquesta política no s'implantaria a Catalunya fins al 1935.⁷⁹

76. AHCOCINB-CI, 1070-49.

77. Albert BALCELLS, *Historia contemporánea de Cataluña*, Barcelona, Edhasa, 1983, p. 282.

78. Mercedes CABRERA, *La patronal ante la II República...*, p. 242.

79. Albert BALCELLS, *Crisis económica...*, p. 221.

2. L'organització de la patronal

Organitzacions patronals amb seu a Madrid

Com ja s'ha dit, els empresaris i terratinents catalans comptaven amb un gran nombre d'associacions locals que els servien per a defensar els seus interessos. Però, a més, es van enrolar també en altres organitzacions, que tenien seu a Madrid, que pretenien aplegar la totalitat de la patronal espanyola. Una d'aquestes entitats era Estudios Sociales y Económicos, constituïda l'any 1922. Els representants d'aquesta organització actuaven directament en els organismes que assessoraven el Govern en matèria de legislació social i en les conferències internacionals de treball. L'associació també s'ocupava de la tasca d'informar els patrons sobre qüestions socials, publicant llibres sobre jornades de vuit hores, accidents de treball, control obrer, etc.⁸⁰ El seu president era Francesc Junoy, anterior dirigent de la Confederación Patronal Española, organització patronal que s'havia creat a Madrid l'any 1914 a instàncies principalment dels patrons catalans. Estudios Sociales y Económicos arribà a ser molt important: l'any 1934 estava integrada per dues-centes quinze entitats que ocupaven uns quatre-cents mil obrers.⁸¹ Una altra institució que presentava aquest caràcter unitari era la Federación de Industrias Nacionales.

Cap al novembre de 1931, a la seu de la Federación de Industrias Nacionales es van aprovar una sèrie de conclusions i es van assentar les bases de la que seria la Unión Económica Nacional. L'assemblea on es defensà aquest criteri fou presidida, entre altres dirigents patronals, per un directiu de l'FTN i un altre de la Cambra d'Indústria, Andreu Oliva, i allí es va dir que els empresaris s'oposa-

80. Manuel RAMÍREZ JIMÉNEZ, *Los grupos de presión...*, p. 114; Fernando del REY REQUILLO, *Propietarios y patronos*, Madrid, Ministerio de Trabajo y Seguridad Social, 1992, p. 178-180.

81. AHCOCINB-CC, caixa 651, 20-2-1934.

rien que se'ls volgués sotmetre a un assaig d'economia socialista que matés les fonts de l'economia nacional. Com ja era tradicional entre la patronal, la Unión Económica Nacional es declarava aliena a qualsevol partit polític, però es definia com a conservadora i partidària del règim capitalista. Va pressionar demanant contínuament el dret a estar representada en els òrgans decisoris de la política econòmica, sollicitant que es convoqués les forces econòmiques per a participar-hi. Després dels primers contactes, l'FTN va desistir d'enrolar-se en la nova organització. Tot indica que no volia participar en una associació patronal si no la liderava. Però, segons afirmava, el seu criteri era el d'evitar la creació de macroorganismes que poguessin posar traves a les actuals associacions. Els dirigents de l'entitat addueïen que la convivència d'agricultors, industrials i comerciants en una única federació espanyola, amb facultats per a intervenir en l'economia, seria un focus de discussions. Sostenien que la nova organització no hauria d'ocupar-se d'assumptes que afectessin directament l'interès econòmic massa concret, com eren les exportacions o els plans d'obres públiques, sinó que s'hauria de limitar només a les reformes socials, etc. Aquest criteri de l'FTN causà un gran enrenou entre els empresaris que estaven presents, que pensaven crear una gran associació i parlaven d'un projecte d'uns dos milions de pessetes. Malgrat que se li va insistir repetidament, l'FTN no va voler participar en aquesta organització. Els seus representants assenyalaven que no volien hipotecar la seva llibertat entrant a formar part d'organismes que impliquessin l'acceptació de compromisos massa definits o permanents.⁸²

82. Les diverses entitats barcelonines que van estar representades a l'assemblea constituent de la Unión Económica Nacional foren les següents: FTN, Centre Cotoner, Federació de Filats i Teixits de Catalunya, Col·legi de l'Art Major de la Seda, Federació Nacional de Transformadors Metallúrgics, Cambra Nacional d'Indústries Químiques i Associació de Banquers. I en l'instant de la seva fundació, integraven la Unión Económica Nacional les organitzacions patronals catalanes següents: Unió Gremial de Barcelona, Centre Cotoner de Barcelona, Federació de Fabricants de Filats i Teixits de Catalunya, Cambra Oficial del Llibre de Barcelona, Unió Sindical de les Indústries del Llibre, Col·legi de l'Art Major de la Seda, Delegació a Catalunya de les Indústries Nacionals, Federació Nacional de Transformadors Metallúrgics, Unió Industrial Metallúrgica, Cambra Nacional d'Indústries Químiques, Associació de Banquers de Barcelona, Associació de Naviliers de la Mediterrània, Cambra de l'Automòbil de Catalunya, Associació d'Indústries Complementàries de l'Art Tèxtil, Sindicat General de la Indústria de Curtits, Mancomunitat de Fabricants de Teixits de Cotó, Institut Agrícola Català de Sant Isidre, Lliga de Defensa Industrial i Comercial, Gremi de Fabricants i Institut Industrial. AFTN, *Llibre d'actes de l'FTN*, núm. 17 (20 novembre 1931); AFTN, *Memoria de la Junta Directiva del Fomento del Trabajo Nacional correspondiente al ejercicio de 1931*, Barcelona, Imprenta y Encuadernación Viuda de Luís Tasso, 1932; Manuel RAMÍREZ JIMÉNEZ, *Los grupos de presión...*, p. 114-116.

L'FTN lidera la patronal espanyola

Com dèiem algunes pàgines enrere, tradicionalment, les corporacions econòmiques catalanes més arrelades, com el mateix FTN o les cambres oficials, es declaraven apolítiques (la qual cosa no va impedir que durant tot el primer bienni republicà la gestió del Govern fos criticada qualificant-la de socialista). Argumentaven que en l'improbable cas que sorgissin discrepàncies amb el Govern, aquestes només es referirien a qüestions de política econòmica, mai no pas a assumptes de règim de govern. Manifestaven que la participació reservada a les entitats econòmiques era la d'intervenir en les qüestions d'orientació i de principis, fer el paper d'àrbitres en les lluites socials —el mateix FTN afirmava no representar un interès determinat de classe— i discutir el sentit i l'envergadura dels projectes i de les lleis, però no prendre altra part en els debats. Aquest suposat apoliticisme portava implícit que aquestes corporacions afirmessin restar alienes a les lluites socials, en les quals, deien, no podien intervenir perquè així ho prohibien formalment els seus mateixos estatuts. Tanmateix, això no va ser obstacle perquè, durant tot el període republicà, les organitzacions empresarials intervinguessin contínuament prop del Govern central, de la Generalitat o de Governació Civil en demanda de mà dura amb la qual reprimir els conflictes socials.

De fet, al cap de només dos mesos de la proclamació de la República, al juny de 1931, la patronal catalana ja començà a mobilitzar-se. Sempre per iniciativa de l'FTN, una sèrie de corporacions econòmiques van formar una comissió que va elaborar un escrit que la mateixa comissió va dur a Madrid. La representació tenia la intenció de visitar el cap del Govern i alguns ministres per tractar sobre la qüestió social. Pretenia, també, crear un clima d'optimisme entre les classes conservadores, que, segons es deia, estaven molt preocupades davant dels esdeveniments d'índole social que s'anaven desenvolupant. L'esmentada comissió insistia en el fet que calia agrupar-se en l'àmbit de tot Espanya, indicava que hi havia la necessitat que tots els interessos s'associessin formant un sol front que estigués disposat a mantenir els principis essencials de tota societat organitzada i progressista. I assenyalava: «Del éxito de nuestro acto depende el optimismo que debe renacer entre los intereses económicos y seguramente también la orientación que el Gobierno adopte en los difíciles momentos actuales.»⁸³

83. AFTN, *Memoria de la Junta Directiva del Fomento del Trabajo Nacional correspondiente al ejercicio de 1931*, juny 1931. AHCOINB-CC, 658-7, 30-5-1931. *Indústria Tèxtil*, núm. 6 (juny 1931). Formaren l'esmentada comissió els representants de les entitats següents: FTN, Cambra Oficial de Comerç i Navegació, Cambra d'Indústria, Unió Gremial, Unió Industrial Metallúrgica, Mancomunitat de Fabricants de Teixits, Cambra Na-

El moviment patronal espanyol, encapçalat per l'FTN, es va manifestar en els següents termes: no s'oposava que s'efectués una revisió de les lleis sobre el treball, acataria allò que el poder públic dictés sobre el particular, sempre que les reformes vinguessin per via democràtica, prèvia informació i discussió pública i sancionades per unes Corts legalment constituïdes. És a dir, la patronal demanava que no es governés per decret (ja s'ha comentat que el ministre de Treball era Largo Caballero), i també sollicitava que el Govern provisional convoqués unes Corts Constituents, d'on sortiria el codi que regularia la futura vida espanyola. Les Corts serien les encarregades de dotar el país de l'òrgan que legitimés el canvi de règim i proporcionés, a més, la nova estructuració de l'Estat. Finalment, els patrons requerien del Govern provisional que mentre es reunien els representants de la voluntat popular, es mantingués vigent l'anterior ordenament jurídic, evitant així qualsevol pertorbació de l'ordre públic i els possibles atemptats a la propietat privada.

Pocs dies després, l'FTN encapçalava de nou la patronal espanyola. En un escrit, la corporació anunciava que els patrons s'havien cohesionat com a classe en un front únic, i manifestava la seva voluntat que aquest bloc col·laborés amb el Govern. Igualment, el document expressava una sèrie de propostes sobre unes normes per a la discussió i la resolució dels conflictes de caràcter col·lectiu, és a dir, els problemes que poguessin sorgir entre obrers i patrons. D'entre aquestes normes la més rellevant al·ludia a la problemàtica de l'associacionisme. L'interès pel tema de l'associacionisme obeïa a una raó poderosa: la patronal cercava la manera de trobar una altra mena d'associacionisme, en el si del qual quedés dissolta la CNT.

L'FTN no posava objeccions al fet que els patrons i els obrers s'associessin en sindicats; reconeixia que hi tenien tot el dret. I tampoc no s'oposava al fet que s'establissin mesures d'arbitratge per a resoldre els conflictes laborals. Però el problema era que, a Catalunya, com hem dit, el sindicat obrer predominant era la CNT, i tradicionalment la patronal havia posat obstacles a negociar amb aquest sindicat. Així, els patrons argumentaven que, essent la CNT l'associació obrera majoritària a Catalunya, si no hi intervenia la llei per a regular el funcio-

cional d'Indústries Químiques, Federació de Fabricants de Filats i Teixits de Catalunya, Institut Industrial de Terrassa, Col·legi de l'Art Major de la Seda, Gremi de Fabricants de Sabadell, Associació de Banquers, Federació de Fabricants de Filats i Teixits de Catalunya, Unió Gremial, Associació de Fabricants Estampadors, Centre de Contractistes d'Obres i Mestres Paletes de Barcelona, Institut Agrícola Català de Sant Isidre, Cambra Oficial d'Indústria, Cambra Nacional d'Indústries Químiques i Associació Oficial de Contractistes d'Obres Públiques de Catalunya. El document va recollir el suport de més de seixanta organitzacions patronals de Catalunya i de la resta d'Espanya.

nament dels sindicats, les relacions de les societats d'obriers i patrons podien adquirir un caràcter de guerra salvatge. I, de fet, la història així ho posava de manifest. Durant els anys anteriors a la dictadura de Primo de Rivera, els sindicats obrers i patronals catalans s'havien convertit en eines de lluita, en lloc de ser els elements fonamentals de la regularització de la vida industrial. Per tant, ara, els empresaris estaven decidits a oposar-se a qualsevol reivindicació obrera que se sortís de la llei, sobretot si estava encaminada a disminuir l'autoritat dels patrons o encarregats en la direcció de les empreses. Sens dubte, això volia dir que no estaven disposats a tractar amb la CNT, orientada com estava a l'acció directa. Per això, l'FTN postulava per la necessitat de donar un motlle jurídic legal a aquests sindicats (obriers i patronals). És a dir, la patronal apostava per uns sindicats diferents, sobretot per un sindicat obrer que no fos el confederal. En aquesta línia, demanava que els «nous» sindicats havien de ser responsables entre si i davant de l'Estat. El seu funcionament hauria de ser democràtic i els acords presos en el seu si s'haurien de decidir sempre pel vot de la majoria, i calia salvaguardar la lliure emissió d'aquest vot contra tota coacció. En definitiva, els patrons manifestaven que haurien d'ésser unes associacions que fossin instruments de defensa, deixant de ser eines d'atac. Sota la demanda d'un seguit de normatives qualificades de democràtiques, els industrials sollicitaven, en realitat, una tipologia sindical condicionada per una sèrie de normes legals d'actuació. Una qüestió que no era gens nova. En efecte, la petició d'un sindicalisme obrer diferent del confederal havia estat el cavall de batalla de la patronal durant els anys immediatament anteriors a la implantació de la dictadura de Primo de Rivera.⁸⁴

El 29 de maig el Govern prenia l'acord de convocar les Corts Constituents per a la setmana següent; el 3 de juny aparegué un decret en el qual es fixava que les eleccions se celebrarien el 28 de juny. Segons la patronal, així es posava fi a l'obra dictatorial de l'anterior Govern. Des d'ara, tots els assumptes haurien de passar per les Corts. Pràcticament tota l'obra reformista realitzada per decret després va ser convertida en lleis de la República pel Parlament.⁸⁵ A més, des del poder central s'emetia un decret que assenyalava que davant de qualsevol reclamació o conflicte en el treball, i quan la conciliació no fos possible, es portaria necessàriament el cas davant del delegat provincial del Ministeri de Treball, el qual citaria les parts interessades. En resum, i com a resposta a les demandes de la patronal, fi-

84. AFTN, *Memoria de la Junta Directiva del Fomento del Trabajo Nacional correspondiente al ejercicio de 1931*, juny 1931; AFTN, *Llibre d'actes del FTN*, núm. 17 (1 juny 1931).

85. *El Trabajo Nacional* (juny 1931).

nalment el Govern es decidia a canalitzar la confictivitat social per la via jurídica; un decret emès el 29 de maig de 1931 exigia l'arbitratge en les qüestions socials. Tot i que no tenia en compte la qüestió sindical, el president de l'FTN, Lluís Bosch-Labrusà (el secretari general de l'entitat era Pere Gual Villalbí), envià un telegrama de felicitació a Largo Caballero per la publicació d'aquest decret.⁸⁶

Tanmateix, les esperances que el decret del Govern provisional va despertar entre les forces econòmiques aviat van quedar frustrades. Segons la patronal, el decret estava resultant ineficaç a causa de tres motius: per una banda, per l'actuació de la CNT, partidària de l'acció directa en les negociacions laborals, que es negava a acatar-lo; per l'altra, per l'actuació del governador civil, al qual es culpabilitzava de passivitat davant la conducta dels cenetistes; finalment, perquè hi havia una dualitat de competències entre la delegació del Ministeri de Treball a Barcelona i la Generalitat.⁸⁷

La sèrie de mesures que els sindicats obrers demanaven (millores salarials, contractació de personal exclusivament en les borses de treball dels sindicats obrers, vacances pagades, abonament del jornal íntegre en cas de malaltia o accident, pensions per a la vellesa, etc.) va instar el Govern a tirar endavant un programa de reformes socials. L'amenaça del reformisme va crear un profund malestar entre la patronal catalana. Decidida a intervenir, va fer una crida a l'empresariat espanyol amb la intenció de realitzar una manifestació multitudinària davant del president del Govern provisional per tal de fer pressió per a evitar la consumació de tal amenaça. La crida va resultar un èxit, ja que aconseguí reunir a Madrid més de cinc-cents representants d'entitats patronals arribats de tot Espanya (la qual cosa dóna una idea de la quantitat d'associacions en què estava enrolada la patronal) i el 5 de juny de 1931 es va organitzar un solemne acte al Palau del Senat. El president de l'FTN lliurà un document redactat pels dirigents patronals a Alcalá Zamora i als ministres d'Economia i de Governació. Per mitjà del missatge, les organitzacions patronals declaraven la seva adhesió al nou règim.

La patronal es mostrava comprensiva amb l'agitació que els obrers portaven a terme aquella primavera, perquè considerava que tot canvi necessita una adaptació. Tanmateix, pensava que la qüestió social havia de merèixer una especial atenció per part dels governants. Com a solució, demanava l'establiment d'una institució corporativa. Culpava de la deteriorada situació social l'absència d'un instrument jurídic adequat per a canalitzar i resoldre els problemes. Aquest instrument hauria d'estar dotat de l'autoritat «tal vez más moral que legal» necessària perquè les seves decisions fossin acceptades pels dos grups, capi-

86. *El Trabajo Nacional* (juny 1931).

87. AFTN, *Llibre d'actes*, núm. 17 (31 juny 1931).

tal i treball. Sollicitava també que s'enfortís l'autoritat del poder públic, perquè assegurés la normal vida jurídica de l'Estat. D'altra banda, les citades reformes no els inspiraven temor, sempre que vinguessin per la via de la discussió democràtica, ratificades per les Corts.⁸⁸

La proposta d'un Sindicat Patronal Únic

La conflictivitat laboral creava un profund malestar en diversos sectors socials. A les classes conservadores els semblava que el Govern autonòmic no actuava amb la suficient autoritat i que la policia no era capaç de reprimir els vaguistes amb mà dura. Aquesta percepció fou la que va estar darrere de la proposta de crear una milícia d'elements conservadors que suposadament salvaguardaria l'ordre a la ciutat. Igualment, aquesta sensació d'indefensió fou el motor que havia impulsat la patronal a agrupar-se: «al començament dels conflictes els patrons anaven sols, aïllats, però ara s'agrupen i estan disposats a arribar allà on calgui», assenyalava la patronal del tèxtil.⁸⁹

Aquesta mateixa percepció va ser la que portà alguns sectors patronals a organitzar-se encara més, fins a parlar de reconstituir un sindicat patronal únic, una organització de combat com la que havia funcionat els anys anteriors a la dictadura de Primo de Rivera. Llavors, aquell sindicat, que agrupava gairebé totes les associacions patronals catalanes, i comptava amb la complaença de l'Exèrcit, havia estat una veritable força de xoc contra la classe obrera i contra els governs de la Restauració. Sobre aquestes qüestions, el cap de policia de Barcelona deia el següent:

Acerca de la posible reaparición de un Sindicato patronal que había actuado en otros tiempos en Barcelona, he de decir lo siguiente: que lo mismo que son respetadas las asociaciones obreras que respetan la ley, lo serán las patronales que hagan lo mismo: pero no podría tolerar por un instante que ningún Sindicato, obrero o patronal, pretenda actuar al margen de la ley. Sobre esto tengo ideas muy concretas y muy claras. Dentro de la ley, todo: la policía ayuda, protege y ampara. Fuera de la ley, nada: la policía será implacable. El orden antes que todo.⁹⁰

88. *La Industria Española* (juny 1931), p. 181-188; AFTN, *Memoria de la Junta Directiva del Fomento del Trabajo Nacional correspondiente al ejercicio de 1931*, juny 1931; *Industria Tèxtil*, núm. 7 (juliol 1931); *Comercio y Navegación*, núm. 438 (maig 1931), p. 16-17. En aquesta publicació hi ha l'estadística de vagues de tot Espanya.

89. *Industria Tèxtil*, núm. 8 (agost 1931).

90. *El Noticiero Universal* (13 gener 1932).

La Junta d'Enllaç de les Societats Econòmiques de Catalunya

Amb aquest rerefons, durant el mes de setembre de 1932 les Corts Constituents aprovaren l'Estatut d'Autonomia de Catalunya. A partir d'aquest moment començà a realitzar-se el servei de traspassos de competències de l'Estat a la Generalitat.

Davant d'aquesta expectativa, amb la intenció de poder intervenir en la manera de fer aquests traspassos, la patronal catalana portà a terme un gran moviment de reunificació de les seves forces. S'ha de tenir en compte que la patronal era contrària que la qüestió dels conflictes socials, ara en mans del poder central, passés a ser competència de la Generalitat, perquè considerava que aquesta es mostrava més tolerant. El dia 24 de desembre, a la seu de l'FTN es va celebrar una assemblea a la qual assistí un gran nombre de representants de diferents entitats econòmiques.⁹¹ La seva finalitat era, segons el president de l'FTN:

[...] establecer entre las asociaciones económicas de Cataluña una coordinación y relación permanente para obtener una más grande eficacia en la actuación que desarrolla cada una, dentro de su sector profesional, sobre cuestiones y problemas de orden general y que afecta a todas, tanto dentro

91. *Comercio y Navegación*, núm. 457 (desembre 1932), p. 11-12. Aquestes associacions eren les següents: FTN, Unió Industrial Metallúrgica, Cambra de Comerç i Navegació, Institut Agrícola Català de Sant Isidre, Mancomunitat de Fabricants de Teixits, Cambra Oficial d'Indústria, Federació de Fabricants de Filats i Teixits de Catalunya, Col·legi de l'Art Major de la Seda, Cambra Nacional d'Indústries Químiques, Associació de Banquers, Cambra Oficial Minera, Unió Gremial, Lliga de Defensa Industrial i Comercial, Cambra Oficial del Llibre, Institut d'Orientació de les Qüestions Socials, Associació de Fabricants de Manresa, Associació de Fabricants de l'Alt Llobregat, Gremi de Fabricants de Sabadell, Institut Industrial de Terrassa, Cambra Industrial d'Adobs, Lliga Econòmica d'Igualada, Cambra de Comerç de Terrassa, Centre Industrial de Tarragona, Cambra de Comerç de Tarragona, Cambra de Comerç de Valls, Unió Sindical de les Indústries del Llibre, Agrupació de Fabricants de Corretges de Cuir, Associació de Fabricants de Paper de Fil o Barba, Unió de Comerciants de Paper, Unió de Fabricants de Cartronatges, Unió Patronal de Fabricants de Cartronatges de Catalunya, Cambra d'Indústries Consumidores de Sucre, Unió General de Fabricants de Cartró d'Espanya, Associació de Fabricants de Joguines i Articles de Basar, Cambra d'Indústries del Calçat, Foment Industrial i Mercantil de Reus, Gremi de Camisers al Detall, Associació de Fabricants de Paraigües, Bastons i Punys per a uns i altres, Associació de Cordilleries Mecàniques, Associació de Fabricants de Tirants i Lligues, Foment Nacional de l'Horticultura, Cambra Sindical de Fustes, Associació de Fabricants de Barrets de Feltre i Talladors de Pell d'Espanya, Sindicats d'Exportadors de Fruita Seca de Reus, Cambres de Comerç de Palamós, Sant Feliu de Guíxols i Palma de Mallorca, Associació Patronal de Fabricants de Joieria i Argenteria, Foment Industrial i Comercial de Sant Sadurn d'Anoia i Federació de Constructors de Material Elèctric i Hidràulic.

del cuadro de la economía catalana, como en la esfera de la economía total de España; aunque de algún tiempo a esta parte las entidades más representativas vienen actuando de perfecto acuerdo, en todos los sectores de la economía catalana, la conveniencia de reunir sus fuerzas, se hace sentir cada vez con mayor intensidad. [...] al instaurarse en esta Región un régimen de autonomía ante las cuestiones que ha de plantear el traspaso de servicios del Estado a la Generalidad hace más necesaria esta cooperación a los elementos de Gobierno, tanto como pueda serlo la coordinación de los intereses de cada ramo de la producción y del trabajo y de las opiniones en que se traduzcan.⁹²

L'assemblea aprovà el projecte exposat i, com a estructura inicial, es va acordar establir un òrgan de relació que tindria per nom Junta de Enlace de las Sociedades Económicas de Cataluña. Va estar integrada pels presidents de les societats adherides; com a líder va ser nomenat Lluís Bosch-Labrús, president de l'FTN. Aquesta Junta tindria una comissió permanent constituïda pels presidents d'algunes de les entitats adherides i, en teoria, faria diverses funcions, entre les quals la d'escollar i respondre les consultes i els dubtes que poguessin plantejar els empresaris.⁹³

En realitat, aquesta entitat va servir d'element aglutinador de les forces econòmiques catalanes i actuà com una veritable eina de pressió. Durant la República aquest organisme va participar constantment en la vida econòmica (industrial, comercial i agrària), política i social catalana. Quan alguna branca empresarial tenia un conflicte es contactava amb el president de la Junta d'Enllaç per tal que aquesta entitat hi intervingués amb tota la força que li donaven la gran quantitat d'associacions patronals que tenia enrolades. També va ser molt activa en tot allò que fa referència a les relacions amb el poder polític. Va enviar cartes i es va relacionar tant amb membres del Govern central com de la Generalitat sempre que li semblava que la situació així ho requeria. Amb aquesta actitud, la Junta d'Enllaç va posar de manifest, un cop més, la relació que es donava entre el poder polític i el poder econòmic.

Com dèiem, el president de la Junta d'Enllaç de les Societats Econòmiques de Catalunya va ser Lluís Bosch-Labrús i Blat, el qual alhora dirigia l'FTN. Per la importància que aquest empresari va tenir com a dirigent de la Junta d'Enllaç i del mateix FTN passem a donar a continuació unes pinzellades de la seva biografia.

92. *Comercio y Navegación*, núm. 457 (desembre 1932), p. 11-12.

93. *Comercio y Navegación*, núm. 457 (desembre 1932), p. 11-12. Aquestes entitats eren les següents: FTN, Cambra Oficial de Comerç i Navegació, Cambra Oficial d'Indústria, Institut Agrícola Català de Sant Isidre, Cambra Minera, Institut d'Orientació de les Qüestions Socials, Unió Industrial Metallúrgica, Federació de Fabricants de Filats i Teixits de Catalunya, Mancomunitat de Fabricants de Teixits, Cambra Nacional d'Indústries Químiques, Gremi de Fabricants de Sabadell, Institut Industrial de Terrassa, Associació de Banquers, Associació de Naviliers de la Mediterrània, cambres de Comerç de Girona, Tarragona i Lleida.

Lluís Bosch-Labrús era fill de Pere Bosch Labrús, descendent d'una modesta família de Besalú, el qual va obrir el primer basar d'El Àguila i amb els anys es convertiria en una de les principals fortunes del país. Fou també president de l'FTN. El seu fill Lluís era enginyer industrial. Fou escollit president de l'FTN al febrer de 1929 i continuà en el càrrec durant la República. En la corporació representava els interessos del sector metallúrgic, que havien començat a imposar-se des dels temps de la Gran Guerra, restant força a la representació del tèxtil, el sector tradicionalment dominant dins de l'entitat des de la seva fundació. Militant de la Lliga Regionalista en aquella època, fou nomenat regidor de l'Ajuntament de Barcelona després de les eleccions de febrer de 1922. Durant aquells anys fou president de la Lliga de Defensa Comercial i Industrial.⁹⁴ L'any 1926 se li va concedir el títol de vescomte de Bosch-Labrús. Casat amb Rafaela López-Guijarro, va tenir dues filles. Morí a Ginebra, on havia anat per intentar recuperar la salut, el 15 de setembre de 1942. Lluís Bosch-Labrús va ser íntim amic de Francesc Cambó, dirigent de la Lliga Regionalista.⁹⁵

La Junta d'Enllaç va celebrar el primer acte públic uns quants mesos després de la seva constitució, a l'abril de 1933, i a partir d'aquí la seva actuació fou constant.⁹⁶ A continuació es posa de manifest una mostra d'aquestes relacions que la Junta d'Enllaç establí amb els poders polítics. El dia 19 de juliol de 1933, els representants de les diferents associacions patronals catalanes que constituïen la Junta d'Enllaç lliuraren al conseller primer de la Generalitat de Catalunya un document en el qual es deia que la força de la llei semblava decaure dia a dia per un pendent d'ineficàcia i que creixia una actuació anàrquica que no respectava res. En definitiva, el document demanava a les autoritats polítiques el compliment estricte de les lleis.

Assenyalava que, des de feia alguns mesos, les organitzacions obreres de caràcter revolucionari pretenien imposar normes absurdes a la vida del treball, sense atènyer-se a la voluntat de la majoria. I afirmava que els jurats mixtos, en lloc de servir d'instruments de conciliació, moltes vegades eren un obstacle més que impedia assolir la normalitat. Adduïa que, d'uns mesos ençà, la crisi que disminuïa les possibilitats de treball s'havia agreujat per factors d'ordre moral, per la inseguretat personal i per la sensació que hi havia un buit d'absència en la línia d'acció de les autoritats. Per tot això demanava als poders públics una mesura de caràcter dur: que anteposés l'imperi de la llei als escrúpols de la tolerància. I deixant en un

94. Magda SELLÈS I QUINTANA, *El Foment del Treball Nacional 1914/1923*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000, p. 109.

95. Aquesta última informació m'ha estat facilitada pel professor Borja de Riquer, al qual agraeixo la seva amabilitat.

96. *Revista Tèxtil*, núm. 55 (abril 1933).

segon terme el tema de la negociació, sollicitava que abans de buscar noves transaccions entre el capital i el treball s'assegurés la vida i els béns dels ciutadans.

També demanava al Govern autònom que mentre no disposés dels instruments de poder per a garantir l'ordre públic reclamés del Govern de la República mà dura, una actuació enèrgica contra l'anarquia que, segons el seu parer, intentava destruir Catalunya.⁹⁷

Per les mateixes dades, i en referència als jurats mixtos, la Junta d'Enllaç explicava al conseller primer de la Generalitat que la patronal no era contrària a una regulació jurídica de les diferències socials; ben al contrari, n'era fervent partidària. Per aquest motiu, assenyalava, no havia demanat l'anul·lació dels organismes paritaris, sinó la seva reforma.

Respecte a la qüestió social, afirmava que sollicitava la igualtat de drets per a tots els factors de la producció i que tothom s'hagués de sotmetre a la llei amb una mateixa força de responsabilitat. Adduïa que si el Govern havia deixat en suspens la llei de defensa de la República, no podia mantenir oberta indefinidament aquesta porta per on una actuació criminal trobaria lliure expansió. Per aquest motiu, reconeixia que l'orientació dels projectes de llei d'ordre públic referent a «la gent de mal viure» era encertada. Recordava que el mateix Govern havia dit, en presentar aquests projectes de llei, que el manteniment i defensa de l'ordre era l'atenció primordial de l'Estat per tenir-hi involucrada la raó de la seva existència. I tornava a demanar al Govern de Catalunya que mentre no disposés de l'instrument de poder per a garantir l'ordre públic reclamés del Govern de la República una actuació enèrgica contra l'anarquia que intentava destruir «el nostre poble». I l'escrit assenyalava el següent:

Però sabem tots que l'obrer català no confondrà les seves reivindicacions amb una pràctica estúpida de la destrucció i amb la covardia de l'assassinat. És en defensa dels nostres obrers, que són les víctimes més nombroses d'aquesta acció, que el Govern de Catalunya ha d'imposar la seva autoritat.⁹⁸

Com dèiem, a mesura que passaven els mesos la Junta d'Enllaç de les Corporacions Econòmiques de Catalunya es va anar enfortint. A l'alçada de 1934 ja aplegava les següents entitats: Foment del Treball Nacional, com a líder, Institut Agrícola Català de Sant Isidre, Federació de Fabricants de Filats i Teixits de Catalunya, Institut d'Orientació de les Qüestions Socials, Lliga de Defensa Industrial i Comercial, Associació de Naviliers de la Mediterrània, Cambra Minera de Barcelona, Cambra Nacional d'Indústries Químiques, Cambra Oficial del Lli-

97. *Indústria Tèxtil*, núm. 7 (juliol 1933), suplement; AHCOCINB-CI, 1048-3, s. d.

98. *Indústria Tèxtil*, núm. 7 (juliol 1933), suplement.

bre, Cambra de Comerç de Tarragona, Gremi de Fabricants de Sabadell, Institut Industrial de Terrassa, Associació de Consignataris de Barcelona, Confederació Gremial Catalana, Associació de Fabricants de l'Alt Llobregat, Associació de Fabricants de Manresa, Associació de Fabricants de Paraigües, Bastons i Punys per a uns i altres, Gremi de Fabricants i Industrials de Badalona, Agrupación de Fabricantes de Sombreros y Cortadores de Pelo de España, Cambra d'Indústries Consumidores de Sucre, Associació Patronal de Fabricants de Joieria i Plateria, Unió de Comerciants en Paper de Barcelona, Unió Sindical de les Indústries del Llibre, Associació de Fabricants de Joguines i Articles de Basar, Cambra de la Indústria de Curtits, Cambra Sindical de Fustes, Foment de l'Horticultura, Gremi de Confeccionistes-Venedors al detall de Camiseria i Similars, Federació Catalana del Ram del Vestit i Agençament, i Foment Industrial i Mercantil de Reus; fora quedaven les cambres oficials de Comerç i Navegació i la d'Indústria.⁹⁹

Per una reorganització patronal espanyola

Durant el mes d'abril de 1933, Lluís Bosch-Labrús, president de l'FTN i de la Junta d'Enllaç, va enviar una missiva al president del Círculo Mercantil e Industrial d'Albacete. Responia a una carta que aquest li havia fet arribar uns quants dies abans, en la qual li comunicava el seu desig de reunir periòdicament les entitats econòmiques espanyoles per tractar qüestions de caràcter nacional. Bosch-Labrús estava encantat amb aquesta iniciativa i va comunicar al seu interlocutor que a Catalunya ja existia un organisme que aplegava la indústria, el comerç i l'agricultura: era la Junta d'Enllaç.

De modo que, por nuestra parte, ahora sólo habría que ampliar esta organización, dándole carácter más nacional del que hoy tiene, con la entrada de otras Corporaciones del resto de la Nación.¹⁰⁰

I a principis de 1934 es tornava a parlar de fer extensiva la Junta d'Enllaç a totes les entitats econòmiques espanyoles; tanmateix, tot sembla indicar que aquest projecte no es va portar a terme.

99. *Memoria de la Junta Directiva del FTN correspondiente al ejercicio de 1934*, p. 202-203, 9-2-1934.

100. AFTN, copiadore de cartes, 11-4-1933. Sr. Presidente del Círculo Mercantil e Industrial, Albacete.

3. El problema de l'atur forçós

L'atur en els primeres mesos de la República

Durant la Segona República, sobretot a partir de 1933, Catalunya va patir els efectes de l'increment de l'atur forçós obrer, que constituí el factor més significatiu en les tensions d'aquella societat. A Espanya, durant aquesta època, no va funcionar l'assegurança d'atur forçós, que existia ja a la Gran Bretanya i Alemanya, la qual cosa col·locà els obrers aturats en una situació propera a la indigència. L'Estat es limità a ajudar modestament les mútues obreres en les quals els treballadors havien entrat voluntàriament.

La ciutat de Barcelona, punt de destí de l'obrer agrícola que arribava de diverses zones d'una Espanya pobra i endarrerida, es va veure afectada principalment per l'atur. Espanya era una pedrera d'aturats, i en cas que no millorés la situació del jornalier espanyol les zones urbanes industrialitzades serien sempre els seus pols d'atracció. Les reformes socials iniciades per la República tenien en compte aquests problemes, però moltes vegades la situació desbordava els polítics republicans. Un dels decrets de Largo Caballero (28 d'abril de 1931) determinava que els treballadors de cada terme municipal havien de ser contractats obligatòriament, abans de donar treball als que arribaven de fora. Era una llei que afectava bàsicament els jornaliers del camp.¹⁰¹

A Catalunya, i principalment a Barcelona, una bona part dels beneficis econòmics derivats de la Gran Guerra s'havien invertit en construccions urbanes. Des de l'any 1920 la ciutat havia crescut vertiginosament. Això havia comportat una massiva arribada d'obriers, fins que la baixada del rendiment immobiliari ocasionà una aturada en els negocis de la construcció, que ja venia patint

101. Per a aquesta qüestió podeu consultar l'obra d'Albert BALCELLS, *Crisis econòmica...* Per al problema de la immigració durant aquests anys, vegeu José Luis OYÓN, José MALDONADO i Eulàlia GRIFUL, *Barcelona 1930: un atlas social*, Barcelona, UPC, 2001.

una contracció des de finals de 1929, en haver-se finalitzat les importants obres públiques que s'havien realitzat a Barcelona (la construcció del metro, l'Exposició Universal i altres) i que va produir l'atur forçós de milers de treballadors, principalment entre el personal no qualificat. La crisi de la construcció afectà durament el ram del metall, ja molt castigat pel fre que la República imposà a la construcció de la xarxa ferroviària, desenvolupada en excés durant la dictadura de Primo de Rivera. El greu problema de l'atur, que castigava vivament els països més industrialitzats, començà a estendre's per Catalunya, on milers de famílies vivien precàriament. Hi havia el perill que la inestabilitat afectés greument l'economia, i el temor que aquesta s'adaptés a un ambient de consum restringit. El retrocés del consum podria portar a una major paralització econòmica i amb aquesta, un augment dels sense feina. La crisi que havia fet possible la proclamació de la República es va agreujar considerablement a mesura que avançava el nou règim. Tot això en una població, la catalana, que oscil·lava a l'entorn de tres milions d'habitants, dels quals una mica més d'un milió corresponia a Barcelona.¹⁰²

Durant els anys de la República les obres públiques a Catalunya van quedar pràcticament aturades. La Generalitat no hi va tenir jurisdicció fins a finals de 1935, alhora que l'Estat se'n desentenia, considerant que en breu la Generalitat seria la destinada a fer front al problema. Entre 1931 i 1935 no es va invertir en carreteres ni la meitat del que s'havia gastat en anys anteriors. Les obres públiques quedaren desateses precisament quan eren vistes com un factor important de la reactivació davant la crisi.¹⁰³

La qüestió de l'atur amenaçava de convertir-se en un problema greu, que àdhuc podia posar en perill la República. La proposta dels anarcosindicalistes per a reduir l'atur era demanar la jornada laboral de sis hores, la supressió d'hores extraordinàries, l'eliminació de les primes sobre el salari segons la quantitat d'obra efectuada o l'anul·lació del treball a preu fet. A qualsevol d'aquestes mesures la patronal s'oposava de ple, sota l'argument que portarien a un augment de costos que asfixiaria la indústria. Sembla que un cas especial va ser el sector del tèxtil, on alguns patrons es van avenir a repartir la feina en lloc de fer acomiadaments. Però el cas de la indústria tèxtil presentava uns trets diferents de la resta de sectors, ja que la gran majoria de treballadors eren dones, i probablement resultava més fàcil arribar a acords amb elles perquè, en general, eren menys conflictives que els seus companys, ja que no acostumaven a estar sindicades i els

102. Fèlix CUCURULL, *Catalunya republicana i autònoma (1931-1936)*, La Magrana, 1984, p. 109, pòrtic de Jaume Sobrequès.

103. Albert BALCELLS, *Crisis económica...*, p. 147.

seus salaris eren més baixos. Entre els homes, tenint en compte que la major part dels que restaven sense feina pertanyien a l'ofici de la construcció, la proposició que formulava l'empresariat era sol·licitar a l'Administració local la col·locació en obres públiques dels obrers aturats.

Tanmateix, la Generalitat es trobava amb una sèrie de dificultats a l'hora d'intentar la reactivació econòmica. Catalunya no disposava d'atribucions suficients, que depenien de Madrid, però l'Administració central posava traves als traspassos de serveis que eren importants. El Parlament de Catalunya no tenia facultats ni en legislació social ni en la planificació econòmica, i, malgrat que les obres públiques eren una competència atribuïda al Govern autònom, l'Estat espanyol no acabava de fer efectiu aquest traspàs. L'acord de traspassos del servei d'obres públiques no va ser real fins al desembre de 1933. A més, Catalunya va quedar en bona part exclosa del pla general d'obres públiques que va endegar la República. Com dèiem abans, entre 1931 i 1935 les quantitats que van ser destinades a la construcció de carreteres no eren ni la meitat del que s'havia invertit durant els anys anteriors. La inversió pública no arribava ni a la tercera part dels impostos que l'Estat espanyol hi recaptava. La manca d'inversió no permetia portar a terme un pla d'obres públiques suficient per a donar feina a uns quants milers de treballadors de la construcció en atur forçós.¹⁰⁴

L'atur forçós era un problema que inquietava la patronal. Al maig de 1931 l'FTN feia públiques unes dades que la Cambra d'Indústria havia confeccionat i que feien referència a la situació de l'economia durant l'últim trimestre de 1930 i al nombre d'assalariats i d'aturats. L'FTN començava explicant quines eren les característiques dels sense feina a Barcelona. Aquesta corporació dividia aquest sector en tres blocs: el primer serien els obrers aturats recentment, és a dir, aquells que treballaven fins feia poc i amb famílies a càrrec seu. Aquest cas, segons l'FTN, era el més típic i calia preocupar-se'n, perquè aquestes famílies subsistien només gràcies als escassos diners que havien pogut estalviar. Per altra banda, segons l'FTN, existia l'obrer que feia temps que no treballava fix i que, tot i que les estadístiques el col·locaven entre els aturats, havia trobat una feina temporal que li permetia l'obtenció d'un jornal. I, en tercer lloc, estaria el grup més nombrós, aquell que mai no havia treballat i que s'havia habituat a viure miserablement. Segons la corporació, aquest model d'aturat no suportava el treball diari i únicament guanyava unes monedes «para sus vicios, y su mujer se dedica a los servicios domésticos cobrados a destajo...».¹⁰⁵

104. Fèlix CUCURULL, *Catalunya republicana...*, p. 111.

105. *El Trabajo Nacional* (maig 1931).

L'FTN considerava que el perill de l'atur residia en el fet que a Barcelona i província, existien milers de famílies que sobreviuen miserablement. Des de la incorporació es temia que, en cas que aquesta situació seguís, l'economia local es veuria sotmesa a un greu conflicte, que podria presentar les mateixes característiques que s'observaven en els països on hi havia un atur forçós accentuat, és a dir, que l'economia anés adaptant-se a un ambient de consum restringit. El retrocés d'aquest consum portaria una nova paralització i, amb aquesta, un augment dels aturats.¹⁰⁶

L'estadística de la situació del treball a la província de Barcelona, realitzada com dèiem per la Cambra d'Indústria i publicada per l'FTN, és la següent.¹⁰⁷

QUADRE 2
Obrers en situació activa en finalitzar el tercer trimestre de 1930

<i>Ram d'indústria</i>	<i>A la capital Homes</i>	<i>A la capital Dones</i>	<i>Resta província Homes</i>	<i>Resta província Dones</i>	<i>Total província Homes</i>	<i>Total província Dones</i>
Pesca	106	—	885	—	991	—
Mines i pedreres	224	—	4.106	17	4.330	17
Tèxtil	7.305	35.305	34.266	90.591	41.571	125.896
Blanqueig, tint i aprests	8.011	1.556	6.839	1.584	14.850	3.140
Metallúrgia	33.354	3.987	12.980	2.306	46.334	6.293
Construcció	32.260	176	15.061	93	47.321	269
Fusta i suro	9.995	384	4.815	113	14.810	497
Químiques	6.062	2.430	3.847	379	9.909	2.809
Cuir i pell	2.713	1.180	2.713	519	5.426	1.699
Ceràmica i vidre	3.343	543	2.662	530	6.005	1.073
Paper i cartró	1.556	2.536	1.326	1.123	2.882	3.659
Gràfiques i editorials	7.785	1.900	601	67	8.386	1.967
Alimentació	5.232	1.796	3.235	763	8.467	2.559
Confecció	4.782	11.480	1.409	1.864	6.191	13.344
Artístiques i científiques	1.772	436	163	79	1.935	515
Transport	9.098	7	2.650	9	11.748	16
Comerç	53.050	11.247	6.878	1.926	59.928	13.173
Serveis públics	21.348	537	1.960	42	23.308	579
Altres indústries	4.425	800	782	115	5.207	915
Totals	212.421	76.300	107.178	102.120	319.599	178.420

106. *El Trabajo Nacional* (maig 1931).

107. *El Trabajo Nacional* (maig 1931).

QUADRE 3
Obrers en atur en finalitzar el tercer trimestre de 1930

<i>Ram d'indústria</i>	<i>A la capital Homes</i>	<i>A la capital Dones</i>	<i>Resta província Homes</i>	<i>Resta província Dones</i>	<i>Total província Homes</i>	<i>Total província Dones</i>
Pesca	—	—	—	—	—	—
Mines i pedreres	—	—	343	—	343	—
Tèxtil	137	827	1.328	3.531	1.465	4.358
Blanqueig, tint i aprests	283	30	227	140	510	170
Metallúrgia	634	83	529	80	1.163	163
Construcció	4.834	—	728	—	5.562	—
Fusta i suro	154	9	115	—	269	9
Químiques	136	83	221	24	357	107
Cuir i pell	45	34	39	20	84	54
Ceràmica i vidre	69	12	19	3	88	15
Paper i cartró	64	43	29	24	93	67
Gràfiques i editorials	106	27	7	—	113	27
Alimentació	49	36	40	31	89	67
Confecció	64	171	112	81	176	252
Artístiques i científiques	19	12	4	—	23	12
Transport	106	—	30	—	136	—
Comerç	583	164	25	747	608	911
Serveis públics	241	27	9	1	250	28
Altres indústries	51	71	9	—	60	71
Totals	7.575	1.629	3.814	4.682	11.389	6.311

Les xifres indiquen que els obrers que es trobaven en atur involuntari pertanyien en la seva majoria al sector de la construcció (un 11 % dels obrers sense feina). Aquesta xifra contrasta amb la dels obrers del tèxtil, el atur total dels quals no arribava al 3,50 %.

L'FTN tractava de buscar solucions a aquesta situació d'atur, però reconeixia que aplicar-hi els remeis adequats era difícil. Explicava que quan a les ciutats de les zones industrials es notava una tendència de demanda de braços es produïa un corrent d'immigració tant més accentuat segons fos la situació dels altres nuclis que componien el sistema econòmic del país. Aquesta atracció, segons l'FTN, es produïa perquè les terres espanyoles romanien incultes i endarrerides. Per això demanava una actuació conjunta

per a posar fi a l'atur, elevant els jornals dels treballadors agrícoles de l'interior d'Espanya.¹⁰⁸

En aquella societat, l'atur va ser una de les causes més importants de sorgiment de conflictes. En els anys anteriors a la dictadura, fins que les «llestes negres» de la patronal començaren a ser uns instruments veritablement eficaços, quan els obrers feien una vaga i la patronal els castigava amb l'anomenat «pacte de la fam», els treballadors podien passar d'un ofici a un altre. Per exemple, un obrer del tèxtil podia anar a treballar a la construcció o al metall. Ara, però, en aquesta situació d'atur, els obrers no podien anar enlloc. Això explica l'abundància de conflictes que es van produir en aquesta època. Molts obrers en atur es trobaven en una situació de veritable indigència.

Durant els primers temps de la República, i davant de la situació creada per l'atur forçós, l'Ajuntament hi va intervenir. La seva proposta era procedir a donar una assignació de subsidis als obrers sense feina. Tanmateix, d'entrada, aquesta fórmula no va ser acceptada per les entitats econòmiques. Aquestes esgrimien l'argument que aquesta funció era una qüestió estatal, i que donar subvencions només als obrers de Barcelona tindria com a conseqüència afavorir l'arribada d'emigrants que vindrien atrets pels subsidis, la qual cosa agreujaria l'atur a la ciutat. La patronal demanava a les autoritats que abans de deixar sortir els aturats dels seus llocs d'origen aquests havien de demostrar que venien amb un contracte de treball legalitzat. No obstant això, finalment la proposta de l'Ajuntament es tirà endavant, i es va obrir un compte per a rebre donacions amb les quals es poguessin finançar les subvencions per als aturats. Els obrers en atur que volguessin participar d'aquests subsidis haurien de reunir les condicions següents: portar un mínim de cinc anys residint a la ciutat comtal, haver treballat a Barcelona i, finalment, que el període d'atur fos proporcional al temps de residència. S'ha de tenir en compte que els obrers sense feina es trobaven desemparats, a causa de la insuficiència de les assegurances socials, del servei hospitalari i del subsidi de jubilació, a diferència d'altres països, com ara França, Alemanya o Anglaterra.¹⁰⁹

La Generalitat va intervenir també en aquesta problemàtica, creant una Junta d'Autoritats per a tractar la situació. Acceptant la invitació de col·laboració que es va oferir a les entitats econòmiques, l'FTN va estar present en aquesta junta en representació de la patronal. La Junta determinà que en el si del Go-

108. *El Trabajo Nacional* (maig 1931).

109. Fèlix CUCURULL, «L'arrencada política de la Catalunya autonòmica», a Jaume SOBREQUÉS I CALLICÓ (dir.), *Catalunya i la Segona República*, Barcelona, Ara, 1983, p. 91-198.

vern català es constituís un Institut pro Obrers sense Feina. La seva finalitat era aconseguir augmentar els llocs de treball, i que aquests fossin el més estables possible; també preveia la possibilitat de tornar als seus municipis tots els obrers aturats que ho sol·licitessin. I, igualment, encarregà a les caixes d'estalvis la recaptació de quantitats procedents d'entitats o particulars amb destí als afectats per l'atur. L'entitat tenia, a més, una mútua patronal per al subsidi familiar, una secció jurídica gratuïta per a tots els assumptes que interessessin als obrers i empleats inscrits, i una secció de col·locacions, estadística i informació. Així mateix, des de l'Institut es feien recomanacions a les institucions públiques. Per exemple, es va fer una crida als ajuntaments de Catalunya per tal d'aconsellar-los que possessin tots els mitjans necessaris per a impedir l'emigració del camp, i que tiressin endavant plans d'obres públiques per tal de col·locar el major nombre d'obrers possible.

Tanmateix, la misèria comportava que els emigrants continuessin arribant a Barcelona, tant des de Catalunya com des d'altres zones d'Espanya.

Com indica la militància de diversos membres del consell superior, l'Institut estava molt lligat a cercles eclesiàstics: Ignasi de Llanza i de Montoliu era de la Junta Diocesana d'Acció Catòlica; Jaume Trabal Martorell, del Consell Particular de Sant Vicenç de Paül; Josep M. Balanzó, de la Congregació de la Caritat Cristiana, i Joan Montobbio Vilavecchia, de l'Associació de Sant Rafel. L'entitat podia subsistir mitjançant les quotes mensuals dels socis protectors i actius, però, sobretot, gràcies a l'ajut de diverses persones i entitats. El bisbe de Barcelona obrí la subscripció amb la quantitat de cinc mil pessetes.¹¹⁰

A continuació detallem unes xifres que indiquen quina va ser l'activitat de l'Institut durant l'any 1932:¹¹¹

QUADRE 4

Bons equivalents a un àpat, donats a obrers mentre esperaven el tràmit de l'expedient del subsidi o bé el dia de marxa dels reintegrants	13.621 ptes.
Obrers forasters reintegrats a llur país a càrrec de l'Institut	4.406 ptes.
Obrers en atur forçós que van obtenir subsidi setmanal	2.129 ptes.
Obrers en atur forçós col·locats per mediació de l'Institut	583 ptes.
Obrers que van rebre subsidi extraordinari en casos preocupants	227 ptes.
Total	20.966 ptes.

110. AHCOCINB-CC, 651-26, 21-12-1931.

111. AHCOCINB-CC, 651-26, 21-12-1931.

Unes dades de la primavera de 1932 ens proporcionen una idea del que significava el problema de l'atur: a tot Catalunya, cinquanta-cinc mil obrers i obreres romanien sense feina. El ram de la construcció i el de la metallúrgia eren els més afectades per la crisi. La reducció de treball al sector de la pedra artificial afectava el 80 % dels treballadors; al de paletes, els aturats passaven de vint mil entre oficials i peons; al de la fusta n'eren uns deu mil, i els afectats al sector de pintura i decoració eren un 50 %. Al sector del metall, l'atur afectava empreses molt importants, com Tallers Girona, Vulcano, La Maquinista Terrestre i Marítima i Material per a Ferrocarrils i Construccions, que havia acomiadat tres-cents o quatre-cents obrers. Sobretot aquestes dues últimes empreses estaven en crisi per la falta de comandes de les companyies ferroviàries. En el sector metallúrgic el 40 % de tallers que treballaven havien reduït l'horari laboral o havien establert torns de tres dies. La majoria dels obrers peons eren passavolants provinents d'altres zones de l'Estat. Alguns d'ells havien treballat algunes temporades a França, però en l'actualitat no els era possible.¹¹² El fenomen de l'atur forçós s'estenia i es feia més intens, de tal manera que durant la segona meitat de 1932 afectà el 50 % dels obrers de la construcció de Barcelona.¹¹³

A l'agost de 1932, dirigents de les corporacions econòmiques i representants de l'opinió pública enviaren un manifest als poders públics expressant la seva preocupació davant del problema de l'atur forçós. Pretenien orientar el Govern sobre quina havia de ser la seva acció en aquestes circumstàncies. Unes orientacions que podrien resumir-se en una política de protecció al treball i a la producció nacional, i d'ajut a les institucions de previsió o assistència als aturats ja existents o que s'anessin creant. Segons indicava el manifest, Catalunya tenia la sort de disposar d'una xarxa important d'associacions i mutualitats que protegien els obrers en atur. També elogiaven l'acció que l'Institut pro Obrers sense Feina portava a terme. Aquesta institució va obrir una subscripció pública en favor dels afectats per aquest greu problema.¹¹⁴

I, al desembre, representants de diverses entitats econòmiques es van reunir a la seu de l'FTN per tractar sobre aquesta qüestió. Posant de relleu una total manca de sensibilitat envers aquest greu problema, es va decidir no donar subsidis d'atur per evitar possibles abusos.¹¹⁵

112. *La Industria Española*, núm. 181 (maig 1932). AHCOCINB-CI, 1049-6, març 1932.

113. Albert BALCELLS, *Crisis económica...*, p. 87.

114. *Anuari de la Societat Econòmica...*, 27-7-1932, p. 157-161.

115. AFTN, *Llibre d'actes*, núm. 17 (29 desembre 1931).

Els comitès de qüestions econòmiques, socials i industrials i l'atur

A Catalunya, durant l'any 1933, l'atur, que ja s'havia convertit en un problema de primer ordre per a la jove República, s'anà aguditzant. Però gràcies al sistema generalment adoptat de disminuir les jornades setmanals en lloc d'acomiadar els obrers quan escassejava el treball, la qüestió era menys ostensible que en altres llocs d'Espanya.¹¹⁶

Al sector de la metallúrgia, per exemple, al desembre de 1932 els obrers en atur total representaven un 8 % o un 10 % del total. Aquest número estava limitat perquè, a la majoria de tallers, i en vista a la intensitat de la crisi, s'havia repartit la feina en lloc d'acomiadar el personal sobrant. La reducció de feina era del 40 %.¹¹⁷ Aquesta reducció comportava uns salaris més baixos, la qual cosa provocava un malestar entre la classe treballadora, malestar que, de vegades, es traduïa en vagues i conflictes socials. Igualment, uns salaris més baixos volia dir menys capacitat de consum, de manera que aquest es restringia.

Per tractar de pal·liar el problema de l'atur, i amb la illusió de trobar solucions a la qüestió, des de diferents organismes es van convocar reunions i conferències. En aquest context s'inscriuen unes xerrades sobre l'atur forçós que es van celebrar a Barcelona els dies 21, 22 i 23 de febrer de 1933. Van estar organitzades pels comitès de qüestions econòmiques, socials i industrials. El lema era cercar les causes, generals i específiques, de l'atur i tractar sobre els remeis que haurien d'aplicar-se. Varen ser impartides per Alexandre Gallart i Folch, Lluís Ferrer i Jaume i Josep Borrell i Macià.

S'estimava que, sense oferir les característiques alarmants d'altres països, l'atur forçós a Catalunya afectava totes les activitats industrials i comercials, i principalment el ram de la construcció, les indústries de la fusta, les metallúrgiques, els transports i el treball d'oficina. Les causes més generals a les quals es feia referència i que suposadament agreujaven el problema eren l'alça de barres duaneres, la limitació del comerç internacional, representada per les polítiques de contingents i per restriccions en els pagaments internacionals.

Com a primera mesura per a la solució de l'atur forçós, es proposava restablir la confiança, augmentar les obres públiques, desenvolupar l'estadística de treball, amb la formació de censos professionals, establir organismes d'orientació professional i oficines de contractació que permetessin intensificar la col·locació, vigilar el moviment de la mà d'obra agrícola vers la ciutat, regular les migracions i endegar les vocacions professionals d'acord amb les necessitats de la

116. AHCOCINB-CC, 460-5, 1933.

117. AHCOCINB-CI, desembre 1933.

producció. També es posava èmfasi a recomanar la creació i intensificació de mutualitats lliures en totes les branques productives.¹¹⁸

Les causes més específiques de l'atur forçós haurien de buscar-se en la suspensió gairebé total de les obres públiques empreses en temps de la dictadura de Primo de Rivera, sobretot amb motiu de l'Exposició, i de les comandes d'organismes dependents de l'Estat. Una de les causes de l'atur seria el desordenat moviment immigratori. Aquest fet seria degut, per una part, a la crisi que, des de feia anys, sofrien algunes comarques agrícoles i mineres de Múrcia, Almeria i altres regions espanyoles. Per l'altra, a la gran arribada de treballadors no especialitzats, que havien vingut a Barcelona amb la finalitat de col·locar-se en les obres públiques esmentades, alhora que amb el desig d'aprofitar-se dels serveis d'assistència social i de beneficència que funcionaven a la ciutat comtal. Igualment eren també causa de l'atur la gran minva en les comandes de les empreses ferroviàries i companyies d'electricitat, deguda a les restriccions dels capitals i de crèdits, a la crisi d'altres indústries que havia aconsellat deixar en suspens els treballs d'ampliació projectats, i, també, possiblement, al temor que s'intensifiqués la política de socialització dels serveis públics.

El remei a l'atur forçós a Catalunya havia de buscar-se, amb independència de les assegurances i altres mitjans de caràcter general, donant més elasticitat a les condicions de treball, proporcionant facilitats per a la construcció urbana i per l'establiment de noves indústries i l'ampliació de les existents, sempre que presentessin una base suficient d'estabilitat. Igualment, regulant les normes envers els immigrants que no tenien a Catalunya mitjans de vida, d'acord amb les circumstàncies especials de l'economia del país; coordinant les demandes de l'Estat i dels organismes que en depenien de manera que no es poguessin produir períodes d'activitat excessiva, que fessin necessaris augments d'utilatge, mà d'obra suplementària i hores extraordinàries, seguits d'altres de depressió en els quals l'utilatge quedés inactiu i la mà d'obra, en atur forçós.

També calia tenir preparat un pla d'obres públiques reproductives i no urgents, que poguessin efectuar-se en disminuir el treball normal. Serien pagades amb fons provinents d'emprèstits o d'impostos, però de manera que la indústria particularment afectada per la crisi hagués de patir les menors conseqüències possibles. Igualment, era necessari fomentar la pràctica de promoure obres de distracció i de cultura per tal que els aturats poguessin instruir-se i no perdessin completament el temps. Els responsables de l'Estat i la Generalitat hau-

118. AHCOCINB-CC, 651-27; Alexandre GALLART I FOLCH, *La lluita contra l'atur forçós*, conferència, 21 de febrer de 1933.

rien de contribuir a les obres municipals d'assistència per mitjà d'auxilis l'import dels quals no fos possible destinar a despeses d'Administració, sinó tan sols les que ocasionessin directament l'assistència esmentada.¹¹⁹

L'Institut contra l'Atur Forçós

Traspassada a la Generalitat l'execució de la legislació general espanyola sobre assegurances socials, per Llei del Parlament català de 13 d'abril de 1933, es creà l'Institut contra l'Atur Forçós, organisme dependent de la Generalitat el reglament del qual s'aprovà per decret el 4 de setembre del mateix any. La creació d'aquesta institució obeïa a una raó fonamental: per a la Generalitat, garantir la pau i l'ordre social era un dels objectius bàsics de la seva política; així doncs, neutralitzar el greu problema que per a la societat catalana representava l'atur forçós era un dels seus principals objectius. Les funcions i atribucions de l'Institut serien les d'impulsar la realització d'obres públiques, auxiliar les activitats econòmiques que es trobessin en crisi i coordinar l'acció per a la construcció d'obres de les corporacions públiques, entitats autònomes o organismes econòmics que tinguessin per finalitat la intensificació del treball i l'auxili en forma de subvenció a les institucions que voluntàriament establissin l'assegurança contra l'atur acollint-se a la legislació de la República.¹²⁰ Amb ingressos i recursos propis, l'Institut impulsaria la realització d'obres públiques i gestionaria la seva possible intervenció per tal de facilitar la col·locació d'obers aturats. Les obres realitzades amb recursos propis de l'Institut quedarien de propietat de la Generalitat de Catalunya.

L'Institut estaria presidit pel conseller de Treball i Obres Públiques, i el Consell de Govern de la Generalitat s'encarregaria de nomenar-ne un vicepresident. Formarien part del ple quatre representants patronals, quatre delegats obrers i vuit persones especialitzades en aquestes matèries. D'entre els seus membres, el ple hauria de nomenar una comissió executiva formada pel president, el vicepresident, un representant patronal, un obrer i dos experts.

L'Institut tindria facultats per a proposar l'adopció d'acords que poguessin contribuir a fer més eficaç l'acció contra l'atur. Establiria, com a base de la seva organització, una oficina central en la qual es reunirien totes les dades referents

119. AHCOCINB-CC, 651-27; Josep BORRELL I MACIÀ, *L'atur forçós a Catalunya: Causes específiques i remeis possibles*, conferència, 23 de febrer de 1933.

120. Alejandro GALLART FOLCH, *Derecho español del trabajo*, Barcelona, Labor, 1936, p. 385; Albert BALCELLS, *Crisis económica...*, p. 151-153.

a les possibilitats de treball. Aquesta oficina intervindria en la confecció d'un cens d'obriers sense feina, i un cens patronal i obrer. L'organisme tindria facultats per a dictar les normes que reguessin la manera de facilitar treball als obrers aturats i normatives de treball. També podria facilitar la reeducació professional als obrers aturats.

Els ingressos i recursos propis de l'Institut destinats a obres públiques provindrien de les quantitats que amb aquest objecte aportaria la Generalitat de Catalunya, que prometia el lliurament a l'Institut d'un milió de pessetes anuals durant el termini de deu anys. Els ingressos de l'Institut es completarien mitjançant les aportacions que poguessin rebre de les altres corporacions públiques. L'organisme tindria personalitat jurídica per a posseir béns i estaria facultat per a rebre tota classe de donacions. En cas de dissolució de l'Institut, els béns o cabals que poguéssin tenir passarien a integrar el patrimoni de la Generalitat.¹²¹

L'atur al tèxtil

El sector més important de l'economia catalana durant l'època que aquí tractem era el del tèxtil, que representava el 33 % de la massa laboral. Si en total les dones constituïen el 35 % dels treballadors, essent la província de Barcelona la que tenia dins d'Espanya un major percentatge de dones incorporades a la població activa, a la indústria tèxtil era on el tant per cent d'obreres era més elevat, arribant al 70 % del total dels assalariats d'aquest sector.¹²² Si bé durant els dos primers anys de la República el ram del tèxtil no va experimentar una crisi considerable, a partir de 1933 s'anà enfonsant. En aquesta indústria el moment crític va arribar durant els primers mesos d'aquell any. Els industrials culpaven de la situació, per una banda, la política de contingents, el bloqueig de crèdits, la baixada de les lliures i dels dòlars, les restriccions imposades a la lliure contractació de divises i altres causes per les quals havia disminuït notablement l'exportació de les manufactures de cotó; per altra banda, els empresaris imputaven el problema a la manifesta contracció de les compres en el mercat interior, que en alguns sectors no baixà del 40 % del volum ordinari de les vendes en igual època de l'any.

121. *Indústria Tèxtil*, núm. 5 (maig 1933), suplement.

122. Albert BALCELLS, *Crisis económica...*, p. 32. A finals de 1934 el nombre de fusos a la província de Barcelona era d'1.534.740 i el de telers, de 55.306. El percentatge de Catalunya sobre el total d'Espanya era de 93,24 % de fusos i de 82,50 % de telers. Font: AH-COCINB-CI, 111-53, 8-11-1934.

Per tal de buscar solucions a la crisi, una comissió oficial elevà al Consejo Ordenador de la Economía Nacional, mitjançant un qüestionari redactat a aquest efecte, una enquesta sobre l'abast de l'atur a les fàbriques tèxtils a 29 d'abril de 1933. Amb les dades obtingudes de les respostes dels industrials, es va poder xifrar el muntant de la reducció del treball en el 10,7 % pel que fa als filats, en el 22,58 % en els teixits i en el 32,69 % en els gèneres de punt. La tendència progressiva d'aquests percentatges es manifestà a mesura que s'anaven rebent noves respostes. El resultat de l'enquesta posà al descobert les dificultats per les quals travessava la indústria tèxtil. La solució era complexa, perquè en aquell moment hi havia grans dificultats per a poder implantar una reducció del treball.

Per altra banda, hi havia una paralització de les compres per part dels magatzemistes que era deguda a diferents raons: al seu desig de retenir capital, a la contracció efectiva del consum i a la malfiança envers l'ambient, marcat per la conflictivitat social. Els industrials consideraren que només una adequada política econòmica permetria el restabliment de la normalitat comercial. Un comitè compost per diferents patrons proposà regularitzar i intensificar les relacions comercials pel que feia a la indústria tèxtil cotonera amb la República Argentina, Xile i Turquia, crear nous mercats per a operacions d'intercanvi (amb Rússia, Iugoslàvia, Bulgària, Egipte, Irlanda i països del nord d'Europa), combatre competències deslleials, com la del Japó, i anar a la reducció total del tercer torn de treball a les fàbriques.¹²³

Al desembre de 1933 l'atur al tèxtil afectava 11.263 obrers i obreres del sector. L'any següent l'atur continuà augmentant i la crisi del tèxtil es va agreujar. A més, el tancament de les dotze fàbriques de la Unió Industrial Cotonera deixà uns 4.000 treballadors sense feina.

El Consell Superior de Cambres comunicà al Govern que, per a sortir de la situació d'atur, no hi havia altra manera que procurar que l'Estat defensés el consum de productes per tots els mitjans possibles, ja fos en els mercats d'exportació, mitjançant les oportunes negociacions amb països de l'exterior, o bé en el mercat intern estimulant els consums nacionals sobretot pel que fa als organismes de caràcter públic.¹²⁴

Tanmateix, això no era gens fàcil, perquè, com hem vist, en alguns sectors l'atur era un problema crucial, que deixava la mà d'obra aturada i sense salari, o bé que feia que les hores de feina quedessin reduïdes, per la qual cosa els jornals eren més baixos.

123. AHCOCINB-CI, 1051-14, 27-6-1933.

124. AHCOCINB-CI, 1048-2.

Amb un nombre tan gran d'aturats en el sector tèxtil, al maig de 1933 hi va haver una vaga general revolucionària a Barcelona, que es va deixar sentir també en aquesta indústria, amb la col·locació de bombes en moltes fàbriques del sector.¹²⁵

L'Ajuntament barceloní davant l'atur

Durant l'any 1934 l'atur es va continuar estenent per tot Catalunya. L'Ajuntament de Barcelona es va fer ressò de la situació i va enviar una circular a l'FTN. Hi deia que el problema de l'atur obrer a la ciutat constituïa una de les majors preocupacions de l'alcaldia que, des de la seva presa de possessió, havia procurat trobar dins de les consignacions municipals alguns remeis i solucions que, desgraciadament, havien resultat insuficients. L'Ajuntament havia seguit una política de simplificació de tràmits i fins i tot de prestacions de serveis perquè poguessin realitzar-se diverses obres d'iniciativa privada que estaven paraitzades per diferents causes. L'alcaldia també es va dirigir al Ministeri de Treball, sol·licitant que, amb càrrec als fons de la Junta Central contra el Paro Forzoso, es facilitessin quantitats per a intensificar les obres municipals, així com altres treballs on pogués ser ocupat personal.

Però, amb tot, les solucions encara es plantejarien d'una manera fragmentària si l'alcaldia només es preocupava d'aconseguir noves col·locacions per al personal treballador, sense unir aquest intent a tot un pla de conjunt que reanimés en general l'economia urbana.

La presidència de la Generalitat, mitjançant diversos decrets, i més tard la presidència del Consell de Ministres de la República, per Decret de 24 de desembre de 1934, van respondre a precís formulats per l'alcaldia en demanda d'una simplificació de la política referent a l'admissió i els acomiadaments dels treballadors.

Però l'alcaldia considerava que la seva única iniciativa no bastava, i per això volia comptar amb la col·laboració de totes les forces economicosocials de la ciutat, per donar als treballs contra l'atur tot el vigor necessari. Es pensava que si la ciutat compareixia davant dels poders públics recolzada per les entitats econòmiques, l'Estat atorgaria facilitats i aportacions que podien ser la base per a l'ampliació de treballs públics i per a connectar aquestes facilitats amb aquelles que caldria atorgar també a la iniciativa privada, eliminant del seu camí tot el que impedia una major elasticitat i ampliació de les respectives plantilles.

125. *Revista Tèxtil*, núm. 56 (maig 1933).

Per tal de tractar de tot això, l'alcalde convidava el president de l'FTN a una reunió a l'alcaldia, el dia 7 de gener de 1935.¹²⁶

L'atur durant 1935

Durant el mes de maig de 1935 la Cambra d'Indústria de Barcelona va obrir una enquesta entre els diferents sectors industrials amb la finalitat de conèixer les dades d'atur. Passem a continuació a donar-ne les xifres:

A les indústries de les arts gràfiques el número total d'obrers era de vuit mil, dos mil setanta dels quals estaven en atur total, i uns 665, treballant en règim de jornada reduïda. Per tant, l'atur total representava un 26 % del cens obrer i el parcial, un 11,25 %.

Al ram de la construcció era on l'atur assolia una major gravetat. El 1935, només treballaven a Barcelona uns nou 9.300 obrers, enfront dels vint mil de 1930. El mateix percentatge es donava a la província de Barcelona, on l'atur total afectava uns setze mil assalariats.

A tot Catalunya, a les indústries del cuir treballaven uns 3.500 obrers. El percentatge d'atur total era d'un 10 % a un 15 %. L'atur parcial era d'un 35 %.

A Barcelona, a les indústries de la fusta treballaven uns 8.000 obrers. L'atur parcial era d'uns 2.000, la meitat dels quals treballaven una mitjana de dos o tres dies per setmana; la resta estava en atur total.

La desocupació a les indústries del gènere de punt era bastant important, segons resulta del número de màquines totalment inactives existents comparades amb les instal·lades. En període d'activitat normal, aquestes indústries empraven 32.571 obrers. El 1935, l'atur parcial s'estimava en un 22 %.

A la indústria del paper catalana els obrers que treballaven normalment eren al voltant de 4.000. Ara, el percentatge d'atur era d'un 15 %. S'havien tancat moltes fàbriques i en altres es treballava a un ritme reduït.

On l'atur tenia menor importància era a la indústria llanera. A Sabadell, normalment hi treballaven uns 10.166 obrers, i en aquests moments només uns 500 es trobaven sense ocupació fixa. A Terrassa, hi treballaven 11.182, i ara uns 428 ho feien a un ritme reduït.

A la indústria metallúrgica l'atur tenia proporcions alarmants. L'any 1930, el personal obrer metallúrgic de Barcelona era d'uns 24.000 obrers, que representaven a l'any un volum de setanta-dos milions de pessetes en salaris. Aquesta

126. *Memoria de la Junta Directiva del FTN correspondiente al ejercicio de 1935*, p. 184-186.

quantitat havia disminuït aproximadament en prop de trenta milions de pessetes. La crisi metallúrgica traduïda en la xifra dels salaris que es van deixar de percebre tenia una proporció del 40 %. L'atur total ascendia a prop del 40 %. En una part dels afectats, a més, es registrava un atur parcial que oscil·lava entre el 33 % i el 50 %. Per donar una impressió exacta de l'extensió de la crisi que patia la indústria metallúrgica a Barcelona l'any 1935, resumirem la informació proporcionada per la Unión Industrial Metalúrgica:

a) La Maquinista Terrestre y Marítima: el 1927 ocupava 1.530 treballadors en els seus tallers de la Barceloneta i Sant Andreu. El 1931 descendí el número d'obriers a 1.205, és a dir, un atur total d'un 21 %. En l'actualitat ocupava 1.015 obrers. L'atur s'havia elevat a un 33 %. El volum de treball en cartera era tan petit que en cas de no rebre immediatament comandes prou importants, l'empresa hauria de reduir el seu personal actual a poc més de la meitat.

b) Material para Ferrocarriles y Construcciones: al gener de 1930 ocupava 2.630 obrers. Al desembre de 1932 aquest personal s'havia reduït a 1.084 obrers. L'atur total s'elevava al 60 %. Actualment ocupava 1.227 treballadors.

c) La Hispano Suiza: ocupava 1.500 obrers, però per la manca persistent de treball l'empresa s'havia vist obligada a reduir el treball a trenta-dues hores per setmana, que significava un atur del 33 %, amb les naturals dificultats per encariment de la mà d'obra a causa del menor rendiment que s'obtenia. Aquest règim de treball no podria continuar si l'empresa no aconseguia comandes oficials per a donar ocupació normal als seus treballadors. Mentre en 1934 les comandes de l'Estat ascendiren a 13.962.000 pessetes, aquest 1935 la fàbrica no tenia cap encàrrec estatal. Per això hi havia una necessitat imperiosa d'obtenir comandes tant en material d'aviació com d'automòbils.

d) Talleres Nuevo Vulcano: la crisi metallúrgica, en especial la de reparacions navals, a la qual es dedicaven aquests tallers, es va accentuar a partir de juny de 1932 per l'amarratge de vaixells de la Trasatlántica. Aquesta contracció del treball representava un 50 % en les seccions bàsiques de maquinària, caldereria i fundició, i en proporció variable del 30 % al 70 % en les seccions auxiliars. Els salaris no treballats representaven 1.500.000 pessetes a l'any i una baixa en el consum de materials per valor d'1.350.000 pessetes. L'atur forçós total era de 350 obrers, que no podien adaptar-se als torns establerts, és a dir, un 38 % de l'atur total.

e) Fundiciones d'acer: les empreses dedicades a la fundició d'acer normalment donaven ocupació a Barcelona a una mitjana de 950 operaris. A causa de la crisi, ara, el 1935, n'ocupaven 494. L'atur total, per tant, era del 48 %.¹²⁷

127. AHCOCINB-CI, 1049-11, 1935.

Tal com indiquen aquestes dades, l'atur a Catalunya durant l'any 1935 fou molt important, sobretot a les indústries de la contrucció i del metall, en què assolí proporcions alarmants. L'atur era un factor més de desestabilització de la jove República, que se situava en un context internacional que propiciava aquesta situació.

4. L'obra legisladora del Govern: reformes socials i jurats mixtos

Les reformes socials

La República s'havia presentat amb un caràcter progressista i això la posava en una posició que l'obligava a prendre una sèrie de mesures: calia corregir els desequilibris estructurals, satisfer la reivindicació de les nacionalitats, especialment la catalana, complaure les reivindicacions del proletariat i dels treballadors de la terra, trobar un nou marc de relacions entre l'Església i l'Estat, i reformar l'Exèrcit, que es va reduir teòricament a instrument de defensa de la nació supeditat al poder civil. La reforma militar d'Azaña començà aviat. Un primer Decret de 22 d'abril de 1931 exigia que tots els caps i oficials havien de fer per escrit un jurament de lleialtat a la República o, en cas contrari, havien de dimitir dels seus càrrecs. Però, en teoria, només una minoria de militars s'havia oposat a l'adveniment del nou règim, i solament sis van dimitir.

L'àmplia majoria parlamentària que tenia l'esquerra governamental li va permetre portar a terme una sèrie de reformes socials i administratives mitjançant les quals es volia democratitzar i fer avançar socialment el país.

Davant d'aquesta posició del Govern, una de les respostes de la patronal catalana fou demanar que l'aplicació de les millores socials es portés a terme seguint un criteri d'igualtat per a tot Espanya. Amb això pretenia suprimir la competència que considerava deslleial, que la patronal afirmava que es feia des de poblacions menys capacitades per a la indústria, però que gaudien d'un tracte de favor pel Govern.¹²⁸

Un dels objectius prioritaris de la reforma laboral iniciada pel ministre de Treball, el socialista Largo Caballero, va ser crear una assegurança de treball. L'article 46 de la Constitució, referent al treball, especificava que la legislació

128. *La Industria Metalúrgica*, núm. 122 (maig 1931).

social regularia l'assegurança en casos de malaltia, accidents de treball, atur forçós, vellesa, invalidesa i mort; el treball de les dones i dels joves i, especialment, la protecció a la maternitat, que va ser establerta per decret i amb caràcter obligatori el 26 de maig de 1931, i que garantia l'assistència sanitària al conjunt de les assalariades, a excepció de les treballadores del servei domèstic.¹²⁹

A Catalunya, a la implantació de l'assegurança obligatòria l'havia precedit l'assegurança voluntària de maternitat, un esforç realitzat per l'Institut de la Dona que Treballa, organisme de la Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvis, col·laboradora de l'Institut Nacional de Previsió. Aquest Institut, des de 1922, havia anat preparant el terreny per fer possible la implantació de l'assegurança obligatòria. Existia també l'anomenat subsidi de maternitat, consistent en un petit auxili donat a les obreres després del part, de la distribució del qual s'encarregaven els serveis administratius de la Federació de Fabricants de Filats i Teixits de Catalunya, la patronal del sector del tèxtil, el ram on hi havia més treballadores.¹³⁰

Totes les dones treballadores entre els setze i cinquanta anys eren beneficiàries d'aquesta assegurança de maternitat.

El decret sobre l'assegurança de maternitat es va portar a terme en compliment de compromisos internacionals concrets i per evitar o si més no reduir les xifres que reflectien les estadístiques, segons les quals resultava una mitjana anual de tres mil mares mortes durant l'acte del part o amb motiu d'aquest; disset mil nens naixien morts cada any i més de noranta mil morien abans de complir el primer any.

Per pal·liar aquesta situació l'assegurança havia de garantir, en els parts normals, les cures d'una llevadora diplomada, i en les malalties que podien sobrevenir amb motiu de la gestació i el puerperi, l'assistència d'un metge. Havia de facilitar també un aixovar farmacèutic que contingués el material necessari per al part, les medecines que podia receptar el metge, clínica per a operacions i, a mesura que els fons de l'assegurança ho permetessin, indemnitzacions en casos especials o creació d'obres de protecció a la maternitat i a la infància.

En els territoris de Catalunya i Balears, gràcies a la disposició del Sindicat de Metges, dels Col·legis de Farmacèutics i dels de Llevadores, va ésser relati-

129. María Gloria NÚÑEZ PÉREZ, «La implantación y los resultados del seguro de maternidad en la Segunda República», a María Carmen GARCÍA NIETO (ed.), *Ordenamiento jurídico y realidad social de las mujeres: Siglos XVI a XX*, actes de les IV Jornadas de Investigación Interdisciplinaria, Ediciones de la Universidad Autónoma de Madrid i Instituto Universitario de Estudios de la Mujer, p. 363-376.

130. *Federación de Fabricantes de Hilados y Tejidos de Cataluña*, Barcelona, gener 1932, memòria corresponent a l'any 1931.

vament fàcil la immediata organització dels serveis sanitaris, gairebé en totes les poblacions. Inicialment, figuraven inscrits en l'assegurança cinc-cents seixanta-nou metges, mil cent quaranta-dos farmacèutics i sis-centes nou llevadores.¹³¹

Al fons de l'assegurança havien de contribuir tant els patrons com les treballadores, perquè la part corresponent a les obreres seria recaptada pels patrons després de descomptar-los una quantitat del salari.¹³² El decret del Ministeri confirmava una realitat existent en moltes branques industrials on la dona tenia una presència notable, com ara el tèxtil. Davant la novetat que l'obrero havia de pagar-ne una part, gairebé la meitat, quan abans ho pagava tot el patró, les treballadores van iniciar una campanya de protesta contra el que consideraven una reducció dels seus salaris, que ja eren sensiblement inferiors als dels seus companys masculins. La CNT donà suport a la reivindicació i va fer extensiva la consigna que cap treballadora es deixés descomptar ni un cèntim del seu salari per cap motiu. El Ministeri va respondre que patrons i obrers havien de complir la llei tal com estava estipulada. La decisió provocà hostilitats, campanyes de protesta i àdhuc plantejaments de vagues en algunes zones tèxtils durant l'últim trimestre de 1931. L'aprovació del nou conveni dels obrers del ram fabril i tèxtil al desembre d'aquell any paralitzà les protestes i la problemàtica quedà en suspens.¹³³

El decret, però, tirà endavant i al gener de 1932 més de mil sis-centes obreres gaudien ja d'aquesta assegurança. El cost en metàl·lic d'aquests beneficis per cada obrera oscil·lava entre 182 pessetes i 598, segons les característiques del part. El cost total no baixaria de 145.000 pessetes, quantitat que haurien rebut aquestes obreres quan acabessin el període de descans i d'al·letament.¹³⁴

El decret sobre accidents de treball estipulava que tots els patrons eren responsables de qualsevol lesió corporal que pogués patir el personal obrer a les seves ordres. I que tot obrer lesionat tenia dret a l'assistència completa, mèdica i farmacèutica, que els especialistes consideressin necessària i a una indemnització de les tres quartes parts del salari que guanyava fins que pogués reintegrar-se al treball, sempre que es tractés només d'una lesió temporal. En el cas d'una impossibilitat permanent i parcial, se li abonaria un any de jornal; si la incapacitat fos permanent per a exercir la professió habitual rebria un subsidi equivalent a divuit mesos de salari, i de dos anys si la lesió produïa una incapacitat per a exe-

131. *Revista Tèxtil* (novembre 1932).

132. *Federación de Fabricantes de Hilados y Tejidos de Cataluña*, Barcelona, gener 1932, memòria corresponent a l'any 1931.

133. Eulàlia VEGA, *Anarquistas y sindicalistas...*, p. 84-85.

134. *El Noticiero Universal* (2 gener 1932).

cutar qualsevol tipus de feina. Davant d'aquest decret, uns quants mesos després la patronal agrària va crear una mútua d'accidents de treball.¹³⁵

Les reformes laborals van tenir uns resultats impressionants. Així, a banda de la crisi econòmica, en alguns sectors hi va haver un increment dels salaris nominals, mentre els preus dels productes de subsistència es mantenien estables, i, en algunes ocasions, això coincidí amb una reducció de la jornada laboral (que era de quaranta-quatre hores setmanals). En línies generals es pot dir que durant el període republicà hi va haver una evolució salarial positiva. Moltes vegades les millores es van aconseguir recorrent a la negociació, però d'altres també a la vaga. Aquestes dues formes de millora laboral, augment salarial i reducció de la jornada, es van assolir en sectors tan importants com la construcció, el metall i el comerç a l'engròs, i van afectar al voltant d'un 33 % dels obrers barcelonins.¹³⁶ En general, la patronal oferia més resistència a la readmissió dels acomiadats que a les peticions d'augment de salaris, perquè la rectificació significava una pèrdua d'autoritat.¹³⁷

El primer de juliol de 1931 es decretà la Llei de jornada de treball, que fixà en vuit hores diàries la seva duració, ratificant així el decret d'abril de 1919, en què s'havia aprovat aquesta mesura.

La Llei del contracte de treball, promulgada el 21 de novembre de 1931, ampliava el concepte d'obrer al de treballador. La vaga i el locaut legalment declarats susprenien el contracte de treball, no donant dret a percebre salaris durant el temps que durés la interrupció del treball. El servei militar, les malalties d'inutilitat temporal produïdes per accidents laborals i l'absència de l'obra amb motiu de maternitat determinaven també suspensions del contracte de treball.

Els contractes eren temporals, no es preveia que fossin indefinits. La llei assenyalava com a primer motiu de cessació del treball l'expiració del temps convingut o la conclusió del servei objecte del contracte. Eren causes també de finalització del contracte la mort o incapacitat del patró si no hi havia un representant que continués a la indústria, la mort del treballador i altres causes, com ara incendis, plagues del camp, guerres, tumults, etc.

Respecte a l'acomiadament del treballador quan no existien causes justes, ni imputables a l'obrer ni alienes a aquest, es considerava jurídicament injust i, per tant, el patró havia de ser condemnat a abonar al treballador l'import dels jor-

135. *Revista del Instituto Agrícola Catalán de San Isidro y órgano de la Federación Agrícola Catalana Balear* (març 1932).

136. Albert BALCELLS, *Crisis económica...*, p. 13.

137. Albert BALCELLS, *Crisis económica...*, p. 172.

nals corresponents al que normalment havia de durar el procediment de reclamació, o a readmetre l'obrer.¹³⁸

Però a Catalunya les reformes laborals iniciades per Largo Caballero no van respondre a les esperances que hi havien dipositat els dirigents cenetistes. Aquests van considerar que la CNT quedava en desavantatge en relació amb la central socialista, UGT. Aquesta percepció, juntament amb el rebuig envers la política repressiva del Govern, va fer que els anarcosindicalistes es distanciessin del nou règim als pocs mesos de la proclamació de la República.¹³⁹

Els jurats mixtos

Subscrita pel ministre de Treball, el socialista i ugetista Francisco Largo Caballero, el 27 de novembre de 1931 es decretà la Llei sobre jurats mixtos. Aquesta resolució implantava el règim corporatiu en l'esfera laboral, ja que estructurava l'organització del treball en corporacions o organismes de Dret públic, composta de representació patronal i obrera, la finalitat de la qual era l'ordenació jurídica de la vida del treball en l'agrupació humana autònoma que és cada comunitat productora. De fet, la llei era, d'alguna manera, la successora dels comitès paritaris de la dictadura, implantats per Eduardo Aunós el 26 de novembre de 1926. Els jurats mixtos de la República eren de caràcter obligatori.¹⁴⁰

Els jurats mixtos estaven formats per sis vocals patrons i sis obrers, elegits per les associacions professionals corresponents inscrites en el cens electoral social. En cas de no haver-hi acord entre les parts, els seus presidents i vicepresidents eren nomenats pel Ministeri. Havien d'intentar conciliar patrons i obrers quan rebien un ofici de vaga o de locaut; aquest era un requisit imprescindible perquè, tant una cosa com l'altra fossin considerades legals. Funcionaven com una mena de magistratura de treball, i van començar a dependre de la Generalitat a l'abril de 1934.

Aquests organismes tenien una composició bipartita, és a dir, exclusivament patronal i obrera, per la qual cosa no es plantejava el problema de la representació dels tècnics com a tercera classe, si bé per la seva qualitat d'assalariats podien tenir organismes paritaris que regulessin les seves relacions amb el capital.

138. Alejandro GALLART I FOLCH, *Derecho español...*, p. 43-89.

139. Eulàlia VEGA, *Entre revolució i reforma: La CNT a Catalunya (1930-1936)*, UB, 1986, vol. I, p. 117, 2 v., tesi doctoral.

140. Manuel REQUENA GALLEGÓ, «Los jurados mixtos de trabajo en la provincia de Albacete durante la II República», *Historia Social*, núm. 33 (1998), p. 97-110.

Les funcions atribuïdes als jurats mixtos eren complexíssimes. Eren, allora, organismes representatius de la professió que hi regulaven les condicions de treball; jurats de fet en els litigis i reclamacions derivats de la relació de treball; organismes de conciliació i arbitratge en els conflictes socials que es plantejaven en la seva jurisdicció; elements auxiliars de la inspecció de les lleis i altres normes jurídiques que reglamentaven la vida del treball, i organismes d'actuació general en favor de la professió que representaven, formant-ne el cens, mantenint les relacions necessàries amb el servei d'oficines de col·locació, proposant al Govern les mesures d'ordre tècnic i professional que consideressin convenients i realitzant qualsevol altra funció social que redundés en benefici de l'ofici o treball respectivament.

Els acords dels jurats mixtos eren presos per majoria absoluta de patrons i obrers en les sessions de primera convocatòria i per majoria d'assistents en les de segona. En les sessions de primera convocatòria havia d'existir paritat de representació entre les dues classes. No era necessària la paritat en les de segona convocatòria.

El president, escollit per vot unànim dels vocals patrons i obrers del jurat mixt respectivament, només tenia vot si a la segona votació existia empat, i tan sols per a desfer-lo.¹⁴¹

Malgrat que no deixà de proclamar-se partidària de l'establiment de canals jurídics de negociació, i de manifestar que les organitzacions obreres havien d'acceptar la legalitat vigent, la patronal va oposar-se en general als jurats mixtos. Les raons van ser fonamentalment tres: per una banda, perquè el president d'aquests organismes, que tenia facultat per a dirimir, normalment era socialista, i s'acusava els socialistes de voler instrumentalitzar els jurats mixtos en favor seu; per l'altra, perquè els patrons sabien que, en general, la CNT, el sindicat amb el qual tenien declarada la guerra, no s'avindria a les tàctiques de col·laboració obrera-patronal. Finalment, perquè, en general, a Catalunya, una gran part de les sentències dictades per aquests organismes solien ser favorables als treballadors. Els patrons es queixaven que els jurats mixtos s'erigien en poder legislatiu i que deformaven les lleis dictades per a la protecció dels treballadors, com si la voluntat d'un president pogués resoldre i dirimir amb el seu vot les qüestions que haurien d'ésser matèria de pacte lliure entre les parts interessades. Assenyalaven que no és que fossin contraris a una regulació jurídica de les diferències socials, sinó que n'eren partidaris fervents; deien que per això no demanaven l'anul·lació dels organismes paritaris, sinó la seva reforma. Afirmaven que els jurats mixtos haurien d'ésser els murs de defensa contra l'actuació clandestina dels qui

141. Alejandro GALLART I FOLCH, *Derecho español...*, p. 161-195.

negaven l'Estat i la llei (és a dir, els cenetistes), però afirmaven que estaven mancats de força representativa i que no tenien mitjans per a fer efectiva la seva autoritat, llevat de quan l'imposaven al patró.¹⁴² La patronal criticava que els jurats mixtos gairebé sempre atorgaven la raó a l'obrer, atès que la presidència i la secretaria d'aquests organismes acostumaven a estar lligades a compromisos del partit socialista, al qual devien els nomenaments. En definitiva, se censurava que els homes que s'ocupaven d'aquests organismes paritaris no reunien les condicions de competència i imparcialitat que calien per a aquests càrrecs.

Per altra banda, igual que havia fet amb altres lleis socials republicanes, la CNT, que controlava la major part dels obrers sindicats de Catalunya, rebutjà des del començament la intervenció dels jurats mixtos. Els anarcosindicalistes eren contraris a aquesta intervenció estatal, tant perquè la seva ideologia exigia la desaparició de l'Estat i la negociació directa entre els obrers i patrons, com pel record de la recent experiència corporativista autoritària dels comitès paritaris de la dictadura, considerant els jurats mixtos com una resurrecció d'aquells i un mitjà de coartar el dret de vaga. Per tot això, els cenetistes, sobretot després del triomf de la FAI sobre els trentistes la tardor de 1931, es negaren a acudir a la mediació conciliatòria dels jurats mixtos.¹⁴³ Una bona part de les vagues encapçalades per la CNT durant el primer bienni s'enverinaren perquè aquesta s'oposava a utilitzar els jurats mixtos per a resoldre els conflictes amb la patronal.¹⁴⁴

Amb la creació dels jurats mixtos el Govern republicà es guanyà definitivament el distanciament de bona part dels treballadors de l'Estat que seguien les consignes de la CNT. A causa d'aquesta legislació, quedava al marge de les lleis laborals la meitat de la classe treballadora organitzada del país. Va ser un dels elements que reforçà l'allunyament dels cenetistes de la jove República. Els anarcosindicalistes denunciaven que els jurats mixtos només afavorien la UGT.

De fet, els militants ugetistes foren els únics obrers organitzats que donaren el seu decidit suport als organismes paritaris, tal com ja ho havien fet durant la dictadura. La central socialista participà activament en tot aquest entramat paritari. La UGT posava totes les seves esperances en aquests organismes per aconseguir millores laborals i evitar abusos de la patronal. Només com a últim recurs els ugetistes pensaven en la vaga. Així, les vagues plantejades per la UGT foren molt escasses durant el bienni reformista.

142. AHCOCINB-CI, 1048-3, s. d.; *Indústria Tèxtil*, núm. 7 (juliol 1933), suplement.

143. Albert BALCELLS, *Crisis económica...*, p. 185-186.

144. Eulàlia VEGA, *Anarquistas y sindicalistas...*, p. 82.

Al mes de juny, la patronal metallúrgica es manifestà també en contra dels jurats mixtos. Es queixava que no funcionaven, o que ho feien malament. Considerava que haurien d'ésser independents de la política i que ara no ho eren, perquè el president solia ser una persona de confiança del ministre de Treball.¹⁴⁵

La Junta d'Enllaç, l'FTN i els jurats mixtos

El dia 28 de març de 1933, convocada per la Junta d'Enllaç, va tenir lloc una assemblea de les entitats econòmiques de Catalunya «para tratar de la situación social en nuestra región y, singularmente, de la poca eficacia de los jurados mixtos, como institución encaminada a ordenar los problemas del trabajo».

Dels acords presos en aquesta assemblea destaca la conclusió primera, que deia el següent:

La Asamblea reclama del Gobierno que resuelva la duplicidad de actuación y de representación entre los jurados mixtos y las asociaciones obreras que se oponen a su existencia. La forma de resolver esta duplicidad es establecer que la reglamentación del trabajo ha de ser materia de pacto libre entre las partes interesadas, sin imposiciones ni intervenciones dirimentes de los representantes del Estado y reconocer la eficacia y legalidad de las bases y reglamentaciones de trabajo convenidas dentro o fuera del Jurado Mixto por elementos que representen la mayoría del estamento respectivo y que no excedan de los límites de la legislación social vigente en España.¹⁴⁶

Davant d'aquesta clàusula va haver-hi comentaristes que no van vacillar a dir que la tàctica de les entitats patronals coincidia amb la de la CNT i la FAI, ja que l'únic que feien aquestes entitats econòmiques era indicar les imperfeccions dels jurats mixtos i exposar els remeis pertinents.

Des de l'FTN es deia que el que aconsellava d'aquesta manera desconeixia l'actuació de les entitats econòmiques amb relació al problema dels comitès paritaris de la dictadura i els jurats mixtos de la República. Segons la corporació, es podrien imprimir llibres voluminosos amb els escrits que des de feia anys redactaven les organitzacions patronals exposant al poder públic totes les imper-

145. *La Industria Metalúrgica*, núm. 147 (juny 1933).

146. *El Trabajo Nacional* (abril 1933).

feccions, defectes i impureses que la pràctica havia posat en relleu en el desenvolupament dels organismes paritaris. En aquests textos, suposadament, es donaven els remeis oportuns per a aconseguir convertir-los en òrgans eficaços i convenients.

L'entitat afirmava que tant els governs de la dictadura com els de la República no havien escoltat els consells que se'ls havien ofert, i que per tant no era estrany que els jurats mixtos haguessin fracassat. Per tant, acusava del fracàs dels organismes corporatius dos elements: la CNT i la feblesa del Govern.

Des de l'FTN es deia que era innegable que, a Catalunya, la major part de l'element obrer militava, de grat o per força, en les files de la CNT, la descomposició de la qual, anunciada diàriament, no estava tan propera com molts creien. La patronal adduïa que mentre aquesta organització obrera subsistís calia no defugir les conseqüències i no perdre el temps buscant solucions legalistes sense cap eficàcia.

Sempre segons la patronal, la CNT rebutjava de ple els jurats mixtos perquè repugnaven a la seva tàctica d'acció directa. Suposadament, d'aquí resultava que els vocals obrers dels organismes paritaris representessin una insignificant minoria que no tenia un pes significatiu en els medis obreristes, la qual cosa volia dir que les bases i els acords concertats per obrers i patrons en els jurats mixtos no tenien virtualitat. La patronal assenyalava que en la pràctica ocorria generalment que, mentre el patró discutia unes bases en el jurat mixt, n'havia de debatre unes altres més radicals que li havien presentat els sindicalistes. I així, tot i que aprovés aquelles, si rebutjava aquestes immediatament es trobava amb una vaga, que en la major part dels casos anava acompanyada de violències en les persones i en les coses, davant la impotència i impassibilitat de l'autoritat, que no s'esforçava a fer complir la legislació social ni a reprimir el que per la seva illegalitat manifesta no s'havia de tolerar.

Seguint aquesta argumentació, des de l'FTN es deia que si, per la força de les circumstàncies, els patrons havien d'atendre preferentment a allò que plantejaven els obrers sindicalistes, de poc li servien els jurats mixtos. I assegurava que no havia d'estranyar, doncs, l'actitud patronal en reclamar el reconeixement de l'eficàcia i legalitat de les bases i reglamentacions de treball convingudes dins o fora dels organismes corporatius per elements que representaven la majoria de l'estament respectiu.

La corporació aclaria que aquesta decisió no era la proclamació patronal de l'acció directa i un atac a fons contra els jurats mixtos, sinó que significava senzillament la cristallització d'una necessitat llargament sentida davant la ineficà-

cia d'aquells organismes i la impossibilitat del Govern de subjectar a normes legals les organitzacions obreres de caràcter revolucionari.¹⁴⁷

A l'abril de 1933, la Junta d'Enllaç va celebrar el seu primer acte públic a la Sala Mozart per exposar públicament les seves conclusions en un assumpte proposat per l'Institut d'Orientació Social, una mena de patronal de defensa creada el 1931, que la Junta recollí per considerar-lo d'interès general: l'actuació dels jurats mixtos i la seva imprescindible reorganització.

La Junta nomenà una ponència per a estudiar el tema. La ponència començà per reconèixer que en l'estat actual de les relacions entre capital i treball no podia prescindir-se d'un òrgan regulador d'aquestes relacions revestit de caràcter oficial i amb l'autoritat necessària perquè la seva intervenció fos beneficiosa per a les dues parts.

Reconeguda l'existència dels jurats mixtos, la Junta d'Enllaç va arribar a la conclusió que eren una continuació dels comitès paritaris de la dictadura, dels quals la patronal sempre havia demanat la modificació. Per això, la ponència proposà els canvis que haurien d'introduir-se en la composició, l'actuació i les facultats dels jurats mixtos. Les conclusions van ser elevades al Ministeri de Treball.¹⁴⁸

Un mes després, la Junta d'Enllaç redactà un escrit sobre els jurats mixtos, dirigit al president del Govern. En el document indicava que las relaciones laborales s'havien de regir per fórmules legals i, per tant, reconeixent la conveniència d'organismes paritaris. Però opinava que aquests s'havien de revisar. Pretenia que la presidència no tingués altra funció que la de procurar la conciliació, i que no se li permetés arbitrar. Pel que fa referència a les facultats dels jurats mixtos, pensava que havien de limitar la seva esfera d'acció a les funcions de control i de conciliació, sense que es poguessin erigir, com feien fins a aquest moment, en poder legislatiu.

Per una supraorganització patronal espanyola. El seu enfrontament als jurats mixtos

Els dies 19 al 29 de juliol de 1933 a Madrid es va celebrar una Assemblée Económica-Social que revestí molta importància, ateses les representacions que hi havia de tot Espanya. Durant el desenvolupament de l'Assemblea la patronal catalana hi va tenir un paper destacat, ja que el president de l'FTN i de la Junta

147. *El Trabajo Nacional* (abril 1933).

148. *Revista Textil*, núm. 55 (abril 1933).

d'Enllaç, Lluís Bosch-Labrús, dirigí les sessions. Bosch-Labrús estava encarregat, a més, de la representació general de Catalunya.

L'Assemblea va ser molt important perquè s'hi va pretendre crear un òrgan d'enllaç entre les societats iniciadores de la reunió. Amb aquesta finalitat, es va invitar totes les organitzacions de caràcter nacional a sumar-se a un moviment unificador dels elements agrícoles, comercials i industrials espanyols, designant cadascuna un representant que integraria l'organització d'enllaç. Aquesta organització d'enllaç s'encarregaria de l'articulació d'un organisme nacional que agruparia la totalitat dels patrons espanyols.

Aquest comitè d'enllaç recolliria tota classe d'informació sobre l'actuació dels jurats mixtos i l'hauria de difondre per tot Espanya per guanyar l'opinió pública contra l'actuació d'aquests organismes. Les entitats assistents a l'Assemblea haurien de complimentar aquests acords, fos quina fos la seva gravetat i transcendència, amb vista a l'actuació dels seus representants en els jurats mixtos.

L'Assemblea arribà a diverses conclusions i va voler elevar-les al Govern. En primer lloc, estimava que els jurats mixtos realitzaven una errònia política de classe, desconeixien les realitats econòmiques del país, desplaçaven la seva gestió envers activitats que tenien els seus òrgans legítims en jurisdiccions diferents, assumien funcions judicials, inspectores i punitives amb notòria incompetència, parcialitat i sectarisme, de manera que en aquell moment eren instruments de lluita sindical, despietada i cruel, en lloc d'òrgans de col·laboració.

Les deliberacions fetes a l'Assemblea entenien, també, que no era possible exigir la col·laboració patronal prestada fins la data als jurats mixtos mentre masses de treballadors desobeïen, vulneraven i infringien sistemàticament els seus acords. Suposadament, aquests treballadors trobaven fàcil i constant suport en les autoritats governatives i en el mateix Govern, per la qual cosa els elements patronals sol·licitaven del Govern de la República que procedís immediatament a la modificació de l'estructura actual dels jurats mixtos; demanaven que se suspenguessin entretant les facultats diriments que competien als seus presidents i els acords que causessin a l'economia trastorns irreparables. A l'Assemblea es va pensar que per a aconseguir aquestes finalitats calia:

— Organitzar la magistratura de treball amb la finalitat de reclutar del seu si els presidents i secretaris dels jurats mixtos. La magistratura s'hauria d'inspirar en els principis generals del Dret continguts en la Constitució de l'Estat, en la Llei orgànica del poder judicial, en les lleis processals i en altres disposicions legals que garantissin la competència, l'estabilitat, la incompatibilitat i la responsabilitat dels funcionaris que formaven aquests organismes paritaris.

— Limitar la funció dels jurats mixtos a la solució dels conflictes socials i a l'elaboració de normes de treball, que no havien ni podien sortir del marc general de les disposicions legals, ni ser alterades unilateralment durant el seu termini de vigència, ni comprendre altres elements que els que mantinguessin relació de dependència en concepte de patrons i obrers, excloent de la jurisdicció dels jurats mixtos qualsevol altre tipus de col·laboració en les lliures activitats d'industrials i comerciants i els agents auxiliars del comerç i de la indústria. En la resolució dels jurats mixtos, hi haurien d'intervenir obligatòriament elements tècnics i econòmics.

— Declarar il·legal qualsevol vaga o acte que tingués lloc contra el que marcaven les bases de treball, que haurien de ser respectades íntegrament. Els transgressors dels acords fixats en aquestes, tant obrers com patrons, haurien de donar compte immediatament de les seves responsabilitats.¹⁴⁹

En compliment del que es va acordar en aquella Assemblea, les societats econòmiques organitzades van anar celebrant reunions amb la finalitat de construir un organisme d'enllaç aglutinador de tots els elements productors d'Espanya.

Per aconseguir una articulació definitiva, es varen convocar totes les associacions econòmiques de caràcter nacional i, sota el lideratge de Ramón Bergé, president de la Unión Económica, una organització d'abast estatal creada a finals de 1931, es va celebrar la reunió en la qual es demostrà que entre els convocants hi havia un gran acord. L'òrgan d'enllaç, que no seria pas cap entitat nova, sinó centre d'unió i de solidaritat de totes les existents, tindria com a punt bàsic que es pogués fer efectiva i eficaç la unió de totes les forces i de tots els elements productors i mercantils d'Espanya.

Per unanimitat es va prendre l'acord que a les entitats organitzadores de l'Assemblea s'hi incorporarien altres associacions econòmiques. L'Agrupació de Propietaris de Finques Rústiques, l'Associació d'Agricultors, la Unió Nacional d'Exportació Agrícola i l'Associació General de Ramaders constituïren la comissió organitzadora encarregada d'assolir l'articulació dins l'organisme d'enllaç de totes les entitats econòmiques provincials i locals. Es tractava que, una vegada fet això, es convoqués una reunió de caràcter nacional en la qual quedés definitivament constituït l'esmentat òrgan i pogués així ésser defensa suprema d'interessos fonamentals que eren comuns a tota la producció nacional.¹⁵⁰

149. *Revista de l'Institut Agrícola...* (agost 1933).

150. *Revista de l'Institut Agrícola...* (setembre 1933). Les entitats que estigueren presents i les representades en l'última reunió varen ésser les següents: Confederació Gremial, Confederació Patronal Espanyola, Estudis Socials i Econòmics, Junta d'Enllaç de les Entitats Econòmiques de Catalunya, Confederació d'Entitats Econòmiques Lliures i Cercles

La reforma

L'11 de gener de 1934 es renovà el sistema d'elecció dels presidents dels jurats mixtos: quan no hi hagués acord entre la representació patronal i obrera, el ministre escolliria un dels noms proposats en les dues ternes, però el nomenat hauria de pertànyer a la carrera judicial o a un cos facultatiu o administratiu de l'Estat, i no podia haver estat membre en els últims quatre anys de cap sindicat, societat o organització obrera o patronal. Amb aquesta mesura se satisfia una de les reivindicacions més plantejades per la patronal, per última vegada al juliol de 1933, però les seves queixes respecte a l'actuació d'aquests organismes corporatius continuaren.¹⁵¹

Segons l'FTN, la pràctica havia demostrat que els jurats mixtos, com abans els comitès paritaris, no responien a allò que se n'esperava. Deia que portaven el segell de la tendència politicosocial que els va inspirar, i que més que instruments de conciliació servien per a promoure discòrdies; més que per a canalitzar les qüestions de treball, servien per a complicar-les; més que en la justícia les seves decisions s'inspiraven en l'egoista sentit d'evitar que els conflictes sortissin al carrer. La patronal assegurava que tot això era possible perquè aquells organismes patien d'un vici d'origen i de greus defectes de construcció.

El Govern manifestà un últim intent de reformar-los i obrí una informació mitjançant un qüestionari. La patronal catalana va opinar que era un assumpte que queia de ple en la competència de la Junta d'Enllaç de les Societats Econòmiques de Catalunya, que, com dèiem, estava liderada pel president de l'FTN. Reunides la ponència de secretaris i després la comissió permanent, es va apreciar de seguida la coincidència de pensament entre les entitats representades. Per tant, es va decidir que n'informés la Junta, i així es va fer.¹⁵²

Mercantils d'Espanya, Unió Econòmica, Agrupació de Fabricants de Ciment d'Espanya, Agrupació de Propietaris de Finques Rústiques, Associació d'Agricultors d'Espanya, Associació de la Banca del Centre d'Espanya, Associació General de Ramaders d'Espanya, Associació Nacional de Transports per Via Fèrria, Cambra Espanyola de l'Automòbil, Confederació Espanyola Patronal Agrària, Defensa de la Propietat Urbana Espanyola, Federació de Comerciants i Industrials de Productes Pecuàries d'Espanya, Federació de Consignataris de Vaixells, Federació Espanyola d'Armadors de Vaixells de Pesca, Federació d'Indústries Nacionals, Lliga Marítima Espanyola, Societat General Espanyola d'Empresaris d'Espectacles, Unió Hullera, Associació d'Olivarers d'Espanya, Unió Nacional de l'Exportació Agrícola, Confederació Nacional d'Adroguers i Associació de Fabricants de Filferros i Derivats.

151. Mercedes CABRERA, *La patronal ante la II República...*, p. 219.

152. *Memoria de la Junta Directiva del FTN correspondiente al ejercicio de 1934*, p. 202-208.

Després dels Fets d'Octubre de 1934, els jurats mixtos van ser suspesos en les seves activitats al·legant el Govern incompetència de la representació obrera. Llavors entraren en un procés de reforma que culminà amb l'aprovació de la Llei de juliol de 1935. Però era una reforma que no va satisfer a la patronal perquè, en realitat, al que responia era a l'intent catòlic de substituir els socialistes en el monopoli de les vocalies.

Al juliol s'aconseguí la promulgació d'una nova llei reguladora de jurats mixtos que tampoc no va aconseguir ningú, ja que conservava totes les funcions atribuïdes als jurats, i gairebé l'únic que introduïa com a novetat era el dret de les minories en l'elecció de vocals, mesura clarament dirigida a potenciar la presència dels sindicats catòlics i feixistes nascuts a l'emparedament de la repressió que seguí a la revolució d'octubre.¹⁵³

La reforma dels jurats mixtos va tenir poc temps d'aplicació. Les primeres mesures del Front Popular el 1936 es van encaminar a la reposició de les lleis dels dos primers anys de la República.

153. Mercedes CABRERA, *La patronal ante la II República...*, p. 25-29.

5. La qüestió social

El panorama vaguístic dels primers temps de la República

La proclamació de la República de manera pacífica va obrir una sèrie d'esperances entre diferents sectors socials que veien en el nou règim la possibilitat d'assolir un canvi polític, social i econòmic. En legalitzar-se els sindicats i despenalitzar-se la vaga, va desaparèixer una gran part de la por dels obrers d'expressar-se lliurement, i el marc democràtic coincidí amb una creixent afiliació sindical, sobretot a la CNT. Molts treballadors que fins ara s'havien mantingut al marge del sindicalisme o que havien militat en els Sindicats Lliures ingressaren ara al sindicat confederal.¹⁵⁴

El canvi d'una central sindical a una altra no ha estat infreqüent en la història del moviment obrer, atès que no tots els treballadors mantenien una ideologia determinada. De fet, allò que els obrers necessitaven, sobretot en una societat que vivia en unes condicions molt precàries, era una organització que els permetés defensar les seves reivindicacions per damunt de tendències ideològiques. En aquella col·lectivitat, el sindicalisme de qualsevol signe resultava ser quelcom més que una ideologia, era l'instrument vist amb gran recel per la patronal i moltes vegades fins i tot perseguit perquè, mentre el dia a dia servia per a defensar els interessos quotidians dels treballadors, era l'eina mitjançant la qual es decretaven les vagues sectorials i generals. La classe obrera feia molts anys que lluitava per aconseguir aquest instrument de defensa davant d'uns empresaris que aspiraven a tractar els seus assalariats individualment i que sovint només negociaven i concedien millores per mitjà de la pressió sindical. Per tant, no és estrany que quan les autoritats tancaven el seu sindicat, una part dels obrers en cerqués un altre sota el qual aixoplugar-se.

154. Sonia del RÍO SANTOS, *Corporativismo y relaciones laborales en Cataluña (1928-1929): Una aproximación desde la prensa obrera*, Universitat Autònoma de Barcelona, 2002.

Entre la classe obrera l'expectació davant l'arribada de la República fou molt intensa. Els anarcosindicalistes van aprofitar les possibilitats que els oferia la nova situació per a tractar d'aconseguir una sèrie de millores, si més no per a tornar a recuperar les que havien assolit durant els anys de lluita anteriors a la dictadura. En temps del dictador, la situació de la classe obrera catalana empitjorà pel fet que les vagues estaven prohibides i el règim exercia una dura repressió. Així, quan s'inicià la República, les condicions de vida dels obrers eren deplorables. Davant d'aquesta situació, agreujada per l'atur creixent, els sectors anarquistes més radicals anaren més lluny en les seves pretensions i intentaren engegar la mítica revolució contra un règim el qual consideraven burgès, que mantenia els mateixos instruments de repressió que en el període anterior. De fet, la CNT no cessava de dir que el sindicat havia de substituir l'Estat, i a les fàbriques només es parlava de sindicats, reunions, política i socialisme.¹⁵⁵

Al juny de 1931 la CNT celebrà un congrés a Madrid. Aquest esdeveniment va reflectir les divergències obertes en el si de l'organització. Els sectors més moderats, més realistes, més sindicalistes i no tan anarquistes (els trentistes), constituïts generalment per vells dirigents, van veure en la legalitat la possibilitat de portar a terme una tasca constructiva, l'oportunitat de preparar els treballadors per a afrontar amb èxit la revolució social. Per tant, eren partidaris de col·laborar amb la República. No és que pensessin que no hi havia motius per a la rebel·lió, però opinaven que no era el moment oportú de fer la revolució, perquè l'Estat conservava intactes els mecanismes de coerció. Per contra, els sectors més radicals de la CNT, encapçalats per la Federació Anarquista Ibèrica (FAI) i per homes dels quadres de defensa confederals, eren partidaris d'accelerar el moment revolucionari obert amb la República per arribar al comunisme llibertari.¹⁵⁶

El manifest del grup anomenat dels *trenta* o els *trentistes*: «A los camaradas, a los sindicatos, a Todos», havia constituït un intent d'evitar que la CNT fos arrossegada per la FAI, però els trentistes no van aconseguir els seus objectius. L'estratègia sindicalista i gradualista dels militants trentistes es va veure desbordada per la trajectòria dels esdeveniments. Les condicions polítiques, socials i econòmiques no van fer possible que el trentisme pogués quallar entre la majoria dels afiliats de la CNT i, per tant, va ser fàcilment desplaçat per la tendència faista.¹⁵⁷

155. *Indústria Tèxtil*, núm. 8 (agost 1931).

156. «La història de la FAI», a J. GÓMEZ CASAS, *Historia de la FAI*, Madrid, Zero.

157. Sobre el trentisme, vegeu Eulàlia VEGA, *El trentisme a Catalunya: Divergències ideològiques en la CNT (1930-1933)*, Barcelona, Curial, 1980.

Si en teoria existia llibertat sindical per als treballadors, en la pràctica les actuacions de la CNT es van veure limitades per la legislació republicana. Sobre-tot a partir de la Llei de defensa de la República d'octubre de 1931, completada més tard per la d'abril de 1932, des de les quals totes les accions confederals, tant públiques com sindicals, podien quedar fora de la llei, deixant fora de joc l'estratègia gradualista dels trentistes.¹⁵⁸

La FAI, organització revolucionària peninsular, havia estat fundada clandestinament el 1927 per homes de la CNT que es proposaren d'assegurar el contingut àcrata del sindicat anarcosindicalista mitjançant la creació de comitès amb participació mixta de membres de la FAI i de la CNT; també es proposà allunyar la CNT de qualsevol entesa amb els grups polítics republicans. Com apuntaven, principalment en alguns llocs de Catalunya, la FAI i els grups de combat cenetistes van tenir una forta influència dins la CNT. En el congrés espanyol de 1931, aquesta línia va agafar una forta embranzida, i en algunes de les ponències s'afirmà que el perill més important per a la classe treballadora era la democràcia que portava el nou règim.¹⁵⁹ Aquestes resolucions havien de marcar l'estiu de 1931, que va iniciar-se amb un enfrontament entre la CNT i el Govern.

El paràgraf del preàmbul que va servir de presentació a les bases de treball que durant el juliol de 1931 els obrers van presentar a la patronal del tèxtil no deixa dubte de la posició d'alguns sectors de l'anarcosindicalisme i permet fer-se una idea de la por que aquesta actitud devia inspirar a la patronal del sector:

Nuestra organización sirve para capacitar a la clase asalariada hasta conseguir sustituir el Estado por el Comunismo libertario, el cual, creemos, resolverá la cuestión económica hasta llegar al bienestar de la raza humana. Nuestras aspiraciones les parecerán ingenuas; en realidad no son más que una necesidad imperativa ante la situación precaria y desigual de condiciones en todos sus aspectos.¹⁶⁰

Així, durant els primers mesos del Govern republicà, i també després, la situació a Catalunya arribà a ser veritablement delicada, creant un ambient de temor entre les classes benestants. Malgrat que no existien condicions econòmiques favorables per al plantejament de vagues, els dirigents confederals les van

158. Eulàlia VEGA, *Anarquistas y sindicalistas...*, p. 145.

159. CONFEDERACIÓN NACIONAL DEL TRABAJO, *Memoria del Congreso extraordinario celebrado en Madrid los días 11 al 16 de junio de 1931*.

160. *Indústria Tèxtil*, núm. 8 (agost 1931).

portar a terme, perquè la crisi aguditzà la intransigència de la patronal en la concessió de les millores que sol·licitaren gairebé tots els rams en el primer bien-ni republicà. Moltes vagues laborals es van convertir en polítiques i generals per l'actuació de l'Estat, que tractà els vaguistes amb molta duresa. La República responia a les vagues perseguint els treballadors, detenint els militants cenetistes, clausurant la premsa i els locals confederals. Tot això en un context de crisi econòmica, d'atur forçós que entre els treballadors provocava moments d'instabilitat, sobretot entre els que havien perdut el seu lloc de treball. Com comentàvem abans, tot plegat significà l'arraconament dels dirigents trentistes i el triomf de les posicions més radicals. A poc a poc, la militància extremista va anar eliminant dels sindicats els militants que discrepaven de la seva visió del moment polític i de la tàctica i estratègia revolucionàries. La següent nota, emesa des de la Cambra Mercantil, és representativa de l'ambient de malestar que es respirava entre la classe patronal:

Els problemes socials ocupen un primer pla entre els múltiples problemes que la República ha trobat plantejats. Les vagues i conflictes de totes menes que s'han produït en aquests darrers mesos sumen un nombre tan crescut i alguns han estat de tanta gravetat que justificadament s'ha arribat a témer per la subsistència de la República.

La situació ha esdevingut més greu perquè la desenfrenada actuació anarcosindicalista desentrollada sense control ni direcció i més orientada a provocar una catàstrofe que obrís les portes del paradís anarquista que al millorament de la condició de l'obrer, ha coincidit amb una crisi econòmica profunda i reflex i efecte en gran part de la crisi mundial.¹⁶¹

D'altra banda, les reformes laborals iniciades per Largo Caballero no varen servir per a pacificar la situació. Deixaven la CNT en desavantatge respecte a la UGT, i durant el primer any de la República la conflictivitat social fou molt intensa, com ha quedat patent en la nota anterior. Cal destacar que els sectors més conflictius foren el metall, la construcció i el tèxtil, tres dels rams més importants de l'economia catalana del moment. La pugna va remetre el segon any, per a tornar amb una major empenta el 1933, l'any més conflictiu de tot el període republicà. A causa de la legislació republicana, la gran majoria de vagues endegades per la CNT eren il·legals, i aquest sindicat es negava a acudir a qualsevol mediació conciliatòria. Això provocà un distanciament real entre la militància cenetista i el règim republicà. Altrament, el Govern temia detenir els

161. *Butlletí de la Cambra Mercantil*, núm. 114 (setembre 1931).

promotors dels conflictes per por d'entrar en una guerra amb la CNT, que tenia afiliada la majoria de la classe obrera sindicada de Catalunya. Però si no hi responia amb autoritat es desprestigiava. Per això mateix aquesta qüestió era de difícil resolució.¹⁶²

Segons exposa un informe de la Cambra de Comerç i Navegació de Barcelona, durant el segon semestre de 1931, a Catalunya es van plantejar tres-centes tretze vagues, cent vint a Barcelona i cent noranta-tres a la resta. Com es pot veure, els últims mesos de 1931 foren temps molt conflictius. Com a conseqüència de les dures condicions de treball, dels acomiadaments i de l'atur, que no permetia als obrers expulsats trobar feina en un altre ram, a més de les vagues, durant aquell temps hi va haver atracaments, agressions a mà armada i explosions d'artefactes que causaren una gran alarma social, arribant a produir una reducció de la circulació d'automòbils, sobretot a les nits.¹⁶³

Pel que fa al primer semestre de 1932, el nombre de vagues fou de noranta-vuit, disset de les quals a la capital i vuitanta-una a altres llocs de Catalunya.¹⁶⁴ A finals de 1932 els obrers van plantejar problemes en diversos llocs de la província de Barcelona. A Arenys de Mar, la CNT va intentar endegar una vaga general en el sector del tèxtil, que pretenia que abracés tot Catalunya. Mentrestant, a Torelló, en protesta per l'acomiadament de dos obrers, es declarà una vaga general també al sector del tèxtil. Com a resposta, els patrons amenaçaren amb un locaut.¹⁶⁵

El 12 de desembre, a Terrassa s'inicià un conflicte en la construcció. Els ce-netistes del ram es van reunir en el seu local per tractar les qüestions que volien plantejar a la patronal: la jornada de sis hores, un jornal mínim de catorze pessetes, la setmana de cinc dies i una hora menys de treball diària quan la feina estigués a més de quatre quilòmetres del centre del poble. A més, els patrons estarien obligats a reconèixer una borsa de treball controlada pels obrers. Per altra banda, els contractistes que tinguessin els treballs fora de la zona havien de contractar en primer lloc obrers de Terrassa. I els patrons estarien obligats a tenir en totes les obres i tallers una farmaciola quirúrgica.¹⁶⁶

162. Albert BALCELLS, *Crisis económica...*, p. 186.

163. AHCOCINB-CC, 484- 9, 23-9-1932.

164. AHCOCINB-CC, 484- 9, 23-9-1932.

165. AGDGC, Departament de Governació. Telegrames i Correspondència, caixa 284, 1932/1933.

166. AGDGC, Departament de Governació. Telegrames i Correspondència, caixa 284, 1932/1933. Per a la conflictivitat a Sabadell, vegeu Albert BALCELLS, *Trabajo industrial y organización obrera en la Cataluña Contemporánea (1900-1936)*, Barcelona, Laia, 1974.

L'estiu de 1931

Com dèiem, els conflictes de l'estiu de 1931 foren molt importants i començaren aviat, poc després de proclamar-se la República.¹⁶⁷ La crisi econòmica que patia Catalunya va aguditzar la intransigència de la patronal en la concessió de les millores que la majoria de rams van presentar en el primer bienni republicà. El fracàs de moltes d'aquestes vagues laborals va incrementar el malestar obrer envers la República i en canvi va afavorir el suport dels treballadors cap a unes altres tàctiques més radicals que proclamaven la realització de la revolució de manera immediata, com a única sortida que tenien els treballadors per a vèncer la resistència del capitalisme i l'Estat. També, com dèiem abans, moltes vagues laborals esdevenien polítiques i generals per la intervenció del governador civil, que actuava amb extrema duresa envers els vaguistes.¹⁶⁸

Ja el 6 de juliol, convocada per la CNT, s'inicià una vaga de treballadors de la Telefónica en demanda d'un augment salarial, que es prolongà fins al setembre. La vaga de la Telefónica va tenir repercussions importants, perquè, amb més o menys intensitat, afectà el conjunt de l'Estat. Molts obrers van ser acomiadats, per la qual cosa es van produir actes de sabotatge, i el servei telefònic continuà pel col·laboracionisme de la UGT. La pugna s'agreujà per la intransigència de què va fer gala aquesta companyia de capital americà. El 22 de juliol esclatà un artefacte en un pal de telèfons del passeig de Gràcia. I malgrat que els dirigents sindicalistes de la CNT van desmentir que això tingués res a veure amb l'organització i reafirmaren els mètodes de lluita sindical per a la resolució del problema, el Govern va detenir els dirigents de la vaga i clausurà els locals del Sindicat Nacional de Telèfons, adscrit a la CNT. La vaga significà un rotund fracàs per a l'organització obrera. Els empleats de la companyia foren amenaçats amb l'acomiadament i, per por, ingressaren a la UGT.¹⁶⁹

Alhora es produïen conflictes laborals en els sectors del gas i l'electricitat, i també en el port barceloní. És interessant citar aquest conflicte —un entre els molts que es van succeir durant aquests anys—, perquè va posar de manifest les divergències que existien entre la UGT i la CNT, i entre la mateixa patronal amb el president de la Generalitat. Tot començà quan els estibadors van fer una vella reivindicació: l'acceptació de la borsa de treball de la confederació, és a dir, la contractació dels que estiguessin afiliats a la CNT per a treballar en aquella secció. Llavors es van aprovar unes bases que regulaven la contractació de perso-

167. Eulàlia VEGA, *Entre revolució...*, vol. I, p. 141-154.

168. Eulàlia VEGA, *Entre revolució...*, vol. II, p. 191.

169. Eulàlia VEGA, *Anarquistas y sindicalistas...*, p. 87.

nal, a partir d'un carnet oficial, que facilitaria la Generalitat. Les bases no varen ser acceptades per la UGT i, en resposta, la CNT acordà no treballar amb els que no tinguessin el carnet confederal. Després de reunir-se amb els obrers i patrons afectats, el president de la Generalitat va decidir que, per a contractar treballadors per a la secció de càrrega i descàrrega del moll, la patronal havia de reconèixer només els obrers que tinguessin el carnet de la confederació. Aquest acord va provocar violents xocs armats entre els obrers de la UGT i la CNT, que es van negar a posar-lo en pràctica. A començaments de juliol, la CNT va declarar la vaga general al port per pressionar per unes noves bases de treball. El dia 29 eren signades les bases en què s'acceptava el sistema de torns i un augment salarial.¹⁷⁰

El conflicte posà de nou de manifest les divergències entre la UGT i la CNT, i entre la mateixa patronal i el president de la Generalitat. Els patrons intentaren contractar treballadors de la UGT per suplir la mà d'obra aturada, però Macià s'hi va oposar. Per mitjà de *La Veu de Catalunya*, la Lliga atacà durament el Govern de Catalunya. Posant en relleu un cop més quina era la seva actitud davant la conflictivitat social, aquell estiu, les classes conservadores van exigir al Govern espanyol i a la Generalitat que no concedissin millores socials.¹⁷¹

Durant tot el mes de juliol els conflictes al port es van multiplicar. A causa de les vagues, més del 70 % de jornades no es van treballar. Però tot i les tensions, els desacords es van mantenir dins d'allò que les dues parts consideraven legítim. Les relacions enraredes de la CNT amb la UGT, assenyalades anteriorment, moltes vegades eren degudes al fet que la patronal aprofitava aquesta discòrdia per a enfrontar els obrers entre si i també emprava esquirols per a trencar les vagues. Aquesta estratègia va ser contestada pels estibadors, que van fer servir la coacció en contra dels esquirols. Les tensions van ser reprimides durament: entre altres coses, un treballador morí. Aquest règim de vagues tornà a sorgir a la tardor.¹⁷²

170. Eulàlia VEGA, *Entre revolució...*, vol. I, p. 137-138.

171. Bernat MUNIESA, *La burgesia catalana...*, vol. I, p. 229.

172. Un estudi sobre els estibadors del port de Barcelona, a Jordi IBARZ GELABERT, *Treballar a ciutat: Sindicalisme i relacions laborals dels estibadors del port de Barcelona durant la II República (1931-1936)*, Lleida, Universitat de Lleida, 2000. Del mateix autor, «Mobilitzacions al port de Barcelona», a *De la gran esperança a la gran ensulsiada 1930-1939*, vol. IX, a Borja de RIQUER I PERMANYER (dir.), *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1995, p. 142-143. La posició de la UGT també a David BALLESTER, *Marginalitats i hegemonies: L'UGT de Catalunya (1888-1936). De la fundació a la II República*. Barcelona: Columna, 1996, p. 122-127.

Un altre sector que durant aquell estiu va provocar conflictes va ser el del tèxtil, que negociava un nou conveni. La Federació de Fabricants de Filats i Teixits de Catalunya es va negar a discutir-ne les bases i, després de reunir-se en la seu de l'FTN, envià una nota a la premsa en la qual posava de manifest la seva actitud davant del conflicte i explicava que les negociacions no podien començar perquè, com dèiem abans, en el preàmbul introductori de les bases s'explicava que el que es perseguia era la implantació del comunisme llibertari. A continuació, denunciava els vint-i-quatre articles del projecte obrer, en els quals es negava el principi de la llibertat d'associació —impedint el treball a les fàbriques a les persones que no vinguessin de la borsa de treball de la CNT—, el desconeixement de l'autoritat dels patrons —traslladant al comitè de fàbrica el dret de donar feina o acomiadar el personal—, la jornada de treball diürna de quaranta-quatre hores, la impossibilitat d'acomiadar un treballador sense el consentiment del comitè de fàbrica i altres mesures que la patronal no estava disposada a acceptar. Els patrons del tèxtil van posar en relleu la seva posició dura davant dels seus obrers. La patronal sempre es queixava que els obrers anaven a la vaga, però ells, d'entrada, acostumaven a rebutjar les bases que els presentaven, negant-se a començar les negociacions.¹⁷³

Finalment, la patronal es va avenir a començar a discutir les bases, però les negociacions es van fer difícils per la seva negativa a concedir algunes de les demandes. Les esmentades bases no van ser signades fins cinc mesos després, al desembre de 1931. Gràcies a les noves bases laborals aprovades, les condicions de treball quedaren sensiblement millorades en la majoria de fàbriques de la mitjana i alta muntanya. La patronal del tèxtil no havia transigit en dues qüestions: l'acceptació de la jornada laboral de quaranta-quatre hores, que no va aconseguir-se en el ram en tota l'època republicana, i la supressió del treball a preu fet. Tanmateix, al llarg de l'any 1932, en aquest ram van esclatar altres conflictes en negar-se la patronal a concedir les bases signades en algunes localitats de la zona d'alta i mitjana muntanya.¹⁷⁴

A l'agost de 1931 la CNT havia assolit una força incontestable. Al Ple Regional que va celebrar a Barcelona els dies 2, 3 i 4 d'aquest mes, els delegats que hi van concórrer representaven oficialment 321.394 afiliats. Allí, però, es van posar en relleu les discrepàncies entre els faistes, que anaven controlant la direcció de la CNT, i els trentistes, que s'oposaven als mètodes insurreccionals de la FAI.¹⁷⁵

173. *Memoria de la Junta Directiva del Fomento del Trabajo Nacional correspondiente al ejercicio de 1931; Federación de Fabricantes de Hilados y Tejidos de Cataluña*, Barcelona, 1932.

174. Eulàlia VEGA, *Entre revolució...*, vol. I, p. 147-150.

175. Fèlix CUCURULL, *Catalunya republicana...*, p. 128.

Convocada també per la CNT, que controlava la pràctica totalitat dels treballadors del ram, entre el 3 i el 29 d'agost es va portar a terme la vaga general dels metal·lúrgics. El conflicte afectà tots els establiments barcelonins del sector amb un total de quaranta-dos mil treballadors. Es calcula una pèrdua de jornals d'uns vuit milions de pessetes, i, per a l'economia del país, una manca de producció d'uns vint milions. Un cop més la vaga es va plantejar i portar a terme després que els treballadors presentessin unes bases que els patrons no van voler acceptar. Abans de rebutjar-les, però, la patronal va anar a parlamentar amb el Govern central. Davant la falta de treball, els empresaris sostenien el principi del treball a prima i a preu fet. La tesi obrera era que havent escassetat de feina havia de regir-se pel salari fix, a fi de donar ocupació al major nombre d'obers possible.

Per a la patronal del sector, una de les causes més visibles que va fer que s'allargués la vaga va ser la generalitat del moviment, que no corresponia a la diversitat d'indústries ni a les diferents formes de relació entre patrons i obrers que estaven compreses en el moviment. No era el mateix, afirmava, un taller de construcció de màquines de vapor, ponts o grues, que patia la competència de la resta d'Espanya i de l'estranger, que un taller de manyeria d'obres, la clientela del qual estava a la mateixa ciutat; ni tampoc no era comparable, assenyala-va, una societat per accions amb un gran capital, que donava treball a cinc-cents obrers, amb un taller de reparacions modest. Sempre segons el punt de vista de la patronal, aquestes diferències donaven lloc a una confusió que feia difícil una intel·ligència entre els membres d'una mateixa part, patronal o obrera. Segons els empresaris, una altra circumstància que va dificultar la solució del conflicte tenia causes polítiques. El canvi de règim hauria provocat una excitació entre les masses obreres que feia difícil la resolució dels conflictes. Aquesta font deia que els «intel·lectuals»¹⁷⁶ tenien molt a veure amb aquest fenomen perquè van buscar en la classe obrera un suport (cridant-la a secundar les vagues generals anteriors a la proclamació de la República), que de moment no trobaven en les classes mitjanes.¹⁷⁷

El conflicte va finalitzar després d'unes llargues negociacions. Com a resultat de la vaga, la Unió Industrial Metal·lúrgica, la patronal del metall, va aprovar les bases que havien presentat els seus obrers. Es va reconèixer l'existència legal de l'organització obrera Sindicat Únic de la Metal·lúrgia i es va establir el salari

176. No sabem a quins es referien.

177. *La Industria Metalúrgica*, núm. 125 (agost 1931). MINISTERIO DE TRABAJO Y PREVISIÓN SOCIAL, *Estadística de las huelgas: Memoria correspondiente a los años 1930 y 1931*, Madrid, Imprenta y encuadernación de los sobrinos de M. Muniesa de los Ríos, 1934, p. 20.

mínim en el ram del metall, més baix, però, que el que havien estipulat les primeres bases presentades. Les xifres següents, que reflecteixen aquest salari mínim, posen en relleu les diferències de sous que hi havia entre homes i dones: els peons cobrarien 9 pessetes diàries; els peons especialitzats, 10; els oficials de 2a, 11; els oficials de 1a, 12,50. Per la seva banda, les dones percebrien els jornals següents: les oficials, 7 pessetes; les mitges oficials, 6; les oficials de primera categoria, 6, i les oficials de 2a categoria, 5 pessetes diàries.¹⁷⁸

Com la resta de conflictes, aquest va ser reprimit també pel governador civil, Oriol Anguera de Sojo, però significà un triomf per als obrers, que van veure reconegudes algunes de les seves reivindicacions.

Tanmateix, la vaga va tenir conseqüències greus. A causa dels conflictes esmentats, a la presó Model hi havia un nombre important de detinguts. D'entre aquests, el 30 d'agost, uns cinquanta anarcosindicalistes van iniciar una vaga de fam i l'endemà van amotinar-se i intentaren calar foc a la presó. Llavors, la força pública entrà al recinte.

En solidaritat amb els presos, el 2 de setembre a la nit per la ciutat comtal circulava un manifest de la Federació Local dels Sindicats Únics de Barcelona. L'escrit demanava la dimissió d'Anguera de Sojo per la seva actuació durant la vaga, l'alliberament dels presos socials, i declarava la vaga general. Començat l'endemà, el conflicte es prolongà fins al dia 5 a la nit. La vaga general va ser secundada a Barcelona, on els transports van quedar paralitzats, i en altres poblacions catalanes, com Badalona, Manresa, Sabadell i Terrassa. La situació es complicà el dia 4, quan la policia anava a fer un registre al local del sindicat del ram de la construcció i fou rebuda a trets. D'entre els revoltats va haver-hi diversos morts, molts ferits i es van practicar nombroses detencions. Tots els que anaven en bicicletes o motos van ser detinguts, ja que gairebé sempre els vaguistes utilitzaven aquests mitjans de locomoció per a intercanviar-se ordres. També es va intentar cremar una església a la barriada de Collblanc. Altrament, quan un grup de detinguts entraven a la Comissaria Superior de Policia foren escomesos a trets; en van caure cinc de ferits i tres de morts. La versió oficial va dir que havien intentat escapar-se, però Anguera de Sojo fou acusat d'aplicar la Llei de fugues. La repressió que seguí al conflicte fou molt dura: centenars de treballadors foren reclosos en dos vaixells que havien estat requisats com a presons.¹⁷⁹

178. *Diario de Barcelona* (30 agost 1931).

179. Fèlix CUCURULL, *Catalunya republicana...*, p. 124; *Diario de Barcelona* (3 i 5 setembre 1931); F. MADRID, *Ocho meses y un día en el gobierno civil de Barcelona*, Barcelona, La Flecha, 1932, p. 165-242.

Des d'una de les seves publicacions, que tenia només un caràcter tècnic, la patronal del tèxtil es va fer ressò del conflicte i de la repressió que va seguir. Com sempre, veia la «qüestió social» com un tema d'ordre públic. Així doncs, afirmava que considerava inevitable l'actuació policial que es va portar a terme durant la vaga general.¹⁸⁰

Mentrestant, l'FTN també s'involucrava en la qüestió. Va acordar obrir una subscripció per tal de recollir fons per a les famílies dels policies morts i ferits, però no per a les famílies dels obrers que també havien caigut en la confrontació.¹⁸¹ Les corporacions que van secundar el gest i les quantitats recollides foren les que s'expliciten a continuació (com es pot veure, l'FTN va aportar les quantitats més altes):¹⁸²

QUADRE 5

FTN	31.835
Cambra Oficial de Comerç i Navegació	25.160
Federació de Bancs i Banquers	25.000
Cambra Oficial d'Indústria	8.960
Cambra Oficial de la Propietat Urbana	7.040
Unió Industrial Metal·lúrgica	4.935
Associació del Mercat Lliure de Valors	2.555
Cambra Mercantil	1.937
Cambra Nacional d'Indústries Químiques	1.890
SEBAP	1.805
Total	111.117

La Lliga, com a expressió de les classes conservadores, va demanar al Govern mesures enèrgiques, i assenyalà que, en el cas que se seguís per aquest camí, Catalunya arribaria a ser com la Rússia soviètica.¹⁸³

Mentrestant, la CNT cada vegada s'allunyava més i més d'una República que colpejava amb una repressió similar a la que s'havia emprat durant la monarquia. També, com comentàvem abans, estava decebuda per les lleis laborals dictades pel ministre de Treball, Largo Caballero, perquè considerava que quedava en una situació de desavantatge davant la central sindical socialista, UGT.

180. *Indústria Tèxtil*, núm. 9 (setembre 1931).

181. AFTN, *Llibre d'actes*, núm. 17 (21 setembre 1931); *Memoria de la Junta Directiva del Fomento del Trabajo Nacional correspondiente al ejercicio de 1931*.

182. AFTN, *Llibre d'actes*, núm. 117 (28 octubre 1931).

183. Bernat MUNIESA, *La burguesia catalana...*, vol. 1, p. 228.

I els dirigents cenetistes van comprendre que les seves esperances de canvis radicals eren infructuoses dins el marc de la República.

La patronal: entre el Govern central i la Generalitat

Això va multiplicar la disparitat entre el Ministeri de Governació, representat pel governador civil i la Generalitat, va posar de manifest les diferències en el si d'ERC pel que fa al tipus de tractament que s'havia de donar a la CNT i va ser utilitzat per les dretes catalanes per a posar en dubte la capacitat d'aquest partit per a dirigir la futura Catalunya autònoma un cop fos aprovat l'estatut.¹⁸⁴

En realitat, tot i que la CNT era hostil a la Generalitat, entre ambdós organismes hi havia una certa distensió. Els cenetistes tenien en compte la manca de poder de les institucions catalanes, sobretot en el terreny de l'ordre públic, que no va ser traspassat al Govern català fins al novembre de 1933. ERC es trobava atrapada entre la ja esmentada incapacitat per a actuar, la voluntat de conservar l'aliança amb la CNT i els compromisos amb els republicans de l'Estat.

En aquesta situació, a l'estiu de 1931 l'FTN convocà una reunió a la qual assistiren més de dos-cents representants de diferents entitats. Allí, els patrons culpaven de l'endarrerida situació social únicament els obrers i arribaren a la conclusió que els conflictes socials estaven portant el país a la ruïna. Els reunits van decidir negar-se a qualsevol nova petició que formulessin els delegats obrers, en el cas que aquesta se sortís de la llei; sobretot acordaren fer front a tot allò que qüestionés l'autoritat de la direcció de l'empresa. Altrament, i oposant-se a la Generalitat, s'acordà que, davant de la dualitat de poders, només s'haurien de complir les resolucions preses pel poder central, al qual es considerava de línia més dura, obviant la Generalitat:

Considerando la Asamblea que la supuesta dualidad de atribuciones entre la representación del Gobierno y la Generalidad de Cataluña ha comprometido en algunos casos la gestión de solución de conflictos sociales, por no definirse bien la competencia respectiva de aquellas autoridades, declara que, hoy por hoy, dentro de las leyes vigentes, y sin prejuzgar lo que en el futuro pueda legislarse a este respecto, no puede reconocerse ahora otra autoridad para intervenir en tales conflictos que la que deriva del Gobierno central y por consiguiente acordaron visitar colectivamente al señor Gobernador Civil de la Provincia, como autoridad máxima de aquella autoridad, para

184. Anna SALLÈS, *La República y la Guerra Civil*, Barcelona, Vicens Vives, 1992, col·lecció «Conèixer la Història de Catalunya», p. 42.

hacerle presente el estado de inquietud de la clase patronal, su decisión de no consentir otras vulneraciones de las leyes estatuidas y su ruego de que por parte del Gobierno y de sus representantes se despliegue la energía necesaria para que aquellas leyes se cumplan por todos, acabando con la tiranía de organizaciones subversivas, cuya visible finalidad es conducir al país a la anarquía y al aniquilamiento de sus fuentes de riqueza.¹⁸⁵

I hi afegia el següent:

Les entitats econòmiques ratifiquen la seva adhesió als poders constituïts –reiteradament manifestada de manera ben ostensible– i invoquen una vegada més el principi d'autoritat per governar els conflictes entre el capital i el treball encaminant-los per les normes jurídiques que en tot país civilitzat són respectades com única regulació de totes les relacions socials.¹⁸⁶

Enfrontant-se obertament a les ingerències de la Generalitat en la qüestió dels conflictes socials, els patrons afirmaven que no reconeixien cap altra autoritat per a intervenir en aquests problemes que la que derivava del Govern central. Per tal de reforçar la seva posició, com ja havia estat tradicional en els anys anteriors a la dictadura, els empresaris acordaren visitar col·lectivament el governador civil com a representant màxim d'aquella autoritat.¹⁸⁷ Atès que en aquells moments hi havia en el càrrec un home, Anguera de Sojo, al qual es considerava de línia *dura*, reclamaven mesures enèrgiques per a reprimir la conflictivitat social. Un cop més, la patronal barrejava en el mateix sac la qüestió social i l'ordre públic.

El 28 de juliol els directius de l'FTN lliuraren a la premsa una nota en què s'explicava que en la passada assemblea s'havia acordat nomenar una ponència integrada per representants dels sectors agrícola, industrial i comercial, la qual actuaria amb caràcter permanent i tindria al seu càrrec la realització de diversos objectius, entre els quals es poden destacar dos: per una banda, el que feia referència al fet que la comissió recolliria totes les dades relatives als conflictes socials per informar les autoritats i el públic en general. Per altra banda, que l'esmentada ponència o comissió procuraria orientar les empreses afectades pels conflictes unificant els criteris a seguir. Amb això es tractava d'evitar que si es produïa una vaga el patró cedís sense consultar-ho amb els companys del ram.¹⁸⁸

185. *El Trabajo Nacional* (agost 1931).

186. *Indústria Tèxtil*, núm. 8 (agost 1931), suplement.

187. *Indústria Tèxtil*, núm. 8 (agost 1931), suplement.

188. *Indústria Tèxtil*, núm. 8 (agost 1931), suplement.

Seguint amb aquesta actitud d'apropament al Govern central, durant els dies de vaga general, des de la seu de l'FTN els directius de l'entitat van estar en contacte continu amb el governador civil. L'actitud de les forces repressores fou molt enèrgica, i els patrons felicitaven Anguera de Sojo per la seva conducta. Passat el conflicte, deien el següent:

El Gobernador Civil, señor Anguera de Sojo, actuó con tanta serenidad que no utilizó más que la energía estrictamente necesaria y contando con unas fuerzas disciplinadas y heroicas, las de los Cuerpos de Seguridad y Guardia Civil, sofocó el movimiento, haciéndolo abortar con el más absoluto fracaso para los dirigentes, que hubieron de levantar la orden de huelga sin condiciones, retirándose castigados por su temeridad al desafiar tan inútilmente a la Ciudad.¹⁸⁹

Per altra banda, des del 5 d'octubre s'havien reproduït i aguditzat els conflictes del port de Barcelona, on els carreters de la CNT i els descarregadors de la UGT mantenien un fort litigi de competències. Ambdues forces sindicals pretenien representar el conjunt dels treballadors portuaris. El conflicte durà gairebé un mes, fins al 29 d'octubre. En solidaritat amb aquesta vaga, el dia 28 va haver-hi aturades en els rams de la construcció, els productes químics, la fusta i els transports. La situació de conflictivitat continuà fins al dia 2 de novembre.

A conseqüència de les pressions de la Generalitat, que considerava que l'actitud del governador havia estat desproporcionada, Anguera de Sojo va presentar la dimissió. Com ja havia ocorregut en diverses ocasions en situacions similars durant els anys de la Restauració, aquesta decisió va generar una resposta entre algunes entitats econòmiques. Els socis de l'FTN, reunits, acordaren fer una acció de força: enviar telegrams al ministre de la Governació, exposant l'alarma que estava produint la decisió d'Anguera, i visitar el governador i el mateix Macià.¹⁹⁰

Malgrat aquestes pressions d'una patronal gairebé histèrica, Anguera de Sojo, forçat per la Generalitat, que considerava que l'acció del governador durant la vaga general havia estat desproporcionada, va dimitir al desembre. La resposta dels empresaris va ser ràpida i anà en contra de la decisió de la Generalitat: els dirigents de les corporacions econòmiques més importants

189. *Memoria de la Junta Directiva del Fomento del Trabajo Nacional correspondiente al ejercicio de 1931.*

190. AFTN, *Llibre d'actes*, núm. 17 (20 novembre 1931).

de Catalunya es van reunir en els salons de l'FTN i van prendre l'acord de comunicar la seva adhesió més sincera a Anguera, decidint pregar-li que retirés la seva dimissió.¹⁹¹ El governador ja havia pres la decisió i continuà ferm en la seva posició. Com ja havia fet anys enrere amb Martínez Anido, uns quants mesos després, l'FTN, agraït, li preparà un banquet d'homenatge.¹⁹²

El recel dels patrons catalans envers la Generalitat anà en augment a mesura que passaven els mesos, sobretot des que la Conselleria de Treball de la Generalitat assumí les competències, al setembre de 1933. A partir d'aquest moment, va mantenir sempre una política clarament intervencionista en la conflictivitat laboral que s'estava portant a terme, combinant la força moral i el prestigi de què gaudia la Generalitat i el seu president, «l'avi» Macià, amb fortes dosis de pressió sobre la patronal, utilitzant la força de manera dosificada i amb decrets que afavorien els treballadors, obligant pràcticament al pacte. Mitjançant una política positiva de la Generalitat envers les classes treballadores, s'esperava que els esforços revolucionaris es difuminarien. No obstant això, aquesta posició tolerant variava quan els conflictes es plantejaven amb connotacions polítiques o dirigides clarament contra el poder establert. Aquest tipus de política es va mantenir fins la suspensió de l'Estatut d'Autonomia amb motiu dels Fets d'Octubre de 1934, i no va variar malgrat el triomf electoral de les dretes en les eleccions de novembre de 1933, tot i que accentuant les característiques, tant les repressives com les intervencionistes.

Les vagues de l'Alt Llobregat

Al gener de 1932, els anarcosindicalistes contraris als trentistes van protagonitzar una sèrie de conflictes a les conques minaires de l'Alt Llobregat i el Cardoner. De fet, representaren el primer alçament armat de la República i en algunes localitats van prendre unes dimensions molt importants. Aquestes insurreccions tenien diverses causes. Els obrers (principalment dels sectors minaire i tèxtil) vivien en unes condicions molt dures, hi havia un enfrontament clar entre el conjunt de la classe obrera i l'empresariat i, a més, perviuen estructures caciquistes a la manera antiga. La revolta s'inicià el dia 19 a les colònies minaires de Fígols, una zona que es destacava entre d'altres de l'entorn per unes característiques particulars. Estaven habitades gairebé

191. *El Noticiero Universal* (1 gener 1932).

192. AFTN, *Llibre d'actes*, núm. 17 (27 maig 1932).

només per immigrants que ocupaven llocs de treball ínfims i patien marginació en la vida quotidiana; altrament, els anarquistes se seguïen trobant amb dificultats per a associar-se i per a convocar mítings i reunions. Potser aquestes circumstàncies ajuden a entendre la violència emprada durant aquests dies. La qüestió és que la revolta es va estendre i durant una setmana els pobles del voltant estigueren també en mans dels anarquistes. Aquesta resposta tan ràpida de la comarca es pot explicar per les males condicions de vida, pel desengany davant d'una República que no solucionava els problemes pendents, per l'existència d'anarquistes en tots els pobles i per la solidaritat forjada en els llocs del treball.¹⁹³

A Fígols, el primer dia de la insurrecció, grups de revoltats es van apoderar del polvorí de les mines i de les armes del sometent; després es van situar en llocs estratègics per a impedir que els obrers poguessin anar a la feina i evitar que ningú entrés i sortís de la població. Altres grups marxaren cap a Cercs i també desarmaren el sometent. La Guàrdia Civil es retirà a la caserna i donà l'avís a Manresa i Berga. Aquell mateix dia, en aquesta última ciutat s'implantà la vaga general i es va impedir el trànsit per les carreteres. El dia 21, el moviment revolucionari es va estendre a Manresa, Cardona, Sallent i Súria. Per aquestes localitats circulaven uns fulls volants que deien que la revolució social havia triomfat a tot Espanya. Les notícies eren confuses, perquè els vaguistes havien tallat les comunicacions. El Govern va respondre amb l'enviament de tropes de Girona, Barbastro, Lleida, Reus i Barcelona, i reforços de la Guàrdia Civil de la ciutat comtal i de Saragossa. El dia 22, amb autobusos i camions requisats, van sortir tropes des de Manresa i ocuparen Sallent, Súria, Berga, Cardona i Fígols, sense que els vaguistes oferissin resistència. El dia 25 quedà restablerta la normalitat a tota la zona.¹⁹⁴

Contràriament al que havien pensat els vaguistes, la revolta no fou secundada ni a Espanya ni a la resta de Catalunya. Com hem vist, la insurrecció finalitzà només quan l'Exèrcit va intervenir ocupant les localitats. El Govern d'Azaña va veure un complot en la insurrecció per a justificar una repressió espectacular emparat per una recent llei aprovada, la Llei de defensa de la República. Deportà més d'un centenar de responsables a les colònies, segrestà la premsa confederal, i un gran nombre de locals anarcosindicalistes foren clausurats i no van ser reoberts fins al mes de juny.

193. Una cronologia detallada d'aquests conflictes a Cristina BORDERIAS i Mercedes VILANOVA, «Cronología de una insurrección: Fígols en 1932», *Estudios de Historia Social*, núm. 24-25 (gener-juny 1983), p. 187-199.

194. Cristina BORDERIAS i Mercedes VILANOVA, «Cronología de una insurrección...», p. 187-199.

Davant dels fets de l'Alt Llobregat l'FTN va prendre una actitud activa. Barrejant de nou el tema de la qüestió social i l'ordre públic, aplaudí calorosament l'actitud enèrgica que va adoptar un Govern central que, amb les seves mesures repressives, cada vegada s'allunyava més dels anarcosindicalistes.¹⁹⁵

Aquesta crisi, i la posició que Macià va prendre davant la revolta de l'Alt Llobregat, va reforçar l'apropament que els patrons catalans havien iniciat envers el Govern central i el rebuig que sentien cap a alguns comportaments del Govern autonòmic. El president de la Generalitat va comentar que els fets no tenien la importància que se'ls havia atribuït. Assegurava que ell no perdia la visió exacta de les coses i que potser si no s'arribés als extrems als quals s'arribava, si s'atengués els obrers quan era necessari i ho demanaven, no s'hauria produït aquesta reacció d'insubordinació. Implícitament culpava els empresaris de la situació en la qual s'havia vist involucrada la zona del Cardoner i de l'Alt Llobregat (com dèiem abans, a la comarca persistien unes estructures caciquistes arcaïques).¹⁹⁶

Les crítiques de Macià van ser rebudes pels patrons amb indignació. L'endemà, l'Associació de Fabricants de l'Alt Llobregat responia a aquestes manifestacions de la manera que citem a continuació:

Los Fabricantes de las Asociaciones de Manresa, Alto Llobregat, Cardoner, Ter y Fresser, enterados de las manifestaciones que la prensa atribuye a Macià sobre las actuales perturbaciones, lamentan esa información que importa no sólo en la expresión sino también en el propósito anunciado de no permanecer callado y de intervenir en adelante con la más tendenciosa información contra el elemento patronal.

Igualment, i malgrat la posició comprensiva de Macià, aquestes insurreccions anarquistes marcaren el principi de la ruptura entre el Govern de la Generalitat i els anarcosindicalistes. Fins ara, Esquerra Republicana de Catalunya hi havia tingut un paper moderador, i intentà evitar ruptures entre el sindicat majoritari català i el Govern central. Però davant la puja dels esclats revolucionaris, la dreta catalana es va posar a l'ofensiva, i començà a pressionar el Govern català per tal d'enfrontar-lo amb la CNT, que estava perdent el control en favor de la FAI. Aquest desafiament conservador anava paral·lel a l'ofensiva de les dretes espanyoles contra Azaña.

195. *Memoria de la Junta Directiva del Fomento del Trabajo Nacional correspondiente al ejercicio de 1932, 1933.*

196. *Diario de Barcelona* (23 gener 1932).

Els atemptats socials

Per les mateixes dates en què es produïen aquests incidents de caràcter revolucionari, a la ciutat comtal hi tornava a haver atemptats socials contra patrons i obrers i actes de sabotatge. Les causes n'eren diverses. Entre la classe obrera hi havia un descontentament davant una República que no satisfia les seves demandes. Amb la dictadura s'havien ensorrat moltes de les millores laborals i socials aconseguides amb les lluites dels anys anteriors. Unes millores que ara es feia difícil de tornar a assolir, perquè els empresaris no estaven disposats a compartir els seus beneficis. La crisi econòmica era l'excusa emprada per a no pujar sous o no reduir jornades de treball. Les condicions de vida dels treballadors eren molt dolentes i l'amenaça de l'atur era el pa de cada dia, i els obrers acomiadats no podien canviar d'ofici quan l'establiment del *pacte de la fam* era corrent entre els empresaris d'un mateix ram. Per altra banda, els patrons amenaçaven amb acomiadaments i locauts i el Govern responia als conflictes amb la mateixa repressió de sempre. Això explica aquesta escalada de conflictivitat social.

D'aquests atemptats socials es feien ressò els representants de les entitats econòmiques més importants de la província. En un telegrama enviat al president del Govern, assenyalaven que, recentment, com a conseqüència d'una d'aquestes agressions, l'enginyer director de l'empresa metallúrgica Girona havia quedat ferit greu. Entre altres coses, l'escrit demanava energia al cap del Govern:

[...] que adopte rigurosas medidas necesarias acabar esa vergonzosa plaga social y castigando severamente inductores prensa cuyo lenguaje constituye constantemente incitación esos crímenes, no consentido en país civilizado alguno. Esperando energía gobierno impondrá respeto ley y justo castigo delincuentes.¹⁹⁷

197. AHCOCINB-CC, 658-9, 1-2-1932. Les entitats signants eren les següents: Foment del Treball Nacional, Unió Industrial Metallúrgica, Federació de Filats i Teixits de Catalunya, Mancomunitat de Fabricants de Teixits, Col·legi de l'Art Major de la Seda, Institut Agrícola Català de Sant Isidre, Associació de Banquers, Gremi de Fabricants de Sabadell, Institut Industrial de Terrassa, Cambra d'Indústries Químiques, Gremi Industrial de Badalona, Cambra de Comerç de Sabadell, Cambra de Comerç de Terrassa, Associació de Fabricants de Teixits de Llana de Sabadell, Associació de Fabricants de Manresa, Cambra Mercantil, Unió Gremial de Barcelona, Sindicat d'Indústries de Curtits, Associació de Fabricants de Pasta de Sopa, Associació de Fabricants de Joguines d'Espanya, Cambra d'Indústries del Sucre, Institut Orientació de Qüestions Socials, Federació Tèxtil de Sabadell, Cercle de la Unió Mercantil Hispano Americà.

Aquesta sèrie de conflictes anaven creant un clima de veritable por entre l'element patronal. És significatiu de l'estat de coses latent i de la por tan intensa que aclaparava els empresaris el fet que els dirigents de l'FTN acordaren obrir una subscripció per a recollir fons amb els quals sufragar la construcció de casernes per a la Guàrdia Civil. Malgrat que resulti estrany que una corporació arrelada com l'FTN es prestés a portar a terme el suggeriment, així va ser. Algunes de les raons que es donaven es poden veure al paràgraf següent:

[...] pues por hallarse más de 500 alojados en barrios obreros se retrasaría su rápida concentración en caso de necesidad, aparte del peligro que correrían al tener que atravesar dichas barriadas de uniforme en momentos de agitación revolucionaria.¹⁹⁸

El projecte de construir l'edifici de les casernes amb l'ajut de les corporacions econòmiques no era pas nou, datava de temps de Martínez Anido, però havia quedat aturat. Tanmateix, la Cambra de Comerç i Navegació i l'Associació de Banquers feia temps que havien donat cinquanta mil pessetes cadascuna destinades a aquesta finalitat.¹⁹⁹

Gener de 1933

A tot Espanya, durant 1933 la crisi econòmica es generalitzà i provocà que aquell any fos l'època de major agitació social de tot el període republicà. Com que l'atur anava en augment i la crisi econòmica s'agreujava, les vagues es van fer cada vegada més violentes i llargues. Atès que la posició dels empresaris era la de no cedir a cap de les demandes dels treballadors, i la del Govern, la d'aplicar una dura repressió, als obrers cada cop els resultava més difícil guanyar aquests conflictes. La majoria eren impulsats per la CNT i, per tant, considerats il·legals per la República, perquè els cenetistes es negaven a acudir primer a la mediació conciliadora dels jurats mixtos. Això constituïa un desafiament a les autoritats, perquè era obligatori advertir amb antelació el plantejament d'una vaga i acudir a la prèvia conciliació, de forma que només si aquesta fracassava els obrers podrien anar a l'atur.

A més d'aquesta conflictivitat social, el nombre d'atracsaments a mà armada també anava en augment. S'ha de tenir en compte que, bé per manca de feina,

198. AFTN, *Llibre d'actes*, núm. 17 (27 maig 1932).

199. AFTN, *Llibre d'Actes*, núm. 17 (27 maig 1932).

bé per la seva afiliació, molts militants de l'anarcosindicalisme més radical havien estat acomiadats dels seus llocs de treball i no trobaven feina enlloc. Els resultava molt difícil aconseguir un lloc treball en una societat on l'atur era un dels problemes més aclaparadors. Aquesta podria ser una de les causes que explicaria que sortissin al carrer a realitzar atracaments.

Davant d'aquest estat de coses, i durant tot el període republicà, des dels òrgans d'expressió de l'FTN s'emetia sempre una mateixa queixa que anava enfocada envers dos elements: cap a l'anomenada «qüestió social» i cap a la legislació social que s'havia imposat des del Ministeri de Treball per mitjà de l'ugetista Largo Caballero i que es considerava una legislació molt avançada, la més avançada d'Europa a excepció de la Rússia soviètica (tot i que no la considerava així la CNT, que pensava que afavoria sobretot a la UGT). Segons l'FTN, aquesta legislació social no estava d'acord amb les circumstàncies del país, que eren de crisi econòmica.²⁰⁰

Però 1933 no només fou escenari de vagues i atracaments. També van aflorar amb contundència alguns moviments revolucionaris que s'estaven preparant amb la intenció que abraressin tot Espanya. Aquests esclats revolucionaris van ser portats a terme pels sectors més radicalitzats de l'anarcosindicalisme, grups que consideraven que la República espanyola era un sistema de govern burgès al qual era necessari enderrocar.

Ja les primeres setmanes de l'any 1933, diversos llocs de Catalunya van ser testimoni d'un ampli moviment revolucionari. Els intents de sedició van fracassar, però es van saldar amb unes dades tràgiques: entre els obrers, va haver-hi nou morts i un gran nombre de ferits a Barcelona i a diferents poblacions de Catalunya. Cal destacar que la força pública també va patir algunes baixes.

Des que fou descobert per la Guàrdia Civil i la policia un dipòsit de bombes al carrer de Mallorca de Barcelona, i encara abans, per les dependències policials i, àdhuc, pels carrers corrien rumors que alguns elements es proposaven portar a terme un moviment sediciós la finalitat del qual no estava ben determinada. Tot i que el fet d'haver trobat el dipòsit eludit pertorbà el pla dels rebels, no per això van desistir dels seus propòsits.

A Barcelona capital, la revolta va esclatar el diumenge dia 8 de gener, entre les sis i les vuit de la tarda. A la *Jefatura* de policia van arribar notícies que deien que els rebels es proposaven assaltar la caserna de les Drassanes. Els rumors també informaven que, des d'alguns taxis, els rebels es disposaven a llançar bombes en diversos llocs. Els tiroteigs es podien escoltar des de diferents punts de la ciutat.

200. *El Trabajo Nacional* (febrer 1933).

Una vegada iniciats els aldarulls, l'alcalde, Ayguadé, acudí al seu despatx. Prop de la una de la matinada es traslladà a la Generalitat, on va romandre reunit amb Macià, Companys i altres consellers. Per altra banda, el president de la Generalitat va quedar-se en el seu despatx oficial fins les quatre de la matinada, hora en què la policia li va comunicar que la situació estava totalment controlada.

Mentrestant, els insurrectes intentaven assaltar la caserna de Sant Agustí, en la qual s'allotjava un regiment d'infanteria, però l'intent va resultar un rotund fracàs.

Cap al tard, un grup de rebels va anar al Palau de Justícia amb la intenció de posar en llibertat els companys detinguts al llarg del dia. Els guàrdies que vigilaven el recinte van frustrar la temptativa.

La jornada de lluita significà un triomf per a la força pública: el nombre de detencions, registres i ocupació d'explosius fou extraordinari. A diferents llocs de la ciutat comtal, van ser trobades bombes, armes i municions que els rebels abandonaren en la fugida, amb un total de dues-centes cinquanta bombes, trenta-tres pistoles, cinc revòlvers, un fusell i una gran quantitat de municions. Entre altres dirigents coneguts, es va detenir l'activista de la CNT proper a la FAI Joan García Oliver, principal instigador d'aquesta revolta, a qui es va confiscar dues mil pessetes, una pistola Star, vuit carregadors amb vuit càpsules cadascun, tres caixes de càpsules i municions en gran quantitat.

Ripollet va ser una de les localitats on els successos van revestir un caràcter revolucionari. Allí, un grup que venia de Sabadell i de Barcelona es va posar en contacte amb el nucli revolucionari de la ciutat; junts van desarmar els mossos d'esquadra i el sometent, s'apoderaren d'un gran nombre d'armes i es van fer forts a l'Ajuntament. A l'edifici van hissar la bandera de la FAI i en cremaren la republicana. En els aldarulls es va produir un mort. Els insurgents van procedir a calar foc a un gran nombre de llibres i de lligalls que hi havia al Consistori, i després van proclamar el comunisme llibertari.

Els cossos de seguretat van donar avís telefònic a Cerdanyola, Montcada, Sabadell i Barcelona del que estava succeint a Ripollet, i des d'aquestes poblacions es van enviar forces per reduir la insurrecció. Els reforços desallotjaren l'Ajuntament i acabaren amb els aldarulls que hi havia a la ciutat.

A Sallent, els successos també van tenir una gran virulència. A les deu hores de la nit d'aquell mateix 8 de gener, la telefonista de la localitat comunicà al capità de la Guàrdia Civil de Manresa que els membres del cos estaven assetjats per alguns rebels i que aquests havien matat un agent. Seguidament, de Manresa va sortir un oficial amb vint-i-cinc homes, els quals van poder aixecar el setge, encerclant els rebels en el local del sindicat. Un sergent i un guàrdia van ser ferits. Cap al migdia de l'endemà es va enviar un reforç de cinquanta homes i després

vint-i-cinc homes més amb ordres molt concretes. Quan arribà aquesta força, els rebels van hissar una bandera per a parlamentar; tanmateix, els insurgents van obrir foc. D'aquesta trobada, en van resultar cinc ferits greus. A les vuit del vespre els sediciosos es rendien. La força pública va confiscar vint bombes, tres pistoles, quatre caixes de municions, una caixa de fulminants, diversos rotllos de metxes i altres efectius. Va haver-hi sis detinguts, entre ells dues dones.²⁰¹

A Navàs, el 9 de gener, van ocórrer disturbis, explotaren quatre bombes i hi va haver ferits. També es va trobar una fàbrica de bombes a Igualada. En aquesta ciutat es van localitzar unes tres mil bombes i dues caixes d'explosius. A Mataró es va trobar, a la carretera, una caixa amb sis bombes.²⁰²

Durant la nit d'aquell mateix dia, les línies telegràfiques i telefòniques de la Poble de Lillet a Berga i Ripoll van ser tallades.²⁰³

A Sabadell, el 9 de gener a la nit, va haver-hi un creuament de foc entre la Guàrdia Civil i els insurrectes, que van abandonar dotze bombes i dues carabines. Es va detenir dos homes acusats d'anarquistes. En aquesta ciutat, l'endemà, la policia municipal va trobar catorze bombes abandonades en un camp.²⁰⁴

Val a dir que els socialistes es van desmarcar totalment d'aquesta insurrecció. Una nota de la Federació local de la UGT, dirigida a l'opinió pública, criticava l'actuació dels anarquistes i els acusava d'haver fet esclatar el moviment revolucionari perquè no estaven preparats per a endegar una vaga general. L'escrit feia una crida als obrers perquè abandonessin la CNT, la qual culpaven d'estar al servei de la burgesia més reaccionària. En concret deia el següent:

Los elementos anarco-sindicalistas que con una actuación torpe y criminal han venido convirtiendo nuestra ciudad en una cabila africana, han vuelto a ensangrentar las calles de Barcelona con un movimiento estúpido y sin finalidad conocida.

Incapaces de declarar una huelga general que saben sería un fracaso por haberles abandonado la clase obrera de Barcelona, han pretendido, con el movimiento del domingo, sembrar el terror para evitar que las masas obreras

201. AGDGC, Departament de Governació. Telegrames i Correspondència, caixa 284, 1932/1933.

202. AGDGC, Departament de Governació. Telegrames i Correspondència, caixa 284, 1932/1933.

203. AGDGC, Departament de Governació. Telegrames i Correspondència, caixa 284, 1932/1933.

204. AGDGC, Departament de Governació. Telegrames i Correspondència, caixa 284, 1932/1933.

barcelonesas, presas de pánico, acudieran a su cotidiana labor, simulando de esta manera una fuerza que, dichosamente para el proletariado barcelonés, han perdido para siempre.

Al felicitar a la clase obrera barcelonesa por haber sabido sacudir el yugo de cuatro vividores desalmados al servicio de la burguesía reaccionaria y monárquica que labora en la sombra con objeto de volver a los tiempos del despotismo borbónico y excitarle a continuar por ese camino, debemos recordarle que sólo abandonando en masa la organización que les ha llevado de derrota en derrota y les ha sumido en la desesperación y la miseria, podrá Barcelona librarse de volver a los tiempos del pistolero de triste recordación.²⁰⁵

La repressió que va seguir a tot aquest moviment fou especialment dura: els sindicats van ser clausurats, destacats militants confederals i anarquistes foren detinguts i la premsa anarcosindicalista va ser suspesa.

L'FTN després dels intents revolucionaris

Passats els successos revolucionaris dels primers dies del mes de gener, des de la direcció d'una entitat de caràcter econòmic, com l'FTN, es feia una interpretació peculiar dels esdeveniments. La corporació feia un ús polític de la situació i aprofitava la conjuntura per a criticar l'actitud dels responsables de fer complir les lleis. Un cop més, l'FTN utilitzava la conjuntura per a desacreditar la República, un sistema de govern que no era el seu, i amb el qual clarament estava en desacord. Des d'allí es deia el següent:

El domingo 8 de Enero, a la caída de la tarde, la ciudad de Barcelona vio turbada una vez más su tranquilidad de buena ciudad pacífica y dominguera con un violento tiroteo entre la fuerza pública y los elementos anarquistas, que tenían preparado un movimiento vastamente organizado.

Hubo varios muertos, numerosos heridos y todo el aparato de bombas, agresiones y actos de violencia a los que debíamos estar acostumbrados, por ser tan frecuente su repetición. El movimiento repercutió en algunas poblaciones vecinas y después de los días de alarma y de los consiguientes daños, la asonada anarco-sindicalista fue dominada. Pero falló la acción serena y justiciera de la ley que hiciese sentir a los perturbadores el rigor de un merecido castigo, y ello fue estímulo bastante para que, ante la impunidad, se elevasen nuevos excesos.²⁰⁶

205. *La Vanguardia* (10 gener 1933).

206. *Memoria de la Junta Directiva del Fomento del Trabajo Nacional correspondiente al ejercicio de 1933*, Barcelona, Imprenta de la Viuda de Luís Tasso, 1934.

A la crònica mensual del mes de febrer publicada per la revista editada per l'FTN, la corporació es feia ressò dels conats revolucionaris que havien tingut lloc el mes anterior. El títol de la crònica resultava ja ben suggeridor. Es deia «La cuestión social» i tornava a arremetre contra les autoritats republicanes. Deia que la qüestió social apareixia de dia en dia agreujada, però no tant per l'actitud dels de sota, sinó per la impremeditació i deixadesa dels governants.

Afirmava que, des del canvi de règim, les organitzacions obreres de caràcter revolucionari no havien desistit en el seu propòsit de pertorbar l'ordre establert, plantejant un gran nombre de conflictes que anaven des de la vaga fins al moviment revolucionari.

L'escrit arremetia un cop més contra la legislació social emanada del Govern republicà. Indicava que, paral·lelament a aquesta absurda conducta, el Ministeri de Treball, amb sorprenent fecunditat, havia donat a llum una legislació social tan copiosa i avançada que es podia dir que en aquesta matèria Espanya anava per damunt de tot després de Rússia. Segons l'opinió de l'FTN, aquest era un dels factors que més mal havia causat al país i al crèdit mateix de la República.

Segons el document, una de les primeres i essencials condicions que la legislació social havia de reunir era la d'estar d'acord amb les circumstàncies econòmiques del país en què s'havia d'aplicar. En segon lloc, era necessari que l'esmentada legislació fos complida estrictament per tothom, sense preferències ni exclusivismes capriciosos. I, finalment, que els òrgans encarregats de complir i fer complir les lleis socials fossin garantia de justícia, imparcialitat i competència.

L'article assegurava que cap d'aquests requisits tan indispensables no concorrien generalment a Espanya. Afirmava que les condicions econòmiques eren francament dolentes per a exposar-les a experiments socials perillosos, que contribuïen a empitjorar-les. Adduïa que això agreujava el problema de l'atur, perquè si l'agricultor, el comerciant o l'industrial que lluitaven contra una crisi econòmica summament intensa es veien forçats a carregar amb les conseqüències ineludibles d'una legislació social avançada, no era d'estranyar que l'agricultura es menyspreés, el comerç es restringís i que la indústria es paralitzés i aparegués l'atur forçós.

Des de l'FTN s'argumentava que, a més a més, a la pràctica, les lleis socials només pesaven sobre el patró. Aquesta afirmació es feia perquè suposadament en els jurats mixtos els empresaris s'enfrontaven amb els obrers de la UGT, però en la fàbrica i en el camp havien de fer-ho amb els sindicalistes que apostaven per l'acció directa. Per tant, es deia, per un costat el patró estava subjecte a una complicada i costosa organització social i, per l'altre, davant de la passivitat de

les autoritats, havia de doblegar-se a les exigències d'organitzacions revolucionàries que volien imposar pactes i bases que sempre anaven més enllà dels que concertaven els jurats mixtos, apellant a la vaga, a la violència i a l'atemptat personal.²⁰⁷

La vaga de la construcció, la Junta d'Enllaç i els jurats mixtos

Durant els anys 1932 i 1933 les vagues laborals van adquirir una major violència. Tant a Barcelona com a la resta de Catalunya, encara que el nombre de vagues va disminuir durant aquests anys, respecte el 1931, els actes de violència van intensificar-se, paral·lelament a la dificultat de resoldre els conflictes de manera ràpida i satisfactòria per a la classe obrera. Les vagues dels ebenistes i de la construcció de Barcelona i altres localitats catalanes en són una bona mostra.

A finals de 1932, els obrers ebenistes de la ciutat de Barcelona van començar una vaga per pressionar la patronal per a una ràpida solució de les bases de treball presentades. Va durar més de tres mesos. Es demanava augment salarial i jornada de quaranta-quatre hores com a remei a l'atur forçós, que era molt important en el sector. La patronal va negar-se a acceptar la reducció de jornada però es va veure obligada per decisió del jurat mixt a augmentar en una pesseta el jornal diari dels vaguistes. Com queda patent a l'escrit següent, la Junta d'Enllaç de les Entitats Econòmiques de Catalunya, encapçalada pel president de l'FTN i integrada per un gran nombre d'associacions econòmiques de diferents rams, es va posar al costat dels empresaris afectats.

Distingit Senyor:

La Junta d'Enllaços de les Societats Econòmiques ha dedicat l'atenció que mereix el desenvolupament de la vaga que els tenen plantejada els obrers del ram de l'ebenisteria i ha format opinió de que vostès han tingut la desgràcia d'haver estat blanc del Sindicat plantejar-los-hi una vaga que no té raó de ser en punt a reivindicacions socials o econòmiques i que desenvolupa una lluita de caràcter general contra l'organització dels Jurats Mixtes.

Convençuda aquesta Junta de que són vostès els que en aquestes circumstàncies estan defensant els interessos patronals fent el sacrifici dels seus interessos particulars, s'ha sentit obligada a dirigir-se a V. per tal de que arribi a coneixement de tot el Col·legi, manifestant-li que es troba amb tota simpatia al costat de vostès en la lluita que sostenen, i que ens posem a la

207. *El Trabajo Nacional* (febrer 1933).

seva completa disposició per actuar d'una manera directa en el moment que vostès ho considerin oportú.

Els saluda amb la major consideració en nom d'aquesta Junta i s'ofereix s. s. Luis Bosch-Labrus.²⁰⁸

Des del segon trimestre de 1929 començà a notar-se la crisi en el sector de la construcció. El 1932, la manca de treball en aquest ram fou en augment acceleradament. Segons indicava una entitat relacionada amb la Lliga, la Unió Catalana d'Estudis Polítics i Econòmics Socials, en la segona meitat de 1932, l'atur forçós afectava el 50 % dels obrers de l'edificació.²⁰⁹ Això provocà un gran nombre de conflictes en el sector.

Entre el 17 d'abril i el 16 d'agost de 1933 va tenir lloc un nou conflicte en el ram de la construcció que va ser un dels més violents del període. De fet, llavors es va desenvolupar una de les vagues més greus de Catalunya durant la República. La branca de l'edificació constituïa la principal base de la CNT i estava controlada per la FAI.

En els primers dies del mes d'abril, els obrers del ram de la construcció es van reunir al Palau de les Arts Decoratives de Montjuïc. Allí redactaren unes bases que immediatament després presentaren a la patronal. En aquestes bases s'estipulaven diferents punts: el reconeixement del sindicat, que el sindicat controlés la higiene i la seguretat en la feina, que el sindicat tingués autoritat sobre l'admissió i l'acomiadament del personal, el salari mínim per oficial de tretze pessetes i d'onze per als peons, l'abolició del treball a preu fet, la jornada de cinc hores per als treballs considerats insalubres, que les eines anessin a càrrec dels patrons i que la solució dels casos previstos per les bases fos portada a terme mitjançant la representació tècnica sindical. Les bases demanaven la jornada de quaranta hores setmanals com una mesura per a reduir l'atur. Davant la negativa patronal a acceptar aquestes peticions, a finals de mes els obrers acordaren anar a la vaga.²¹⁰

Els casos en què les organitzacions obreres no acataven les sentències dels jurats mixtos eren freqüents, i aquest en fou un. Aquesta vaga de la construc-

208. AFTN, copiadore de cartes, 21-2-1933. Carta enviada per Bosch-Labrus, com a president de la Junta d'Enllaç de les Societats Econòmiques de Catalunya, al president del Col·legi d'Artífex d'Ebenisteria, Barcelona.

209. Albert BALCELLS, *Crisis econòmica...*, p. 86-87. Al gener de 1934 els salaris diaris en el sector de la construcció eren els següents: Paletes, 14,20 pessetes; encofradors, 13 pessetes; ferrers, 12 pessetes, i peons, 10 pessetes. Font: AHCOCINB-CI, 1110-21.

210. *Butlletí de la Cambra Oficial de la Propietat Urbana de Barcelona*, núm. 119 (maig 1933).

ció es va declarar precisament quan el jurat mixt discutia una proposta de noves bases de treball. La CNT exigia la jornada de sis hores i un augment de salari, i els delegats obrers del jurat, que representaven una minoria (la UGT), van defensar l'augment salarial, però la jornada de set hores. El jurat rebutjà la rebaixa de la jornada i acordà l'augment de salari en una pesseta diària. Els delegats obrers acudiren al Ministeri i aquest anul·là els acords. A començaments de maig es reuní de nou el jurat mixt i acordà no disminuir la duració de la jornada, però augmentar en dues pessetes el salari. La CNT no va acatar l'acord i continuà mantenint la vaga, que encara no havia estat declarada il·legal.²¹¹

A primers de juny, el conflicte afectava més de quaranta mil paletes i totes les indústries que depenien del ram de la construcció. La radicalització de les posicions dels obrers anà en augment després que en una manifestació convocada a la plaça de la Universitat es va produir un tiroteig que va causar un mort i dotze ferits.

La representació obrera del jurat mixt presentà unes bases de treball i la CNT va fer el mateix, però amb peticions més radicals i mantenint la premissa de la impossibilitat de qualsevol solució imposada pel jurat mixt.

La patronal amb la qual negociaven els cenetistes de la construcció era el Centre de Contractistes Generals d'Obres i Mestres Paletes de Barcelona. Aquesta entitat, fundada a començaments del segle XX, havia estat el nucli de la Federació Patronal de Barcelona, un sindicat patronal únic que funcionà com una eina patronal de combat al voltant dels anys vint. Ara, el Centre de Contractistes seguia tenint el major cens patronal del ram pel que fa a patrons i obrers. Afirmava que havia exhaurit tots els mitjans legals que havia cregut oportuns per aconseguir la fi de la vaga, però que tot havia resultat estèril. Els directius del Centre pensaven que el conflicte no tindria fi si una ràpida intervenció del Ministeri no imposava l'única solució que creien eficaç: la solució dels recursos pendents que s'havien presentat al ministre de Treball i Previsió i, amb això, s'assenyalava des del Centre de Contractistes, la possibilitat que els obrers que volguessin reintegrar-se al treball:

[...] que son muchos y hastiados de la esterilidad del plan sin salida en que les ha colocado la Confederación Nacional del Trabajo, sepan a que atenerse y por propia elección se decidan entre el pacto del hambre o la aceptación de las reivindicaciones que en justicia sean practicable y que han sido ofrecidas por la clase patronal, teniendo en cuenta que el aumento de jornada

211. AHCOCINB-CC, 460-5, 1933.

les, nada digamos de la semana de 40 horas, encarece hasta tal punto el coste de la construcción, que ahuyentaría definitivamente los capitales y produciría un colapso inevitable en la industria.²¹²

Des del Centre de Contractistes es deia que les millores que els obrers pretenien aconseguir implicaven una sèrie de conseqüències que serien funestes per al país. N'enumeraven les següents: encariria la mà d'obra fins a fer impossible que els contractistes continuessin amb l'ofici i en conseqüència això augmentaria el nombre d'aturats; conduiria immediatament a la implantació en totes les altres indústries de Barcelona de la jornada de sis hores, apujant considerablement el cost de la mà d'obra; essent, com seria, aquesta mesura local, deixaria la indústria catalana en una situació d'inferioritat en relació amb la de les altres regions. Aquesta diferència equivaldria a la ruïna de la indústria, conduiria els mateixos obrers i tothom a la misèria i augmentaria el preu de la vida.

Amb el propòsit de resoldre la vaga, els contractistes d'obres van prometre donar una bonificació d'una pesseta als jornals dels peons, però aquesta mesura no va solucionar el conflicte.²¹³

La batalla sostinguda pel Centre de Contractistes en aquesta vaga de la construcció anà més enllà del ram de l'edificació. La Junta de Govern de la Federació de Filats i Teixits de Catalunya, la patronal del tèxtil organitzada des de 1913, es va reunir i acordà que, per la importància tan general que tenia la lluita de la patronal de la construcció, aquesta pugna anava en interès de tots. La Junta concedí al Centre de Contractistes tot el suport moral necessari per tal que se sentís emparat i acompanyat de tots, sense perjudici de complir el que acordés la Junta d'Enllaç de les Associacions Econòmiques, a la qual pertanyia la Federació.²¹⁴

La vaga finalitzà sense que els obrers obtinguessin la rebaixa de l'horari laboral que reclamaven, però tot i això la mesura acordada per les autoritats no va satisfer la patronal. I al juliol de 1933 una ordre de la Delegació General del Ministeri de Treball i Previsió establia la jornada de quaranta-quatre hores setmanals i una determinada escala de salaris per a les indústries de la construcció. Prèvia consulta a la Junta d'Enllaç d'Entitats Econòmiques de Catalunya, el Centre de Contractistes demanà la suspensió d'aquesta notificació, però aquesta petició no va ser considerada. Estimava que l'avís vulnerava obertament, entre altres preceptes legals, el fonamental de la Constitució de la República contin-

212. AHCOCINB-CI, 1049-4, s. d.

213. AHCOCINB-CI, 1049-4, s. d.

214. AHCOCINB-CI, 1049-52, 21-7-1933.

gut en l'article 51, el qual declarava que la llei només podia ser obra de les Corts. Des de la patronal de la construcció s'afirmava que una disposició ministerial no podia modificar la Llei de jornada laboral de treball del primer de juliol de 1931, que fixava en vuit hores la seva durada, i que només una nova llei votada per les Corts tindria força per a imposar una nova reducció en la jornada de treball.²¹⁵

Un cop finalitzada la vaga, des de l'FTN, que va patir les conseqüències de l'atur en ser paralitzades les obres de la seva nova seu, es feia una argumentació en la qual es criticava els polítics, tant els de la Generalitat com els del Govern central:

Los episodios de esta huelga de los albañiles, con el triste papel indeciso de las autoridades yendo de los jurados mixtos a dialogar con los Sindicatos ilegales, y prestándose a toda clase de contubernios y de pactos vergonzantes, no es para ser descrito. En otro país, los hombres que estaban al frente del Gobierno de Cataluña y del Gobierno Civil habrían caído llenos de vergüenza y rodeados del desprecio público para no rehabilitarse jamás. Aquí, no ocurrió nada de esto y, contra el fracaso visible, las autoridades siguieron dando notas de un optimismo que resultaba un escarnio.²¹⁶

I la Junta d'Enllaç de les Entitats Econòmiques de Catalunya, fundada sota els auspicis de l'FTN, va presentar al Govern de la Generalitat un document en el qual també tractava de desacreditar la República. L'escrit deia que quan semblava decaure la força de la llei de dia en dia per la ineficàcia de l'autoritat, creïa una acció anàrquica que no respectava res. Els patrons demanaven al Govern autònom que, mentre no disposés dels instruments de poder per a garantir l'ordre públic, reclamés del Govern de la República una actuació enèrgica contra l'anarquia. Sollicitaven al Govern republicà que enfront del desordre definís les línies generals de la seva política, que no tolerés punts de suspensió en el compliment de les lleis.²¹⁷

215. AHCOCINB-CI, 17-7-1933; *Butlletí de la Cambra Mercantil* (setembre 1933).

216. *Memoria de la Junta Directiva del Fomento del Trabajo Nacional correspondiente al ejercicio de 1933.*

217. *Memoria de la Junta Directiva del Fomento del Trabajo Nacional correspondiente al ejercicio de 1933.* Signava l'escrit: Fomento del Trabajo Nacional, Institut Agrícola Català de Sant Isidre, Institut d'Orientació de les Qüestions Socials, Unió Industrial Metallúrgica, Federació de Fabricants de Filats i Teixits de Catalunya, Mancomunitat de Fabricants de Teixits, Associació de Banquers de Barcelona, Associació de Naviliers de la Mediterrània, Cambra Nacional d'Indústries Químiques, Associació de Fabricants de Teixits de Llana de Sabadell i Institut Industrial de Terrassa.

Per la seva banda, i com s'ha posat de relleu, els dirigents confederals de signe radical van demostrar amb aquesta lluita la seva voluntat de no transgredir les tàctiques anarcosindicalistes d'acció directa i el seu menyspreu envers els jurats mixtos. En aquells moments, per a aquests líders, l'agitació revolucionària contra la patronal i el mateix Estat, i aconseguir desbordar la central ugetista i la seva manera negociadora de resoldre els conflictes apareixien com els dos punts més importants. Per aquest motiu, la CNT no va malgastar cap tipus d'eines a les seves mans, des d'agressions contra esquiroles socialistes que volien trencar la vaga, fins a bombes en les obres on, malgrat tot, es continuava treballant. L'ús de la violència en els conflictes laborals es va fer cada vegada més freqüent, principalment quan la CNT s'havia d'imposar com a central sindical a les reticències d'altres militants que pertanyien a diferents opcions sindicals.²¹⁸

Un cop més, el conflicte de la construcció va posar de manifest el procés d'autoorganització patronal: quan esclatava un conflicte en un ram industrial, de seguida li feien costat la resta de sectors empresarials, enrolats en la Junta d'Enllaç. La Junta d'Enllaç esdevingué un veritable grup de pressió, que tant contactava amb el Govern central com amb el de la Generalitat com amb el governador civil. En última instància, una de les seves missions més importants era la de demanar una enèrgica repressió contra els anarcosindicalistes que provocaven conflictes o contra els que portaven a terme actes de sabotatge i terrorisme. Tot i que també tenia assignades altres funcions, com la de pressionar el Govern en el tema dels jurats mixtos, i potser fins i tot tenia una caixa de resistència per a ajudar els patrons a aguantar les vagues i els locauts, i llistes negres mitjançant les quals poder controlar els obrers.

Protestes patronals contra fets delictius i contra determinades orientacions de política social

A diferents punts d'Espanya, durant 1933, s'observava que entre l'element patronal hi havia un malestar que es traduïa en la publicació de manifestos, en la celebració d'assemblees i àdhuc en actituds de resistència. Això s'havia posat de manifest principalment amb una acció adoptada per les representacions mercantils madrilenyes. Les protestes de les organitzacions patronals es dirigien, per una banda, contra una sèrie de fets delictius, als quals no dubtaven de qualificar d'actes terroristes. D'altra banda, envers determinades orientacions de política social que estarien derivades, més que de la llei, de disposicions i

218. Eulàlia VEGA, *Entre revolució...*, vol. I, p. 160.

pràctiques ordenades especialment pel Ministeri de Treball i els organismes que en depenien. Aquestes orientacions eren considerades perjudicials, assaigs poc afortunats que reclamaven una rectificació.

Barrejant sempre el tema de la qüestió social amb el de l'ordre públic, la patronal catalana considerava que la doctrina que inspirava les reclamacions patronals i la que havien de professar els governants havien de coincidir per força: respecte a la llei i el manteniment del principi d'autoritat. Aquestes eren, en essència, les peticions dels patrons. Però els empresaris pensaven que la coincidència podia faltar quan es tractava de judicar l'orientació seguida en política social i la de propugnar la que calia seguir en el futur.

Sense considerar mai les causes que podien produir aquesta situació, els patrons opinaven que Barcelona s'havia convertit en un camp d'experimentació d'un grup de delinqüents comuns, on els atemptats, bombes, atracaments, sabotatges i altres actes delictius es realitzaven amb persistència. Defensaven la idea que s'havia d'actuar sense vacil·lacions contra el que ells anomenaven terrorisme, perquè si no es corria el perill que es convertís en un mal endèmic. Demanant clarament mà dura, deien que calia que el Govern facilités a les autoritats judicials i policiaques mitjans i ressorts adequats que ajudessin llur acció. Afirmaven que les autoritats havien de disposar de lleis aprovades en Corts i disposicions legals que els permetessin obrar amb encert. Sol·licitaven que es decretés una llei per a la repressió del terrorisme, és a dir, per als fets delictius. Una llei que castigés amb penes greus l'ús d'armes de foc i la tinença d'explosius.

Just quan la Llei sobre l'ús i tinença d'armes de foc acabava de ser aprovada pel Parlament, la Cambra Mercantil denunciava que pecava de benèvola. Entre altres coses, la llei determinava que l'ús il·lícit d'armes es castigaria amb una pena de quatre mesos a dos anys de presó, segons arbitri del Tribunal. Des d'aquesta entitat econòmica no s'estava d'acord en el punt que assenyalava que els autors de tal delicte podien fruit de llibertat provisional i també que podria aplicar-se'ls la condemna condicional.²¹⁹

Les cambres oficials i la «qüestió social»

Durant el mes de maig de 1933, la Cambra de Saragossa es va posar en contacte amb totes les cambres espanyoles i proposà al Consell Superior de Cambres la convocatòria d'una assemblea. El Consell Superior envià una circular a les cambres en la qual explicava les dificultats que presentaria la immediata convo-

219. *Butlletí de la Cambra Mercantil* (agost 1933).

catòria de l'esmentada assemblea i la possibilitat d'aconseguir els resultats que es desitgessin per mitjà d'un escrit, sotmès a l'aprovació de totes les cambres, que seria lliurat al president del Govern espanyol. Des del Consell s'envià un formulari perquè les cambres responguessin què era el que consideraven més necessari pel que feia als extrems següents: problemes d'índole general, comerç, indústria, navegació, treball, jurats mixtos, rendiment de la mà d'obra, salaris i atur.

A més del document oficial que envià al Consell Superior de Cambres, la Cambra de Comerç i Navegació de Barcelona va fer arribar un altre sumari, amb la condició que fos comissionat al Govern. L'escrit sollicitava de nou mà dura, una repressió enèrgica sobre els atemptats de caràcter social i sobre els delictes comuns. Segons indicava la Cambra, l'anarquia anava destruint d'una manera lenta, però constant, l'estructura social.

L'escrit assenyalava tots els delictes que segons la patronal es cometien: coaccions per a obligar a la vaga; ocupació de fàbriques i terres o dels seus productes; destrucció d'instal·lacions, instruments de treball i collites; negatives al pagament de lloguers, del preu d'arrendament de finques rústiques o de particions estipulades dels fruits d'aquestes; incendis; crims per mitjà d'explosius; assassinats de patrons i obrers; assalts a bancs, botigues, estancs i domicilis particulars, i robatoris a mà armada en el camp, en trens i en els carrers de poblacions grans i petites, amb freqüent vessament de sang dels ciutadans.

De totes aquestes accions, suposadament comeses, els empresaris culpaven els anarcosindicalistes. Probablement moltes de les acusacions eren certes, però un cop més s'estaven denunciant uns fets sense fer cap anàlisi de les causes que podien motivar-los. Molts obrers estaven desesperats per l'atur i les pèssimes condicions de vida. I els empresaris no estaven disposats a perdre cap dels seus privilegis. Sistemàticament s'oposaven a augmentar els salaris i criticaven durament qualsevol llei emanada del Govern que pogués afavorir els obrers amb l'argument que hi havia una crisi econòmica.

Des de la Cambra de Comerç de Barcelona es considerava que era un acte cívic dir al Govern que el més elemental dels seus deures era restablir l'ordre i la tranquil·litat, i no dubtava a demanar que, dins la més estricta justícia, es reprimís els crims dels delinqüents.

En aquesta línia, des d'aquesta mateixa Cambra es demanava al Consell Superior de Cambres que elevés al Govern la petició que qüestionés tot el que feia referència a la legislació social i econòmica, als salaris, a l'atur, a l'estat del comerç, de la indústria i de la navegació, i a tots els problemes que estiguessin plantejats i fossin causa de pertorbació o contracció de les activitats econòmiques.

No volent que el Govern republicà prengués part en les qüestions econòmiques i socials, la Cambra sollicitava al Consell que es pronunciés sobre la qüestió de l'in-

tervencionisme de l'Estat; en poques paraules: demanava menys intervencionisme. L'escrit sostenia que hi havia moltes pertorbacions econòmiques, amb freqüència d'extrema gravetat, que només el temps i la mateixa naturalesa de les coses podien canviar. Deia que quan es presentaven aquestes crisis, els pobles sotmesos al règim intervencionista giraven els ulls envers l'Estat, sense buscar el restabliment de la normalitat en l'acció del temps i en les iniciatives privades. I assenyalava:

Por este camino se va derecho al menosprecio y castración de lo que tiene de más viril y fecundo una sociedad y al desprestigio del Gobierno que la rige, pues en la esfera de las actividades económicas la dirección coactiva tiene muchísima menos eficacia que en el orden político.

L'escrit explicava en quina situació es trobava el comerç, que afirmava era deplorable. Igualment assenyalava que en el port hi havia bastants vaixells inactius. El malestar a la navegació, es deia des de la Cambra, no només es devia a la contracció del tràfic, sinó també, en part, a disposicions que obligaven a l'augment de les despeses en els vaixells i a altres que minvaven les primes.²²⁰

I per tal de millorar aquesta situació caòtica dels negocis, les cambres demanaven un cop més l'enfortiment de l'autoritat i que se sotmetés tots els ciutadans a l'imperi de la llei:

Por eso están plenamente convencidas todas las Cámaras de que bastaría el robustecimiento de los resortes de la autoridad, el dar eficacia a la justicia tanto en el orden civil y penal como en el social, el someter a todos los ciudadanos al imperio de la ley, no dejando delito ni infracción alguna sin la sanción adecuada, para que desapareciera la anarquía mansa en que vivimos y para que se produjese un mejoramiento automático en la situación de los negocios y reviviera potente el espíritu de empresa, motor insustituible, hoy por hoy, de la actividad económica y del crecimiento de la riqueza común. No se dirá que no apuntamos el remedio junto a la descripción del daño.²²¹

El conflictiu desembre de 1933

El 18 de novembre de 1933, un dia abans de celebrar-se les eleccions generals que donaren el triomf a les dretes, començà a Barcelona una vaga del trans-

220. AHCOCINB-CC, 469-5, 1933.

221. AHCOCINB-CI, 1045-18, 28-6-1933.

port públic. Juntament amb el desenvolupament d'aquest conflicte, es va produir un enduriment dels actes terroristes. Tot això feia pensar a la patronal i a les autoritats que es preparava un moviment revolucionari. Aquesta sensació venia agreujada perquè van començar a circular fulls clandestins signats pels organismes dirigents de la CNT, adscrits a la FAI, en els quals s'anunciava als obrers que havia arribat l'hora d'implantar el comunisme llibertari.

El moviment revolucionari es va estendre a diferents punts d'Espanya. A finals de novembre, a Osca, la policia descobrí algunes de les ramificacions que els rebels tenien en aquella zona. Les autoritats de tot Espanya estaven previngudes pel Govern d'allò que es tramava, per la qual cosa es van adoptar precaucions. Durant alguns dies la força pública prestà servei proveïda d'armes llargues.

Després d'haver fracassat tots els intents que es van fer per a solucionar la vaga del transport públic, el dia 2 de desembre, a proposta del governador general i amb l'aprovació del Govern de la Generalitat, el Consell de Ministres acordà declarar l'estat de prevenció a Catalunya. Llavors, els Sindicats Únics de Barcelona van ser clausurats, al mateix temps que se suspenia la publicació del diari *Solidaridad Obrera*, òrgan de la CNT. Forces d'assalt feien funcionar el metro, mentre que tramvies i autobusos eren portats per alumnes de l'Escola de Policia de la Generalitat i de l'Escola d'Enginyers. No obstant això, les comunicacions eren molt deficientes en els barris extrems. El 4 de desembre, el governador general nomenà dos delegats per a intervenir les empreses de transport. El mateix dia van ser llançats dins d'un autobús dues ampolles de líquid inflamable que causaren cremades a diversos passatgers i un aspirant a policia que conduïa un tramvia va ser ferit a trets.

Tot això tenia lloc quan, a Catalunya, algunes de les competències més sol·licitades pel Govern autonòmic ja havien estat transferides des del Govern central. Durant l'estiu, es van traspasar els serveis de sanitat, beneficència i recaptació de contribucions i al setembre, els serveis de treball i ordre públic. Aquests dos últims eren els més importants. El Govern de la Catalunya autònoma esperava que, amb la policia i la Guàrdia Civil sota la seva jurisdicció i amb capacitat d'administració per a la seva organització i ampliació, podria fer front amb eficàcia a la conflictivitat social.²²²

El mateix 4 de desembre, el Consell de Ministres acordà declarar l'estat de prevenció a tot Espanya per haver-se accentuat els indicis que es preparava un moviment revolucionari.

L'endemà, a Osca, la policia va trobar en una casa una gran quantitat de material explosiu.

222. Albert BALCELLS, *Crisis económica...*, p. 142-143.

El dia 6, a Barcelona, va començar a prestar servei el nou personal de la companyia de transport, però només hi treballaven uns quants obrers, de manera que el servei continuà essent molt reduït.

Durant les nits dels dies 8 i 9 esclatà el moviment revolucionari en diferents llocs, però sobretot a Barcelona, Aragó i la Rioja. La temptativa va ser la més intensa de les realitzades pels anarquistes des de 1931 i es va caracteritzar per una major cruesa, especialment pel que es refereix als actes de destrucció de les vies fèrries, que van provocar dues catàstrofes.

A Catalunya, el focus revolucionari quedà circumscrit gairebé en la seva totalitat a Barcelona i la seva rodalia. A primeres hores de la matinada, l'esclat d'un gran nombre de bombes a diferents barris de la ciutat comtal fou el senyal d'inici del moviment. Dues van fer explosió a prop del gasònom, cinc davant d'una església al barri del Poblenou i dues al carrer Marina, en una benzinera i en un asil a prop de la Sagrada Família.

El moviment es va radicalitzar a les barriades de Collblanc, la Torrassa i Santa Eulàlia de l'Hospitalet. Allí, grups de revolucionaris es van fer amos de diversos punts de la població, assaltaren algunes entitats i botigues, van incendiar diverses parades del mercat i penetraren en alguns domicilis per apoderar-se d'armes. En el fielat de consums es van fer barricades i un funcionari fou mort. Un metge de Cornellà va ser ferit de gravetat en negar-se a aturar el vehicle que conduïa. Dos dels revoltats van ser morts en un tiroteig amb la Guàrdia Civil. Va haver-hi diversos ferits, tant entre els insurgents com entre els membres de la força pública.

A Olesa, un grup intentà enderrocar amb explosius uns pals d'energia elèctrica. Quan hi arribà la Guàrdia Civil, va ser rebuda a trets; alguns membres del cos van resultar ferits. Hi acudiren més guàrdies i en un tiroteig resultaren morts tres rebels i un guàrdia i hi va haver també un cert nombre de ferits.²²³

Al Prat de Llobregat, la Guàrdia Civil es presentà al local de la CNT per efectuar un registre i fou rebuda a trets; fou mort un membre del cos. Els guàrdies van repellar l'agressió i mataren un cenetista. Vint-i-quatre sindicalistes van ser detinguts i dins el local es van trobar vuit bombes.

Aquesta conflictivitat, que tenia com a protagonistes els anarcosindicalistes, va rebre una forta repressió governamental: les tortures, els empresonaments i els desterraments van ser el pa de cada dia. Durant aquest temps, el sindicat estava paralitzat; no podia celebrar assemblees, bé perquè estava clausurat, bé perquè li n'era denegat el permís.

223. *Boletín de la Cámara de Comercio y Navegación* (desembre 1933).

En la línia insurreccional engegada pels sectors maximalistes de l'organització, els dirigents de la CNT del Prat de Llobregat també van protagonitzar una de les insurreccions que van tenir lloc a Catalunya el 8 de desembre de 1933. Aquell dia, l'alcaldia de la ciutat va rebre una informació que assenyalava que membres de la FAI celebraven una reunió clandestina al local de la CNT. L'alcalde es posà en contacte amb el sergent de la Guàrdia Civil. Tot indicava que els faistes programaven portar a terme atemptats contra edificis públics, persones i propietats de la localitat.

A dos quarts de vuit del vespre, forces de la Guàrdia Civil van anar a escorcollar el local de la CNT, perquè havien rebut notícies que hi fabricaven bombes. Els ocupants del local van obrir foc contra les forces d'ordre, que van patir dues baixes. En el tiroteig un cenetista va morir també, i un guàrdia civil i un sindicalista van resultar ferits. Van ser detingudes unes quaranta persones i es van requisar vint-i-quatre bombes, com també segells de cotització i documents. Després, les línies telefòniques del servei interurbà van ser tallades i el Prat quedà incomunicat fins a primeres hores de l'endemà. Hi van arribar forces de seguretat de reforç, que van conduir a la capital una part dels detinguts. Els restants van quedar en mans del jutge d'instrucció.²²⁴

El Govern va respondre a la provocació amb mesures enèrgiques, que radicalitzaren encara més la conducta dels militants més revolucionaris de l'organització. La CNT quedà desarticulada, amb la direcció a la presó i els militants, vigilats i perseguits.

El dia 9 el Govern va declarar l'estat d'alarma a tot Espanya. Com a resposta, a Barcelona i altres localitats es va intentar fer esclatar la vaga general, però les temptatives resultaren un fracàs.

El dia 10 a la nit van reproduir-se els aldarulls a Hostafrancs, la Bordeta i l'Hospitalet. En aquestes localitats diverses botigues foren assaltades. Una bomba esclatà en la caserna de la Guàrdia Civil de Sants, causant alguns ferits. En diferents llocs esclataren una dotzena de bombes i alguns tiroteigs se saldaren amb diversos ferits.

Els dies següents, tant a Barcelona com a altres localitats del voltant, els disturbis van continuar, amb el resultat d'alguns morts i ferits, però els intents de vaga general resultaren un fracàs. El dia 12, la major part dels obrers del transport es van presentar a la feina, regularitzant-se els serveis.

A l'Aragó i a la Rioja, el moviment revolucionari fou de gran extensió, produint-se morts i ferits. A Saragossa, la nit del 9 al 10 la revolta va prendre cotes

224. Soledad BENGOCHEA i M. RENOM I POLIT, *Memòria i compromís: Classes treballadores, sindicalisme i política al Prat de Llobregat (1917-1979)*, Barcelona, Columna Asaig, 1999, p. 66-68.

molt importants, i es registraren veritables batalles. Les autoritats van utilitzar forces de l'Exèrcit. Es plantejà la vaga general. Igualment, a diversos punts de la Península es van produir esclats revolucionaris.²²⁵

Com ja era tradicional entre les corporacions econòmiques, després dels successos revolucionaris, a instàncies de l'FTN i de les cambres oficials de Comerç i Navegació i Indústria es va obrir una subscripció per tal de contribuir a suplir les despeses extraordinàries de locomoció dels serveis de vigilància, però no així per a ajudar les famílies dels morts, ferits i detinguts civils. La recaptació es va posar en mans del governador civil de Catalunya per tal de destinar-la a les subvencions esmentades. Quaranta-sis entitats patronals hi van prestar la seva col·laboració i es van recollir 8.850 pessetes.²²⁶

Un cop finalitzats els intents revolucionaris, des de l'FTN s'aprofitava un cop més per a acusar la República de feble i d'inoperant. Es deia que la societat estava indefensa i es feia la següent consideració:

[...] a primeros de diciembre estalló simultáneamente en distintos puntos de España una nueva intentona anarco-sindicalista.

Por sabido deberíamos omitir el comentario de que hubo víctimas en número no escaso. Murieron en el cumplimiento del deber algunos meritísimos individuos de los cuerpos de la Guardia Civil y de Seguridad; también murieron algunas personas ajenas al movimiento y de entre los revoltosos algunos hallaron en el propio pecado su fin. Se proclamó primero el estado de prevención y se llegó al de alarma; hubo detenciones numerosas y gracias al heroísmo de los cuerpos armados, defensores del orden, se puso término a la forma aguda de la perturbación.

¿Hasta cuándo? Porque lo doloroso es que vemos que la sociedad está indefensa. Al tiempo que se dominaba el movimiento, escapaban de las cárceles, de la manera más vergonzosa para los custodios, decenas y decenas de presos, que no tardaron en dejar sentir su triste presencia en la ciudad. Funcionaron los tribunales de urgencia; pero mejor es no hablar de las sentencias que dictaron en relación a los delitos cometidos. El caso es que, con cinismo sin igual, los promotores del movimiento no se recataron en decir que por esta vez les había fracasado, pero que no tardarían en volver a las andadas. Y lo peor es que habrá que darles la razón. Mientras las leyes y los tribunales actúen como hasta hoy, todos los desmanes son posibles y la situación de nuestro país causa pena y hasta vergüenza.²²⁷

225. *Boletín de la Cámara de Comercio y Navegación* (deseembre 1933).

226. AHCOCINB-CC, 658-15, 13-12-1933.

227. *Memoria de la Junta Directiva del Fomento del Trabajo Nacional correspondiente al ejercicio de 1933*.

Després d'aquest aixecament de desembre de 1933 la CNT quedà esgotada. Els dirigents sindicals foren detinguts i perseguits, i la premsa i els locals confederals, clausurats. L'ordre públic, ja en mans de la Generalitat, fou imposat amb major eficàcia i severitat pel nou conseller de Governació, Josep Dencàs, del grup anticenetista i separatista d'Estat Català.

L'FTN fa un balanç de 1933

Finalitzat el 1933, l'FTN feia balanç de l'any. L'escrit és un testimoni del sentiment que albergava la patronal enfront dels esdeveniments que es desenvolupaven durant la República. Reproduïm una part del text:

El breve comentario que es costumbre preceda a nuestras Memorias y a modo de síntesis expresa en pocas palabras el concepto sobre el año transcurrido, se puede, con referencia al de 1933, glosar así: año de perturbación y de desconcierto, en el cual la tarea constructiva en materia económica fue completamente nula.

Es doloroso reconocer que se ha perdido todo un año, cuando tanto hay que hacer y se reclama con singular apremio; pero es así y no podemos decir otra cosa. Vivimos semanas enteras de intranquilidad ciudadana, con el orden profundamente perturbado y el fenómeno se repitió varias veces. Hubo huelgas inexplicables y pertinaces. La policía se mantuvo en el plano de la constante inseguridad, hasta que se disolvieron las Cortes constituyentes y se efectuaron elecciones para otras normales. Ya están elegidas. Su resultado demuestra la gran repulsa del país contra los que han dirigido la cosa pública; pero ahora plantean otras inquietudes. ¿Cómo gobernarán las derechas? ¿Qué harán las izquierdas? ¿Serán ciertas sus amenazas? Constantemente se habló de conjuras y de preparación de movimientos subversivos, y en estas condiciones no hay nunca la necesaria serenidad para la labor metódica de construir.²²⁸

La vaga al ram de l'aigua. Atemptats personals i actes de sabotatge

Durant 1934, les condicions socials i polítiques no van ser gaire favorables per al plantejament de les reivindicacions obreres. El triomf electoral de les

228. *Memoria de la Junta Directiva del Fomento del Trabajo Nacional correspondiente al ejercicio de 1933.*

dretes al final de l'any anterior va fer augmentar la fermesa de la burgesia i la seva intransigència davant les demandes obreres. D'altra banda, la crisi econòmica no solament no havia disminuït, sinó que s'havia agreujat en el ram del tèxtil, un sector capdavanter en l'economia catalana; i a més, el nombre de treballadors en atur anava augmentant a tot l'Estat, la qual cosa provocava una major emigració cap a Catalunya. Per tots aquests elements, el nombre de vagues va disminuir a Catalunya, encara que els conflictes que van plantejar-se afectaven un nombre més important de treballadors. Aquesta conflictivitat va tendir a fer-se més general i a estar millor preparada que no pas en els primers anys republicans.²²⁹ En aquest context s'inscriu el greu conflicte del ram de l'aigua.

Els obrers del ram de l'aigua tenien fama de ser dels més belligerants. La patronal adduïa que ho eren perquè el treball estava dominat pel peonatge, i que venia a aquesta indústria gent de totes les procedències «con poco apego a la profesión, a la localidad y mucho menos a la empresa». Sense fer una anàlisi d'altres causes possibles, com per exemple la duresa de la feina, els patrons afirmaven que probablement això explicava bona part dels conflictes que havien sorgit sempre en aquest sector i la mateixa violència que aquests prenien i generaven.

En aquest ram, a començaments de 1934, unes bases presentades pels obrers a la Federació de Fabricants de Filats i Teixits de Catalunya van ser els desencadenants d'un nou conflicte. Les noves bases volien introduir algunes modificacions en el reglament de treball. A més d'augments salarials i de disminució de la jornada laboral, establien que els patrons havien de pagar una indemnització als familiars en cas de mort del treballador per accident. També estipulaven canvis en els subsidis voluntaris d'accident, que pagaven els patrons, i en el de maternitat. A més, introduïen el retir obrer. Incloïen una novetat: que els obrers haurien de percebre el seu salari íntegre en els casos de detenció governativa o per motius de caràcter social, i també disposaven que tots els obrers tinguessin unes vacances retribuïdes de quinze dies, entre l'1 de juny i el 15 de setembre.

Com ja s'havia convertit en una constant, la patronal es va negar a acceptar les bases i la CNT va optar per una nova forma de lluita. S'ha de tenir en compte que, després del moviment de desembre de 1933, el sindicat del ram tèxtil estava clausurat i molts dels seus militants més destacats, detinguts. Això dificultava iniciar una vaga que tingués possibilitats de victòria. La consigna de la CNT va ser la de començar una vaga de *braços caiguts*, és a dir, anar a treballar,

229. Eulàlia VEGA, *Entre revolució...*, vol. II, p. 288.

però a un ritme molt inferior del normal. Com a resposta la patronal demanà autorització a la Generalitat per a declarar un locaut i tancar les fàbriques del ram. El delegat de treball va prohibir el locaut però va autoritzar el tancament en aquelles fàbriques on es comprovés la disminució de la producció. En protesta per aquella mesura la CNT va declarar la vaga en el ram de l'aigua. La majoria de les fàbriques de Barcelona va seguir les ordres d'atur. Però aquest va ser declarat illegal pel Govern de Catalunya. A partir d'aquell moment, l'enfrontament entre els militants confederals radicals —el ram estava dominat pels faistes— i la Generalitat va ser absolut.²³⁰

El més important a destacar d'aquest conflicte, que encara no estava solucionat, és que els obrers es van anar reintegrant al treball, però, seguint el que ja s'havia establert com a costum, els empresaris van acomiadar-ne alguns. A més, continuant amb aquesta tònica de duresa, en algunes fàbriques la patronal va substituir el personal de la Confederació per un altre d'afiliat a altres organitzacions obreres. Com a conseqüència, el final del conflicte significà un rotund fracàs per als obrers.

Aquesta actitud de la patronal generà una resposta dura per alguna part dels anarcosindicalistes més radicalitzats. La vaga dels obrers del ram de l'aigua va ocasionar atemptats personals i actes de sabotatge; La España Industrial va ser una de les empreses perjudicades. Les represàlies començaren contra el fabricant Isidre Caballería, gerent de l'empresa Auxiliar Algodonera. Una de les bales que contra ell foren disparades li produí unes lleus rascades a la cara. També va ser agredit el fabricant Casanovas. L'empresari de tints Joan Minguell va ser assassinat, així com Antoni Ambrós, mecànic de la fàbrica de la Vídua de Joan Torras. Joan Minguell havia rebut anònims amenaçadors perquè era un dels empresaris que havia agafat obrers aliens a la CNT i se li va posar protecció policial; quan se li retirà la vigilància policíaca, un calorós dia d'agost al matí, quan Minguell es dirigia a la seva empresa, va ser agredit a trets i morí a les poques hores; un obrer que l'acompanyava va quedar greument ferit.²³¹

L'industrial Manuel Vila i Marquès resultà mort quan va ser agredit per segona vegada per un pistoler al cèntric carrer de Pau Claris, tocant la plaça d'Urquinaona. Per altra banda, quatre treballadors de la fàbrica d'Eusebi Bertrand i Serra foren víctimes d'un atemptat que ocasionà la mort d'un d'ells, resultant-ne ferits els altres tres. També, en algunes fàbriques es van realitzar actes de sabotatge per mitjà de bombes, sense que es produís cap detenció.

230. Eulàlia VEGA, *Entre revolució...*, vol. II, p. 291.

231. *Memoria de la Junta Directiva del FTN correspondiente al ejercicio de 1934*, p. 214-218.

Aquesta situació va crear una intensa por entre la classe empresarial. Com a resposta, la patronal del tèxtil no dubtà a demanar directament al president del Govern una major repressió contra els protagonistes de la conflictivitat social. En aquesta línia, la Federació de Fabricants de Filats i Teixits de Catalunya presentà una proposició a la Junta d'Enllaç de les Entitats Econòmiques de Catalunya. La proposta establia que una comissió de patrons es traslladés a Madrid per tal d'encoratjar el Govern a prendre mesures d'eficàcia contra aquests fets. Presa en consideració per la Junta d'Enllaç la proposició de la Federació, una comissió composta per representants de totes les entitats econòmiques de Barcelona es traslladà a Madrid. Barrejant com sempre el tema de la qüestió social amb el de l'ordre públic, la comissió, en la qual figuraven els representants de les més importants entitats econòmiques de Catalunya, va fer lliurament al president del Consell de Ministres d'una instància, en la qual es reclamava una major repressió contra els delictes de caràcter social.²³²

Després de demanar al Govern central mà dura contra els anarcosindicalistes, en la mateixa línia des de l'FTN es va escriure un document al president del Govern autonòmic, Lluís Companys. Les competències sobre ordre públic ja estaven traspassades a la Generalitat, i el president de la corporació relatava la situació d'intranquil·litat en què vivia la patronal. Entre altres coses, l'escrit demanava el restabliment de l'autoritat del poder públic:

Convendría que se hiciera comprender a los elementos que promueven estos desórdenes, atentados y sabotajes que, de esta manera, no hacen otra cosa más que destrozar la riqueza catalana, alejando los capitales de nuestra industria y agravar los problemas sociales, en vez de solucionarlos, facilitando trabajo a los obreros en paro forzoso, por unos u otros motivos y mucho más en estos momentos que, debido a diferentes causas, sufre nuestra producción fuerte crisis, tanto por disminución de la exportación como por falta de consumo en el mercado español.

Es preciso, pues, Excmo. señor, que renazca la tranquilidad en los espíritus y que se restablezca enérgicamente la autoridad del Poder Público, para normalizar la vida industrial de Cataluña, evitando la reproducción de hechos que en tiempos pasados fueron la mancha negra de nuestra querida Barcelona.²³³

232. *Federació de Fabricants de Filats i Teixits de Catalunya*, memòria, 1935, p. 25-26; AFTN, *Llibre d'actes*, núm. 17 (16 maig 1934).

233. *Memoria de la Junta Directiva del FTN correspondiente al ejercicio de 1934*, p. 220-221.

Les associacions econòmiques i l'ordre públic

La idea de formar fronts únics de treballadors per a presentar a la patronal una batalla més compacta i organitzada de tots els sindicats existents en un ram determinat va anar quallant entre els treballadors, especialment en aquells sectors en què la CNT no posseïa majoria absoluta. Era l'altra cara de la moneda. La patronal catalana reforçava la seva Junta d'Enllaç de les Corporacions Econòmiques liderada per l'FTN, i els treballadors enfortien els fronts únics. L'any 1934 es van constituir fronts únics de manera estable en tots aquells sectors industrials en els quals hi havia sindicats amb diverses adhesions ideològiques.

La difícil situació econòmica del país fou un altre dels factors que ajudaren a la implantació dels fronts únics. Moltes de les vagues que es van plantejar durant 1934, igual que les que s'havien realitzat els anys anteriors, fracassaren per la intransigència de la burgesia, que s'aprofitava de l'afebliment organitzatiu del moviment obrer i de l'escàs suport que els jurats mixtos podien oferir a la part obrera per a resoldre satisfactòriament els conflictes laborals amb un govern de dretes.²³⁴

En vista de l'agudització de la conflictivitat social i dels propòsits dels obrers de provocar la vaga general, el 7 de març de 1934 fou declarat a tot Espanya l'estat d'alarma. Segons explicava la patronal, reunit el Govern en Consell de Ministres el dia 28, davant de l'increment de la criminalitat per mitjà d'atracaments i explosius, acordà presentar a les Corts un projecte de llei per al restabliment de la pena de mort.²³⁵

L'enduriment de les posicions de la República anava en augment, al mateix temps que el de les dels patrons.

En aquesta línia, el mateix 28 de març, els presidents de la Cambra de Comerç, d'Indústria, de l'FTN, de l'Institut Agrícola i el president accidental de la Cambra de la Propietat van visitar el conseller de Governació de la Generalitat, Selves. El motiu de la visita era exposar-li que el deteriorament de l'ordre públic havia arribat a un grau insostenible i, en conseqüència, que era convenient facultar els individus amb establiments oberts per a l'ús d'armament. Igualment, la patronal demanava la reorganització d'un cos d'origen medieval: el sometent, que havia actuat amb una considerable duresa durant els anys immediatament anteriors a la dictadura de Primo de Rivera. Per la seva banda, en un ambient de

234. Eulàlia VEGA, *Anarquistas y sindicalistas...*, p. 197-198.

235. *Comercio y Navegación*, òrgan de la Cambra de Comerç i Navegació de Barcelona, març de 1934, p. 18.

confiança i distensió, Selves explicà a la patronal el pla que tenia formulat per a la reorganització i dotació de les forces de vigilància i seguretat.²³⁶ Amb aquesta actitud de Selves es posaven de manifest les bones relacions que ara existien entre els patrons i la Generalitat.

Des d'una publicació de l'FTN es feia un relat apocalíptic de la situació social, que s'utilitzava per a criticar la República. Com a causa d'aquest desordre, es limitava a denunciar que el Govern no emprava la suficient mà dura contra els anarquistes. A poc a poc, la patronal anava desgastant el nou règim, un règim del qual, en realitat, se sentia allunyada:

Decir que vivimos en pleno desorden es poco decir. Es mucho más exacto afirmar que estamos en plena anarquía. Porque anarquía es precisamente lo que ocurre todos los días en España: atracos, depredaciones, asesinatos, asaltos en cuadrilla, huelgas revolucionarias, excitaciones a la insurrección armada, bombas, desórdenes públicos, etc., etc. Y todo ello coreado periódicamente de movimientos sediciosos de gran envergadura engendrados al calor de la impunidad, y cuyo desarrollo viene favorecido por ese ambiente mefítico de perturbación endémica que desde hace tiempo venimos padeciendo.

Pero lo verdaderamente trágico, con serlo esto mucho, es que la gente ya se ha ido acostumbrando a tal estado de desenfrenada violencia y contempla con demasiada indiferencia el cúmulo de hechos criminosos que diariamente se suceden, sin que su espíritu, agotado por el exceso de aquéllos, se revuelva indignado contra semejante situación.

Pasividad o impotencia en los encargados de velar por el orden público; indiferencia ciudadana entre el panorama perturbador y creciente actuación de los profesionales de la delincuencia, del desorden y de la agitación son, sin duda, tres síntomas infalibles que se presentan en toda sociedad organizada en trance de decadencia descomposición a la que fatalmente irán a parar de no intervenir certera y enérgicamente la autoridad, con las medidas que sean del caso. Medidas que tendrán que ser tanto más fuertes, cuanto más se deje avanzar esa riada anárquica.²³⁷

I des de la Cambra Mercantil es dibuixava una situació apocalíptica. S'arribava a assenyalar que Espanya necessitaria un ministeri del terrorisme, una vi-

236. Mercedes CABRERA, *La patronal ante la II República...*, p. 229. CÁMARA OFICIAL DE COMERCIO Y NAVEGACIÓN DE BARCELONA, *Memoria de los trabajos realizados durante el año 1934*, p. 88.

237. *El Trabajo Nacional* (1934), p. 44-45.

gilància especial prop dels agitadors que igual cometien un atracament com organitzaven una revolució social cada dilluns. Es deia que convenia separar de les organitzacions obreres els delinqüents comuns que, emparentats en idearis socials, volien orientar els destins de Catalunya. S'afirmava que Espanya havia de resoldre el problema de l'ordre públic. Es pensava que el Govern havia de tenir com a primordial preocupació la de restablir l'ordre públic amb els poderosos mitjans dels quals disposava. S'assegurava que la Cambra Mercantil sempre estaria al costat de les autoritats per a tota actuació encaminada a mantenir l'imperi de l'ordre.²³⁸

El conflicte del Radium

Un conflicte portat a terme pels contramestres de la indústria tèxtil cotonera afiliats a l'agrupació El Radium, aliena a la CNT i a les altres centrals sindicals, va posar en relleu un cop més l'actitud de duresa que els patrons del tèxtil adoptaven davant les demandes dels seus treballadors. Sistemàticament, la patronal del sector, organitzada en la Federació de Fabricants de Filats i Teixits de Catalunya, es negava a negociar amb els seus obrers. Després es queixava davant del Govern de la conflictivitat social.

Els contramestres constituïen un dels grups de treballadors manuals més ben pagat del sector tèxtil, i comptaven amb la total confiança de l'amo. Eren uns tres mil vuit-cent dins d'un ram en el qual treballaven cent vuitanta mil obrers, formant el que de vegades s'ha considerat com *l'aristocràcia obrera*.²³⁹ Tot i així, el 16 de maig de 1934 els contramestres es van declarar en vaga.

El motiu fou que els patrons no havien accedit a augmentar els salaris que aquests demanaven. Malgrat que la vaga fou secundada en gairebé totes les fàbriques de Catalunya, foren poques les que van haver de suspendre la feina, perquè la patronal va optar per substituir els vaguistes per altres obrers. En un acte de represàlia, en una empresa de Cornellà on els contramestres no havien secundat la vaga va esclatar una bomba.²⁴⁰

La vaga dels contramestres del Radium persistí durant tot el mes de juny. El dia 9, a Granollers, fou assassinat a trets un mecànic que va suplir els contramestres de la fàbrica. L'endemà es va plantejar la vaga general com a protesta

238. *Butlletí de la Cambra Mercantil* (maig 1934).

239. Albert BALCELLS, *Crisis económica...*, p. 223.

240. *Comercio y Navegación*, òrgan de la Cambra de Comerç i Navegació de Barcelona, maig 1934, p. 17.

per l'atemptat. La Federació de Fabricants de Filats i Teixits de Catalunya acordà concedir una indemnització de deu mil pessetes a la família de la víctima. Després de repetides temptatives, el conseller de Treball aconseguí que els fabricants entalessin negociacions amb els vaguistes, però els empresaris es negaren a tota concessió fins que no acabés la vaga per considerar que era il·legal. El conseller es va oferir a presentar una fórmula de solució i en negar-se els patrons a discutir-la van arribar a ser retinguts, però el president de la Generalitat ordenà la seva llibertat. El dia 30, autoritzat pel Govern de la Generalitat, el conseller de Treball publicà una ordre disposant que el dia 2 de juliol es reintegressin al treball els contramestres i que en el termini de dos dies s'obriessin negociacions per a arribar a un acord sobre l'assegurança de vellesa i invalidesa.²⁴¹

El dia 3 de juliol la major part dels contramestres de la indústria tèxtil afiliats a la societat El Radium no van entrar a la feina perquè els patrons no acceptaren l'exigència de prescindir del personal nou contractat durant la vaga. El dia 4, el conseller de Treball ordenà als contramestres que tornessin al treball i als patrons, que els reservessin les mateixes places. La vaga quedà finalitzada, però van ser bastants els contramestres que quedaren sense plaça.²⁴² L'actitud de la patronal va comportar que la vaga signifiqués un rotund fracàs per als contramestres.

La jornada de quaranta-quatre hores al metall

Amb la intenció que disminuís el nombre d'aturats, molt important en el sector del metall, durant els primers mesos de 1934 els obrers d'aquest ram demanaren davant del jurat mixt corresponent la jornada laboral de quaranta-quatre hores. Quan aquest organisme la va denegar, els treballadors van recórrer al Consejo Provisional del Trabajo, que corroborà l'acord; però en passar a la resolució del conseller de Treball de la Generalitat, Martí Barrera, aquest acordà la concessió de la demanda dels treballadors. Aquesta mesura de reducció de la jornada laboral va venir acompanyada d'una altra igual aplicada al sector metallúrgic de Madrid, Saragossa i València.

Com a resposta, des d'una publicació de la Unió Industrial Metallúrgica de Catalunya, la patronal del metall, es deia que la reducció de la jornada laboral

241. *Comercio y Navegación*, òrgan de la Cambra de Comerç i Navegació de Barcelona, juny 1934, p. 21; AFTN, *Llibre d'actes*, núm. 17 (16 juliol 1934).

242. *Comercio y Navegación*, òrgan de la Cambra de Comerç i Navegació de Barcelona, juliol 1934, p. 16. La versió de l'FTN davant d'aquest conflicte es pot veure a l'annex 3.

era inconcebible en un context en el qual les indústries del metall catalanes patien una crisi de treball de tal importància que la facturació havia baixat fins un 25 %. S'assenyalava, a més, que era una mesura que tenia molt de suïcida per a l'economia regional, des del moment en què en tota la regió cantàbrica, on estaven els seus principals competidors, no s'havia variat la jornada. Segons l'escrit, que utilitzava un to clarament paternalista d'arrel cristiana, d'aquesta mesura, els obrers tampoc no n'obtindrien avantatges, perquè l'oci no sempre s'emprava en obres de superació, de cultura o de beneficència. A més, suposadament, la mesura no disminuiria el nombre d'obers aturats, perquè la indústria experimentaria un retraïment.²⁴³

A més de la reducció de la jornada laboral, les noves bases presentades pels obrers metallúrgics feien referència a la qüestió dels acomiadaments. A la patronal l'importunava sobretot la mesura que estipulava que l'acomiatat tenia dret a treballar tres mesos a torn i sobretot que els acomiadaments i readmissions s'haurien d'efectuar per ordre rigorós d'antiguitat. Això, lògicament, podia impedir al patró acomiadar els obrers que considerés com a més conflictius. Segons la patronal, aquest fet podria causar al patró perjudicis impossibles de calcular. Apellant que es trobava en un règim liberal, deia que cada empresari era lliure d'escollir l'obrer amb el qual volia treballar.²⁴⁴

La Unió Industrial Metallúrgica de Catalunya entaulà recurs contra la decisió del conseller i demanà suport a la Junta d'Enllaç de les Societats Econòmiques de Catalunya. En representació de la gran quantitat d'organitzacions patronals que la Junta aplegava, i posant en relleu el grau d'articulació que havia assolit la patronal catalana, aquesta escrivia al conseller de Treball i Obres Públiques:

La situación general de las industrias en Cataluña, con precios de coste más elevados que en otros centros productores de España, reclama en estos momentos de crisis agudísima la más gran coordinación que sea posible entre todas las empresas de cada ramo. Una reducción de jornada que no sea general para toda España, ha de situarnos en una posición de diferencia que no podremos sostener. Este factor económico ineludible ha de mover a V. E. a poner de su parte todo su esfuerzo para facilitar a nuestras industrias una acción defensiva en la lucha por el mercado interior. Es en este sentido que en espera de una resolución que con carácter general dicte el Gobierno de la República sobre la jornada de trabajo del ramo metalúrgico, rogamos a V. E. que suspenda la aplicación inmediata de las bases de trabajo a que nos referi-

243. *La Industria Metalúrgica* (gener 1934), p. 5.

244. *La Industria Metalúrgica* (maig 1934), p. 5-6.

mos, especialmente la que fija la jornada, para evitar las perturbaciones que actualmente han de sobrevenir a nuestra metalurgia, con repercusión no ajena en los ramos de fabricación.²⁴⁵

En el mateix sentit enviaren un telegrama a Madrid, al ministre de Treball.²⁴⁶

Per la seva banda, la Unió Industrial Metallúrgica envià també un llarg document al president del Consell de Treball. En aquest escrit, l'organització econòmica exposava totes les raons per les quals creia que no podia aplicar-se la mesura de la jornada laboral en les indústries metallúrgiques i siderúrgiques. Adduïa que seria el final de moltes empreses i que l'atur augmentaria. Si bé pensava que aquests arguments eren incontrovertibles per a les empreses metallúrgiques, considerava que, per les seves característiques, respecte a les siderúrgiques i de foc eren d'un caràcter tan definitori que no era possible ni entrar a discutir sobre la qüestió. S'argumentava que en cap país no s'havia portat a terme aquesta mesura. Per tot això, la corporació considerava de tot punt imprescindible el restabliment de la jornada de quaranta-vuit hores.²⁴⁷

Des de la Cambra Mercantil es deia que no es podia justificar la reducció de la jornada laboral al·legant una possible qüestió de cansament de l'obrer, perquè actualment la fatiga en el treball no existia, gràcies a la màquina. Deia que els metallúrgics abans havien d'estar tot el dia drets, exposats a la calor del seu forn, havent de remoure masses de ferro pesants. Ara, davant dels forns, suposadament l'obrer assegut en un pont mòbil sols havia d'actuar de tard en tard fent funcionar uns contactes elèctrics. Per altra banda, deia que la jornada reduïda també es fonamentava en el tema de l'atur forçós, és a dir, que els obrers adduïen que si es disminuïen les hores de treball augmentaria el nombre d'ocupats. I assenyalava que aquesta mesura en cap país no havia reeixit. Afirmava que un país no podia implantar separatament la setmana de quaranta-quatre hores, que la jornada de treball havia de ser uniforme i igual per a tots els estats i que era en l'Oficina Internacional del Treball de Ginebra, en tot cas, on s'havia de discutir i resoldre la reducció de la jornada i fer-la extensiva a tots els països.²⁴⁸

Després del fracàs de l'intent insurreccional d'octubre del president Companys i del seu govern, una vegada desaparegut el Govern autònom, s'inicià

245. *Memoria de la Junta Directiva del FTN correspondiente al ejercicio de 1934*, p. 224-225. AHCOCINB-CI, 1051-17.

246. *Memoria de la Junta Directiva del FTN correspondiente al ejercicio de 1934*, p. 224-225. AHCOCINB-CI, 1951-17.

247. AHCOCINB-CI, 1051-17, 15-9-1934.

248. *Butlletí de la Cambra Mercantil* (juny 1934).

en l'aspecte social una clara reacció, patrocinada per les dretes des del poder central. Ocupava el Ministeri de Treball un home de dretes, Anguera de Sojo, abans catalanista i en aquell moment membre destacat de la CEDA. Al desembre de 1934, el nou ministre de Treball disposà que tornés a regir la setmana de quaranta-vuit hores a la indústria metallúrgica. Com a resultat d'aquesta disposició, uns obrers es declararen en vaga i altres continuaren treballant quaranta-quatre hores, però Catalunya estava sota l'estat de guerra i el general Domingo Batet recordà l'obligació que els obrers tenien de complir el decret. A finals de desembre el conflicte quedava reduït a unes quantes empreses.

Aleshores hi va haver intents de resistència. La protesta va prendre el caràcter de vaga i també va portar els obrers a no romandre en els tallers més que les hores necessàries per al còmput de la setmana de quaranta-quatre hores. Però aquesta actitud cedí i no va trigar a aplicar-se la llei. Sabadell en fou l'excepció. Allí, es va acomiadar a tot el personal que treballava en els tallers metallúrgics i aquests es van tancar. Closos continuaven quan finalitzà l'any.²⁴⁹

Una nota del general de la Quarta Divisió Militar, Batet, adreçada als patrons que deixessin de complir l'ordre del ministre de Treball deia el següent:

El General de la Quarta Divisió, tenint notícies que hi ha patrons de la indústria metallúrgica que no compleixen les instruccions radiades el dia 12 del corrent, tolerant que en els seus tallers continuï regint la jornada de 44 hores [...], en vista de la resistència passiva manifestada pels obrers d'alguns tallers metallúrgics a complir l'ordre del Ministeri de Treball restablint la jornada de 48 hores, prevé a patrons i obrers que, d'infringir-se la dita ordre, quedaran rescindits els contractes de treball.²⁵⁰

Des de la Unió Industrial Metallúrgica s'aplaudia aquesta decisió. Es deia que sense negar que les associacions obreres i els seus dirigents tenien el dret i fins i tot l'obligació de procurar la millora del benestar dels seus afiliats, no deixava de ser perillós buscar aquesta millora en la reducció de l'activitat de l'obrer metallúrgic espanyol, que produïa en general bastant menys que l'obrer estranger. I es continuava afirmant que entre el peonatge es donava en moltes ocasions mala voluntat i que es treballava poquíssim. L'obrer espanyol, s'afirmava, era menys actiu que el d'altres pobles civilitzats, per tant, era una imprudència,

249. *Memoria de la Junta Directiva del FTN correspondiente al ejercicio de 1934*, p. 229-230. Albert BALCELLS, *Crisis económica...*, p. 224.

250. *De l'Art de la Forja* (desembre 1934).

si no una mala acció, el fomentar tot allò que podia reduir encara més el seu rendiment.²⁵¹

Després del triomf del Front Popular al febrer de 1936, començaren a circular rumors que els obrers metallúrgics de Barcelona estaven disposats a reclamar per tots els mitjans el restabliment de la jornada de quaranta-quatre hores. Les gestions que van realitzar els obrers adscrits als Sindicats del Front Únic Metallúrgic donaren com a resultat que el conseller de Treball de la Generalitat restablís la jornada de quaranta-quatre hores a les indústries metallúrgiques. Immediatament, la Unió Industrial Metallúrgica, la patronal del metall, es feia ressò de la decisió. Deia que la disposició donava estat legal a una situació de fet, perquè els obrers havien limitat la jornada sense esperar la resolució del Govern. La patronal metallúrgica es queixava de la llei, tot i que considerava que el problema no era tan greu perquè la disposició afectava totes les indústries espanyoles.²⁵²

El sector públic

El 16 de febrer de 1934, la Junta d'Enllaç de les Entitats Econòmiques de Catalunya, encapçalada per l'FTN i representant vint-i-nou associacions patronals, es dirigia al president de la Generalitat. Es queixava de les contínues vagues produïdes en el sector dels serveis públics. Deia que no tenien sentit perquè, a causa del comportament de les organitzacions obreres, que feien constants reclamacions i continus sabotatges i atemptats a les persones, s'havien augmentat molt els salaris dels treballadors d'aquests serveis, més que no pas els d'altres sectors. I que això ocorria en uns moments en què la crisi minera i agrícola de diversos punts d'Espanya deixava un considerable sobrant de mà d'obra que estava acostumada a un règim de salaris molt inferior al que regia a Catalunya. S'assegurava que el Govern de la Generalitat no feia res per a solucionar la situació, malgrat que amb el pas del temps les coses estaven empitjorant. Aquesta percepció de la situació va portar l'FTN a intervenir-hi. El seu president, en qualitat de líder de la Junta d'Enllaç, envià un document al president del Govern.²⁵³

251. *La Industria Metalúrgica* (desembre 1934), p. 5-7.

252. *La Industria Metalúrgica* (març 1936), p. 3.

253. El preàmbul del document dóna idea de la importància que en aquest moment havia adquirit la Junta d'Enllaç en l'articulació de la patronal catalana: «Honorable señor: El Fomento del Trabajo Nacional, en nombre propio y en representación de las siguientes Corporaciones económicas: Unión Industrial Metalúrgica, Cámara de Comercio y Navegación, Instituto Agrícola Catalán de San Isidro, Cámara Oficial de Industria, Federación

Durant el mes de març els obrers del gas i l'electricitat plantejaren una vaga. Al mateix temps es va declarar la vaga dels obrers dels Ferrocarrils de Catalunya, que va tenir una escassa durada.

Es va tornar a decretar una vaga de tramvies i autobusos, que aquesta vegada significà un fracàs per als seus organitzadors. L'autoritat es va posar al costat de l'empresa i els alumnes de l'Escola de Policia van prestar el seu concurs. La vaga va ser declarada illegal i tots els obrers van ser acomiadats, si bé després alguns van ser readmesos. Però molts quedaren sense feina en un context d'atur en el qual era molt difícil trobar un altre lloc de treball. Com a represàlia es van cometre diversos actes de sabotatge. Periòdicament es cremaven tramvies i autobusos. Per aquest motiu hi va haver algunes víctimes. La qüestió es va allargar bastants mesos, fins que la policia va trobar una organització que es dedicava a cometre aquests atemptats. Tanmateix, alguns d'aquests actes de sabotatge i atemptats personals van continuar. Al final de l'any 1934, les companyies en podien presentar més de cent. Entre aquests actes cal destacar l'atemptat comès en la figura del director de la companyia de tramvies, Veiga, contra el qual els agressors van descarregar les seves pistoles, tot i que només el varen deixar ferit.²⁵⁴

Un balanç sobre 1934 segons l'FTN

L'any 1934 va estar marcat per una gran inquietud política a causa de l'enfrontament entre la Generalitat i el poder central amb motiu del plet de la Llei de contractes de conreu, que desembocà en la insurrecció dels coneguts com

de Fabricantes de Hilados y Tejidos de Cataluña, Colegio del Arte Mayor de la Seda, Asociación de Banqueros, Cámara Oficial Minera, Unión Gremial, Liga de Defensa Industrial y Comercial, Cámara Oficial del Libro, Instituto de Orientación de las Cuestiones Sociales, Asociación de Fabricantes de Manresa, Asociación de Fabricantes del Alto Llobregat, Gremio de Fabricantes de Sabadell, Cámara de Comercio de Gerona, Cámara de Comercio de Tarragona, Asociación de Fabricantes de Papel de Hilo o Barba, Unión de Comerciantes de Papel, Unión de Fabricantes de Cartonaje, Unión General de fabricantes de Cartón de España, Asociación de Fabricantes de Juguetes y Artículos de Bazar, Gremio de Camiseros al Detall, Cámara Sindical de Maderas, Asociación Patronal de Joyería y Platería, Confederación Gremial Catalana, Cámara Mercantil, Unión de Compañías Mercantiles, Asociación de Consignatarios de Barcelona», *Memoria de la Junta Directiva del FTN correspondiente al ejercicio de 1934*, p. 208.

254. *Memoria de la Junta Directiva del FTN correspondiente al ejercicio de 1934*, p. 214-215.

Fets d'Octubre. Durant aquest any l'atur continuà augmentant a tot Espanya i la crisi de la indústria catalana s'agreuà considerablement.

El 1934 s'havia iniciat amb una reducció del nombre de vagues i de jornades perdudes, així com amb una disminució de la força del moviment obrer, ja que la proporció de vagues guanyades pels treballadors en aquest any fou del 29 % contra el 40 % en 1933. El fracàs de les vagues va tenir molt a veure amb la situació en què es trobava la CNT. Com dèiem abans, després de l'aixecament dirigit per la FAI al desembre de 1933, els seus locals van quedar tancats, la premsa, clausurada i els dirigents, perseguits. Per altra banda, l'ordre públic, ja en mans de la Generalitat, fou imposat amb major eficàcia. Com hem comentat anteriorment, dos de les principals vagues de 1934 significaren un fracàs rotund per als obrers: la del ram de l'aigua i la dels contramestres.

Igualment, el conflicte protagonitzat pels obrers de Potasas Ibéricas de les mines de Sallent, a la zona on s'havia desenvolupat la primera insurrecció anarquista de gener de 1932, es va saldar amb una derrota. Com a conseqüència del fracàs d'aquestes vagues, de la persecució dels cenetistes i dels acomiadaments, van continuar els atracaments i altres fets delictius, com els sabotatges i els atemptats.

Però la reacció patronal el 1934 no aconseguí encara a Catalunya la implantació d'una política clarament repressiva, que ja es dibuixava a la resta de la Península, sota el predomini polític de Lerroux i la CEDA.²⁵⁵

Així s'entén el balanç victimista que l'FTN va fer de l'any 1934:

Mal año ha sido el de 1934. Tan malo que, sus frecuentes convulsiones, rematadas por la tragedia del mes de Octubre, han creado una situación de malestar económico fuera de toda ponderación y que no se vislumbra medio de superar.

Las perturbaciones políticas y las sociales, con el constante augurio y la repetida amenaza de que no eran más que síntomas de algo trascendental que se preparaba, eran mala cosa para estimular negocios y actividades. Añádase la obligada serie de huelgas y actos de violencia de toda clase, llegando al asesinato y se verá que no hay exageración en lo que decimos.

Así puede afirmarse que la industria en general ha sufrido un nuevo golpe y está en un colapso del que no se sabe como saldrá; desde luego puede asegurarse que la salida será tardía y dificultosa en extremo.²⁵⁶

255. Albert BALCELLS, *Crisis económica...*, p. 220-221.

256. *Memoria de la Junta Directiva del FTN correspondiente al ejercicio de 1934*, p. 5-6.

La política repressiva aplicada a altres zones de l'Estat no s'implantaria a Catalunya fins al 1935, sobretot perquè, arran dels Fets d'Octubre, el poder central recuperà dues de les matèries més importants traspassades a la Generalitat: ordre públic i treball. En aquest període transitori, fins les eleccions del febrer de 1936, la gestió del Departament de Treball de la Generalitat només complagué als que manaven la institució i a la patronal.

1935: atracaments i actes de sabotatge

Com es comentava, durant 1935 el Govern central va prendre una sèrie de mesures que, en el cas de Catalunya, posaven en relleu que s'havia produït una clara reacció enfront de la política social dels quatre anys anteriors, i estaven encaminades a permetre que els empresaris recuperessin les posicions perdudes. Així, se'ls va facilitar portar a terme acomiadaments, tant per motius econòmics per fer front a la depressió, com amb el fi d'afeblir l'audàcia i l'esperit de rebellia dels obrers, depurant el personal.

La patronal va aprofitar la suspensió de les llibertats obreres i la derogació de decrets i laudes favorables als treballadors per a desposseir-los de les millores aconseguides i perquè moltes bases de treball quedessin reduïdes a paper mullat. Els obrers que no estaven d'acord amb la situació no podien recórrer a la Generalitat ni a l'Ajuntament, per estar formats per elements de la CEDA, de la Lliga i del Partit Radical; tampoc als jurats mixtos, que van ser suspesos en les seves activitats. L'activitat vaguística ofensiva va davallar durant el bienni negre i només alguna vaga defensiva molt puntual va produir-se a Catalunya, però sempre com a reacció d'alguna mesura patronal.²⁵⁷

En contrast amb la disminució de les vagues, malgrat l'estat de guerra i l'augment de policies, els atracaments i els actes terroristes van seguir essent nombrosos. A Catalunya, l'estat de guerra es va aixecar el 14 d'abril, però al juny, en vista de la quantitat d'atemptats i actes de sabotatge comesos a la ciutat comtal, tornava a implantar-se a la província de Barcelona. En aquest ban es disposava que els autors dels delictes citats fossin jutjats pels tribunals militars en judici sumaríssim. L'estat de guerra continuà vigent fins al setembre.²⁵⁸

En fer un balanç de l'any 1935, des de l'FTN es deia que aparentment hi havia hagut un nombre menor de vagues, perquè les associacions obreres havien

257. «La situació del moviment obrer al bienni negre», a Ricard VIÑAS, *La Catalunya internacional: El frontpopulisme en l'exemple català*, Barcelona, Curial, 1983.

258. Albert BALCELLS, *Crisis económica...*, p. 226-227; *Boletín de la Cámara de Comercio y Navegación* (juny 1935), p. 15.

deixat de formular demanda darrere demanda, i fins i tot l'activitat dels jurats mixtos havia estat més baixa. Tanmateix, l'FTN considerava que això no volia dir que representés una millora positiva. Adduïa que la persecució i l'empresonament dels dirigents obrers després dels Fets d'Octubre no havia estat obstacle perquè el malestar social presentés uns símptomes aguts de criminalitat. I citava que el caliu d'aquelles vagues, que van ser acabades per intervenció de la Generalitat en el ram de l'aigua i en els tramvies, no estava extingit. Bona prova n'eren els repetits actes de sabotatge i els atemptats, que continuaren evidenciant que encara el terror manava a la ciutat. I continuava dient que a l'ambient hi havia una sensació d'inseguretat i moltes pors respecte a l'avenir. I a tot això, s'afirmava des de l'entitat, s'havia de sumar que la crisi feia progressos, que cada vegada hi havia més fàbriques tancades i que cada dia es feia més difícil sostenir l'activitat i mantenir els obrers.

Un cop més, els patrons van elevar les seves queixes a Madrid, aquesta vegada al ministre de la Governació, Portela. Tornant a posar de manifest les bones relacions establertes entre els patrons catalans i els polítics de dretes, el ministre va respondre positivament a les demandes de la patronal. Portela formulà diverses promeses en les quals anunciava la implantació de mesures severes contra els que infringissin la llei a Catalunya; tanmateix, els delictes van continuar.²⁵⁹

Des de l'FTN s'utilitzava la conflictivitat social per a criticar la República. Possiblement enyorada de la passada dictadura, des que s'establí el nou règim polític la patronal intentava desprestigiar-lo, presentant-lo com un sistema de govern poc preparat per a dirigir el país i mancat de suficient força per a mantenir l'ordre públic. Així, segons es deia des d'una publicació empresarial, la situació economicosocial d'Espanya estava influenciada negativament des de feia anys per la «caòtica» situació política en la qual es desenvolupava el país. S'afirmava que no hi havia possibilitat de millorar l'economia quan mancava la continuïtat política necessària per a presidir i canalitzar la política econòmica que les necessitats del país demanaven.²⁶⁰

Després del triomf del Front Popular

El marc polític creat pel triomf del Front Popular al febrer de 1936 va permetre l'accés al poder de les forces polítiques que componien la coalició, i el rè-

259. *Memoria de la Junta Directiva del FTN correspondiente al ejercicio de 1935*, p. 179-181.

260. *El Trabajo Nacional* (gener 1936).

gim autonòmic recuperà les facultats perdudes. S'atorgà una àmplia amnistia, els alcaldes i regidors tornaren a ocupar els seus llocs perduts a l'octubre de 1934, i els centres obrers es reobriren. Els resultats electorals van afavorir l'actuació dels sindicats, i s'inicià una nova onada de conflictes laborals i de vagues, mentre l'atur continuà agreujant-se. Les manifestacions, els mítings i les mobilitzacions se succeïen quotidianament. Els carrers s'omplien de treballadors que cridaven consignes i la gent d'ordre temia l'esclat d'una revolució. Es tenia la percepció que un llenguatge que parlava de divisió de classes i que incitava a l'enfrontament havia impregnat l'atmosfera. Aquest paràgraf emès per la Cambra Mercantil és significatiu respecte a això:

Per tant, més que mai, cal deixar la demagògia; cal desoir les incitacions a revolucions socials; prou punys enlaire; prou himnes exòtics; prou excitació d'odis; prou d'estridències d'una i altra part.²⁶¹

Per un decret del dia 29 de febrer, i amb la finalitat de posar terme a l'estat de violència, el Govern d'Azaña decretà la readmissió dels obrers que havien estat acomiadats des de l'1 de gener de 1934 per les seves activitats subversives. Els readmesos, a més, havien de ser indemnitzats amb unes sumes que variarien de l'import de trenta-nou jornals fins a un màxim de sis mesos de salari. Es va produir una forta pressió en pro de la readmissió dels acomiadats, tot i que la situació de crisi no donava senyals de millora des del seu agreujament el 1933.

Aquesta llei que obligava a readmetre els obrers acomiadats provocà una gran reacció entre l'element patronal. Des de l'FTN es deia que el més lamentable de tot era el fet que es carregués als patrons les conseqüències de les lluites polítiques i del triomf d'unes tendències sobre unes altres. S'afirmava que el procediment no només vulnerava la legalitat, sinó que anava en contra de l'essència mateixa de la realitat econòmica, destruint l'estabilitat del règim de treball.²⁶²

I un cop més, amb la intenció de pressionar directament sobre els governants, una representació de les entitats econòmiques de Catalunya es va traslladar a Madrid per entrevistar-se amb el ministre de Treball.²⁶³

La patronal es trobava exasperada per la pèrdua del poder polític de les dretes i mostrava encara més la seva actitud d'intransigència davant de cada demanda obrera. Quan arribà el mes de juny, la publicació de l'FTN dibuixava un panorama apocalíptic:

261. *Butlletí de la Cambra Mercantil* (març 1936).

262. *El Trabajo Nacional* (març 1936).

263. *La Industria Española* (març 1936), p. 60-66.

Nadie puede desconocer el momento crítico que vive la economía nacional ante la avalancha de huelgas y conflictos sociales que continuamente se producen y que parece no tienen otra finalidad que perturbar las condiciones económicas del país y el desquiciamiento de su riqueza como base imprescindible para promover luego la revolución de la miseria y el hambre.²⁶⁴

Les entitats econòmiques catalanes es van reunir al saló d'actes de l'FTN i aprovaren unànimement un manifest dirigit a les autoritats i a l'opinió pública que es va fer públic per mitjà de la premsa. L'escrit va tenir una ressonància arreu d'Espanya, sobretot, segons l'FTN, per dos motius. L'un, perquè anava avalat amb les firmes de les més importants entitats econòmiques de Catalunya, que representaven tota l'activitat agrícola, industrial i comercial de la regió; l'altre, perquè el manifest era una exposició clara, contundent i serena de la dramàtica realitat actual i de les conseqüències doloroses que es derivarien si els poders públics no es decidien a posar urgent i eficaç remei a un estat de coses que era ja insostenible.

A continuació transcrivim alguns dels paràgrafs del manifest:

Sin contar la multiplicidad casi infinita de pequeños conflictos aislados circunscritos a cada empresa y a veces hasta concentrados a algunas de las secciones de la misma [...] que se producen y reproducen a cada momento [...] aparecen los otros conflictos más ostensibles, más sonados, que afectan a estamentos enteros o sectores de las diversas actividades [...] a consecuencia de los cuales, y de la anarquía imperante las empresas padecen y se arruinan [...] Todo se contrae, todo se va paralizando y cuando la desolación y la ruina hayan puesto fin a lo que era orgullo de nuestra tierra ya se nos dirá por donde vendrá el providencial remedio que acabe con la miseria que se apoderará de todos.²⁶⁵

Per posar fre a la situació, les entitats esmentades proposaven, en primer lloc, una mesura fonamental: principi d'autoritat per a oposar-se al moviment pertorbador i revolucionari. En segon lloc, l'establiment d'una treva prudencial per espai de tres o quatre mesos en les lluites socials, durant els quals hauria de quedar rigorosament prohibit presentar ni donar curs a qualsevol demanda de salaris, reducció d'horari de treball ni altres extrems que aportés alteració en les condicions actuals.

264. *El Trabajo Nacional* (juny 1936).

265. *El Trabajo Nacional* (juny 1936).

El termini de treva hauria d'aprofitar-se amb un doble objectiu: renovar la composició dels jurats mixtos mitjançant la convocatòria de noves eleccions i celebrar una gran conferència de treball, o conferències sectorials, que estudiesin els problemes fonamentals que plantejaven les qüestions de treball.²⁶⁶

Cap d'aquestes resolucions no es va arribar a posar en marxa. Com és prou sabut, un mes després d'aquest manifest i d'aquestes deliberacions començava la Guerra Civil espanyola.

266. *El Trabajo Nacional* (juny 1936).

6. La qüestió agrària i l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre

La conflictivitat al camp

Un altre gran focus de tensió politicosocial a Catalunya durant els anys de la República fou la intensa agitació social en el món rural català. La *qüestió agrària* generà confrontacions socials i constituí alhora un important punt de fricció en el debat polític. Des de finals del segle XIX l'activitat agrícola havia d'adaptar-se a una situació de competència que anava en augment, alhora que els mercats es feien més inestables. Un cop acabada la Primera Guerra Mundial, els salaris van experimentar una accentuació de la tendència a l'alça. En aquesta situació, els empresaris reforçaren l'explotació indirecta de la terra per mitjà d'arrendaments, parceries o rabasses, que permetien als propietaris reduir els costos del treball assalariat. Les famílies pageses veien com els seus nivells d'ingressos minvaven. Aquest procés es donava sobretot a la vinya, que constituïa una tercera part de la superfície conreada a tot Catalunya. No és estrany que, durant aquests anys, fos el sector de la vinya el que protagonitzés més conflictes socials i de majors repercussions en el camp català.²⁶⁷

La Unió de Rabassaires (UR), fundada l'any 1922 amb l'objecte principal de defensar els drets dels pagesos a romandre a la terra, era l'organització del camp més important a Catalunya. Sobretot durant el primer bienni republicà mantingué unes estretes relacions amb ERC, principalment a través de Lluís Companys, defensor dels rabassaires. En molts pobles eren les mateixes persones les que formaven i dirigien ambdues organitzacions. El seu programa elec-

267. Jordi PLANAS I MARESMA, «La tensa qüestió agrària», a Borja de RIQUER I PERMANYER (dir.), *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*, vol. IX, *De la gran esperança a la gran ensulsiada 1930-1939*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1995, p. 152-155 i 158-161. L'obra clàssica sobre aquest tema és la d'Albert BALCELLS, *El problema agrari a Catalunya (1890-1936): La qüestió rabassaire*, Barcelona, Nova Terra, 1968, introducció d'Emili Giralt.

total era idèntic al d'ERC. Entre altres coses, reivindicava convertir en emfiteusis els contractes de rabassa. La resta de contractes havien de tenir un mínim de deu anys de durada. Durant aquest primer bienni, la UR optà per la via legalista i pactista i intentà asserenar els ànims dels rabassaires en els conflictes originats entre propietaris i pagesos, tot prometent una immediata llei de reforma agrària. Però el fet que aquesta no arribés en la primera etapa republicana provocà una progressiva radicalització de les bases.²⁶⁸

Els propietaris rurals es van situar en una posició defensiva, que els féu rebutjar tota orientació interclassista. Les associacions de propietaris, amb l'IACSI al capdavant, es convertiren en societats de resistència patronals. Des dels inicis de la República, l'IACSI va promoure la creació d'associació de propietaris a cada partit judicial, primer a la província de Barcelona i després a les altres províncies, a fi de crear un front comú de defensa de la propietat.²⁶⁹

La situació al camp català era delicada. Els propietaris obtenien uns ingressos escassos en comparació al seu capital i l'explotació directa encara els resultava menys rendible que no pas arrendar les terres. La part dels fruits que corresponia als parcers representava un jornal inferior al dels treballadors de la indústria, però l'atur forçós que imperava en les zones industrials els desanimava a emigrar. Durant la primavera i l'estiu de 1931, a instàncies del PSOE, el Govern de la República va promulgar uns decrets que afavorien la condició dels parcers, arrendataris i jornalers del camp.²⁷⁰

Concretament, uns decrets de l'11 de juliol i el 6 d'agost, que autoritzaven als arrendataris a sol·licitar la revisió dels contractes, van promoure una gran agitació social, ja que es pretenia que aquests decrets fossin aplicats als contractes de parceria pel conreu de la vinya i que, pel sol fet de demanar-ne la revisió, el parcer podia deixar de lliurar al propietari la part convinguda segons contracte. Els propietaris es van mobilitzar per intentar evitar que els judicis es resolguessin favorablement als demandants.²⁷¹

A la seu de l'IACSI, els propietaris agrícoles es reunien freqüentment. En algunes d'aquestes trobades s'arribà a la conclusió que, en demanda de les seves reivindicacions, els patrons tenien només una sortida dràstica, utilitzar amb

268. Jordi POMÉS I VIVES, «La Unió de Rabassaires», a Borja de RIQUER I PERMANYER (dir.), *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*, vol. IX, *De la gran esperança a la gran ensulsiada 1930-1939*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1995, p. 167-169.

269. Jordi PLANAS I MARESMA, «Els propietaris i l'associacionisme agrari a Catalunya», *L'Avenç*, núm. 171 (1993), p. 32-34 i 51-55.

270. Fèlix CUCURULL, *Catalunya republicana...*, p. 138.

271. *Revista del Instituto Agrícola Catalán de San Isidro y órgano de la Federación Agrícola Catalana Balear* (setembre 1931).

més freqüència una estratègia que no resultava pas nova, pressionar directament sobre determinats parlamentaris i sobre el mateix Govern. Seguint aquest criteri, i malgrat les declaracions d'apoliticisme de què la patronal feia gala, moltes vegades comissions d'empresaris del camp marxaven cap a Madrid per parlamentar amb el president del Govern, mentre que d'altres celebraven reunions amb Macià.²⁷²

La nova situació creada al camp amb les reformes introduïdes per la República mobilitzà l'empresariat, que impulsà l'adhesió a l'IACSI dels propietaris i organitzacions capacitades per a prendre part en l'elecció de vocals de jurats mixtos de la propietat, per a defensar així els interessos de la patronal.

La mobilització constituí un èxit: durant els últims quatre mesos de 1931 el nombre de socis es va triplicar, superant els dos milers, i l'any següent van entrar-hi set-cents socis nous.²⁷³

Com es pot veure a partir de documentació diversa, malgrat que com dèiem l'IACSI sempre es declarava apolític, tenia el suport de la Lliga Regionalista. El president de l'associació dels empresaris de la terra, Santiago de la Riba, era un dirigent d'aquest partit. En un editorial de *La Veu de Catalunya* del 9 de maig de 1931, un dels seus publicistes afirmava que el Govern republicà volia socialitzar la terra. L'editorialista demanava que el tema passés a les futures Corts Constituents. La qüestió agrària ocupà un dia darrere l'altre les pàgines de l'òrgan de la Lliga. La mobilització política dels regionalistes s'expressà també a través de les seves Joventuts, que demanaren al Govern de la Generalitat que sollicités al Govern central la supressió del decret agrari a Catalunya. A causa de tantes pressions, el 90 % de les demandes dels rabassaires no van tenir cap efecte.

L'objectiu de les Joventuts del partit regionalista no era només de caràcter econòmic, sinó també polític: pretenien, a més d'impedir l'aplicació de la llei a Catalunya, complicar les relacions entre el Govern central i la Generalitat. El decret no fou gaire operatiu durant l'any 1931, però el tema restà obert i va seguir una qüestió central de referència al llarg de tota la República.²⁷⁴

Durant l'any 1932 les relacions laborals al camp van resultar molt complicades. Les mesures adoptades pel Govern republicà provocaren un gran nombre de demandes de revisió de contractes i la demora en el pagament de moltes ren-

272. *Revista del Instituto Agrícola Catalán...* (agost 1931).

273. Jordi PLANAS I MARESMA, «L'Institut Agrícola Català de Sant Isidre», a Borja de RIQUER I PERMANYER (dir.), *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*, vol. IX, *De la gran esperança a la gran ensulsiada 1930-1939*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1995, p. 156-157.

274. Bernat MUNIESA, *La burguesia catalana...*, vol. I, p. 234-236.

des. El 4 de maig, el president de l'IACSI enviava una carta al directiu de la Cambra d'Indústria, Andreu Oliva, demanant la seva col·laboració. Deia el següent:

Distingit amic: La situació social al camp presenta mal aspecte. Tornen a reproduir-se fets com els que, especialment en comarques vitícoles, varen ocórrer la tardor passada que constitueixen la negació del dret del propietari i que són escarni de la llei.

A la comarca del Penedès, amb motiu de la recol·lecció de les trepadelles, els parcers s'oposen violentament a que el propietari es quedi amb la part de producció que segons contracte li correspon i se l'emporten tot a casa seva. És una reproducció del que ocorregué amb ocasió de les darreres collites i és un assaig del que es pretén fer quan a l'estiu i a la tardor, se generalitzi la recol·lecció dels diferents fruits del camp en tota la nostra terra.

Davant d'una situació tant i tant greu, que de persistir portaria un desbarllement en l'economia del nostre país, creiem que seria molt del cas que les representacions dels principals sectors econòmics fessin sentir prop del Govern la veu d'alarma i per això me permeto dirigir-me a vostè sotmetent a la seva elevada consideració la conveniència de que aqueixa benemèrita entitat emprengui alguna actuació que fassi entendre als Poders Públics que no es poden deixar ja més desatesos els grans interessos nacionals.²⁷⁵

Després de trametre aquesta missiva, el president de l'IACSI va mobilitzar els empresaris agrícoles en l'àmbit de l'Estat espanyol. A iniciativa seva, les principals entitats agràries d'Espanya van demanar a l'organització empresarial espanyola, Unión Nacional Económica, que convoqués un acte de rebuig a la Llei de reforma agrària. A la reunió, celebrada al teatre de la Comedia de Madrid durant els dies 26 i 27 de maig, hi van assistir una gran quantitat d'empresaris, que representaven no només el sector agrícola, sinó el conjunt de sectors de l'economia espanyola. Els empresaris del camp van aconseguir que es convoqués una acció unitària, que es fes una gran demostració de força en contra de la decisió del Parlament i del mateix Govern. Cent cinquanta empresaris (més de cinquanta de l'associació patronal de Vilafranca del Penedès) van arribar de Catalunya i, en nom de l'FTN i de la Cambra d'Indústria, els fabricants Eusebi Bertrand i Serra i Andreu Oliva, tèxtil i metallúrgic respectivament.²⁷⁶

Seguint amb aquesta línia de mobilització, al juny, els empresaris agrícoles tingueren una reunió amb Macià. El polític donà un vot de confiança a l'IACSI

275. AHCOCINB-CI, 1049-44, 4-5-1932.

276. *Revista del Instituto Agrícola Catalán...* (maig 1932).

i aprovà la proposta que els empresaris agrícoles intervinguessin en les negociacions a les quals foren sotmeses les qüestions derivades dels judicis de revisió dels contractes de conreu.²⁷⁷

Però el problema del camp continuava. Un mes més tard, de nou un grup de dirigents d'organitzacions patronals de diferents sectors de l'economia catalana van intervenir a favor dels empresaris del camp i enviaren un escrit al president del Govern. Volien assabentar-lo que els propietaris agrícoles estaven passant per uns moments molt difícils que posaven en perill el seu avenir. Els presidents de les corporacions explicaven que molts parcers s'oposaven a acomplir els contractes lliurement estipulats amb els propietaris de les terres que conreaven i que repartien les collites com ells volien, deixant al propietari una part inferior al que s'havia determinat. Es queixaven que aquests parcers no feien cap cas de la llei establerta. L'escrit indicava també que, al camp, hi havia una subversió de l'ordre jurídic, que es trepitjava el dret, i que totes les branques de l'economia se sentien angoixades davant d'aquesta situació. Es demanava al Govern que imposés «urgentment i enèrgicament el restabliment de l'ordre jurídic tan profundament pertorbat».²⁷⁸

Al setembre de 1932, en iniciar-se la verema, molts rabassaires i parcers, especialment a la comarca del Penedès, es negaren a lliurar als propietaris l'import d'arrendament o la part dels fruits que tenien pactat, al·legant que tenien pendent de resolució les demandes de revisió de contracte presentades d'acord amb els decrets del Ministeri de Justícia de juny i agost.²⁷⁹ Els propietaris pressionaven el governador civil perquè obligués els parcers a pagar els seus deutes. La intervenció de Macià, que va portar les dues parts a signar el *pacte de la Generalitat*, segons el qual, i només per aquell any, els parcers veien reduït el cost de les rendes, va calmar les tensions. Però la intransigència dels grans propietaris va

277. *Revista del Instituto Agrícola Catalán...* (juny 1932).

278. AHCOCINB-CC, 658-8, 1932. Signaven l'escrit: Santiago de Riba, per l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre; Lluís Bosch-Labrus, per el Foment del Treball Nacional; Enric Freixas, per la Cambra de Comerç i Navegació; Andreu Oliva i Lacoma, per la Cambra Oficial d'Indústria; Carles Cardelús, per la Cambra Oficial de la Propietat Urbana; Josep Maria Tallada, per l'Associació de Banquers; Josep Cabré, per la Cambra Mercantil; J. Cardús, per la Lliga de Defensa Industrial i Comercial; Cosme Pigmal, per l'Associació de Fabricants i Comerciants d'Alcohols i Aiguardents Compostos de Catalunya; B. Comamala, per l'Associació Regional de Ramaders de Catalunya; Ramon Castells, per l'Associació de Magatzemistes i Exportadors de Vins de Barcelona; Enric Simó, per el Foment Nacional d'Horticultura; Josep M. de Molina, per el Centre de Cereals, Llegums i els seus derivats, i F. Valls i Taberner, per la Societat Econòmica Barcelonessa d'Amics del País. *Anuari de la Societat Econòmica Barcelonessa d'Amics del País, 1931-1932*, Barcelona, Nebots de López Robert i Cia., impressors, 27-7-1932, p. 90-97; AHCOCINB-CI, 1049-44, 22-7-1932.

279. AHCOCINB-CC, 484-9, 23-9-1932.

impossibilitar arribar a una sortida, i durant tota la tardor de 1932 les relacions entre arrendataris i propietaris continuaren enrarides. Cal tenir en compte que atès que la Generalitat provisional no tenia encara poders legals, sinó que només tenia poders per delegació, el governador civil era el qui tenia l'última paraula. La situació canvià a partir de l'aprovació de l'Estatut d'Autonomia, pel Parlament espanyol, el 9 de setembre de 1932.²⁸⁰

La Llei de contractes de conreu

La conflictivitat al camp anà en augment quan al Parlament català es començà a discutir la Llei de contractes de conreu. Com a resposta, el 29 d'octubre de 1933, en una assemblea anomenada de Defensa Agrícola, l'IACSI aconseguí mobilitzar una gran quantitat de propietaris: uns trenta mil. La Unió de Rabassaires tenia aleshores un nombre semblant d'afiliats en dues-cents cinquanta seccions locals, i s'havia convertit en el sindicat més important del camp català.²⁸¹

Els punts més rellevants de les conclusions de l'Assemblea de Defensa Agrícola del 29 d'octubre de 1933 foren els següents:

— L'Assemblea fa present al Govern de Catalunya la necessitat que dicti lleis justes, protectores dels drets de tots els ciutadans.

— Que la llei reguladora del contracte de la terra s'inspiri en el principi de respecte a la propietat privada.

— Que en el nou règim de contractació de la terra es tingui en compte el principi de llibertat de contractació.²⁸²

La Llei de contractes de conreu fou aprovada pel Parlament de Catalunya l'11 d'abril de 1934 amb cinquanta-sis vots a favor i cap en contra, per absència de la Lliga Catalana, partit representant dels propietaris que havia combatut el projecte i havia abandonat el Parlament, i entrà en vigor amb el decret del 5 de maig de 1934. Era una llei que pretenia estimular la petita propietat. Convertia el contracte de rabassa morta en cens emfitèutic, donava a l'arrendatari el dret a comprar la terra —pagant-la en quinze anualitats, després de divuit anys de treballar-la— i creava un tribunal arbitral format paritàriament per propietaris i pagesos. També fixava la duració mínima de l'arrendament en sis anys, amb una renda anual que no podia ser superior al 4 % del preu de la terra; el propie-

280. Anna SALLÈS, *Quan Catalunya era...*, p. 46.

281. Jordi PLANAS I MARESMA, «Els propietaris i l'associacionisme agrari...», p. 32-34 i 51-55.

282. *Revista de l'Institut Agrícola...* (novembre 1933). Podeu veure el document sencer a l'annex 1.

tari només podia anul·lar el contracte si es feia càrrec personalment de l'explotació durant un mínim de sis anys.

Els terratinents van percebre la Llei de contractes de conreu com una amenaça d'extinció. L'organització dels propietaris de la terra, l'IACSI, com dèiem abans tradicionalment controlada per la Lliga, va veure la seva direcció desbancada per la dreta, amb una de nova elegida al juliol de 1934, que abandonava la tradicional tutela lligaire i s'identificava de manera creixent amb la CEDA i en menor mesura amb el Partido Agrario Español.²⁸³

L'IACSI, que en aquells moments tenia 3.189 socis, va mobilitzar-se en contra d'aquesta llei. Posant en relleu un cop més que la seva estratègia era la d'involucrar en el seu afer tota la patronal catalana, elaborà un manifest que va presentar a la Junta d'Enllaç de les Entitats Econòmiques de Catalunya demanant-li la signatura. Reunida la comissió permanent d'aquesta Junta, hi dominaren les opinions dels que creien que no podien prendre compromís sense consultar a l'entitat respectiva que representaven. Davant d'això, el president de l'FTN, que era el president de la Junta d'Enllaç, va prendre la decisió d'enviar un comunicat a totes les entitats que formaven l'esmentada Junta. Deia el següent:

Que para antes del próximo mes de Septiembre, cada Entidad que esté conforme con prestar su valiosa adhesión al aludido manifiesto, deberá dirigirse al Presidente del Instituto Agrícola Catalán de San Isidro manifestándole de oficio, sin perjuicio de transmitir al Presidente del Consejo de Ministros el correspondiente telegrama de adhesión, de conformidad con los postulados expuestos en el repetido documento, cuya finalidad va encaminada a la defensa de la economía agrícola catalana que, en último término, es la base fundamental de toda la riqueza del país.

De la misma manera aquellos sectores que no estén conformes en prestar su adhesión total o parcial a los postulados del repetido manifiesto, lo deberán exponer con igual claridad y de oficio al expresado Presidente del Instituto Agrícola Catalán de San Isidro.²⁸⁴

La majoria de les entitats econòmiques van estar d'acord a expressar el seu suport a aquesta iniciativa. Aquesta actitud posa de manifest l'eficàcia que aleshores havia assolit l'articulació de la patronal, ja que la patronal de diferents branques industrials feia costat a l'empresariat agrícola.

283. Enric UCELAY DA CAL, *La Catalunya populista...*, p. 206.

284. *Memoria de la Junta Directiva del FTN correspondiente al ejercicio de 1934*, p. 8-9.

Per la seva banda, segons exposaven els presidents de les cambres oficials, aquestes, pel seu caràcter, s'excusaven de donar la seva adhesió, però van fer constar la seva simpatia envers l'IACSI.

Els propietaris associats a l'IACSI empenyeren la Lliga Regionalista a plantejar, uns dies després a Madrid, un recurs d'anticonstitucionalitat contra la Llei de contractes de conreu. El Govern central, presidit pel radical valencià Ricard Samper, denuncià la llei davant del Tribunal de Garanties Constitucionals, que, per una escassa majoria de tretze vots contra deu, anul·là tota la llei declarant el Parlament català incompetent en matèria social agrària.²⁸⁵

Aquest intent de limitar les funcions legislatives reconegudes per l'Estatut de Catalunya motivà la reacció de les forces polítiques catalanes. El Parlament de Catalunya tornà a votar el projecte primitiu, sense cap modificació, i s'obrí un procés de negociació entre ambdós governs fins a convenir la fórmula de no recórrer novament contra el text aprovat en canvi d'esmenar en el reglament alguns punts relacionats amb la preceptiva constitucional o el nomenament de les juntes arbitral.

A l'agost de 1934 la patronal catalana del camp va convocar els seus socis a assistir a una assemblea a Madrid, a la qual van anar més de dos mil propietaris. Va ser un acte on es van cridar visques a Espanya, els empresaris catalans del camp es van manifestar clarament espanyolistes, ja que consideraven que el Govern central sí que defensava els seus interessos.

Per la seva banda l'FTN va mostrar la seva simpatia al projecte, però no va acceptar enviar-hi cap representació. La seva adhesió a les propostes de l'IACSI era només genèrica. Segons assenyalava, els seus estatuts li prohibien actuar d'una altra manera.

L'assemblea a Madrid es va celebrar el 8 de setembre. Els propietaris de la terra catalans van fer tres peticions concretes:

1a Que es complís estrictament la sentència del Tribunal de Garanties Constitucionals, que declarava nul·la, i sense efecte, per incompetència del Parlament Català que la va dictar, la Llei de contractes de conreu.

2a Que retornessin de seguida a l'Estat els serveis d'ordre públic, per estar actualment supeditats al partit polític de l'Esquerra amb fins exclusivament partidistes i de proselitisme.

3a Que l'Administració de justícia no continués ni un moment més amb una parcialitat, renyida amb la independència d'aquesta, en pro de la conveniència del partit governant.²⁸⁶

285. Josep TERMES, *De la revolució de setembre a la fi...*, p. 375-376; Albert BALCELLS, *Historia contemporànea...*, p. 277. La posició de les diverses organitzacions polítiques respecte a la Llei de contractes de conreu, a Albert BALCELLS, *El problema agrari...*, p. 183-208.

286. *Revista de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre* (octubre 1934), p. 540-542.

Com a protesta per l'assemblea, les esquerres madrilenyes van convocar una vaga general, mentre que a Barcelona s'organitzà una gran manifestació contra l'actuació de l'IACSI.²⁸⁷ Pocs dies abans de celebrar-se aquesta assemblea, uns quants homes armats havien assaltat la seu de l'IACSI i havien calat foc al mobiliari. Com a resultat d'aquest fet, des de l'FTN es va enviar un comunicat al president de la Generalitat, en el qual entre altres coses es deia:

Más que una protesta, tiene esta comunicación, Honorable señor, el objeto de una correcta excitación a la más alta autoridad de Cataluña para que por el gobierno de la misma se pongan todos los medios con tal de evitar la repetición de actos tan vandálicos y a la vez se procure que no quede sin sanción el que ahora acaba de cometerse [...] quisiéramos llamar respetuosamente la atención de V. E. sobre si fuera posible que se hiciesen recomendaciones a ciertos órganos de la prensa diaria, para que moderen el tono de sus campañas, pues, sin querer, pueden constituir por su virulencia una excitación a que por elementos exaltados se cometan estos actos que se condenan.²⁸⁸

Segons ha indicat Albert Balcells, la sentència del Tribunal de Garanties Constitucionals —influïda més per motivacions polítiques que jurídiques— negant la competència del Parlament de Catalunya per a legislar en matèria social agrària i la renovació de la llei sense modificar pel Parlament agreujaren la crisi ja existent entre el Govern de dretes de la República i el d'esquerres de la Generalitat. La crisi desembocà en la rebel·lió de la Generalitat el 6 d'octubre d'aquest mateix 1934.²⁸⁹ La nit del 6 d'octubre, el president de l'IACSI i la seva família van córrer un gran risc, però finalment les amenaces van quedar reduïdes a un gran ensurt.²⁹⁰

Un cop fracassat l'alçament d'octubre de 1934 la repressió es va abatre sobre els camperols catalans. En foren empresonats centenars, i milers foren expulsats de les terres que treballaven.

Després del triomf del Front Popular, al febrer de 1936, i fins al 19 de juliol, l'Esquerra va romandre fidel des del Govern de la Generalitat a la línia seguida abans del 6 d'octubre, en decretar el restabliment de la Llei de contractes de conreu i la reposició dels pagesos desnonats després de la revolta de 1934.²⁹¹

287. *Memoria de la Junta Directiva del FTN correspondiente al ejercicio de 1934*, p. 10-11.

288. *Memoria de la Junta Directiva del FTN correspondiente al ejercicio de 1934*, p. 12-13.

289. Albert BALCELLS, *El problema agrario...*, p. 17.

290. *Revista de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre* (març 1935), p. 104.

291. Albert BALCELLS, *El problema agrario...*, p. 319.

Les cambres oficials i la Llei de contractes de conreu

Les cambres oficials no van voler signar el manifest de les corporacions econòmiques que feia referència a la Llei de contractes de conreu, però això no vol dir que aquests organismes no prestessin la seva col·laboració. Les cambres van actuar en aquest assumpte deslligades d'altres corporacions econòmiques, fent una pinya totes les cambres catalanes.

Durant el mes de maig de 1934, des de les cambres oficials de Comerç i Navegació i d'Indústria de Barcelona es va formular un escrit sobre la Llei de contractes de conreu que es va enviar a totes les cambres catalanes, en el qual s'afirmava que aquesta llei, en lloc de portar la pau al camp, agreujaria els problemes i motivaria una desvalorització de la riquesa rústega i altres danys, la qual cosa es traduiria en un retrocés de l'economia.

Les cambres assenyalaven que només pretenien complir amb la missió per a la qual es creien obligades, que era la d'exposar a la Generalitat que la Llei de contractes de conreu, que segurament estava inspirada per a conciliar interessos, partia d'una visió fragmentària del problema. Els dirigents d'aquestes entitats estaven convençuts que, en lloc d'harmonitzar, la llei aconseguiria fer cada dia més difícils les possibilitats d'apropament cordial entre uns i altres factors de la producció. Com a conseqüència de tot això, des de les cambres es demanava al president de la Generalitat de Catalunya la revisió de la llei.²⁹²

292. AHCOCINB-CC, 805-5, 14-5-1934.

Conclusions

A Catalunya, l'arribada de la Segona República espanyola no va deixar ningú indiferent. En alguns sectors socials obrí noves esperances i va crear grans expectatives, alhora que entre d'altres generava una por derivada de la incertesa. El fet que el canvi s'hagués produït d'una manera pacífica i que el Govern prometés que la propietat privada estaria protegida per la llei tranquil·litava molts ànims, però les notícies que indicaven que el Govern es disposava a portar a terme un programa de mesures reformistes inquietava nombroses persones dels sectors conservadors.

Aquest malestar que la proclamació de la República causà en alguns grups socials es va plasmar ràpidament en una important evasió de capitals, que causà un greu problema, sobretot tenint en compte que el nou règim s'havia implantat en una conjuntura econòmica no gaire favorable. Tot i que la depressió econòmica derivada de la crisi mundial de 1929 no va assolir els nivells d'altres països, el cert és que en alguns rams industrials, com la construcció i el metall, la situació econòmica era delicada.

La crisi generà el problema de l'atur, que fou un dels fenòmens més importants d'aquella societat. Per una banda, a les empreses, no solament a les industrials, sinó també a les de la construcció i obres públiques, originà una escalada d'acomiadaments, al mateix temps que impedia que els obrers acomiadats trobessin un lloc de treball en un altre ram, perquè l'atur afectava gairebé tots els sectors industrials. Aquesta situació d'inseguretat a la feina generà l'esclat d'una sèrie de vagues. Els conflictes, no resoltos moltes vegades per la intransigència de la patronal, que es justificava apellant a la crisi econòmica, van provocar que els sectors més radicals o més desesperats de l'obrerisme esdevinguessin delinqüents comuns, cometent atracaments. Per altra banda, moltes vagues van estar originades per les diferències amb què obrers i patrons abordaren el problema de l'atur. Els treballadors demanaven una rebaixa de les jornades laborals, esgrimint l'argument que així hi hauria més treball per a

tothom. Els empresaris es negaven sistemàticament a aplicar aquesta solució. Al·legaven que els obrers espanyols produïen menys que els estrangers. També, fent gala de paternalisme, adduïen que els treballadors no emprarien el seu oci en obres profitoses.

Les vagues, i més tard també els atracaments, els actes de sabotatge i els atemptats contra patrons i encarregats de fàbrica van ser el pa de cada dia durant el període republicà aquí analitzat. Els inductors d'aquests conflictes solien ser membres del sindicat majoritari a Catalunya, la CNT, que a poc a poc anà quedant en mans dels elements més radicals, o/i de la FAI. Aquests sectors es van desil·lusionar de la República, perquè van adonar-se que el nou règim no podia correspondre a les seves esperances de canvi revolucionari de les regles de joc. Durant la passada dictadura havien perdut moltes de les conquestes guanyades a base de lluites en el període precedent. Ara els resultava molt difícil recuperar-les. Els empresaris adoptaven una actitud de duresa davant les seves demandes i el Govern responia a les seves reivindicacions amb la mateixa repressió emprada durant la monarquia. Durant una gran part de la República, sobretot en el segon bienni, els locals de la CNT van estar tancats, la seva premsa, clausurada i els seus dirigents i militants, perseguits. El sector més radical de l'anarcosindicalisme considerà la República com un règim burgès, que calia enderrocar.

Aquest estat de conflictivitat social que es va viure durant aquesta etapa, tant en el món urbà com en el rural, invita a pensar si el conegut tradicionalment com *l'oasi català*, per diferenciar Catalunya de la resta d'Espanya durant aquest període, és una expressió que té alguna raó de ser. O si, pel contrari, com ja alguns autors van apuntar, el territori català va ser també escenari d'una greu confrontació social. Els mecanismes de negociació impulsats pel Govern, els jurats mixtos, hereus dels comitès paritaris de la dictadura, van resultar un fracàs. No els van acceptar ni els obrers —la CNT apostava per l'acció directa, és a dir, per la negociació sense intermediaris amb la patronal—, ni els patrons, que deien que els jurats mixtos estaven dominats pels socialistes.

I és que en aquesta confrontació la patronal va tenir un paper decisiu. Durant aquest període, davant les reivindicacions dels seus treballadors, els patrons catalans van adoptar una actitud d'intransigència. Sistemàticament es negaven a considerar les bases que aquests els presentaven; no volien negociar, no acceptaven que els obrers demanessin millores laborals. La CNT pretenia que els treballadors, si més no els seus afiliats, no admetessin relacions laborals per sota d'uns mínims —salarials, d'horaris i altres condicions de treball—, i això fos quina fos la situació del mercat de treball. Aquesta pretensió era considerada pel liberalisme individualista com una ingerència en el lliure joc de les lleis econò-

miques, com una coacció de la llibertat de treball i com un atemptat a la llibertat d'empresa. La duresa emprada pels empresaris era contestada amb esclats de conflictivitat social. La patronal s'oposava també al Govern. Sobretot durant el primer bienni, amb el socialista Largo Caballero com a ministre de Treball, els patrons catalans es queixaven que la legislació social emanada des del Ministeri era la més avançada d'Europa, després de la russa, i que això era un error tenint en compte la crisi econòmica que assolava el país.

En aquest període, un denominador comú dels patrons de diferents sectors industrials i dels empresaris de la terra fou la seva incapacitat per a diferenciar entre qüestió social i ordre públic. Sempre van posar els dos conceptes en un mateix sac. Les visites al president del Govern i les cartes enviades a Madrid, les anades i vingudes a Governació Civil, tot això amb la finalitat de demanar més repressió, foren constants. El mateix Foment del Treball Nacional, una corporació força arrelada, sempre va aplaudir quan el Govern va respondre a la conflictivitat social amb energia.

Fins que les competències en matèria d'ordre públic no van ser traspassades a la tot just recuperada Generalitat, els patrons catalans es van sentir incòmodes, situats entre el Govern central i l'autonòmic. Atès que Macià, tot i no disposar de les competències en aquest terreny, es mostrava més tolerant envers els vaguistes, no dubtaren a demanar-li que la qüestió d'ordre públic continués quedant en mans de Madrid.

Cal assenyalar que aquesta actitud d'acudir als governants en demanda de mà enèrgica i d'aplaudir quan les autoritats responien als conflictes amb una forta repressió no era quelcom nou entre la patronal catalana. Es pot fer un paralelisme entre aquesta actuació i la que portà a terme en moltes ocasions durant el període de la Restauració, sobretot durant els anys 1919-1923, amb l'escenari previ a la dictadura. En aquelles circumstàncies, també els viatges a Madrid, les cartes i els telegrams enviats al cap de govern i les visites al governador civil foren una constant. Llavors el context polític era diferent, però el somni de la patronal era el mateix: a qualsevol preu, aconseguir enderrocar el sindicat confederal que qüestionava l'ordre vigent. Igualment, aquest paralelisme es pot establir entre l'actuació de la patronal catalana durant la República i durant la Restauració en la qüestió d'oposar-se a les reformes laborals que emanaven del Govern.

Les peticions a Madrid de mà dura per a reprimir tant les vagues com els atemptats i actes de sabotatge es van fer sobretot des d'un organisme que els empresaris van crear a finals de 1932: la Junta d'Enllaç de les Societats Econòmiques de Catalunya. Liderada pel president de l'FTN, Lluís Bosch-Labrús, íntim amic del líder de la Lliga Regionalista, Francesc Cambó, la Junta es convertí

en una veritable supraorganització patronal. Va agrupar un gran nombre d'entitats econòmiques —a Catalunya n'hi havia moltes— i va esdevenir un important grup de pressió. A més de fer aquesta funció davant del Govern central, de l'autonòmic i del governador civil de Barcelona, la Junta d'Enllaç va intervenir en els conflictes que afectaven qualsevol de les societats que la integraven. Així, quan en un sector esclatava una vaga, l'empresari perjudicat demanava ajut a la Junta, i aquesta es posava immediatament al costat de l'afectat. Malgrat que no tenim documentació respecte a això que ens permeti assegurar aquestes hipòtesis, és probable que en el seu si mantingués una caixa de resistència amb la qual els patrons podien fer front a les vagues i els locauts. I és fàcil que fins i tot la Junta estigués en possessió de llistes negres, a través de les quals els empresaris podien contractar els obrers considerats menys conflictius. Aquestes tàctiques no resultarien noves entre la patronal catalana. En certa manera, i en un context polític diferent, la Junta d'Enllaç recorda l'autoorganització que els patrons van portar a terme en el si de la Federació Patronal de Barcelona, el Sindicat Patronal Únic, que funcionà a la Ciutat Comtal en els anys immediatament anteriors a la dictadura de Primo de Rivera. Durant la República, alguns patrons van voler ressuscitar aquest sindicat, però van tenir problemes de tipus policial, ja que el cap de policia de Barcelona no estava disposat que a la ciutat funcionés un sindicat d'aquestes característiques, i el projecte va fracassar. Potser això permet entendre la creació de la Junta d'Enllaç.

Tot i que la Junta d'Enllaç va ser l'organisme que va permetre una intensa articulació patronal, la mobilització dels patrons havia començat tot just instaurada la República, primer en l'àmbit de Catalunya i després, de tot Espanya. Aquesta mobilització, encara que més desarticulada que després amb la Junta d'Enllaç, ja havia mostrat la seva eficàcia: per exemple, havia aconseguit que el projecte sobre el Decret de control obrer (intervenció obrera a les indústries) no arribés a presentar-se a les Corts.

En el món rural, l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre va ser l'organisme que defensà els interessos dels terratinents. Amb una actitud dura i intransigent, aquesta entitat s'oposà a les reivindicacions dels treballadors de la terra i liderà també comissions d'empresaris que viatjaren a Madrid per visitar el president del Govern.

La consulta de la documentació emanada per la patronal fa sospitar que la mobilització i l'actitud de la patronal catalana durant la República anirien desgastant el règim. Des de les seves publicacions, els empresaris van arremetre constantment contra els governants i contra els polítics, qualificant-los d'inoperants. Sobretot els culpabilitzaven de l'anomenada *qüestió social*, que per a ells significava, principalment, la pertorbació de l'ordre públic. Consideraven

que la República no actuava amb energia, amb suficient duresa, i que per això proliferaven els conflictes. Arremetien també contra les reformes laborals impulsades des dels aparells de poder. Sens dubte, aquesta oposició, de vegades sorneguera, d'altres de manera oberta, que qüestionava la política de la República i els seus governants, va tenir un paper d'element desestabilitzador del règim. En la mesura que l'actitud de la patronal catalana fos secundada en altres zones de l'Estat, per als militars, que acabarien donant el cop militar l'any 1936, aquella societat dels anys republicans havia de donar una imatge de desordre permanent i havia d'oferir l'aparença que un gran sector del poble estava en contra del nou règim. Per als patrons, la illusió d'un canvi polític significava quelcom totalment allunyat del que això volia dir per a amplis sectors obrers catalans i espanyols, també descontents amb el Govern. Tot i que entitats com el mateix FTN feien gala de respecte a la legalitat republicana, la seva actitud mostra que, en el seu horitzó imaginari, es dibuixava un model de col·lectivitat en el qual continués tenint els privilegis de sempre —no posats en qüestió per un règim polític que, en el fons, consideraven que no era el seu—, amb uns obrers dòcils, treballadors i pacients, no sindicats o bé agrupats en unes associacions que no fossin revolucionàries i de classe com ho era la CNT.

Per acabar, cal qüestionar-se el pretès apoliticisme de què feien ostentació les organitzacions patronals. Sempre adduïen que hi havia un interès general de la nació que estava per sobre de les qüestions polítiques. El mateix FTN i les cambres oficials es declaraven apolítics, però això no va impedir que durant tot el primer bienni republicà la gestió del Govern fos criticada qualificant-la de socialista. I, per altra banda, alguns presidents de certes associacions patronals, com Santiago de la Riba, de l'IACSI, o Ferran Valls i Taberner, de la Societat Econòmica Barcelonesa d'Amics del País, eren dirigents de la Lliga.

ANNEXOS

Annex 1

Conclusions de l'Assemblea de Defensa Agrícola

PRIMERA. L'Assemblea fa present al Govern de Catalunya la necessitat que s'acabi la política demagògica que ensorra l'economia catalana, dictant, des d'ara, lleis justes i equitatives, sense partidismes i igualment protectores del dret de tots els ciutadans, sense distinció de classes, ni d'idearis polítics o socials, restablint enèrgicament l'ordre jurídic tan pregonament pertorbat.

SEGONA. Que d'acord amb la Conclusió anterior i sense perjudici de corregir els contractes abusius, el Govern de Catalunya, en la Llei reguladora de la contractació de la terra, la promulgació de la qual és anunciada, s'inspiri en el principi de respecte a la propietat privada, fonament i base de tota economia pública.

TERCERA. Que en el nou règim de contractació de la terra que proposa establir el Govern de Catalunya es tinguin en compte els conceptes següents:

- a) Respecte a la llibertat de contractació.
- b) Manteniment de la parceria i «rabassa morta», a les quals deu Catalunya la seva riquesa agrícola i la salvació d'aquesta en les greus crisis que l'han flagellada, amb major motiu, per quant en la Llei agrària de les Corts Constituents, la parceria ha restat reconeguda i preferida sobre les altres formes contractuals.
- c) Conservació en les formes de partició de fruits i pagament de rendes, dels usos i costums tradicionals a cada comarca.
- d) Que és inadmissible la facultat d'adquisició de les terres que es pretén concedir als parcers i arrendataris, tenint present la naturalesa de la propietat a Catalunya i per tal d'evitar el seu excessiu fraccionament.
- e) Que es fomenti la parcel·lació voluntària de les finques per mitjà del Crèdit Agrícola i deixant als contractants la llibertat d'establir els pactes que creguin convenients.

QUARTA. Que essent actualment els Jurats Mixtos del Treball Agrícola i les Comissions Arbitrals instruments polítics i partidistes de pertorbació i de discòrdia que envaeixen el camp del dret civil, l'Assemblea demana la seva transformació en organismes de conciliació presidits per tècnics, el nomenament dels quals estigui fora de l'abast dels partits polítics.

CINQUENA. Cal establir un límit als recàrrecs municipals sobre la riquesa rústica, prohibint gravar-la en més d'un 10 % sobre la contribució territorial.

SISENA. Cal que el poder públic aprofiti tots els elements de què disposa per aconseguir la revalorització dels productes de la terra i els pecuaris, prescindint de lleis que, com la de termes municipals, tant han perjudicat l'economia rural, procurant també la coordinació dels preus dels productes del camp amb els desproporcionats que obtenen en els centres de consum.

SETENA. Que per part del Govern d'Espanya s'entri a una política de tractats internacionals que acabi la lluita comercial feta per les nacions estrangeres contra els productes agrícoles espanyols, evitant les dificultats a la seva exportació i el bloqueig de diner, establert principalment a les nacions americanes.

VUITENA. L'economia de Catalunya i la de tot Espanya reclama el restabliment de les representacions pròpies en tots els organismes oficials, mitjançant la designació directa de dites representacions per les respectives associacions.²⁹³

293. *Revista de l'Institut Agrícola...* (novembre 1933).

Annex 2

Document lliurat per les cambres oficials al president de la Generalitat²⁹⁴

Les cambres de Comerç, Indústria i Navegació de Catalunya signants d'aquest document entenen que mancarien a un deure elemental de la seva missió si restaven indiferents davant de les conseqüències que, a llur juí, pot tenir la Llei de contractes de conreu.

No volent les corporacions informants referir-se per a res als problemes jurídics i polítics plantejats a l'entorn de l'esmentada llei. Si no existissin aquests problemes exposarien de la mateixa manera llur parer, perquè aquesta llei afecta una de les principals riqueses de Catalunya, solidaritzada amb els interessos que aquestes corporacions representen. Amb això queda dit que aquest escrit no té altra significació i abast que el d'aportar una lleial col·laboració, exempta de tot esperit partidista i fins i tot de classe, a l'obra del poder públic en matèries fonamentals d'ordre econòmic.

És funció pròpia d'aquestes cambres, de la que no poden ni deuen mai abdicar, mantenir constant contacte amb els organismes rectors de la vida econòmica, ja per a assessorar-los, amb les dades estadístiques i de realitats vives que recullen, ja per a orientar-los davant dels projectes o disposicions de govern, ja per a sotmetre a la seva consideració, amb tota mesura i respecte, els perills o inconvenients que puguin derivar d'actes, resolucions o preceptes que en una o altra forma lesionin interessos econòmics col·lectius que les cambres representen.

En compliment, doncs, d'aquesta funció, les cambres que signen es creuen obligades a exposar a la Generalitat de Catalunya i d'una manera especial al seu Honorable President la creença que la Llei anomenada de contractes de conreu, segurament inspirada en el desig de conciliar interessos que per un moment po-

294. AHCOCINB-CC, 805-5, 14-5-1934.

den haver semblat antagònics, però que, al nostre entendre, dins del conjunt de l'economia, són harmònics, parteix d'una visió fragmentària del problema, sense haver tingut prou en compte que les lleis fonamentals de Catalunya han d'ésser el fruit de la coincidència i de la refundició de tots els interessos en un ideal col·lectiu d'engrandiment econòmic, adaptat a les realitats actuals, de manera que no produeixi trasbals en la vida normal de l'economia de la nostra terra, que portarien un estancament o un retrocés en el desenvolupament de les seves activitats.

Creuen aquestes corporacions que per l'esmentada causa la llei no aconseguirà el lloable desig de portar la pau al camp, de fondre en un interès patriòtic els interessos de cadascuna de les parts en litigi i de donar aquella sensació de tranquil·litat i de satisfacció interna a tots i a cadascun dels factors del treball i de la riquesa agrícola que són indispensables per al seu funcionament, i, per tant, no ha vingut a resultar en la pràctica la solució efectiva del problema que desitjaven tots els estaments i classes socials de Catalunya. Pel contrari, estan convençudes les cambres signants que després d'aquella llei es faran cada dia més difícils les possibilitats d'un apropament cordial entre uns i altres factors.

Les limitacions establertes a l'ús del dret de propietat i les formes en què es permeten les redempcions, la manca de garanties d'imparcialitat absoluta de les juntes arbitrals, la retroactivitat que es dona al dret d'adquirir i les condicions de cabuda mínima han portat tan greus perturbacions en les consciències de la pagesia catalana que dificulta encara més arribar a una solució justa, atesa la vivesa amb què es defensen els interessos afectats.

Les cambres de Comerç i d'Indústria no poden oblidar que, dintre de l'agricultura, els procediments d'industrialització que arreu del món se segueixen han d'adaptar-se també a Catalunya si es vol que els valuosos productes de la terra, molts dels quals van destinats a l'exportació, mantinguin el prestigi de qualitat i al mateix temps el rendiment econòmic suficient que serveixi per a tots d'estímul poderós, i aquesta lleial coordinació a una obra col·lectiva solament pot existir quan les normes fonamentals que regulin la propietat i l'explo-tació de les terres tinguin una general acceptació.

És un fet indiscutible que totes les manifestacions econòmiques d'un poble estan estretament solidaritzades. Si l'agricultura catalana gaudeix de prosperitat, la indústria i el comerç també en gaudiran; paral·lelament, tot contratemps en l'agricultura o en la indústria o en el comerç repercuteix d'una manera directa i immediata sobre els altres sectors econòmics; el treball al camp i a la indústria són també perfectament solidaris i hem vist com en èpoques de prosperitat d'una qualsevulla d'aquestes branques, el treball de les altres també venia valorat en major proporció.

Per això davant del dany gravíssim que es preveu, aquestes corporacions lleialment acudeixen a V. E. demanant la revisió de la llei, fent-la precedir de les oportunes informacions, i escoltant, per tant, el parer de tots els elements afectats.

Estan convençudes les corporacions que subscriuen que, inexorablement, tard o d'hora s'arribarà a una revisió d'aquesta llei. Fundades en aquesta convicció creuen en l'oportunitat de començar-la des d'ara, inspirant-se en aquell sentit de solidaritat econòmica de Catalunya, que solament pot donar-li la necessària vitalitat i l'indispensable esperit de justícia.

Les cambres de Comerç, Indústria i Navegació de Catalunya no tenen, ni poden tenir, en adreçar-se al Govern de la Generalitat de Catalunya, per exposar llur sincer i lleial parer respecte a aquesta llei, altra finalitat que la de complir el deure en què sempre estan de prevenir conseqüències funestes per als interessos econòmics que representen, i confien que, el mateix en relació a aquesta llei que respecte a altres texts legals que han pogut afeblir l'esperit d'iniciativa i d'empresa, s'adoptaran amb decisió des d'ara orientacions que no posin a l'economia catalana en pla d'inferioritat i d'inseguretat que podria portar doloroses conseqüències per a la nostra vida col·lectiva i per a l'avenir de la nostra riquesa.

Annex 3

La huelga de contra maestres textiles

Aunque parezca extraño, el elemento contra maestro, que por su función debería dar ejemplo de ecuanimidad y de una actuación serena y ponderada en los llamados conflictos sociales, se olvida de su papel y toma una actitud levantisca que no deja atrás a los de las asociaciones obreras más extremistas. Esto ocurre con alguna frecuencia con la agrupación conocida por el «Radium», nombre que se hizo famoso en otro tiempo en las contiendas del trabajo.

Los contra maestres adheridos al «Radium» plantearon un nuevo y serio conflicto. Presentaron unas bases que la Federación Textil, después de estudiarlas con el mejor deseo, se vio que no podía admitir de plano y en seguida vino la huelga, a pesar de que los industriales se mostraron dispuestos a dar lo que fuese posible y razonable.

Contaban los huelguistas con que, al retirarse de las fábricas y faltar su asistencia, los demás obreros tendrían que ir parando, y la magnitud del paro sería una coacción que obligaría a los patronos a ceder.

Se equivocaron en esos cálculos. Primero, porque los obreros no les secundaron, antes, al contrario, hubo manifestaciones evidentes de la enemiga contra el personal promotor del conflicto; segundo, porque en muchas fábricas se demostró que los contra maestres no eran ni con mucho indispensables ni insustituibles.

En estas condiciones, el paro no afectó las proporciones presupuestas y la resistencia patronal pudo prolongarse.

Medió la Consejería de Trabajo de la Generalidad; hubo largas discusiones y se llegó al extremo de retener un día, casi en secuestro, a los industriales que formaban la comisión que dialogaba con los contra maestres, haciendo necesaria la intervención del Fomento para que fuesen puestos en libertad.

Tomó la huelga cariz de violencia con bombas, actos de sabotaje y todo el repertorio de una huelga extremista, impropio de la alteza y serenidad con que un personal de cierta categoría ha de hacer valer sus pretendidos derechos.

Fracasó el intento, a pesar de todo, y se reintegraron los huelguistas al trabajo; no sin que quedasen rescoldos en actos de violencia, como la agresión a alguno de los que no habían secundado el movimiento, el asesinato de un honrado obrero que auxilió en la empresa en trabajos de los huelguistas y el intento de secuestro que hizo caer en manos de la policía a elementos directivos de la sociedad «El Radium».²⁹⁵

295. *Memoria de la Junta Directiva del FTN correspondiente al ejercicio de 1934*, p. 218-219.

Fonts i bibliografia

Fonts documentals

ARXIU GENERAL DE LA DELEGACIÓ DEL GOVERN CIVIL DE CATALUNYA
Departament de Governació. Telegrames i Correspondència, caixa 284, 1932/1933.

ARXIU DEL FOMENT DEL TREBALL NACIONAL
Llibre d'actes, núm. 17 (del 10-3-1930 al 31-12-1934).
Correspondència del Foment del Treball Nacional, copiadors de cartes, de l'abril de 1931 al desembre de 1934.

Memoria de la Junta Directiva del FTN correspondiente al ejercicio de 1931;
Memoria de la Junta Directiva del FTN correspondiente al ejercicio de 1932;
Memoria de la Junta Directiva del FTN correspondiente al ejercicio de 1933;
Memoria de la Junta Directiva del FTN correspondiente al ejercicio de 1934;
Memoria de la Junta Directiva del FTN correspondiente al ejercicio de 1935;
Memoria de la Junta Directiva del FTN correspondiente al ejercicio de 1936.
El Trabajo Nacional, 1931, 1932, 1933, 1934, 1935, 1936.

ARXIU HISTÒRIC DE LA CAMBRA DE COMERÇ, INDÚSTRIA I NAVEGACIÓ DE BARCELONA.
CAMBRA DE COMERÇ

Caixes i expedients: 484-5, 30-5-1931; 658-7, 30-5-1931; 658-7, 16-6-1931; 484-5, 6-7-1931; 484-6, 7-8-1931; 651, 29-9-1931; 658-9, 1-2-1932; 651-26, 17-6-1932; 484-9, 23-9-1932; 651-14, 15-11-1932; 658-9, 1932; 651-14, 15-11-1932; 658-8, 1932; 651-14, 12-12-1932; 651-26, 21-12-1932; 651-27, 21-2-1933; 651-27, 22-2-1933; 651-27, 23-2-1933; 460-5, 16-5-1933; 460-5, 23-5-1933; 658-14, 17-7-1933; 658-15, 13-12-1933; 805-5-1934; 651, 20-2-1934.

ARXIU HISTÒRIC DE LA CAMBRA DE COMERÇ, INDÚSTRIA I NAVEGACIÓ DE BARCELONA.
CAMBRA D'INDÚSTRIA

Caixes i expedients: 1047-39; 1047-51; 1049-6; 1049-38; 1049-40; 1049-44; 1050-49; 1048-2, 16-1-1933; 1049-45, 1933; 1045-18, 1933; 1051-14, 27-6-1933; 1045-18, 28-6-1933; 1045-19, 28-6-1933; 1049-52, 17-7-1933; 1049-52, 21-7-1933; 1045-19, 14-9-1933; 1045-19, 18-9-1933; 1045-19, 21-9-1933; 1045-19, 18-10-1933; 1048-3, 1933; 1110-21, 1934; 1070-49, 1934; 1051-17, 1934; 111-53, 1934; 1049-11, 1935.

Fonts hemerogràfiques

ARXIU HISTÒRIC MUNICIPAL DE BARCELONA

Anuari de la Societat Econòmica Barcelonesa d'Amics del País, Barcelona, Nebots de López Robert i Cia., impressors, 1931, 1932, 1934, 1934.

De l'Art de la Forja, revista del Gremi de Serrallers i Ferrers de Barcelona, 1931, 1932, 1933, 1934, 1935.

Boletín de la Cámara de Comercio, Industria y Navegación de Barcelona, 1931, 1932, 1933, 1934, 1935, 1936.

Boletín de la Cámara Oficial de la Propiedad Urbana de la Provincia de Barcelona, 1931, 1932, 1933.

Butlletí de la Cambra Mercantil, 1931, 1932, 1933, 1934, 1935, 1936.

Butlletí del Gènere de Punt, abril de 1931.

Butlletí del Gènere de Punt, Malgrat de Mar, maig de 1931.

Comercio y Navegación, òrgan de la Cambra de Comerç i Navegació de Barcelona, 1931, 1932, 1934, 1935, 1936.

Construcción, abril de 1931.

Diario de Barcelona, abril, maig, juny, agost, setembre i octubre de 1931; gener de 1932.

El Eco de la Industria, 1931, 1932, 1933, 1934, 1935, 1936.

Federación de Fabricantes de Hilados y Tejidos de Cataluña, Barcelona, memòries corresponents als anys 1931 i 1934.

Federació de Fabricants de Filats i Teixits de Catalunya, memòria, 1935.

La Industria Española, òrgan de la Cambra Oficial d'Indústria de Barcelona, 1931, 1932, 1933, 1934, 1935, 1936.

La Industria Metalúrgica, òrgan d'Unió Industrial Metalúrgica, corporació oficial, 1931, 1932, 1933, 1934, 1935, 1936.

Indústria Tèxtil, 1931, 1932, 1933, 1934.

Memoria de la Cámara Oficial de Comercio y Navegación de Barcelona, Tipografía la Académica, 1932.

Paz y Tregua, òrgan dels Sometents Armats de Catalunya, abril 1931-desembre 1932.

Revista del Instituto Agrícola Catalán de San Isidro y órgano de la Federación Agrícola Catalana Balear, 1931, 1932, 1933, 1934, 1935, 1936.

Revista Tèxtil, òrgan de la Federació de Fabricants de Filats i Teixits de Catalunya, abril 1931-desembre 1932, gener-maig 1933.

La Vanguardia, maig 1931.

Bibliografia

- AMETLLA, Claudi. *Memòries polítiques*. Vol. II: 1918-1936. Barcelona: Distribucions Catalònia, 1979.
- BALCELLS, Albert. *El problema agrari a Catalunya (1890-1936): La qüestió rabassaire*. Barcelona: Nova Terra, 1968. [Introducció d'Emili Giralt]
- *Crisis económica y conflictividad social en Cataluña (1930-1936)*. Barcelona: Ariel, 1971.
- *Trabajo industrial y organización obrera en la Cataluña Contemporánea (1900-1936)*. Barcelona: Laia, 1974.
- *Historia contemporánea de Catalunya*. Barcelona: Edhasa, 1983.
- BALLESTER, David. *Marginalitats i hegemonies: L'UGT de Catalunya (1888-1936): De la fundació a la II República*. Barcelona: Columna, 1996.
- BENGOCHEA, Soledad. *Organització patronal i conflictivitat social a Catalunya: Tradició i corporativisme entre finals de segle i la dictadura de Primo de Rivera*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994. [Pròleg de Pere Gabriel]
- *El locaut de Barcelona, 1919-1920*. Barcelona: Curial, 1998. [Pròleg de Pere Gabriel]
- «La burgesia catalana davant la proclamació de la Segona República». *Revista de Catalunya*, núm. 126 (febrer 1998), p. 37-52.
- BENGOCHEA, Soledad; RENOM I POLIT, Mercè. *Memòria i compromís: Classes treballadores, sindicalisme i política al Prat de Llobregat (1917-1979)*. Barcelona: Columna Assaig, 1999, p. 66-68.
- BONAMUSA, Francesc. *El bloc obrer i camperol (1930-1932)*. Barcelona: Curial, 1974.
- BORDERIAS, Cristina; VILANOVA, Mercedes. «Cronología de una insurrección: Fígols en 1932». *Estudios de Historia Social*, núm. 24-25 (gener-juny 1983), p. 187-199.
- BROCA TELLÀ, Salvador de. *Reflexions entorn la realitat de les idees, dels grups i dels moviments socials de la Segona República entre 1931-1936* (dir. Antoni Jutglar). Comunicació presentada a les ponències I i II del Col·loqui Internacional 2ª República Espanyola. Tarragona: Universitat de Barcelona, 1981, p. 46-55.
- CABRERA, Mercedes. «La estrategia patronal en la Segunda República». *Estudios de Historia Social*, núm. 7 (1979a), p. 7-161.
- «La estrategia patronal en la Segunda República (II): El bienio negro». *Estudios de Historia Social*, núm. 10-11 (1979b), p. 137-245.
- *La patronal ante la II República: Organizaciones y estrategias (1931-1936)*. Madrid: Siglo XXI, 1983.
- «Las organizaciones patronales ante la conflictividad social y los jurados mixtos». *La Segunda República, una esperanza frustrada*. Actes del Congrés València Capital de la República (abril 1986). València: Alfons el Magnànim, 1987, p. 65-82.
- CARDONA, Gabriel. *El poder militar en la España contemporánea hasta la guerra civil*. Madrid, 1983.
- CASANOVA, Julián. *De la calle al frente: El anarcosindicalismo en España (1931-1939)*. Barcelona: Crítica, 1997.
- CASAS, Just. *La política de treball de la Generalitat Republicana (1931-1936)*. Generalitat de Catalunya. Departament de Treball, Indústria, Comerç i Turisme, 2003.
- CONFEDERACIÓN NACIONAL DEL TRABAJO. *Memoria del congreso extraordinario celebrado en Madrid los días 11 al 16 de junio de 1931*. Barcelona: Tipografía Cosmos, 1931.
- CUCURULL, Fèlix. «L'arrencada política de la Catalunya autònoma». A: SOBREQUÉS I CALLICÓ, Jaume [dir.]. *Catalunya i la Segona República*. Barcelona: Ara, 1983.

- CUCURULL, Fèlix. *Catalunya republicana i autònoma (1931-1936)*. Barcelona: La Magrana, 1984. [Pòrtic de Jaume Sobrequés i Callicó]
- DEU I BAIGUAL, Esteve. «L'esgotament del model del segle XIX. 1914-1939». A: NADAL, J.; MALUQUER DE MOTES, J.; SUDRIÀ, Carles [dir.]. *Història econòmica de la Catalunya contemporània*. Vol. 6. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1988-1991. 6 v.
- ELORZA, A. *La utopía anarquista bajo la segunda república española*. Madrid: Ayuso, 1973.
- ESTUDIOS SOCIALES Y ECONÓMICOS. ASOCIACIÓN PATRONAL. *El control obrero (ideas, datos y conclusión)*. Madrid: Sucesores de Rivadeneyra, 1931.
- FONTANA, Josep. «La Segunda República, una esperanza frustrada». A: *La Segunda República, una esperanza frustrada*. València: Alfons el Magnànim, 1987.
- GABRIEL, Pere. «Sindicalismo y sindicatos socialistas en Cataluña. La UGT, 1888-1938». *Historia Social*, núm. 8, p. 47-71.
- GALLART I FOLCH, Alejandro. *Derecho español del trabajo*. Barcelona: Labor, 1936.
- GARCÍA OLIVER, Juan. *El eco de los pasos*. París: Ruedo Ibérico, 1978.
- GIL PECHARROMÁN, Julio. *La Segunda República*. Madrid: Historia 16, 1997.
- GÓMEZ CASAS, J. *Historia de la FAI*. Madrid: Zero, 1977.
- GONZÁLEZ CASANOVA, José Antonio. *Federalisme i autonomia a Catalunya (1868-1938)*. Barcelona: Curial, 1974.
- HURTADO, Amadeu. *Quaranta anys d'advocat: Història del meu temps, 1931-1936*. Barcelona: Ariel, 1967.
- IBARZ GELABERT, Jordi. *Treballar a ciutat: Sindicalisme i relacions laborals dels estibadors del port de Barcelona durant la II República (1931-1936)*. Lleida: Universitat de Lleida, 2000.
- «Mobilitzacions al port de Barcelona». A: Riquer i Permanyer, Borja de [dir.]. *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*. Vol. IX: *De la gran esperança a la gran ensulsiada 1930-1939*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1995, p. 142-143.
- IVERN I SALVÀ, Maria Dolors. *Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988-1989. 2 v.
- JACKSON, Gabriel. *La República española y la guerra civil*. Barcelona: Crítica, 1986.
- JACKSON, Gabriel; CENTELLES, Agustí. *Catalunya republicana i revolucionària, 1931-1936*. Barcelona: Grijalbo, 1982.
- JUTGLAR, Antoni. *Els burgesos catalans*. Barcelona: Norfeu, 1966.
- MADRID, Francisco. *Ocho meses y un día en el gobierno civil de Barcelona*. Barcelona: La Flecha, 1932, p. 165-242.
- MALUQUER DE MOTES, Jordi. *Història econòmica de Catalunya segles XIX i XX*. Barcelona: Proa, 1998.
- MARTÍN VALVERDE, Antonio. «El proyecto de ley de intervención obrera de la Segunda República Española». A: *Estudios del derecho del trabajo en memoria del profesor Gaspar Bayon Chacon*. Madrid: Tecnos, 1980.
- MASSOT I MONTANER, Josep. *Aproximació a la història de la Catalunya contemporània*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1973.
- MINISTERIO DE TRABAJO Y PREVISIÓN SOCIAL. *Estadística de las huelgas: Memoria correspondiente a los años 1930 y 1931*. Madrid: Imprenta y Encuadernación de los Sobrinos de M. Muniesa de los Ríos, 1934.
- MONJO, Anna. *Militants: Participació i democràcia a la CNT als anys trenta*. Barcelona: Laertes, 2003.
- MONTTOYA MELGAR, A. *Ideología y lenguaje en las leyes laborales de la Segunda República*. Murcia, 1983.

- MUNIESA, Bernat. *La burguesía catalana ante la Segunda República*. Barcelona: Editorial del Hombre, 1985. 2 v. [Pròleg d'Antoni Jutglar]
- NÚÑEZ PÉREZ, María Gloria. «La implantación y los resultados del seguro de maternidad en la Segunda República». A: GARCÍA NIETO, María Carmen [ed.]. *Ordenamiento jurídico y realidad social de las mujeres: Siglos XVI a XX. Actas de las IV Jornadas de Investigación Interdisciplinaria*. Universidad Autónoma de Madrid: Instituto Universitario de Estudios de la Mujer, p. 363-376.
- OYÓN, José Luis; MALDONADO, José; GRIFUL, Eulàlia. *Barcelona 1930: un atlas social*. Barcelona: UPC, 2001.
- PAYNE, Stanley G. *La primera democracia española: La Segunda República, 1931-1936*. Barcelona; Buenos Aires; Mèxic: Paidós, 1993.
- PELECHA, J. «El proteccionismo industrial de la II República visto por el Fomento del Trabajo Nacional» (dir. Antoni Jutglar). Comunicació presentada a les ponències I i II del Col·loqui Internacional 2ª República Española. Tarragona: Universitat de Barcelona, 1981, p. 341-357.
- PÉREZ PICAZO, María Teresa. *Historia de España del siglo XX*. Barcelona: Crítica, 1996.
- PLANAS I MARESMÀ, Jordi. «Els propietaris i l'associacionisme agrari a Catalunya». *L'Avenç*, núm. 171 (1993), p. 32-34 i 51-55.
- «L'Institut Agrícola Català de Sant Isidre». A: RIQUER I PERMANYER, Borja de [dir.]. *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*. Vol. IX: *De la gran esperança a la gran ensulsiada 1930-1939*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1995, p. 156-157.
- «La tensa qüestió agrària». A: RIQUER I PERMANYER, Borja de [dir.]. *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*. Vol. IX: *De la gran esperança a la gran ensulsiada 1930-1939*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1995, p. 152-155 i 158-161.
- «Política en la Segunda República». *Ayer* [Santos Julià], núm. 20 (1995).
- POMÉS I VIVES, Jordi. «La Unió de Rabassaires». A: RIQUER I PERMANYER, Borja de [dir.]. *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*. Vol. IX: *De la gran esperança a la gran ensulsiada 1930-1939*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1995, p. 167-169.
- PRADAS I ANDREU, Jordi. *El Consell de Treball de la Generalitat de Catalunya: Evolució i antecedents*. Barcelona, setembre 1988. [Manuscrit]
- PRESTON, Paul. *Las derechas españolas en el siglo XX: autoritarismo, fascismo y golpismo*. Madrid: Sistema, 1986.
- RAMÍREZ JIMÉNEZ, Manuel. *Los grupos de presión en la Segunda República Española*. Madrid: Tecnos, 1969. [Pròleg de Francisco Murillo Ferrol]
- REQUENA GALLEGÓ, Manuel. «Los jurados mixtos de trabajo en la provincia de Albacete durante la II República». *Historia Social*, núm. 33 (1998), p. 97-110.
- *Partidos, elecciones y élite política en la provincia de Albacete 1931-1933*. Albacete: Instituto de Estudios Albacetenses de la Excma. Diputación de Albacete, 1991, p. 195.
- REY REQUILLO, Fernando del. *Propietarios y patronos*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Seguridad Social, 1992, p. 178-180.
- RÍO SANTOS, Sonia del. *Corporativismo y relaciones laborales en Cataluña (1928-1929): Una aproximación desde la prensa obrera*. Universitat Autònoma de Barcelona, 2002.
- RODRÍGUEZ CÁMARA, Julià. *La Segona República a Catalunya: 1931. Violència política i conflictitat social*. UAB, 2001. [Memòria de recerca; director Albert Balcells]
- SALLÉS, Anna. *Quan Catalunya era d'Esquerra*. Barcelona: Edicions 62, 1986.
- *La República y la Guerra Civil*. Barcelona: Vicens Vives, 1992. (Conèixer la Història de Catalunya)

- SELLÈS I QUINTANA, Magda. *El Foment del Treball Nacional 1914/1923*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000.
- SOLÀ I GUSSINYER, Pere. *Història de l'associacionisme català contemporani: Barcelona i comarques barcelonines*. Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia. Direcció General de Dret i d'Entitats Jurídiques, 1993.
- SOLDEVILA, Ferran. *Història de la proclamació de la República a Catalunya*. Barcelona: Curial, 1977. [Pròleg de Miquell Coll i Alentorn; introducció i recull documental de Pere Gabriel]
- TAVERA, Susanna. «La CNT i la República Catalana». *L'Avenç*, núm. 13 (1979), p. 6-21.
- TAVERA, Susanna; VEGA, Eulàlia. «L'afiliació sindical a la CNT de Catalunya: entre l'eufòria revolucionària i l'ensulsiada confederal, 1919-1936». *Cobloqui Internacional Revolució i Socialisme*. Vol. 2. Barcelona, 1989.
- TERMES, Josep. *De la revolució de setembre a la fi de la Guerra Civil (1868-1939)*. Barcelona: Edicions 62, 1987. (Història de Catalunya; VI) [Director de la col·lecció Pierre Vilar]
- TOMÁS Y VALIENTE, Francisco [et al.]. *La II República española: El primer bienio*. Madrid: Siglo XXI, 1988.
- TUÑÓN DE LARA, Manuel. *La España del siglo XX: De la Segunda República a la Guerra Civil (1931/1936)*. Barcelona: Laia, 1981.
- UCELAY DA CAL, Enric. *La Catalunya populista: Imatge, cultura i política en l'etapa republicana (1931-1939)*. Barcelona: La Magrana, 1982.
- UCELAY DA CAL, Enric; TAVERA GARCÍA, Susanna. «Una revolución dentro de otra: la lógica insurreccional en la política española, 1924-1934». *Ayer*, núm. 13 (1994), p. 115-146.
- VEGA, Eulàlia. *El Trentisme a Catalunya: Divergències ideològiques en la CNT (1930-1933)*. Barcelona: Curial, 1980.
- *Anarquistas y sindicalistas durante la Segunda República: La CNT y los sindicatos de oposición en el País Valenciano*. València: Alfons el Magnànim, 1987.
- *Entre revolució i reforma: La CNT a Catalunya (1930-1936)*. UB, 1986, 2 v. [Tesi doctoral]
- VIÑAS, Ricard. *La Catalunya internacional: El frontpopulisme en l'exemple català*. Barcelona: Curial, 1983.
- WINSTON, C. M. *La clase trabajadora y la derecha en España (1900-1936)*. Madrid: Cátedra, 1989.

Societat Catalana d'Estudis *H*istòrics

ISBN: 84-7283-794-7

9 788472 837942